

T. C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÂTİBÎ'NİN HAYATI
VE 777708
KASİDELERİNİN TAHKİKİLİ METNİ

117108

HAZIRLAYAN

Ersin SELÇUK

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Halil ÇEÇEN

DİYARBAKIR

2002

ÖZET

XV. yüzyıl Fars şairlerinden Kâtibî-i Nîşâbûrî (öl. 838-839/1434-1435)'nin hayatı ve edebi kişiliği ile beraber, onun kasidelerinin tahkikli metni, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Hazırlanan tahkikli metin, Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin Külliyyâtı'nın İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 504 numaralı nüshası, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 1322 numaralı nüshası ve Topkapı sarayı kütüphanesi R 990 numaralı nüshasından ibaret olan üç nüshadaki kasideler bölümünün karşılaştırılmasından meydana gelmiştir.

Buna ek olarak okuyucuya kolaylık sağlaması bakımından metin içerisinde geçen kimi şahıs ya da yer adları ile bazı isim ve terkiplere metin içerisinde kısa açıklamalarda bulunulmuş ve metnin sonuna indeks ilave edilmiştir.

Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin şiirlerinin yayıma hazır hale getirilmesi, tarih boyunca karşılıklı yoğun kültür etkileşimine sahne olan Türk ve İran kültürü üzerinde büyük etkiler bırakan ve ortak kültür ve tarih mirasımızı oluşturan Timurlular dönemine ait olup; edebi, tarihi ve toplumsal yaşamın özelliklerini günümüze aktarmak ve edebi bir değeri, yeni verilerle diriltmek bakımından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin hayatına dair gerekli bilgileri ihtiva etmekle beraber, onun şiirleri içinden kasidelerini yayıma hazırlayıp ilim ve edebiyat dünyasına kazandırmak suretiyle katkıda bulunmayı amaç edinmiştir.

ABSTRACT

The goal of this thesis can be defined by two axes which can be briefly summarized as:

First: forming a general image of the Kâtibî-î Nîshâbûrî's (d. 838-389/1434-1435) life.

Second: A study of critical edition text of his qasâ'id .

This study based on chapter's qasâ'id of Kâtibî-î Nîshâbûrî's Kullîyât in the Library of Istanbul University no: FY 504 and FY 1322, the other text in the Library of Topkapı Sarayı no: R 990 with comperative.

Lastly, the index was added for researchers.

In the conclusion of this study, I gave some necessary informations about Kâtibî-î Nîshâbûrî's life, and finished critical edition of his qasâ'id as a small contribution for the world of literary.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Fars Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

:Yrd.Doç.Dr. Halil ÇELEN

Üye

:...Yard. Doç. Dr. Mehmet Vanlıoğlu

Üye

:Yrd. Doç. Dr. Kadri JILDIRIM

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2002

Prof. Dr. Abdülhak TUKAN
Müdür

ÖNSÖZ

XV. yüzyıl Fars şairlerinden Kâtibî-i Nîşâbûrî (öl. 838-839/1434-1435)'nin hayatı ve edebi kişiliği ile beraber, onun kasidelerinin tahkikli metni, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin şiirlerinin yayıma hazır hale getirilmesi, tarih boyunca karşılıklı yoğun kültür etkileşimine sahne olan Türk ve İran kültürü üzerinde büyük etkiler bırakan ve ortak kültür ve tarih mirasımızı oluşturan Timurlular dönemine ait olup; edebi, tarihi ve toplumsal yaşamın özelliklerini günümüze aktarmak ve edebi bir değeri, yeni verilerle diriltmek bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin yaşamış olduğu Timurlular dönemi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde, onun hayatı ve eserleri ile ilgili bilgiler çeşitli kaynaklardan faydalanılarak ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde karşılaştırılan metnin nüshaları hakkında bilgi verilerek bu nüshaların imlâ özelliklerine değinilmiştir. Yine karşılaştırmaya esas olmayan diğer nüshaların buldukları yerlere dair kısa bilgiler verilmiştir.

Faydalanılan eser adları ve yazarları kaynakça bölümünde topluca yer almıştır. Ayrıca hayatına dair bilgiler verilirken dipnot sistemi uygulanmış, faydalanılan eserin ya da makalenin yazarı zikredilerek cilt ya da sayfa numaraları verilmiştir. Bu uygulama yapılırken gerekli yerlerde kısaltmalarda bulunulmuş ve bu ibareler kısaltmalar bölümünde gösterilmiştir. Dipnotlar verilirken her sayfa bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Dipnotlar içerisinde metinden alıntı yapılırken sayfa ve satır numaraları arasına (/) işareti konulmuş, birden fazla satır olması durumunda (-) işareti kullanılmıştır. Bazı ciltli eserlerin birden fazla eki olması durumunda arasına yine (/) işareti konulmuştur. Bu çalışma içerisinde adı geçen şahıslardan, doğum ya da ölüm tarihleri tespit edilenlerinden birisi önce hicri, ardından miladi olacak şekilde araya (/) işareti konularak belirtilmiştir.

Transkripsiyon sisteminden daha çok kaynakça kısmında faydalanılmış metin içerisinde aynı isimler tekrarladığında transkripsiyona gerek görülmemiştir. Transkripsiyon işaretlerini gösteren tablo kısaltmalardan önce yer almıştır.

Sonuç ve kaynakça kısmı üçüncü bölümü oluşturan metin kısmından ayrı tutularak ikinci bölümün sonunda yer almıştır. Sayfa numaralarında birinci ve ikinci bölüm birlikte değerlendirilerek arabik sayı sistemi uygulanmış, metnin yer aldığı üçüncü bölümde ise sayfa numaraları hindî sayı sistemine göre konulmuştur.

Üçüncü bölüm Kâtibî'nin kasidelerinin tahkikli metninden ibarettir. Hazırlanan tahkikli metin, Kâtibî-i Nîşâbûrî'nin Külliyyâtı'nın İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 504 numaralı nüshası, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 1322 numaralı nüshası ve Topkapı sarayı kütüphanesi R 990 numaralı nüshasından ibaret olan üç nüshadaki kasideler bölümünün karşılaştırılmasından meydana gelmiştir.

Bu karşılaştırma yapılırken müellif nüshası bulunmadığından herhangi bir nüsha esas tutulmamıştır. Fakat gerek istinsah kaydının daha eski tarihli olması, gerekse yazıda daha az hataya düşmesi bakımından Ü1 kısaltmasıyla gösterilen İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 504 numaralı nüshası aslına daha uygun gözükmektedir.

Bu bölümün sayfa numaraları ve sayfa düzeni Türkçe kısımdan farklı olarak sağdan sola doğru hazırlanmış ve Türkçe kısımdan bağımsız olarak numaralandırılmıştır.

Metin kısmında şu konulara dikkat edilmiştir: Metnin sağ tarafında gösterilen gösterilen rakamlar ve harfler, farklı nüshaların sayfa başlarında yer alan beyitlerin, bulunduğu nüshaya ait sayfasını göstermektedir. Metnin sol tarafında yer alan numaralar ise manzum satırlara işaret etmektedir. Kaside başlarında yer alan ibareler satırlara dahil edilmemiştir.

Nüsha farklarına işaret edilirken satır numarası verilerek önce metinde yer alan ibare yazılmış, ardından da diğer nüshalardaki duruma işaret edilmiştir. Varyantlar (//) işareti konularak birbirinden ayrılmıştır.

Varyantların ardından satır numaraları verilerek bir takım kelime ya da isimler hakkında açıklamalarda bulunulmuş ve bu açıklamalar Farsça olarak yapılmıştır. Kaside başlarında yer alan bazı isimlerin sonuna (+) işareti konularak sayfa altında açıklamada bulunulmuştur. Vezinler ise (*) işareti konularak bahri ile birlikte sayfa altında yer almıştır. Metin kısmı içerisinde sayfa numaraları dışındaki tüm numaralandırmalarda arabik sayı sistemi kullanılmıştır.

Metnin sonuna kafiyeler, ayetler, kişi, kitap, yer adları ve bazı terkip ve ıstılahları içeren indeksler eklenmiş, bu indekslerde sayılar hindî sayı sistemine göre

gösterilmiştir. Bu indeksler içerisinde de sayfa ve satır numaralarının arası (/) işareti ile ayrılmış, art arda gelen satırlar (-) işareti ile, söz konusu maddenin aynı sayfa fakat farklı satırlarda bulunması durumunda (,) işareti, sayfaların değişmesi durumunda ise (;) işareti kullanılmıştır. Ayrıca kasidelerde kullanılan vezinleri ve oranlarını gösteren bir tabloda bu indeksin arkasında yer almıştır.

Gerekli dikkat ve ihtimama rağmen bu çalışmada bazı kusur ve eksikliklerin olacağı muhakkaktır. Değerli araştırmacı ve ilim adamlarınca yapılacak eleştirilerin, bu çalışmanın sahibinin, bu alanda daha dikkatli ve daha ilmi bir araştırma yoluna yönelmesine yardımcı olacağından kuşku yoktur. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan söz konusu çalışmada, yöntem bilgisi ve engin birikiminden istifade ettiğim muhterem hocam Prof. Dr. M. Nazif ŞAHİNOĞLU'na, gerekli yönlendirmelerde bulunarak ilgi ve tavsiyelerde bulunan danışmanım Yard. Doç. Dr. Halil ÇEÇEN'e, yine bu çalışma sırasında yakın ilgi gösterip yardımlarını esirgemeyen Yard. Doç. Dr. Mehmet VANLIOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Ersin SELÇUK
Ocak 2002 DİYARBAKIR

İÇİNDEKİLER

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ IV

KISALTMALAR V

GİRİŞ

KÂTİBÎ'NİN YAŞADIĞI TİMURLULAR DÖNEMİNDE İRAN'A GENEL BİR
BAKIŞ 2

1- Sosyal ve Siyasal Durum 2

2- Kültürel ve Edebi Durum 4

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂTİBÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ 10

A- KÂTİBÎ'NİN HAYATI 10

1- Adı, Mahlası, Doğumu ve Nisbesi 10

2- Çocukluğu, Gençliği ve Tahsili 11

3- Ailesi 14

4- İnancı ve Düşüncesi 15

5- Edebî Kişiliği 16

6- Ölümü 19

7- Övgüde Bulunduğu Kimseler 19

8- Örnek aldığı şairler 21

9- Kâtibî'den Etkilenen Şairler 21

B- KÂTİBÎ'NİN ESERLERİ	22
1- Dîvân	22
2- Hamse-i Kâtibî	22
a. Gülşen-i Ebrâr	22
b. Mecmau'l-Bahreyn	22
c. Deh Bâb	23
d. Sînâme	23
e. Dilrubây	24
3- Behrâm u Gulendâm	24
4- Hüsn ü Aşk	24
5- Leylâ vu Mecnûn	24
6- Târîh-i Yemînî	24

İKİNCİ BÖLÜM

NÜSHA ÖZELLİKLERİ	27
A- NEŞRE HAZIRLANAN METİNDE ESAS ALINAN NÜSHALAR	27
1- (Ü1) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 504	27
2- (Ü2) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 1322	28
3- (T) Topkapı Sarayı Kütüphanesi R 990	29
B- KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALARIN BAZI İMLÂ ÖZELLİKLERİ	29

C- DİĞER NÜSHALAR	30
SONUÇ	31
BİBLİYOGRAFYA	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHKİKLİ METİN (متن انتقادی)	۱
KAFİYELER İNDEKSİ (فهرست قوافی)	۱۸۶
AYETLER İNDEKSİ (فهرست آیات)	۱۸۹
KASİDELERDEKİ BAHİRLER VE ORANLARI (بحرها و نسبتهای آن در قصائد)	۱۹۱
KİŞİ, KİTAP, YER ADLARI VE BAZI TERKİP VE İSTİLAHLAR İNDEKSİ	
(فهرست اسامی رجال و کتب و اماکن و برخی از اصطلاحات و ترکیبها)	۱۹۲

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, gerekli görülen yerlerde, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde uygulanan şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

Sesliler: آ, اَ, اِ, اِ : ā ; اِ, اِ : i ; اِ, اِ : u, o.

اَ : a ; اِ : i ; اِ : u, o.

Sessizler:

ء	: ʾ	ض	: ž
ب	: b	ط	: ṭ
ت	: t	ظ	: ẓ
ث	: ṣ	ع	: ʿ
ج	: c	غ	: ğ
ح	: ħ	ف	: f
خ	: ħ̣	ق	: ḳ
د	: d	ك	: k
ذ	: ẓ	ل	: l
ر	: r	م	: m
ز	: z	ن	: n
س	: s	و	: v
ش	: š	ه	: h
ص	: ṣ̌	ی	: y

Yukarıdaki transkripsiyon sisteminden farklı olarak, harf-i taʿrif ile gelen kelimelerin başındaki şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir: Msl. El-Kitâb, eş-Şuʿarâ. Ayrıca terkip halindeki isim ve lakapların parçaları ayrı değil, bitişik yazılmıştır: Msl. Abdullah, Fahrüddîn. Türkçe eserlerin isimleri, Arapça veya Farsça terkipler halinde de olsa, transkripsiyonsuz yazılmıştır: Msl. Kâmûsu'l-Aʿlam gibi.

KISALTMALAR

Age/age	: Adı geçen eser.
Agm/agm	: Adı geçen makale.
Bkz./bkz.	: Bakınız.
bs	: Baskı.
byy	: Baskı yeri yok.
c.	: Cilt.
çev.	: Çeviren.
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
dğm.	: Doğumu.
FEF	: Fen Edebiyat Fakültesi.
hş	: Hicrî Şemsî.
İA	: İslâm Ansiklopedisi (Milli Eğitim Bakanlığı).
Krş.	: Karşılaştır.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı.
nşr.	: Neşreden.
s.	: Sayfa.
tsz.	: Tarihsiz.
T	: Topkapı sarayı kütüphanesi R 990.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
Ü1	: İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 504.
Ü2	: İstanbul Üniversitesi kütüphanesi FY 1322.
vb	: Ve benzeri.
y	: Yayınları
Yap.	: Yaprak.
رش	: رجوع شود

GİRİŞ

**KÂTÎBÎ'NİN YAŞADIĞI TİMURLULAR
DÖNEMİNDE İRAN'A GENEL BİR BAKIŞ**

KÂTİBÎ'NİN YAŞADIĞI TİMURLULAR DÖNEMİNDE İRAN'A GENEL BİR BAKIŞ

1. Sosyal ve Siyasal Durum

Timurlular dönemi Kâtîbî'nin hayatının büyük kısmını yaşadığı IX/XV. Yüzyıl İran edebiyatının son önemli devresidir. Bu yüzyılda tüm İran'da Timurlu hanedanı hüküm sürüyordu. Timurlu hanedanı Timur'un 807/1405 yılında ölümünden sonraki bir yüzyıllık süre içerisinde, Timur tarafından zapt edilerek bir devlet halinde kurulmuş olan memleketlerde gerek bağımsız hükümdar, gerekse bey veya umumi vali sıfatıyla hüküm süren Timur'un torunlarından oluşmaktadır.

Müslüman bir çevrede yetişen ve kendisi de müslüman olan Timur, eski Türk ve Moğol geleneklerini de yaşatmaya çalışmış bir hükümdardır¹. Timur'un 30 yıllık fütuhâtı sonunda teşekkül eden devleti, daha çok kurucusunun şahsi iktidarına dayanmaktaydı. Timur tarafından münferit memleket ve eyaletlere vali olarak tayin edilip oralarda daha çok yarı-muhtar olarak hükümet süren oğulları ile torunları, gerçekte ona saygı göstermekle beraber, kendisi tarafından konulan halef olma düzenine uymuyorlardı . Bu suretle kendini güçlü gören oğul, kendi hakimiyet sahasında adına hutbe okutup, sikke bastırıyor ve böylece bağımsız bir hükümdar olma iddiasını taşıyordu². Daha sonraları devlet, çeşitli hakimiyet sahalarına ayrılıp parçalandı. Her ne kadar daha sonra onun büyük bir kısmı, yirmi-otuz yıl için yeniden bir devlet haline getirildi ise de, Timur'un zamanındaki genişliği asla kazanamadı. Zuhur eden taht davası ve karışıklıklarda, halefleri birbirleri ile mücadeleye başladılar. Yararlık gösterdikleri için kendilerine saray ve eyaletlerde mansıp verilmiş olan emirler de ister istemez bu mücadelelere karıştılar. Bunlara ayrıca, hakimiyet iddiasını Timur'un devrinden önceki zamanlara bağlayarak, şimdi muayyen talepleri elde etmek için ortaya çıkan mahalli beyler de katılıyordu. Bu mücadeleler birkaç yıl devam etmiştir³.

Timur'un ölümünden (1405) sonra, imparatorluk siyasi birliğini hey'et-i umumiyesi ile Şahruh'un hükümdarlığı altında korumuştur. Bu hükümdar babasının

¹ Aka, İsmail, Timurlular, s. 145.

² Roemer, Hans R., Timurlular, İA, c. XII/I, s. 347.

³ Roemer, Hans R., agm, İA, c. XII/I, s. 347.

seferleri yüzünden harap olan bir çok yerleri imara çalıştı. Şahrüh, ismen, metbû olarak Çin imparatorunu tanıyordu. Onun ölümünden sonra kendilerine Timurlular adı verilen Timur'un soyundan gelenler, İran'ı paylaşmak için, mücadeleye giriştiler. Aynı zamanda 1450'den sonra, Karakoyunlu ve Akkoyunlu hanedanı İran'ın büyük kısımlarına hükmetmek üzere batıdan akın etti. İran'daki en meşhur Timurlu hükümdarı olan Sultan Hüseyin Baykara, başkenti Herat'tan 1468'den 1506'ya kadar Horasan, Sistan ve Cürcan'ı idare etmişti¹.

Timur devleti idari ve askeri bakımlardan İran karakterinin ağır bastığı İslam kültürünün bir çok özelliklerini taşımaktadır. Ancak imparatorun anlayışına göre bu özelliklerde bir çok değişiklikler meydana gelmiştir. Örnek olarak, Uluğ Bey, şeriat hükümlerine babası Şâhrûh gibi bağlı kalmıyor, onun gibi düşünmüyor, yönetimi de bu yönde etkileyerek daha çok müspet bilimlere önem veriyor ve Cengiz Han yasalarını benimsiyordu.

Bu devletin bir başka özelliği de askeri gücün bir nevi derebeyliğe dayanmasıdır. Şehzadeler, emirler, askeri komutanlar, boy reisleri, toprakların sahipleri idiler. Bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar da onlara tabi idi. Bu durumun en yoğun şekliyle görüldüğü dönem, Şâhrûh'un iktidarına rastlar. Onun iktidarı ancak bu sayede ayakta kalabilmiştir. Belirli güçlerin elinde bulunan ve soyurgal denen büyük askeri timarlar, hükümdarın emriyle bir hizmet karşılığı olarak dağıtılırdı. Bu toprakları idare eden kimseler, vergi vermez, her türlü vergiden muaf tutulurdu. Buna karşılık silahlı savaşçılar sağlamak ve sefere katılmak yükümlülükleri vardı. Bunun için yönetimleri altındaki halktan vergi toplarlardı. Soyurgal'lar bir süre sonra veraset yoluyla geride kalan soylara intikal etmiştir.

Timurluların başlangıçtaki davranışları giderek yerini bir durgunluğa bırakmış, düzenin kurulmasına yönelmiştir. Özellikle Şâhrûh, Uluğ Bey ve Ebû Sa'id'in hakimiyetleri sırasında sulama çalışmalarına ağırlık verilmiş, dolayısıyla ziraat ilerlemiştir².

¹ Kramers, J. H., "İran, Tarihi ve Etnografik Bakış", İA, c. V/II, s. 1022.

² "Timurlular", Türk Asiklopedisi, c. 31, s. 230.

2. Kültürel ve Edebi Durum

Moğollar döneminde yer yer duraklayan edebi hareketler Timur ve sülalesi zamanında tekrar eski canlılığını kazanmaya başladı. Timur din büyüklerine ve alimlere saygılı davranmış ve gittiği yerlerdeki alim ve sanatkarları Semerkant'a göndermiştir. Bu arada El-Mutavvel'e yazdığı şerhle tanınan Sa'deddin el-Teftâzânî'ye bir mektup göndererek kendisini Semerkant'a davet etmiştir. Ancak ilim adamlarına saygı göstermesine rağmen acımasız bir hükümdar olduğu için şairler onun yanına gitmeye pek rağbet etmemişlerdir. Timur'un oğlu Şahruh ilim ve edebiyata babasından daha çok önem vermiştir. İsmet-i Buhârî (840/1436-7) ve Besâtî-i Semerkandî gibi şairler onun sarayına mensuptular. Şahruh'un oğlu olan ve Esterâbâd'da hüküm süren Şehzâde Uluğ Bey de ilme önem veren hükümdarlardandır. Özellikle Uluğ Bey, matematik ve astronomiye olan ilgisi ve Semerkant'da kurduđu rasathane ile tanınmıştır. Uluğ Bey'in çocuklarından Hüseyin Baykara Herat'ı bir ilim, sanat ve edebiyat merkezi haline getirmiştir. Aynı şekilde Hüseyin Baykara Hüseyinî mahlasıyla Farsça ve Türkçe şiirler söylemiştir¹. Fakat bu durum hükümdarlığı ve askerliği ölçüsünde değildir². Hüseyin Baykara'nın yakın arkadaşı ve veziri Ali Şîr Nevâî'nin bu kültür hareketlerindeki katkılarını da belirtmek gerekir.

Timur'un, İranlı hocalar elinde yetişen çocukları, zamanla İran adetlerini, ilmi ve edebi zevkini, hatta İran sanatlarını öğrenmiş ve bu alanlarda önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Mimari, çinicilik, resim, dokuma, metal işleri, tezhib, ciltçilik, kitap süslemeciliği, kağıtçılık, hattatlık gibi bir çok sanat dalında X/XVI. ve XI/XVII. yüzyılda görülen büyük gelişmenin temeli Timurlular devrinde atılmıştır³.

Bu dönemlerde istikrarlı devletler yerine ülkenin çeşitli bölgelerindeki muhtelif devlet ve devletçiklerin bulunması sebebiyle şairler, hükümdar ve emirlerin saraylarından uzaklaşarak halka yöneldiler. Halkın zevkine daha çok hitap ettiği için gazel ve manzum hikaye revaç buldu ve kaside fazla itibar görmemeye başladı. Şiir ve edebiyata yeteneği olan kimseler hat ve tezhip gibi güzel sanatlarla uğraştıkları için şiir giderek gerekli bilgi birikimine sahip olmayan, hatta bazıları okuma yazma dahi

¹ Tokmak, A. Naci, "İran, Moğol ve Timurlular", DİA, c. XXII, s. 421.

² Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, s. 423.

³ Nefîsî, Said, Târih-i Nazm u Nesr Der İrân ve Der Zebân-ı Fârsî, c. I, s. 226-227.

bilmeyen avam tabakasının elinde kaldı. Konuşma dilinde kullanılan kelime ve tabirlerin şiire girmesine yol açan bu durum, Safeviler devrinde ortaya çıkacak olan Sebki Hindî'nin gelişeceği ortamı hazırladı. Bu dönemde yetişen şairlerin çoğu, düşünce tarzları halkın düşünce tarzına daha yakın olduğundan halk arasında şöhret kazandı. Bu arada bazı şairler başkalarının şiirlerini kendi şiirleriymiş gibi gösterdiler. Bu durum, onların eserlerinde pek çok lafız ve mana hatalarına düşmelerine sebep oldu. Dönemin kayda değer bir başka özelliği de muamma türünün revaç bulmasıdır. Bu oluşumların dışında kalan şair, klasik tarzın son temsilcisi olan Abdurrahman-ı Câmî'dir¹ Câmî şiirlerinde genellikle Emîr Hüsrev-i Dihlevî'yi örnek almakla beraber kaside de Hâkânî-yi Şîrvânî ve Senâî, gazelde Sa'dî-yi Şîrâzî ve Hâfız-ı Şîrâzî, mesnevîde Firdevsî ve Nizâmî-yi Gencevî'nin etkisinde kalmıştır. Ayrıca Timur'un fütuhatını anlatan Timurnâme adlı eserin müellifi ve Câmî'nin yeğeni Hâtif-i Harcirdî, Sebki Hindî'nin öncüsü sayılabilecek olan Baba Figânî-yi Şîrâzî ve Nizâmî-yi Gencevî tarzında yazılmış en güzel Leylâ ve mecnûn mesnevîlerinden birini kaleme alan Mektebî-yi Şîrâzî'yi de anmak gerekir.

Timurlular devrinde tasavvuf akımı gelişmesine devam etmiş, mutasavvîf şairlerin sayısında da artış olmuştur. Bu dönem şiirine ait bir başka özellik ise on iki imam hakkında yazılan övgü kasidelerinde artış görülmesidir. VIII/XIV. yüzyıl şairlerinde görülmeye başlayan bu tür kasideler, IX/XV. yüzyılda daha çok önem kazanmıştır². Bu yüzyılda, telif veya tercüme yoluyla hazırlanan tarihlerde, peygamberler tarihi, hazreti peygamberin sireti ve imamların menkıbelerine büyük bir yer verilmiştir. Ayrıca bu dönemde yazılan tarih kitapları İran edebiyatı hakkında ayrıntılı bilgileri de içermektedir³.

Bu devrin meşhur tarihçileri arasında Hâfız-ı Ebrû, Abdurrezzâk-ı Semerkandî (öl. 887/1482), Mîrhând (öl. 903/1498) ve Hândmîr (öl. 941/1534'ten sonra) gibi isimler sayılabilir⁴.

¹ Tokmak, A. Naci, agm, "İran, Moğol ve Timurlular", s. 421.

² Nefisî, Said, Târîh-i Nazm u Nesr, c. I, s. 229.

³ Bkz, Aynı eser, c. I, s. 230-231. Bkz. Bahar, Muhammettakî (Melikü'-Şüerâ), Sebksînâsî, c. III, s. 204-208.

⁴ Berthels, E., "İran, Yeni İran Edebiyatı", İA,c. V/II, s. 1050.

IX/XV. yüzyıl Fars nesrinin özelliği ise, daha önceki yüzyılda çok kullanılan Arapça kelime terkiplerin kullanımında çok yer verilen tekellüflü nesrin, bu yüzyılda terk edilmesi, fakat istiâre ve kinayelerin nesirde de aşırı miktarda görülmesidir¹.

Bu yüzyıl içerisinde, Bağdat'ın zayıflamasına bağlı olarak Moğollar döneminde güçlenen, ilmî eserlerin Farsça ile yazılması hareketi daha da ileri boyutlara varmış ve Arapça ile ilmî eser kaleme alınmasında azalma olmuştur².

Moğol istilası ile başlayan Timurlular ile devam eden dönemde Fars diline, Moğolca ve Türkçe bir çok kelime girmiştir. Bu kelimelerin *الچی، اردو، نکهه* gibi bir kısmı bugün dahi kullanılmaktadır³.

Timur devri İran'da bir sünni aksülameli olarak görülür. Fakat bu durum batı ve merkezi İran'da devamlı olmamıştır. Bu devirdeki çeşitli dini-râfizî cereyanlar arasında hurûfliği zikretmek gerekir. Bu mezhebin mensuplarından birisi 1426'da Herat'ta Şahruh'u öldürmeye teşebbüs etmişti. Bu dini hareket, hükümet tarafından önlendi ise de, diğer benzeri cereyanlar gibi batıya doğru yayılarak Azerbaycan dahilinde ve bu devirde İran'dan gelen râfizî tesirlere karşı koymaya çalışan sünnî Osmanlı idaresinin kurulduğu Anadolu'da tekrar, kuvvetle meydana çıktı. Bu sırada İran kültür hayatı batı İran'da önemli bir edebiyatın doğuşu ile kendisini göstermeye devam etti. Aynı zamanda, Kafkas bölgelerinde ve müslüman Hindistan'da İran kültür ve edebiyatının etkisi en yüksek dereceye varmıştı. Fakat Horasan'da vaziyet böyle olmadı. Orada bir fikir merkezi olan Herat'ta Hüseyin Baykara'nın sarayında Ali Şîr Nevâî'nin rehberlik ettiği Çağatay Türk edebiyatı geliştirdi⁴. Bu bölgelerde İran islam tesirleri kendisini hissettirmekle beraber doğu İran, Türk ve yerli unsurların etkisi ile kültür bakımından batıdan ayrılmaya başlamış idi. Buna benzeven bir inkisaf ta aynı devirde, Anadolu'da

yapmıştır. Bunun sebebi Moğol hakimiyetinin sona ermesinin ardından, oldukça çok sayıda yeniden ortaya çıkan küçük mahalli sülalelerin saray hayatının eski adetlerini ihyaya ve saraylarını şairler ile süslemeye çalışmalarıdır. Böylece bu devir, İran edebiyatının yeni bir gelişme çağı olmuştur. Buna ikinci klasik devir denilebilir. Bu devrin üstatları arasında isimleri aşağıda yazılı şairleri sayabiliriz:

Bir zaman Sebzevâr serbedarlarının saray şairi olan İbn-i Yemîn (öl. 769/1368), kıta yazmakta büyük bir üstat idi. Nizâmî'nin biraz yüklü bilgiçliğine düşmemeye çalışan Hamse müellifi Hâcû-yi Kirmânî (dğm. 679/1281), şuhluğu ve zarafeti ile temeyyüz eder. İran edebiyatının en orijinal simalarından biri olan Ubeyd-i Zâkânî (öl. 772/1371)'nin bazen pek cesaretli olan hezeliyatı İran aristokrasinin şiddetle hicvini ve tenkidini ihtiva eder. Anlaşılması güç kelime oyunları, inceliği ve teknik mahareti ile herkesin hayranlığını kazanan Selmân-ı Sâvecî (öl. 778/1376) ve nihayet devrinin zevkini aksettiren zarafeti ile duygunun en büyük derinlik ve en büyük tazeliğini kaynaştırmasını bilen ve böylece gazellerini kendinden sonra hiç kimsenin erişemeyeceği bir mükemmeliyet derecesine ulaştıran eşsiz gazel üstadı Hâce Hâfız-ı Şîrâzî (öl. 791/1389)'dir¹.

Bu devir müelliflerinin hemen hepsi muhtemelen ızdırıp senelerinin ve dünyevi saadetlerin büyükler için bile geçici olduğunu gösteren, büyük istilaların sonucu olarak az çok tasavvuf tesirine kapılmışlardır. Kendi adını taşıyan bir tarikat kurmuş olan meşhur şeyh ve veli Ni'metullah Kirmânî (öl. 834/1431), yaklaşık 500 mensur risale ile güzel şiirler ihtiva eden oldukça hacimli bir divan bırakmıştır. Yine Kâtibî-i Nişâbûrî, Hamse vadisinde yeniden görünmüştür. Onun beş mesnevîsinin hemen hemen hepsi tasavvufi telmihler ile doludur ve klişeleşmiş belirli bir zihniyeti teknik sunilikler ile saklamaya çalışır. Bu devrin en büyük şairi hiç şüphesiz Abdurrahmân-ı Câmî (öl. 898/1492)'dir². Pek çok eser vermiş olan bu şair, yedi büyük mesnevîden başka büyük dîvânlar ve bir çok risâleler bırakmıştır.

Timurlular döneminin başlangıcında önceki yüzyılın üslubunu takip eden bir takım şair ve yazar yaşıyordu. Bu gibi kimselerin ardından gelenler seleflerinden daha

¹ Berthels, E., "İran, Yeni İran Edebiyatı", İA, c. V/II, s. 1049.

² Berthels, E., agm, İA, c. V/II, s. 1049-1050.

farklı bir yol izleyerek, her birisi kendine has bir üslup ortaya koyarak seleflerini taklit etmeyi bir ayıp saymışlardır. Bununla ilgili olarak Kâtibî de şunları söylemiştir:

شاعر نباشد آنکو هنگام بیت گفتن ز اشعار اوستادان آرد خیال در هم
هر خانه یی که او را از خشت کهنه سازند مانند خانه نو نبود بناش محکم¹

¹ Safā, Zebihullāh, Muhtasarī Der Tārīh-i Tahavvül-i Nazm u Nesr-i Farsī, s. 70.

“Beyit söyleme esnasında üstatların şiirlerinden hayaller katan kimse şair olamaz; eski kerpiçten yapılan bir ev, yeni ev gibi binası sağlam olmaz.”

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂTİBÎ'NİN

HAYATI VE ESERLERİ

(öl. 838-839/1434-1435)

KÂTİBÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A- KÂTİBÎ'NİN HAYATI

1- Adı, Mahlası, Doğumu ve Nisbesi:

Timurlular döneminin önde gelen şairlerinden olan Katibî'nin adı Muhammed¹ babasının adı Abdullah'tır². Bazı kaynaklar onun lakabını Şemsu'd-Dîn³ olarak kaydederken, bir diğer kısmı da Mevlana⁴ lakabıyla anmaktadır. Kâtibî mahlası almasının nedeni, Sîmî-yi Nişâbüri'den hat dersi alması ve iyi bir hattat olmasından dolayıdır⁵. Şairin adı ve mahlası, çağdaşı şairlerden Bedr-i Şîrvânî'ye (789-854/1387-1450) hitaben söylediği bir hiciv kıtasında geçmektedir:

لقب کاتبی دارم ای بدر اما محمد رسید اسم از آسمانم
مرا نام باشد محمد تو بدری به انگشت سیاه ات بر درانم⁶

Kâtibî mahlası Sînâme ve Dilrubây mesnevilerinde de şöyle yer almıştır:

لقب چون کاتبی دارم کرام الکاتبین را یار من دارم⁷

Hicrî dokuzuncu asır İran şairlerinin büyüklerinden olan Şemsu'd-Dîn Muhammed bin Abdullâh Kâtibî-i Nişâbüri⁸'nin doğum yerine dair Devletşâh, memleketi ve doğum yerinin Turşîz yakınlarında olup, Turşîz ile Nişâbûr arasında bir

¹ Âzer, Lütf-Alî Bîg, Tezkire-i Âteşkede, s. 72, nşr. Seyyid Ca'fer Şehîdî; Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu's-Şüerâ, s. 429.

²Semerkandî, Devletşâh, age, s. 429.

³ Dihhodâ, Ali Ekber, "Katibîyi Turşîzi", Lugâtnâme, c. XXIX, s. 60; Safâ, Zebîhullâh, Târîh-i Edebiyât der Irân, c. IV, s. 233.

⁴Nevâî, Alişir, Mecâlisu'n-Nefâis, s. 10.; Semerkandî, Devletşâh, age, s. 429; Krş. Vanlıoğlu, Mehmet, İran Edebiyatında Dehñâmeler ve Katibî'nin Dehbâb'ı, s. 26.

⁵ Huart, CL., "Kâtibî", İA, c. VI, s. 439.

⁶Browne, E. G., A Literary History of Persia, c. III, s. 491;

"Ey Bedr! Lakabım Kâtibî'dir ama gökten bana Muhammet adı geldi, Benim adım Muhammet, sen ise Bedr (ay)'sin. Seni şahadet parmağıyla paramparça ederim."

⁷ Atalay, Mehmet, Kâtibî Nişâbüri, Sînâme ve Dilrubây Mesnevileri, s. 1.

Madem ki ben değersiz kulun, Kâtibî lakabımı taşımaktayım, Kirâme'l-Kâtibîn'i bana arkadaş yap".

⁸Safâ, Zebîhullâh, age, c. IV, s. 233.

yerde bulunan Turuk-i Verâveş adlı bir köy olduğunu kaydetmiştir¹. Tezkirelerde ondan bazen Nîşâbûrî, bazen de Turşîzî olarak bahsedilmesi bu sebeptedir. Fakat o şiirlerinde kendisini Nîşâbûr'a atfetmiş ve şöyle söylemiştir:

همچو عطار از گلستان نیشابورم ولی خار صحرای نیشابورم من و عطار گل²

2- Çocukluğu, Gençliği ve Tahsili:

Kâtibî'nin gençlik çağı doğduğu yerde geçmiş ve daha sonra ilim ve sanatla, özellikle de edebiyat ve şiir sanatları ile meşgul olmuştur. Sîmî-yi Nîşâbûrî onun Nîşâbûr'daki üstatlarından birisidir. Sîmî dokuzuncu asrın meşhur şair ve sanatçılarından birisi olup aynı zamanda çağının meşhur hattatlarındanıdır. Devletşâh onun hakkında şunları yazar: “Yetenekli ve sanatkar bir kimsedir; muallimlik ve ediplik ile meşgul olmasının yanı sıra, altı çeşit hat ile de yazabiliyordu; kitabet ilmi, şiir sanatı ve muammâ ilminde ise benzersizdir; kağıt süslemeciliği, ebru ve tezhibde mahirdir. Ayrıca bu sanat ve ilimlere dair risâleleri mevcut olup inşâ, te'lîf teressül vb. alanlarında belli bir üslûba sahip olmakla beraber bir çok ileri gelen şahsiyetin çocukları onun okulunda öğrenim görmekteydi.”³

Kâtibî bu hocanın yanında hüsnü hat ve şiir sanatları gibi çeşitli sanatları kesbeden öğrencilerdendir. Kâtibî'nin hat ve şiirde süratli bir ilerleme göstermesi nedeniyle hocasının kıskançlığına maruz kaldığı söylenir. Öyle ki hocası ona düşmanlık göstermiş, hocasının davranışlarındaki değişikliği ferasetiyle farkederek Kâtibî, Nîşâbûr'u terk ederek Herat'a yönelmiştir. Tezkireler olayı böyle aktarmış olmakla beraber hakikatin bu olduğu tam olarak açık değildir; fakat şurası kesindir ki Kâtibî ile Sîmî arasında iş bir çatışmaya dönüşmüş ve Kâtibî, ömrünün sonlarına doğru Nîşâbur'dan Meşhed'e taşınan Sîmî'yi kendi şiirlerini çalmakla itham ederek şöyle demiştir:

¹Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu'ş-Şüerâ, s. 429.

²Metin, s.68/1.

“Attar gibi Nîşâbur gülistanındanım fakat, ben Nîşâbur sahrasının dikeni, Attar ise gülüdür.”

³Semerkandî, age, s. 464.

میان شهر نیشابور سیمی چو اشعار ملیح کاتبی دید
 بمشهد رفت و بر نام خودش بست نمک خورد و نمکدان را بدزدید¹

Kâtibî'nin bu kıtasının içeriğinden hoca ile öğrencinin, yani Kâtibî ile Sîmî arasındaki ilişkinin uzak bir ilişki olduğu göze çarpıyor. Ancak Safâ, Kâtibî'nin Sîmî'ye nisbet ettiği nankörlüğün esasen Kâtibî'ye ait olduğunu düşünmektedir. Safâ'ya göre Kâtibî'nin Nîşâbûr'dan Herat'a gitmesindeki asıl maksat, tahsilini tamamlamak ve bilgisini artırmak olmalıdır. Çünkü bilindiği gibi Herat o günlerde en büyük ilmi ve edebi merkez olup fazilet ve hünere arayıcılarının ziyaretgahı durumunda idi. Kâtibî, Herat'ta ikameti boyunca Mîrzâ Şâhruh'un oğlu Baysungur'un hizmetinde bulundu. Kâtibî'nin sözünün ünü Baysungur'un sarayına ulaşınca onu çağırarak imtihan kastıyla, Kemâleddîn İsmâîl'in:

سزد که تاجور آید بیوستان نرگس که هست در چمن و باغ مرزبان نرگس²

matla'ıyla başlayan نرگس redifli kasidesine nazire yazmasını istemiş³, Kâtibî de bu kasideye nazire olarak:

بتخت باغ ز جم می دهد نشان نرگس که جام دارد و دست درم فشان نرگس⁴

matla'ı ile başlayan aynı redifli bir kaside söylemiştir.

Kâtibî'nin divanını görmemiş bulunan tezkireciler, şehzadenin ona ve kasidesine gerektiği gibi iltifatta bulunmadığını yazmışlar ve Devletşah'ın ifadesine göre ise "Kâtibî'nin akranı olan bir takım kimseler insaf sınırını aşmış hasette bulunarak onun

¹Safâ, Zebihullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 235.

"Sîmî şu Nîşâbur şehri içerisinde, Kâtibî'nin harika şiirlerini görünce, Meşhed'e gitti ve kendi adına nasbetti, tuzu yedi de tuzluğu çaldı."

²"Bahçe ve bostanda nergisin muhafızı varken, nergis bağına zulmün erişmesi yaraşır mı?"

³Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu's-Şüerâ, s. 430.

⁴Metin s. 48-51.

"Bağın tahtında Cem'den haber verir nergis, çünkü elinde kadeh, akçe saçar nergis."

şairini vezinli dahi saymamışlardır”¹. Kâtibî de bu durumdan incinerek Herat’tan Esterabad’a, oradan da Taberistan ve Gîlân’a gider. Şu var ki Katibî نرگس redifli bir kaside yerine aynı redifli iki kasideyi Baysungur’a methiye olarak söylemiştir². Ayrıca onun divanında, şehzadeye methiye olarak söylediği şiirler bu iki kasideden ibaret değildir. Şair bu iki kasideden başka Baysungur hakkında bir kaç güzel kaside daha söylemiştir³. Buradan da anlaşıldığına göre Kâtibî bir müddet Herat’ta kalmış ve Timurlular’ın mahir şehzadesinin hizmetinde bulunmuş; fakat bahtı onun daha fazla başkentte bulunmasına geçit vermemiş; Herat’tan Esterâbâd’a, oradan Mazenderân’a, Gîlân’a ve Şîrvân’a gitmiş; Şîrvân şâhı Minûçehr’i bir kaç kez övmüş; ondan bir çok cayizeler almış; bu arada 828 yılında ölen Şâhruh’un oğlu Emîr Şeyh İbrâhîm’e övgüde bulunmuştur⁴.

باز با صد برگ آمد جانب گلزار گل همچو نرگس گشت منظور اولولابصار گل⁵

matlayla başlayan گل redifli kasidesine karşılık ödül olarak ondan on bin dinar aldığı fakat Kâtibî’nin, aldığı bu ödülü bir kaç gün içerisinde yolcular, garipler ve dostlarıyla birlikte çarçabuk bitirdiği söylenilir⁶.

Kâtibî bir müddet sonra Şîrvân’dan Azerbaycan’a gider ve İskender bin Kara Yusuf Karakoyunlu (823-839)’nun hizmetinde bulunur, fakat ondan fazla bir iltifat ve ihsan göremeyince Isfahan’a yönelir⁷. Orada çağının önde gelen âlimlerinden Hâce Sâyinuddîn Alî bin Muhammed Turke’nin hizmetine girerek ondan feyz alarak tasavvuf ve irfan hususunda hocasından faydalanır. Devletşah bu nedenle “tabiatının bu kadar inceliği ve şairliği ile beraber ona irfan meyhanesinde bir kadeh dolusu ile içirdiler; belki de onu fakr vadisinin bataklığından yakîn sınırına ulaştırdılar; dünyada ad ve şan

¹ Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu’ş-Şüerâ, s. 430.

² Metin s. 48-51; 51-55.

³ Metin s. 55-56; 56-58; 58-60; 60-61; 61-65.

⁴ Safâ, Zebîhullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 235-236.

⁵ Metin s. 65-68.

“Yine yüz yaprakla geldi gül bahçesine gül, basiret sahiplerine nergis gibi göründü gül.”

⁶ Semerkandî, age, s. 431. Krş. Safâ, age, c. IV, s. 236.

⁷ Semerkandî, age, s. 432.

onun himmetine nazaran kıymetsiz göründü; tamahkar şair olmak onun yanında bir hiçlikti”¹ diye yazmıştır.

3- Ailesi

Kaynaklarda Kâtibî'nin ailesi ile ilgili olarak fazla bir bilgi yer almamaktadır. Mevcut bilgiler ışığında babasının adının Abdullah² olduğunu anlıyoruz. Buna ilaveten Dehbâb adlı mesnevîsini oğlu İnâyet için kaleme aldığı da malumdur³. Ailesi ve oğlu olduğuna dair ifadelerine bu mesnevîde yer alan şu beyitlerden anlıyoruz:

ای تو فرزند بجان پیوند من	هست با تو خود بجان پیوند من
ای برادر یار جز صانع مدان	خویش را چون ضایعان ضایع مدان
طبع تو عین عنایت آمده	ز آسمان اسمت عنایت آمده ⁴

Ayrıca Mecmau'l-Bahreyn mesnevîsinde yer alan bir kıt'ada da tevşîh sanatını kullanarak oğlunun adına yer vermiştir:

عادت عزت فرح آرد به طبع	عاشق این خوشو و عزت بدار
نکته ای از دفتر عزت بخوان	نسخه او نسخه نخوت شمار
از ره عزت طلب انعام تا	آیدت از محزن دولت نثار
یاری عزت طلب ای نیک رای	یاورت ار شد در محنت بر آر
تشنه عزت شو و او را پرست	تا کشی از ساغر عشرت عقار ⁵

¹Semerkindî, Devletşâh, Tezkiretu'ş-Şüerâ, s. 429. Krş. Safâ, Zebîhullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 236.

²Semerkindî, age, s. 429.

³Vanlıoğlu, Mehmet, İrân Edebiyatında Dehnâmeler ve Kâtibî'nin Dehbâb'ı, s. 29.

⁴Vanlıoğlu, Mehmet, Aynı eser, Metin kısmı, s. 73/16,17-74/1.

⁵“Ey bana candan bağlılığı olan oğlum! Seninle aramızda içten bir bağlılık var; Ey kardeş! Yaradandan başkasını dost bilme! Kendini kaybedenler gibi kayıp bilme! Senin mizacın inayetin kaynağıdır. İsmi de gökten İnâyet takdir edilmiştir.”

⁶Çakmak, Aysun, Kâtibî'nin Gülşen-i Ebrâr ve Mecmau'l-Bahreyn'i, Metin kısmı, s. 87. Bu beyitlerin birinci ve ikinci mısralarının ilk harfleri kendi aralarında sırasıyla yan yana getirildiğinde عنایت kelimesi

4- İnancı ve Düşüncesi

Muhammed Alî Müderris-i Tebrîzî, Kâtibî'nin hazreti Ali'yi övmek maksadıyla söylediği bir kasidesindeki beyitlere bakarak onun şîî olduğunu söylemektedir¹:

ای جان سخن ز دست و دل بو تراب کن	آباد ساز کعبه و خیبر خراب کن
خاک عدو بباد ده از گرد دلدلش	وز ذکر تیغ او جگر خصم آب کن
با هرکه آن جناب گرفت انس انس گیر	وز هرچه اجتناب نمود اجتناب کن
سرچشمه گر بجز اسد الله باشدت	بشکن بیوی جسم سفال گلاب کن ²

Onun şîî olduğu intibanı veren bu beyitlerinin yanı sıra Mecmâu'l-Bahreyn mesnevîsinde, Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi öven sözleri bulunmaktadır³. Yine Dehbâb adlı mesnevîsinde yer alan bir na'tinde, Hz. Peygamber'le birlikte, dört halifeyi de art arda sıralayarak övmüştür⁴. Aynı şekilde Sînâme adlı mesnevîsindeki bir na'tinde de birer beyitle dört halifeyi övmüştür⁵.

Yine kasideleri içerisinde Hz. Peygamber'e na'ti sırasında dört halifeyi şu şekilde zikreder:

صديق را نشد الم مار پای دار	کش گشته نیش دفع ضرر نفع نوش تو
فاروق را بدره زبون شد ادیم چرخ	از یمن تیغ و خنجر کیمخت پوش تو

ortaya çıkmaktadır.

“İzzetli olmayı adet edinmek tabiata ferahlık verir; Bu huya aşık ol ve izzetli ol. İzzet defterinden bir bölüm oku; onun nüshasını büyüklük nüshası kabul et. Mutluluk mahzeninden sana saçılması için izzet yolu ile nimet iste. Ey iyi görüşlü! İzzetin dostluğunu iste; O sana dost olursa eziyet kapısını kapat. Mutluluk kadehinden içmek için izzete susa ve ona bağlan.”

¹ Tebrîzî, Muhammed Alî Müderris, Reyhanâtü'l-Edeb fî Terâcimi'l-Ma'rûfîn bi'l-Künyeti ve'l-Lakab yâ Kunâ ve Elkâb, c. V, s. 15.

² Metin, s. 20/1-4.

Burada zikredilen beyitler Reyhanâtü'l-Edeb'teki şekliyle değil, incelenen metinde geçen şekliyle alınmıştır.

“Ey can! Ebu Turâb'ın elinden ve gönlünden bahset; Ka'be'yi imar edip Hayber'i harap et. Onun Döldül'ünün tozundan, düşmanın toprağını yele ver; onun kılıcının zikriyle düşmanın ciğerini erit. Kim ona dost olursa sen de onunla ol; o her neyden sakındıysa sen de sakın. Allah'ın arslanından başkası sana kaynak olursa eğer; beden testisini kır da gülsuyu testisi yap.”

³ Bkz. Çakmak, Aysun, Kâtibî'nin Gülşen-i Ebrâr ve Mecmau'l-Bahreyn'i, Metin kısmı, s. 44-45.

⁴ Vanlıoğlu, Mehmet, İran Edebiyatında Dehnâmeler ve Kâtibî'nin Dehbâb'ı, Metin kısmı, s. 3.

⁵ Atalay, Mehmet, Kâtibî Nişâbü'rî, Sînâme ve Dilrubây Mesnevileri, Metin Kısım, s. 3/8-11.

فاروق را بدره زبون شد ادیم چرخ از یمن تیغ و خنجر کیمخت پوش تو
 تا ناظم کلام بسلك تو راه یافت دادش نظام منطق جوهر فروش تو
 گردید زیر دست علی پایه علو زان دم که پاش گشت مشرف بدوش تو¹

Bunlara ilave olarak Şûsterî, onun önceleri sünni olduğunu, fakat ömrünün sonlarında gittiği yolun yanlış olduğunu anlayarak şîî olduğunu² Hz. Hüseyin'in övgüsündeki şu beyitlere dayanarak yazar:

خواهم که عمر مانده بوصف تو بگذرد ای عمر رفته این قدر امیدم از قضا است
 غیر از ثنای ایزد و نعت نبی و آل هر چیز کان شنیده ام و گفته ام هب است
 غلمان نویسد خط آزادی ار بحشر گویند کاتبی ز غلامان مرتضی است³

Bütün bu ifadeler Kâtibî'nin sünni ya da şîî olduğuna dair kesin bir anlam taşımamaktadır. Timurlular döneminin bir sünni aksülameline sahip olduğu ortamlar dikkate alındığında ve onun sünnilüğün dışında gözükmesinin bir anlamı olabilir. Nitekim Hâce Sâinu'd-Dîn Alî Turke'nin (öl. 835/1431) sohbetlerine katılan Kâtibî, son zamanlarında dünyadan elini çekerek sufiyane bir hayat sürmeye başlamıştır.

5- Edebî Kişiliği

Kâtibî'nin IX/XV. yüzyıl İran edebiyatının güçlü şairlerinden biri olduğunda şüphe yoktur. Timurlular devrinde yaşadığı ve bu devrin şairleri arasında yer aldığı için, bu dönem şiirinin özellikleri aynen onun eserlerinde de görülmektedir. Timurlular devri

¹ Metin, s. 8/4-7.

“Sıddık için ayağının ucundaki yılan bir elem vermedi; Çünkü zararın def'i ve senin selametini için onu soktu.

² Şûsterî, Kâzî Nurullah, Mecâlisu'l- Mü'minîn, c. II, s. 660, nşr. Seyyid Ahmed Abd-i Menâfi.

³ Bu beyitler incelenen metinler içerisinde bu sıralamayla gelmemiştir. Sıralama şu şekildedir: 1. beyit: s. 24/14; diğer iki beyit: s. 24/18, 25/1.

“Ömrümün kalan kısmını böyle vasfederek geçirmek isterim; Ey geçen ömür! Bu kadar kaderden ümidim. Allah'ı övmenin, Nebî'nin ve ailesinin na'ti dışında, işitip söylediğim her şey boş. Melekler bana mahşer günü özgürlük fermanı verirlerse eğer, Kâtibî Murtezâ'nın kölelerindedir diyecekler.”

şairinin özelliklerinden olan çok sanat kullanma ve ağır bir dille şiir söyleme tarzı, Kâtibî'nin şiirlerinde de genellikle görülmektedir.

Kâtibî Hamse sahibi olmasına rağmen, o dönemde ve daha sonraları kaside ve gazel şairi olarak ün kazanmıştır. Kâtibî'nin kaside ve gazellerinde görülen üslup, kıt'a, rubâî ve mesnevîlerinde göze çarpan üsluba göre daha sanatkaranedir.

Şairin başta Nizâmî (öl. 604/1207) olmak üzere Selmân-ı Sâvecî (öl. 778/1376), Hâcû-yi Kirmânî (öl. 753/1352) ve Sa'dî-yi Şîrâzî (öl. 691-4/1291-4) gibi mesnevî söyleyen ünlü şairleri takip ederek kaleme aldığı hamsesi, kendisinin, mesnevî alanında da başarılı olduğunu göstermektedir. Tasavvufi ve didaktik mahiyetteki mesnevîlerinde, edebi sanatlara bol miktarda yer vermiş ve özellikle zübahreyn, züvezneyn ve cinas gibi edebi sanatlarda başarılı olmuştur.

Devrinde şairliğin gereklerinden olan lugaz söyleme geleneğine, Kâtibî de uymuş ve bu alanda ün kazanmıştır. Şairin lügazlarına örnek olması bakımından, göz için söylediği bir lügazın ilk beyti aşağıda gösterilmiştir:

مرا دو یار جهان دیده و دو همزادند که یک زمان نتوانم گریز از ایشان کرد¹

Hür tabiatlı ve şair ruhlu bir kimse olan Kâtibî'nin, vaktinin çoğunu kendi şiirlerini kaleme almakla meşgul olduğu ya da üstadlarından kalan eski şiirlere nazire yazmakla uğraştığı anlaşılmaktadır. Mahzenü'l-Esrar'ın bir taklidi olan Gülşen-i Ebrar, Sa'dî'nin Bostân'ının bir taklidi olan Dehbâb, Muhib u Mahbûb da denilen Sînâme türünden oluşan manzumelerinin bir bölümü öncekilerinin eserlerine bir cevap ya da nazire niteliğinde olup, Mecmau'l-Bahreyn ve Dehbâb-ı Tecnisât'tan ibaret iki meşhur manzumesi de, onun üslûbunun neticeleri olup şiir sanatlarını içermektedirler.

Kâtibî'nin kasideleri de çağdaşı diğer şairlerin âdeti olduğu gibi, ya daha önceki meşhur şairlerin kasidelerine bir nazire olarak kaleme alınmış, ya da kendinden önce kaside söyleyen meşhur şairlerin üslûbunun doğrudan etkisi altında ortaya çıkmıştır. Kâtibî bu kasidelerinde شتر حجره gibi zor iltizamlarda bulunmuştur; aynı zor iltizamı

¹ Vasîfî, Zeynuddin Mahmûd, Badâiyu'l-Vakâyi', nşr.A. N. Boldyrev, c. I., s. 235.
"Benim, hiçbir zaman kendisinden kaçamadığım, tecrübeli ve yaşıt iki dostum var."

dokuzuncu asrın kaside söyleyen bazı şairleri de kullanmışlardır. Kâtibî'nin شتر حجره kasidesi şu matla ile başlamaktadır:

مرا غميسست شتروارها بحجره تن شتر دلی نكنم غم كجا و حجره من¹

Kâtibî kasidelerinin tamamında, gerek teşbîb, gerek medh ve gerekse dualarında شتر و حجره² kelimelerini kullanmış ve her fırsatta bunlarla bir şekilde bir mazmun ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca Kâtibî zor ve sanatlı kasîdelerinde çok çeşitli redifleri kullanmıştır. Yani altıncı asırdan Kâtibî'nin devrine kadar tüm şairlerin sanatlarını ortaya koymak için tekrarlayıp durdukları işi Kâtibî de yapmıştır. گل³, صبح¹⁶, فليم¹⁵, دست¹⁴, بر آورد¹³, گوهر¹², فتح¹¹, باد¹⁰, ريخته⁹, بهار⁸, لاله⁷, بنفشه⁶, شكوفه⁵, نرگس⁴ vb. redifler bu tür zor rediflerdendir.

Bunlardan farklı olarak Kâtibî hakkında Câmî şunları ifade etmiştir: “Bu şairde de kendine mahsus nükte ve manalar çoktur. Bu manaların ifadesinde hususi bir üslubu vardır. Fakat şiirlerinde düzgünlük ve tenasüp yoktur. Bozuk düzen, güzellikle çirkinlik karışık bir haldedir”¹⁷. Câmî'nin bu son değerlendirmeleri Devletşah'ın “Kâtibî'nin akramı olan bir takım kimseler insaf sınırını aşmış hasette bulunarak onun şiirini vezinli

¹ Metin s. 13-17.

“Şu ten hücrelerinde deve yüklerince gamım var benim, deve kalplilik (kindarlık) yapmıyorum gam nerede; benim hücrem nerede.”

² Metin s. 13/16; 15/14, 16; 16/4, 5.

³ Bkz. Metin, s. 65-68.

⁴ Bkz. Metin, s. 48-51; 51-55.

⁵ Bkz. Metin, s. 31-36.

⁶ Bkz. Metin, s. 162-166.

⁷ Bkz. Metin, s. 120-124.

⁸ Bkz. Metin, s. 61-64.

⁹ Bkz. Metin, s. 87-91; 92-98.

¹⁰ Bkz. Metin, s. 39-41; 70-72; 80-82.

¹¹ Bkz. Metin, s. 41-43; 98-100.

¹² Bkz. Metin, s. 152-154.

¹³ Bkz. Metin, s. 112-114.

¹⁴ Bkz. Metin, s. 116-118.

¹⁵ Bkz. Metin, s. 128-130.

¹⁶ Bkz. Metin, s. 133-136.

¹⁷ Câmî, Nureddîn Abdurrahman, Bahâristan, s. 258.

dahi saymamışlardır”¹ şeklindeki değerlendirmesi göz önüne alındığında, bir miktar değerini yitirmektedir.

6- Ölümü

Kâtibî bir müddet Hâce Sâyinuddîn Alî bin Muhammed Turke'nin hizmetine girerek ondan feyz alıp tasavvuf ve irfan hususunda hocasından faydalandıktan sonra Esterâbâd'a gitmiş ve ölümü de orada olmuştur². Ölümünün o şehirde salgın halinde bulunan veba ya da tâûndan olduğunu yazmışlardır³. Safâ' Emîr Alîşîr onun Esterâbâd'daki veba salgınında 838 yılında iken yaşıyor olduğunu ve o salgın hakkında

ز آتش قهر و یا گردید ناگهان خراب استرابادی که خاکش بود خوشبو تر ز مشک
اندر و از پیرو برنا هیچکس باقی نماند آتش اند ریشه چون افتد نه تر ماند نه خشک⁴

sözlerini söylediğini ve daha sonra 839 yılında tâûndan öldüğünü söyler⁵.

Devletşah onun ölümünün hicri 839 yılında Esterâbâd'daki veba salgınından olduğunu yazmış ve bu tarih Habîbu's-Siyer'de tekrarlanmış, fakat Takiyyuddîn bu olayın 838 yılına ait olduğunu kabul ederek Mevlânâ Bedrettdîn-i Şîrvânî'den bir tarih maddesi nakletmiştir. Bazı tezkireler de bu tarih tekrarlanmıştır. Kâtibî'yi Esterâbâd'da Imâmzâde Ma'sûm'un türbesinin dışında Dokuz Kahramanlar Kabristanı'na defnetmişlerdir⁶.

7- Övgüde Bulunduğu Kimseler

Kâtibî kasîdelerinde döneminin hükümdarlarını, şehzâdelerini, bazı devlet adamlarını ve din büyüklerini, halife ya da imamları övmüştür. Kâtibî'nin kasîdeleri ya kendinin çağdaşı olan sultan ya da devlet adamlarının methine dâir, ya menkıbe

¹ Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu's-Şüerâ, s. 430.

² Safâ, Zebihullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 236.

³ Semerkandî, Devletşâh, age, s. 293; Sâmî, Şemseddîn, Kâmûsu'l-'Alâm, c. V, s. 3807; Safâ, Zebihullâh, age, c. IV, s. 236.

⁴ Nişâbüri, Şemsüddîn Muhammed Kâtibî, Külliyyatı Kâtibî, Yap. 154^b; Krş. Bilgen, Abdüsselam, Kâtibî-yi Nişâbüri'nin Dah Bâb Adlı Mesnevisinin Tenkitli Metni ve Şairin Hayatı, Eserleri Hakkında Bir İnceleme; Krş. Safâ, Zebihullâh, age, c. IV, s. 236.

⁵ “Veba ateşinin kahrından toprağı miskten daha hoş kokulu olan Esterabad ansızın harap oldu; Orada yaşlı ve genç kimse kalmadı. Ormana ateş düşünce ne yaş kalır ne de kuru.”

⁶ Safâ, Zebihullâh, age, c. IV, s. 236.

⁶ Safâ, Zebihullâh, age, c. IV, s. 236.

şeklinde, ya Kerbelâ şehitlerinin musibetlerine dâir, ya da bir takım öğütleri içeren vaazlar şeklindedir. Şair bu şiirlerinin çoğunda özellikle Hâkânî'den Kemâleddîn-i İsfahânî'ye kadar geçen önceki dönem şairlerine nazirede bulunmuştur. Onun memdûhları Şâhruh'un oğlu Baysungur Mîrzâ, şair, sanatçı ve sanat dostu bir emîrzâde olan Hâce Sâyinuddîn Alî bin Muhammed Turke-i İsfahânî, dedesinin ardından 807 den 812 ye dek saltanat süren Mübrânşâh ibn Timur'un oğlu Sultan Halîl Mîrzâ, 838 yılında ölen Zahiruddin Şeyh İbrâhîm bin Şâhruh ve Emîr Muînnuddîn Muhammed ile Hâce Cemâleddîn Muhammed gibi, Timurlular döneminin devlet adamları ve ileri gelenlerinin bazılarından ibârettir.

Kâtibî'nin Allah'ın birliği, Hz. Peygamber'e na't, Hz. Alî'ye ve Hz. Hüseyin'e övgüye dair ve mev'ize şeklinde kasideleri mevcuttur¹. Kâtibî incelenen metin içerisinde sırasıyla şu kimselere övgülerde bulunmuştur: Hâce Sâyinü'd-Dîn², Emîr Tîmûr-i Gûrgân³, Emîrzâde Şâhruh⁴, Sultân Bâysungur⁵, Sultân İbrâhîm⁶, Sultân Halîl⁷, Seyyid Menûçeher⁸, Ebû Müslim⁹, Pâdişâh Seyfüddîn¹⁰, Seyyid Mürtezâ¹¹, Emîr Muînü'd-Dîn Muhammed¹², Mevlânâ Nizâmeddîn¹³, Emîr Çakmak¹⁴, Mîrek Muhammed¹⁵, Velî Bîg¹⁶, Ziyâu'd-Dîn Ahmed¹⁷, Mevlânâ Fasîh-i Hâfi¹⁸, Hâcî Rükneddîn¹⁹, Hâcî Kâşkâr²⁰, Hâcî Gerşâsb²¹, Hâce Tâceddîn Alî bin Ebû Müslim¹, Hâce

¹ Bkz. Metin, s. 1-28.

² Bkz. Metin, s. 29-39.

³ Bkz. Metin, s. 39-41.

⁴ Bkz. Metin, s. 41-47.

⁵ Bkz. Metin, s. 47-65.

⁶ Bkz. Metin, s. 65-68.

⁷ Bkz. Metin, s. 68-72.

⁸ Bkz. Metin, s. 72-78.

⁹ Bkz. Metin, s. 78-80.

¹⁰ Bkz. Metin, s. 80-82.

¹¹ Bkz. Metin, s. 82-98.

¹² Bkz. Metin, s. 98-107.

¹³ Bkz. Metin, s. 107-114.

¹⁴ Bkz. Metin, s. 114-115.

¹⁵ Bkz. Metin, s. 115-118.

¹⁶ Bkz. Metin, s. 118-120.

¹⁷ Bkz. Metin, s. 120-127.

¹⁸ Bkz. Metin, s. 127-136.

¹⁹ Bkz. Metin, s. 136-142.

²⁰ Bkz. Metin, s. 142-144.

²¹ Bkz. Metin, s. 144-147.

Hâce Şerefüddîn², Hâce Cemâleddîn³, Hâce Alî⁴, Hâce Şemsüddîn⁵, Hâce Yûsufşâh⁶

8- Örnek aldığı şairler

Kâtibî, kendisinden önceki bir çok şair gibi bazı eserlerini eski şiir üstatlarının eserlerine nazîre olarak kaleme almıştır. Örneğin Gülşen-i Ebrâr mesnevîsini Nizâmî'nin Mahzenü'l Esrâr'ına nazîre olarak yazmış yine Kemâleddîn İsmâîl'in نرگس⁷ redifli kasidesine aynı redif ve aynı isimle bir nazîre yazmıştır. Mecmâu'l-Bahreyn'i nazmederken Selmân-ı Sâvecî'nin Hûrşîd u Cemşîd'i ile, Hâcû-yi Kirmânî'nin Humây u Humâyûn'unu taklit etmiş; Dehbâb'ı da Sa'dî'nin Bostân'ına nazire olarak yazmıştır⁸.

9- Kâtibî'den Etkilenen Şairler

Kâtibî'nin sahip olduğu bazı özellikleri nedeniyle onun eserlerine de bazı şairler tarafından nazîre yazılmıştır. Onu taklit eden ve şiirlerine nazîre yazan şairlerden bazıları şunlardır:

Mevlânâ Zâhidî, Kâtibî'nin Dehbâb'ına, Şevkî-i Yezdî ve Mevlânâ Abdal onun گل redifli kasidesine, Mevlânâ Ahmedî ve Vâsîfî, şairin شتر حجره iltizamlı kasidesine nazîre yazmışlardır. Ayrıca Mevlânâ Tûtî ve Ehlî-i Şîrâzî şiirlerinde Kâtibî'yi taklit etmişlerdir⁹.

Ayrıca Abdalbâkî Gölpinarlı Türk edebiyatının ünlü şairi Fuzûlî'yi (öl. 963/1556) en çok etkileyen şairin Kâtibî olduğunu ifade etmiştir¹⁰.

¹ Bkz. Metin, s. 147-149.

² Bkz. Metin, s. 149-152.

³ Bkz. Metin, s. 152-158.

⁴ Bkz. Metin, s. 159-162.

⁵ Bkz. Metin, s. 162-168.

⁶ Bkz. Metin, s. 168-185.

⁷ Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu's-Şüerâ, s. 430.

⁸ Vanlıoğlu, Mehmet, İran Edebiyatında Dehnâmeler ve Kâtibî'nin Dehbâb'ı, s. 39.

⁹ Nevâî, 'Alîşîr, Mecâlistü'n-Nefâis, s. 23; Vâsîfî, Zeynüddîn Muhammed, Bedâiyü'l-Vekâyi', nşr. A. N. Boldyrev, c. I, s. 95, 186; Safevî, Sâm Mîrzâ, Tezkire-i Tuhfe-i Sâmî, s. 193, 216.

¹⁰ Gölpinarlı, Abdalbâkî, Fuzûlî Dîvânı, Giriş kısmı, s. LXI.

B- KÂTİBÎ'NİN ESERLERİ

Kâtibî'den, bugüne dek, Dîvânı ile Hamse'sini oluşturan beş mesnevi ulaşmıştır. Külliyyât adı altında toplanan Dîvânı ile Hamse'sine ait yazma nüshalar, Türkiye ve yabancı ülkelerdeki kütüphanelerde bulunmaktadır. Aşağıda onun külliyyâtını oluşturan eserler ile diğer eserleri hakkında bazı bilgiler yer alacaktır:

1- Dîvân

Yüce Allâh'a hamd, Peygamber'e na't, hocası Sâynuddîn'e övgü, Tîmur, Şâhruh, Mîrzâ Baysungur, Mîrzâ Sultan İbrâhîm ve Sultan Halîl, bazı Şîrvân şâh ve emîrleri, zamanındaki meşhur bir kaç kişiyi medih olarak söylediği kasidelerden, alfabetik kâfiye düzenine göre dîvânında yer alan gazeller, mukattaât (kıt'alar), rubâîler ve muammâlardan oluşur. Kâtibi'nin Dîvân'ının, Hamse'sine ait mesnevîlerle birlikte ve Külliyyât adı altında, değişik kütüphanelerde bir çok nüshası bulunmaktadır¹.

2- Hamse-i Kâtibî

Kâtibî'nin, hayatının son zamanlarında, Nizâmî'nin (öl. 604/1207) Hamse'sine nazîre olarak yazdığı Hamse'si Gülşen-i Ebrâr, Mecmau'l-Bahreyn, Deh Bâb, Sînâme ve Dilrubây mesnevîlerinden oluşmaktadır².

a. Gülşen-i Ebrâr

Kâtibî'nin bu mesnevîsi Nizâmî'nin Mahzenu'l-Esrârı'na nazîre olarak yazılmış, onun sûfiyane inanç ve düşüncelerini, latif hikaye ve kinayelerle anlattığı tasavvufi bir eserdir.

b. Mecmau'l-Bahreyn

Bu mesnevî, Selmân Sâvecî'nin Hurşîd u Cemşîd'i ile Hâcû-yi Kirmânî'nin iki bahirle okunan Humây u Humâyûnu'na bir naziredir. Ayrıca Ehli-yi Şîrâzî meşhûr manzûmesi سحر حلال'ı Kâtibî'nin Mecmau'l-Bahreyn'ine bir nazire yapıp tecnîslerde bulunarak bu hususta şöyle söylemiştir:

کاتبی آویخت دو محکم کمان کامد در قبضه رستم کم آن

¹ Nüshalarla ilgili bir takım açıklamalar II. Bölümde verilmiştir.

² Safâ, Zebîhullâh, Târih-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 248.

مجمع بحرین در آن داد کار نسخه تجنیس شد آن یادگار
 بازوی من ساخت دو آهن کمان خم شده هر دو بیک اهنگم آن
 مجمع بحرین در افشان دو بحر جامع تجنیس در اوزان دو بحر¹

Mecmau'l-Bahreyn'in nesir şeklinde kaleme alınmış bir mukaddimesi bulunmaktadır. Bu mukaddimenin içeriği "Nâzır"ın "Manzûr" ile olan irfâni aşkından bahseden bir manzûmedir. Bu sebeple ona Nâzır u Manzûr da denilmiştir.

c. Deh Bâb

Kâtibi'nin Hamsesi'nde yer alan mesnevîlerden birisi, hikayeler ve ahlâkî öğütleri ihtivâ eden Deh Bâb mesnevîsidir. Kâtibî onu oğlu "Inâyet"i terbiye etmek maksadıyla binâen nazm etmiştir. Bu manzûme Sa'di'nin Bostanı'na aynı vezinle yazılmış bir naziredir².

d. Sînâme

Hamse'de yer alan mesnevîlerden bir diğeri de "Muhib u Mahbûb" olarak meşhûr olan Sînâme'dir. Bu manzûme Muhib ve Mahbûb adlarındaki bir âşık ve ma'sûkun birbirlerine yazmış oldukları otuz mektuptan oluşan bir manzûmedir. Kâtibi bu mesnevîsinde Dehnâme söyleyen şairleri takip etmiş, fakat on ile yetinmeyip işi otuza kadar çıkarmıştır³.

e. Dilrubây

Hamse'nin diğeri mesnevîsi ise Dilrubây'dır. Dilrubây yirmi adet irfanî içerikli manzûme olup Katibî onu 830 yılının biraz sonralarında nazmetmiştir. Bu mesnevînin konusu, Yemen pâdişâhı Kubad'ın, veziri ile olan macerâsıdır⁴.

¹ Safâ, Zebîhullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 248.

"Kâtibî iki sağlam yayı astı, öyleki o Rüstem'in kabzasında küçük kaldı; Mecma-i Bahreyn'e o emek verdi, tecnîs nüshası ondan yadigar kaldı; Benim kolum iki demir yay yaptı, her ikisi de onun bir ahengiyle eğilip büküldü; İki bahirli beliğ Mecma-i Bahreyn, iki bahrin vezinlerinde tecnîsi toplayandır."

² Bkz. Vanlıoğlu, Mehmet, İrân Edebiyatında Dehnâmeler ve Kâtibî'nin Dehbâb'ı.

³ Bu mesnevî hakkında geniş bilgi için Bkz. Atalay, Mehmet, Kâtibî-yi Nişâbüri, Sînâme ve Dilrubây Mesnevîleri (Metin-İnceleme).

⁴ Bu mesnevî hakkında geniş bilgi için Bkz. Atalay, Mehmet, age

2- Behrâm u Gulendâm

Kâtibî'nin manzum bir mesnevîsidir. Buna Behrâmnâme ya da Gulârâm da denilmektedir¹.

3- Hüsn ü Aşk

Bu mesnevî hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece onun bu adla bir eseri olduğuna dair bilgiler vardır².

4- Leylâ vu Mecnûn

Bu mesnevî hakkında da fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Onun bu mesnevîsinin tek nüshasının Petersburg'da (St. Petersburg catalogue s. 336) olduğu yazılmıştır³.

5- Târîh-i Yemînî

Aynı şekilde bu eser hakkında da fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Gazneli Mahmûd devrini anlatan bir eser olduğu söylenir⁴.

Kâtibî'nin çağdaşları içerisinde yüksek bir makama sahip oluşunda şüphe yoktur. Özellikle öncekilerin üslûbunu takip etmek husûsunda güçlü idi. Çoğunluğunda çeşitli edebî sanatlarla karşılaşılacak kasîde ve mesnevîleri onun şiir ortaya koymaktaki tabîî kudretinin bir göstergesidir. Yine gazellerinin tümü hem onun zevkindeki letâfetten bahsetmekte, hem de onlardaki sözün güçlülüğüne ve nazma dikkat çekmektedir. Bu tür nedenlerle Timurlular dönemi müelliflerinin tümü onun şiirdeki mahâreti ve üstün tabiatını itiraf etmişlerdir. Safâ Emîr Alîşîr'in onun hakkında şöyle söylediğini yazmıştır: "O zamanın benzersizlerindendi, arzu ettiği her türlü şiirde özellikle kasîde de ilk denebilecek manalar ortaya koydu, bu konuda belki de bir nevi buluş yapmış iyi de olmuştur"⁵. Devletşah ise onun hakkında özel bir mübâlağâ üslûbuyla şöyle yazmıştır: "Onun bereketli tabîatında yer alan söz ustalığı üslûbunda ezelf bir hidâyet var; öyle ki onun cevher dolu ağacından nice inciler süzülerek meydana gelmiş ve bir anlamlar denizi oluşmuştu. Bu ona bir Allâh vergisi olup, yabancı ve zor

¹ Hândmîr, Gıyaseddin b. Humâmeddîn el-Hüseynî, Târîh-i Habîbu's-Siyer, , nşr. Celâleddîn Humâî c. IV, s. 18.

² Hândmîr, age, c. IV, s. 18; Sâmî, Şemseddîn, Kâmûsu'l-'Alâm, c. V. s. 3807; Tebrîzî, Alfî Nazmî, Duvîst Suhanver-i Tezkiretu'ş-Şüerâ-yi Manzûm ve Mensûr, s. 334.

³ Levend, Agâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, s. 227.

⁴ Ethe, Hermann, Târîh-i Edebiyât-ı Fârsî, çev. Rızâzâde Şafak, s. 39.

⁵ Safâ, Zebîhullâh, Târîh-i Edebiyât Der İrân, c. IV, s. 249.

sayılabilecek anlamlar onun av tuzağı olmuş ve onun yüce tabiatındaki aceleci nüktedanlığının asiliğini esir almıştı”¹.

Bütün bunlarla beraber bilinmelidir ki Kâtibî dokuzuncu asrın edipleri nezdinde daha çok şiir sanatlarına olan özel ilgisi nedeniyle o kadar kendini belli etmiştir. Yoksa bir çok söz türünden, gerçekten daha ustaca ve gönülleri harekete geçirici üstün ârifâne anlamları ve âşıkâne mazmunlardaki nezaketi içeren latif gazelleri ve ayrıca anlamları ortaya çıkarma ve sözün kurallarına riayet etmek konusunda, şiirlerindeki en zor iltizamlarında sahip olduğu, güç ve hayreti mucip mahareti nedeniyle değil. O şüphesiz daha önce kaside söyleyen büyük ediplere nispetle dokuzuncu asrın en güçlü ediplerindendir.

¹Semerkandî, Devletşâh, Tezkiretu’ş-Şüerâ, s. 429.

İKİNCİ BÖLÜM
NÜSHA ÖZELLİKLERİ

NÜSHA ÖZELLİKLERİ

A- NEŞRE HAZIRLANAN METİNDE ESAS ALINAN NÜSHALAR

Bu çalışmada üç adet elyazmasından faydalanılmıştır. Bu nüshalar içerisinde esas alınıp Ü1 sembolü ile gösterilen nüsha, Üniversite kütüphanesi FY 504 numarada Kulliyât (کلیات) olarak kayıtlıdır. Ü2 sembolü ile gösterilen ikinci nüsha yine Üniversite kütüphanesinde FY 1322 numarada yine Kulliyât (کلیات) olarak kayıtlıdır. T sembolü ile gösterilen üçüncü nüsha ise, Topkapı sarayı kütüphanesi R 990 numarada Kulliyât-ı Kâtibî (کلیات کاتبی) olarak kayıtlıdır. Faydalanılan bu üç nüshanın özellikleri sırasıyla şu şekildedir.

1- (Ü1) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 504

Basma yaldızlı, iri şemseli ve köşebentli, iç tarafı kırmızı kaplı kahverengi, güzel bir cilt içinde, 291 yaprak olup 12,8 X 20,4 (8 X 13,6) cm. eb'adında, siyah ve yaldız cetvel içinde, ortada 17, kenarda ise 10 satırlı muntazam hattat nesta'liki yazıbulunmaktadır. Söz başları kırmızı ve mavi, yap. 1^b – 2^a unvan, her kısmın başında güzel bir serlevha vardır.

İstinsah kaydı (yap. 291^a): Sultan Ali, pazartesi, 3 safer 867 h. şeklindedir.

İçindekiler: Yap. 1^b – 163^a da Dîvân bulunur. Kâtibî'nin kaside, gazel v.b. şeklindeki şiirlerini içine alan eseri olup şu şekilde başlar:

ای گل آدم بخمر جان مخمر ساخته خاک ره را کیمیای مهر توزر ساخته

Yap. 1^b – 72^a da kaside şeklindeki şiirler vardır. Bunlar münâcât, na't, salavât-nâme, maktel-nâme ve mev'ize şiirlerini de içine alır. Asıl medhiyeler yap. 13^a dan sonra başlar.

Yap. 72^b – 149^b de gazeller; yap. 150^a – 162^b de mukattaat, rubâî ve ferdler; yap. 163^a da muammâlar; yap. 163^b – 183^a da Gülşen-i Ebrâr (گلشن ابرار) adlı mesnevisi; yap.

183^b – 212^a da Mecma'u'l-Bahreyn (مجمع البحرين) adlı mesnevi şeklinde bir eseri; yap. 212^b – 242^a da Kitâb-ı Deh Bâb (کتاب ده باب) adlı mesnevisi; yap. 242^b – 278^a da Kitâb-ı Sînâme (کتاب سینامه) adlı mesnevisi ve yap. 278^b – 291^a da ise Kitâb-ı Dilrubây (کتاب دلربای) adlı bir mesnevisi bulunmaktadır¹.

2- (Ü2) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 1322

Yeşil kadife kaplı yarı meşin bir cilt içinde, 334 yapraklıdır. 14 X 25 (8,5 X 15,4) cm. eb'adında; mavi, siyah ve yıldız cetvel içinde, 19 satırlı, iri harfli ve açık hattat nesta'liki yazı ile kaleme alınmıştır. Söz başları yıldız veya kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Yap. 1^b – 2^a da unvan, başlıca kısımların başında güzel bir serlevha vardır.

İstinsah kaydı (yap. 334^a): Sultan Hasan, çarşamba, 30 safer 893 h. şeklindedir.

İçindekiler: Yap. 1^b – 189^a da Dîvân bulunur. Yap. 1^b – 84^a da kasideler bulunmakta ve önceki nüshadaki şekilde şöyle başlamaktadır:

ای گل آدم بخمر جان مخمر ساخته خاک ره را کیمیای مهر توزر ساخته

Yap. 84^b – 174^b de gazeller; yap. 175^a – 181^b de mukattaat, 181^a – 188^b de rubâiler; yap. 188^a - 189^a da muammâlar ve tek beyitler; yap. 189^b – 212^a da Gülşen-i Ebrâr (گلشن ابرار) adlı mesnevisi; yap. 212^b – 246^a da Mecma'u'l-Bahreyn (مجمع البحرين) adlı mesnevi şeklinde bir eseri; yap. 246^b – 279^a da Kitâb-ı Deh Bâb (کتاب ده باب) adlı mesnevisi; yap. 279^b – 318^a da Kitâb-ı Sînâme (کتاب سینامه) adlı mesnevisi ve yap. 318^b – 334^a da ise Kitâb-ı Dilrubây (کتاب دلربای) adlı bir mesnevisi bulunmaktadır².

¹ Ateş, Ahmet, İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler, c. I, s. 240-243.

² Ateş, Ahmet, age, c. I, s. 243.

3- (T) Topkapı Sarayı Kütüphanesi R 990

Aharlı kağıt; 230 mm. boy ve 125 mm. eninde 338 yapraktır. Sahifede talikle iki sütun üzere 75 mm. uzunlukta ve 17 satır şeklindedir. 887 (1482) recebinde istinsah edilmiştir. Zahriye ve 2 unvan sahifesi ve 2 serlevha müzehhep, sözbaşları ve cetvellere yaldızlıdır. Miklep, yaldızlı şemse ve köşelikli siyah deri cilt, kapakların içi oyma şemselidir.

İçindekiler: Yap. 1^b de kasideleri bulunmakta ve önceki nüshalardaki gibi şöyle başlamaktadır:

ای گل آدم بخمر جان مخمر ساخته خاک ره را کیمیای مهر توزر ساخته

Yap. 95^b de gazeller; yap. 190^b de mukattaat, 203^b de müfredâtı; yap. 204^b de Gülşen-i Ebrâr (گلشن ابرار) adlı mesnevisi; yap. 265^b de Kitâb-ı Deh Bâb (کتاب ده باب) adlı mesnevisi bulunmaktadır¹.

B- KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALARIN BAZI İMLÂ ÖZELLİKLERİ

- چ harfinin üç noktası, Ü1 nüshasında belirtilmiş, Ü2 ve T nüshalarında ise ج şetlinde gösterilmiştir.

- Kâf-ı Fârisîlerin keşîdesi, hiçbir nüshada belirtilmemiştir.

- س harfi, Ü1 ve Ü2 nüshalarında, bazen altına üç nokta koyulmak suretiyle gösterilmiştir.

- Yâ-yı muhâtab ve yâ-yı vahdetler, tüm nüshalarda, bazen ء şeklinde yazılmıştır.

¹ Karatay, Fehmi Edhem, Topkapı Sarayı Müzesi Farsça Yazmalar Kataloğu, s. 226-227.

- ۴ önedatı, tüm nüshalarda bazen kelimeye bitişik, bazen de ayrı halde yazılmıştır.

- می edatı, tüm nüshalarda bazen fiile bitişik, bazen de fiilden ayrı olarak yazılmıştır.

C- DİĞER NÜSHALAR

Kâtibî'nin Külliyyâtı ve buna bağlı olarak kasidelerinin nüshalarına oldukça nadir olarak tesadüf olunur. Bu nüshalar Rieu, II. 637-639'da; IO, 1290-1292,'de; Bankipore, II, 16-21'de; Sipâhsâlâr, II, 659'da (yalnız bir Dîvân-ı Kâtibî nüshası); Taşkent, II, 160-166'da (Külliyyât ve ayrı eserleri); Topkapı sarayı, s.226-227'de; Ch. Beatty Library, I, 69-71'de; Elyazmaları, I, 226-227'de (yalnız ayrı ayrı üç eseri) bulunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada XV. yüzyıl Fars şairlerinden olan Katibi-i Nîşâbüî'nin hayatı incelenmiş ve kasidelerinin tahkikli metni ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma esnasında Katibi'nin yaşadığı dönemin özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiş, hayatı konusunda da bir çok araştırmadan istifade edilerek bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Kâtibî-i Nîşâbüî'nin şiirlerinin neşre hazır hale getirilmesi, tarih boyunca karşılıklı yoğun kültür etkileşimine sahne olan Türk ve İran kültürü üzerinde büyük etkiler bırakan ve ortak kültür ve tarih mirasımızı oluşturan Timurlular dönemine ait olup; edebi, tarihi ve toplumsal yaşamın özelliklerini günümüze aktarmak ve edebi bir değeri, yeni verilerle diriltmek bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Kâtibî-i Nîşâbüî'nin hayatına dair gerekli bilgileri ihtiva etmekle beraber, onun şiirleri içinden, kasidelerini neşre hazırlayıp ilim ve edebiyat dünyasına kazandırmak suretiyle katkıda bulunmayı amaç edinmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

‘ABDULBAKİ, Muhammed Fu‘ad;

- **El-Mu‘cemu’l-Müfehres Li’l-Elfazı’l-Kur’ani’l-Kerim**, Çağrı y, İstanbul, 1990.

AKA, İsmail;

- **Timurlular**, TDV y, 1. baskı, Ankara, Ocak, 1995.

‘AMİD, Hüseyin;

- **Ferheng-i Farsi-i ‘Amid**, Emir-i Kebir y, Tahran, 1363 hş.

ATALAY, Mehmet;

- **Katibi-i Nişaburi, Siname ve Dilrubay Mesnevileri (Metin-İnceleme)**, Atatürk Üniversitesi FEF y, Erzurum, 2000.

ATALAY Mehmet, VANLIOĞLU Mehmet;

- **Edebiyat Lügatı**, Atatürk Üniversitesi FEF y, Erzurum, 1994.

ATEŞ, Ahmet;

- **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler**, Cilt:I-II, İstanbul, 1968.

AZER, Lütf-‘Ali Big;

- **Tezkire-i Ateşkede**, nşr. Seyyid Ca‘fer Şehidi, Neşr-i Kitab y, Tahran, 1337 hş,

BANARLI, Nihad Sâmi;

- **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, I-II, MEB Basımevi, İstanbul, 1998.

BAHAR, Muhammettaki (Melikü’-Şü‘era);

- **Sebkşinasi**, Emir-i Kebir y, 7. baskı, Tahran, 1373 hş.

BERTHEL, E.;

- “İran, Yeni İran Edebiyatı”, **İA**, V/II, s. 1041-1053.

BİLGİN, Abdüsselam;

- **Katibi-yi Nişaburi’nin Dah Bab Adlı Mesnevisinin Tenkitli Metni ve Şairin Hayatı, Eserleri Hakkında Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1993.

BROWNE, E. G.;

- **A Literary History of Persia**, Cilt I-III, Cambridge, 1969.

CAMİ, Nureddin ‘Abdurrahman;

- **Baharistan**, Çev. M. Nuri GENÇOSMAN, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1990.

ÇAKMAK, Aysun;

- **Katibi’nin Gülşen-i Ebrar ve Mecma‘u’l-Bahreyn’i**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1997.

DEVELLİOĞLU, Ferit;

- **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi y, 11. baskı. Ankara, 1993.

DİHHODA, ‘Ali Ekber;

- “Katibi-i Turşizi”, **Lugatname-i Dihhoda**, I-L, Meclisi Şura-yı Milli y, Tahran, 1336 hş.

ETHE, Hermann;

- **Tarih-i Edebiyat-ı Farsi**, çev. Rızazade Şafak, Tahran, 1337 hş.

GÖLPINARLI, Abdülbâkî;

- **Fuzuli Divanı**, İstanbul, 1961.

HANDMİR, Gıyaseddin b. Humameddin el-Hüseyni;

- **Tarih-i Habibu’s-Siyer**, I-IV, nşr. **Celaeddin Humai**, Tahran, 1333 hş.

HUART, CL.;

- “Katibi”, **İA**, VI, s. 439, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi y, Eskişehir, 1997.

KARATAY, Fehmi Edhem;

- **Topkapı Sarayı Müzesi Farsça Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, 1961.

KİYA, Zehra-i Hanleri;

- **Ferheng-i Edebiyat-ı Farsi-i Deri**, , İran Kültür Kurumu y, Tahran, 1348 hş.

KRAMERS, J. H.;

- “İran, Tarihi ve Etnografik Bakış”, **İA**, V/II, s.1015-1030, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi y, Eskişehir, 1997.

LEVEND, Agah Sırrı;

- **Türk Edebiyatı Tarihi**, I. Cilt, TTK y, Ankara, 1973.

MU'İN, Muhammed;

- **Ferheng-i Farsi**, Cilt I-VI, Emir-i Kebir y, Tahran, 1376 hş.

NEFİSİ, Sa'id;

- **Tarih-i Nazm u Nesr Der İran ve Der Zeban-ı Farsi**, I-II, Tahran 1344 hş.

NEVAİ, 'Alışir;

- **Mecalisü'n-Nefais**, Suyima Ganieva y, Taşkent, 1961.

NIŞABURİ, Şemsüddin Muhammed Katibi,

- **Külliyat-ı Katibi**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY 504.

OLGUN, Tâhir;

- **Edebiyat Lügatı**, Enderun Kitabevi y, 2. baskı, İstanbul, 1984.

ONAY, Ahmet Talat;

- **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, TDV y, Ankara, 1992.

PALA, İskender;

- **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Cilt I-II, Akçağ y, Ankara, tsz.

ROEMER, Hans R.,

- "Timurlular", İA , XII/I, s. 346-370.

SAFA, Zebihullah;

- **Muhtasari Der Tarih-i Tahavvül-i Nazm u Nesr-i Farsi**, Koknus y, 14. baskı, Tahran, 1373 hş.
- **Tarih-i Edebiyat Der İran**, I-V, Tahran, 1363 hş.

SAFEVİ, Sam Mirza;

- **Tezkire-i Tuhfe-i Sami**, Tahran 1346 hş.

SÂMÎ, Şemseddîn;

- **Kamusu'l-'Alam**, , Cilt I-VI, Ankara, 1996.

SECCADİ, Ca'fer;

- **Ferheng-i Lüğat u Istilahat u Ta'birat-ı 'İrfani**, Tuhuri Kitabevi y, Tahran, tsz.

SEMERKANDİ, Devletşah;

- **Tezkiretü's-Şü'era**, Barani kitabevi y, Tahran, tsz.

ŞEMİSA, Sirus;

- **Ferheng-i Telmihat**, Firdevs y, 4. baskı, Tahran, 1373 hş.

ŞÜKUN Ziya;

- **Farsça-Türkçe Lügat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**, Cilt I-III, MEB y, İstanbul, 1984.

ŞUŞTERİ, Kazi Nurullah;

- **Mecalisu'l- Mü'minin**, nşr. Seyyid Ahmed 'Abd-i Menafi, I-II, Tahran, 1375, hş.

TEBRİZİ, Ali Nazmi;

- **Duvist Suhanver-i Tezkiretu's-Şü'era-yi Manzum ve Mensur**, 2. baskı, Tahran, 1363 hş.

TEBRİZİ, Muhammed 'Ali Müderris;

- **Reyhanatü'l-Edeb fi Teracimi'l-Ma'arufin bi'l-Künyeti ve'l-Lakab ya Kuna ve Elkab**, I-VIII, Tahran, 1374 hş.

TOKMAK, A. Naci;

- "İran, Moğol ve Timurlular", **DİA**, XXII, s. 420-422, TDV y, İstanbul, 2000.

VANLIOĞLU, Mehmet;

- **İran Edebiyatında Dehnameler ve Katibi'nin Dehbab'ı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1987.

VASİFİ, Zeynuddin Mahmud;

- **Bedayi'u'l-Vakayi'**, I-II, nşr. A. N. Boldyrev, Tahran 1349-1350 hş.

.....,

- "Timurlular", Türk Asiklopedisi, I-XXXV, MEB Basımevi, Ankara, 1982.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHKİKLİ METİN

(Bu bölümün sayfa düzeni, Farsça sayfa düzenine uygun olarak sağdan başlatılarak yeniden numaralandırılmıştır.)

متن انتقادی قصائد کاتبی

قصائد

فی توحید عز اسمه

	ای گل آدم بخمر جان مخمر ساخته	1 ^b Ū1 1 ^b Ū2 1 ^b T
	خاک ره را کیمیای مهر تو زر ساخته*	
	حکمت از بهر قتل ما هی عقل و حواس	
	آبرا در چشمه خورشید خنجر ساخته	
3	ساقی فیضت کز و شد خاک آدم لاله زار	
	یک کف گلرا هزاران جام و ساغر ساخته	
	بر هوای باده مهر تو چرخ شیشه رنگ	2 ^a T
	گشته رقااص و قدح از کاسه سر ساخته	
	بهر دفع افعی اندیشه در فردوس قدس	2 ^a Ū2
	قدرت این قصر زمرد در برابر ساخته	
6	عدل تو تا دیده دست ابر در دامان کوه	
	مجرمی در کوه و اجرامش مقرر ساخته	
	تا بسیل انتقام خود کشد از کوه ابر	
	گردن آن برکشیده دست این تر ساخته	
	وحدت در بحر کثرت کشتی اندیشه را	2 ^b T
	موج حیرت بادبانرا غرق لنگر ساخته	
9	نور لطفت تا تجلی کرده بر حس و خرد	2 ^b Ū2
	چشم آن گردیده کور گوش این کر ساخته	
	نار حسنت بر گل طوطی خطان افکنده ظل	2 ^a Ū1
	بلبلانرا اشک چون خون کبوتر ساخته	
	عطر سوزآسا نهال سدره را در شوق تو	
	دست خلقت چوب این گردنده مجمر ساخته	
12	صد هزاران جان در آتش سوخته عشقت چو عود	
	تا مشام یک تن از بویت معطر ساخته	

9 حس Ū1 T: حسن Ū2 // 10 گل Ū2 T: خط Ū1 // 11 گردنده Ū1 T: کرده Ū2 .

8 وحدت: یکتایی و یکی بودن و مراد از وحدت حقیقی وجود حق است. رش، فرهنگ لغات و اصطلاحات و تعبیرات عرفانی،

دکتر سید جعفر سجادی، ماده وحدت.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

قصیر رنگارنگک بی رنگی مصور ساخته	خامۀ صورت گر صنع تو ز انواع صور
امر خود را ذات بی نفی تو مصدر ساخته	در بنای اشتقاق صرف و حرف اسم و فعل
3 جلد زرکار از ادیم چرخ اخضر ساخته	منشی دیوان حکمت مصحف اضداد را
وعظ معنی ز حرف و صوت منبر ساخته	بهر وعظ طالبت در خانقاه هر دهن
باز روز او را مگس را نهاز شهپر ساخته	تا زده از شکر مهتر نفس طوطی صبح
6 سود آن خاک دکانش مشک و عنبر ساخته	کرده بازاری بشب سودای تو روز ازل
چاشت اعطای تو شام از آتش خور ساخته	2 ^b Ü1 زنگی آتش خور شب را برین دیرینه خوان
زان نصیب کافر و مؤمن مقدر ساخته	دست تقدیرت کشیده خوانی از ایمان و کفر
9 قهر و لطف سازگار با همه در ساخته	خواه کافر خواه مؤمن جمله را هستی ز تو
گلشنش چون گلخنی بودی ز اخگر ساخته	گر نگشتی آب لطفت نار ابراهیم را
کار آب رو نخواهد شد ز کوثر ساخته	تا کی ای دل دوزخت باشد غم حور و بهشت
12 چون درخت سدره میخ تخته در ساخته	قصیر وحدت جوکه طوبی را دگر تجار قطع
دخترآسا از یدر مانده بمادر ساخته	3 ^a T نیست برچرخ عروجت سیر و شادی بر زمین
زانکه ظلمت در رهت سد سکندر ساخته	کی خوری آب حیات از چشمۀ وحدت چو خضر
15 چار طاق و شش رواق و هفت کشور ساخته	3 ^a Ü روی نه در راه آن یکتا که بهر منزلت
بر سپاه کایناتش میر لشکر ساخته	آنکه او در راهش آدم دم ز عبودیت زده
وز شعاع خور رسن و ز چرخ منبر ساخته	تا ببندد کار مشتی دوزخ بهم

4 هر Ü1 Ü2: پر T // 5 او را مگس را نهاز شهپر Ü1 Ü2: او مگس راهتمای شهپر T // 6 سود Ü2 T: سوده Ü1 // 7
 برین T Ü2: بران Ü1 // 9 هستی ز تو Ü2 T: هستی تو // 11 رو Ü1 Ü2: او T // 15 طاق و Ü1 Ü2: طاق T // 17 منبر Ü2
 T - Ü1.

10 در این بیت اشاره ای به آتش انداخته شدن حضرت ابراهیم از طرف نمرود است.

14 آب حیات: آبی که خضر و الیاس خوردند و زندگی ابدی در دست داشتند. رش، لغات ادبیات، وانی اوغلی، آتالای، ماده آب

حیات.

سد سکندر: در اصطلاح مسلمانان دیوار چین. ر. ش.، معین، ماده سد سکندر.

ای خداوندی که ذات جمله موجودات را	کرده ظاهر از نظیر خویش مظهر ساخته
عاشقان بی نوا را دلنوازیهای تو	راستی در پرده هر دم ساز دیگر ساخته
بهر این درهای غلطان قدرتت کو جوهر ست	3 خانها در جوف این صندوق جوهر ساخته
برق ظلمت سوز را نور تو بی شمع و چراغ	دم بدم صحرای جانها را منور ساخته
مفلسان عشق را در وادی فقر و فنا	گنج وصلت بی زر و گوهر توانگر ساخته
گر برد از روی بخت ما سیاهی دور نیست	6 مهر تو کو سنگ را یاقوت احمر ساخته
لوحه دیوان عالم ساز نظم کاتبی	کان جریده نام تو فهرست دفتر ساخته
دارد امیدی ز لطف کارسازت کش شود	کار و بار دنیی و عقبی سراسر ساخته

فی توحید باری عز اسمه

سپاس و حمد ترا زیبدا ای محقق برحق	9 که حامدند ترا مطلقا مقید و مطلق*
دلی که ساقی او ساغر هوای تو گردد	رواق عرش کند کرسی و کاس مروق
3 ^{Ü1} ریاض لطف ترا مشت گلستان شده برچین	حصار قهر ترا هفت دوزخ آمده خندق
گهی سیم گشتی نقش میوه خان اغصان	12 گهی بصحن چمن حل کنی طلای مروق
3 ^b T عقاب عقل که چرخ بیضه اش بهوایت	همی زند چو کبوتر دمی هزاز معلق
عطای فضل ترا شکر و مدح انست و اوجه	صفات و ذات ترا وصف و حمد احسن الیق
3 ^b Ü2 سپاه سرکش نمرود را زینش دو یشه	15 بیای پیل فکندی و رفتش آن همه بقیق
عنان زسوی تو فرعون تافت جانب کفران	غریق بحر بلا شد یه آب و زین مغرق

15 هنه Ü1 T: -- Ü2 .

15 در این بیت اشاره ای به وضع نمرود در حال مردن است.

16 در این بیت اشاره ای به غرق شدن فرعون و لشکرش در بحر احمر است.

* بحث: مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن.

نهاد سر بسم اسب و یای پیل چو بیدق	ز شاه و بنده درین عرصه هرک تافت رخ از تو
کمان کشید چو حلاج بست تیغ انا الحق	بلطف پنه غفلت زب گوش هرکه کشیدی
3 در و قصور موسع شود قبور مضیق	درون روضه اگر طوبی هوای تو نبود
کنند رقص در آتش چو دانه بر سر تابق	و گر بدوزخیان ذره زمهر تو تا بد
کهن سفینه گردون ز موج قهر تو معرق	درون بحر قیامت عجیب نسیت که گردد
6 ز لامکان نتوان ساخت میخ تخته زورق	چه جای کشتی گردون که بحر قاهریت را
که پشت کرم ز مهر توان با تن محرق	بزرگوار خدایا بحرمت دل آنان
که اسم و اصل مشتاق از امر او شده منشق	بذات پاک تو یعنی به اب مصدر اشیا
9 رهد ز تقبل حتی تن جیال مشهق	بدان فسون که چو او در دمد نسیم قیامت
نجوم از فلک فستقی چو مغز ز فستق	بدان زمان که ید قدرتت بحکم بر ارد
فراز صفحه فیروزه گشت شقه هرشق	بره روی که ز نعل براق برق عنانش
12 شراره ایست چومه شهسوار توسن ابلق	بدان اشارت خاتم که بهر حکم بنانش
نشد معارض و از روی صدق گفت که صدق	بصادتی که دم عرض و حال کار رسالت
برسم خشت فزون ساخت به ز قصر خورنق	بطاق ابروی آن یانی که کعبه دین را
15 بامر ونهی مطابق دبیر چرخ مطبق	4 ^a T بلوح پاک دل جامع کلام که بودش
زمین سپهر دقایق ز نکتههای مدقق	بدان مدقق کامل که شد ز دقت طبعش
شدند غرقه گرداب بحر دهر معمق	3 ^b U1 بدان دو گوهر سیراب جان که با دل تشنه

2 پنه T: Ü2 // پنه Ü1 // کشید Ü1 Ü2: کشید و T // 4 در Ü1 T: بر Ü2 // سر Ü1 Ü2: - T // 5 سفینه Ü1 بنفشه
 Ü2 // 6 قاهریت Ü1 Ü2: قاهریت T // 8 امر Ü1 Ü2: - T // 9 جبال Ü1 T: خیال Ü2 // 14 ز Ü1 Ü2: - T // خورنق
 Ü1 Ü2: خورنق T .

3 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

6 لاملان: بی مکان، آنکه احتیاج به مکان ندارد، خدا. رش، فرهنگ شعر دیزان، دکتر اسکندر پالا، ماده لانکان.

مدار و دار بشهر وصال واصل و ملحق	که در بوادی کفران بی مدار دلم را	4 ^{U2}
سرشک چون شفقم بین که هست از همه اشفق	بغیر دیده انجم فشان چو چرخ ندارم	
3 ز برق سینه براق چون مداد مبرق	سحاب لطف بباران که نامه سهیم شد	
اگر نه فیض تو باشد بدین طریق مرفق	مرا چه حد که بفکرت ره ثنای تو پویم	
اگر رباعی آسان و گز قصیده مغلق	حدیث بنده همان به که حمد و مدح تو باشد	
6 اگر حدیث مفریست در کلام فرزدق	سخن که وصف کمال تو نیست نیست معزز	
غبار لوح دلم نسخ کن بخط محقق	چو کاتبی ز تو توقیع روح جستم و ریحان	
بود همیشه سروکار من بزینت و رونق	امیدوار چنانم که از عطیت و لطف	

فی نعت سید المرسلین علیه الصلوات و السلام

9 لوح دو گون نقطه جیم جمال تو*	ای یک رقم کتابه گل از کمال تو	
از نرد اگر چه آمده فارد خصال تو	در طاس انبساط تو چرخست کعبتین	
طوبی و شاخ سدره شده پایمال تو	چون چوب خاک خورده ز نعلین گاه سپر	
12 هر روز پنج بار صلاهی بلال تو	کیوان شنوده بر سر این هفت گرد خوان	
بازیست جستن طیران جز ببال تو	آن طایری که در چمن خوش هوای قدس	
بر چاک ذیل خلعت خدام آل تو	چرخ کبود نه طبقه تکمه ایست سبز	
15 از هیچ گرد و خاک مکسدر زلال تو	بحری و برتری ز جهان زان جهت نگشت	

1 بشهر U2 U1: بشهد T // 4 اگر نه U1 T: گز U2 // 5 حمد و مدح U1 T: مدح و حمد U2 // 6 حدیث مفریست در کلام U1: حدیث مفریست و گز کلام U2 کلام در مفری و ور حدیث T // 8 عطیت و لطف U2: عطیت لطف U1 عطیه و لطف T // 14 خلعت U1: خلقت U2 .

6 فرزدق: شاعری در دوران امویان است که سبک قدیمی را ادانه داده است. رش، به معین ، ماده فرزدق.

12 در این بیت اشاره ای به اذان محمدی است.

14 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

ایمن مزرع برآمده پاک دانه دار

4^bT

قدر تراست خوشه سبزی ز کشت زار

3	چرخ بلند سیر بسیران زمین تو	ای آفتاب ذره مهر جبین تو
	هست آن کنیز عالم و آن آب دین تو	4 ^b Ü2 بهر کنیزی آب کشیدی و نزد ما
	در لعل شد گرفته چو خاتم نگین تو	تو خاتمی چه عیب اگر از سنگ باره
6	آنکو نداشت گوش بدر نمین تو	4 ^a Ü1 دندان ز رحمت ازلی کند تا ابد
	زان مار میل کرد سوی آستین تو	دست تو بود گنج سعادت بعینه
	بی جذبه‌های موی چو حبل متین تو	از چار طبع هیچ نبی منجذب نگشت
9	پیوسته سنگ بستن پنهانت از چه بود	در سینه سنگ تا زده‌ور نه در وجود
	وی بیت کعبه مصراع دیوان سرای تو	ای مکه ریگی از عرفات صفای تو
	آدم کمینه مشت گلی از بنای تو	در خانه وجود که مبنیست بر کمال
12	ای آب روی راه روان خاک پای تو	در آتشیم و بادیه بی رحم رحمتی
	زان معجزی که چشمه بر آمد برای تو	آبی مدینه راز تو آمد برای کار
	عاجز بمانده در کف معجز نمای تو	بو جهل کو نبرد بکس از غرور عجز
15	ای نخل رسته در دل سنگ از دعای تو	دل‌های سخت تحفه اسلام از تو یافت
	اول سپاس ایزد و ثنای ثنای تو	5 ^a T هنگام نطق ناطقه را از لوازم

تخمی که بار او گل خندان بود که دید

- 18 جز دانه دانه عرق کز جبین چکید

5 از Ü1 Ü2: — T // 10 صفای Ü1 Ü2: صفات T // 11 بر Ü1 T: با Ü2 .

13 در این بیت اشاره ای به ایمان نیاوردن ابو جهل از غرور خودش است.

- ای آفتاب پسر تو تیغ زبان تو
وی شاخ سدره پایۀ چوب سنان تو
- زان ابر را بروی فلک بر کشیده دور
کو در طریق مهر شده سایه بان تو
- گویند با تو بره بریان حدیث گفت
این خود نواله ایست محقر ز خان تو 3
- شق گشت ماه چارده بر لوح سبز چرخ 5^aÜ2
میر پختند در راه تو خار و تا ابد
چون خانه دبیر ز چرخ بنان تو
- کی جان بکام دل رسد خسرو عرب
از عقل اعجمی که نداند زبان تو 6
- نفکند سایه بر سر عالم که جیفه ایست
شخص های همت عرش آشیان تو

آب حیات کون و مکان خاک کوی تست

- لیل و نهار عالم جان موی و روی تست 9
- ای اختر مراد هر ده چهار تو 4^bÜ1
شاه فلک گدای سر رهگذار تو
آن شب که گشت قصه قوینت آشکار
شد بی خدنک و تیغ دو عالم شکار تو
- با آنکه عقل خواند ترا خواجه دو گون
در ملک جز بغقر نبود افتخار تو 12
- خلخاق ساق عرش هنر دگر کند قضا
از زیر طوق پیکر طاق مزاد تو
- تو جان جمله عالمی و شاهد این که گشت
در جنگ بدر جسم شهیدان حصار تو
- در طفلیت ندید کسی لوح بر کنار 5^bT
برتر ز لوح بود دران دم کنار تو
- عرش التماس کرد ز نعلین تو غبار
تا خویش را چو ما شمرد خاکسار تو
- منکر سیاه رویی این خیل پیکران
ما را بسایه علم سبز خویش خوان

4 چون خانه دبیر ز چرخ Ü1 T: چرخ خانه دبیر ز چون Ü2 // 13 خلخاق Ü1 T: خلخال Ü2 // 18 صفای Ü1 T: صداء Ü2.

11 در این بیت اشاره ای است به حمایه شدن پیغمبر اکرم از طرف اصحاب کرام.
17 مقصود از چهار یار، در اصطلاح اهل تسنن چهار خلیفه یعنی ابو بکر، عمر، عثمان و علی می باشد.

- ای بحر کن فکان کن دریای جوش تو بدریده لامکان ز صفای خروش تو
- جان تو کاتب کتاب جهانی ز لوح زان واقف از صریر قلم گشت گوش تو
- 3 کار چهار یار ازان کرم و پخته گشت کز آتش درون همه را بود جوش تو
- صدیق را نشد الم مار پای دار کش گشته نیش دفع ضرر نفع نوش تو
- 5^{U2} فاروق را بدره زبون شد ادیم چرخ از یمن تیغ و خنجر کیمخت پوش تو
- 6 تا ناظم کلام بسلك تو راه یافت دادش نظام منطق جوهر فروش تو
- گردید زیر دست علی پایه علو زان دم که پاش گشت مشرف بدوش تو

جان جهانیان که عزیزست جسم تست

- 9 هرچه آفریده گشت مسماش اسم تست
- ای طاق نه رواق رواقی ز طاق تو وی عرش و فرش کرسی صحن و ثاق تو
- گفتار همچو زهر حسودان تلخ کام از ذوق بوده همچو شکر در مذاق تو
- 12 خاک ره سگان درت قبله گاه دل محراب جان نشانه نعل براق تو
- توفیق حق ندید موافق بانفاساق آنکو نگشت متفق اتفاق تو
- ای تاج فرق فرقه که بادت فدا سرم واصل بتفرقه است دلم در فراق تو
- 15 سرچشمه حیات جهانی ترحمی کین خسته را بسوخت تف اشتیاق تو
- 6^T 5^{U1} گر نطق کاتبی بمثل لعل و در بود نبود هنوز لایق وصف نطق تو

در یاب از آنکه تشنه درونیم و دل اسیر

- 18 وز آب چشم ما نظر لطف وا مگیر

4 نیش دفع 1^{U1} T: دفع نیش 2^U // 16 درود 1^{U1} T: درون 2^U .

4 صدیق: لقب حضرت ابو بکر خلیفه اول است. رش، به معین، ماده صدیق.

5 فاروق: لقب حضرت عمر خلیفه دوم است. رش، به معین، ماده فاروق.

6 مراد از ناظم کلام حضرت عثمان است چون ود مصحف را جمع آوری کرده است.

فی صلوات نامه

آمد آن مه کش فلک میجست با پشت دو تا	ای مه گردون دین اهلا و سهلا مرحبا*
این مهست آن کز طلوعش صبح می یابد صفا	وین مهست آن کافتاب از نور او دارد ضیا
روشن ار خوای سرای دل ازین روشترا	می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا 3
آمد این ماه گذشت از کج روی چرخ کبود	زهره عود و چنگ نیز افکنند از گردون فرود
دارد این دم اشک بر جای بریشم رود رود	از سرود و رود برگردید و میگوید سرود
چون درود خواجه هر دو سرا نبود سرود 6 ^T	می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا 6
ماه روزه است و بهار ای دل چرای مرزه کار	ساز عالم راز ابر چشم پر خون لاله زار
این جهان چون مرغی آمد دانه اشکی بیبار	در زمین آخرت از بهر خود تخمی بکار
گر گل توفیق میخواهی چو بلبل در بهار	می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا 9
گنج معنی جود لا فارغ ازین ویرانه باش	از پی این شمع در هر دو سرا پروانه باش
بگذر از باغ و سرا گر عاقلی فرزانه باش 6 ^T	در سرای شرع با نور نبی همخانه باش
این سرا و آن سرا می بایدت مردانه باش	می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا 12
دل درین محنت سرایی کهنه ویران میند	بر نهم طاق سپهر از دود آه افکن کمند
این سرا عمر را خواهند از بنیاد کند	آن سرا را جوی و ویران کن سرای چون و چند
آن سرا را زانکه میخواهی به آواز بلسند 5 ^{U1}	می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا 15
حاصل گلزار عالم نیست غیر از خار و خس	با نسیم شرع باش ای غنچه دل هممنفس

5 رود رود Ü1 T: زود زود Ü2 // 8 مرغی Ü1 T: مزوع Ü2 // 11 عاقلی Ü1 T: عاشقی Ü2 // 15 سرا را Ü1 T: سرا

ار Ü2 .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان.

- باغ شرع احمدی دارد گل مقصود بس
 بیش از آن کین بلبل جان رخت بندد ار قفس
 ره روانرا دین احمد کعبه عز و علا ست
 کعبه زان ارکان دین دارد صفها عمرهاست
 ورد ایشان هم درود خواجه هر دو سراسر است
 چند باشی از جناب آل حیدر اجنبی
 مشرب مستان معنی جست نیکو مشربی 7^T
 همچو بلبل در سرا بستان اولاد نبی
 کاتبی لوح و دوات و کلک را درهم شکن 6^{U2}
 گلرخان بی تن چو غنجه پاره پاره در کفن
 بیشتر زان دم که چون بلبل برندت زین چمن
 بر گل مقصود اگر خواهی که یابی دست رس
 می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا
 چار رکن کعبه دین چار یار مصطفا ست 3
 عنصرتند آن چاروین همچون دل و جان باصفات
 می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا
 ایستاده دلدل و تو خسته از بی مرکبی 6
 کوری بد مذ هبان گر زانکه نیکو مذهبی
 می سرا از جان درود خواجه هر دو سرا
 انجم افشان بهر آن یاران و یار انجمن 9
 سرو قد آن همچو لاله خاک تیره در دهن
 می سرا از جان درود خواجه هر دوسرا

ایضا فی صلوات نامه

- پیش از آن دم که شود خاک زبانها در خاک
 بفرستیم درود از حرم سینه پاک
 هر شبان روز ملک راز پی گفتن راز
 کار ایشان صلواتست پس از پنج نماز
 پیش از خلقت عقل و فلک مینا فام 6^{U1}
 بگذرانیم صدای صلوات از افلاک* 12
 بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
 پنج بارست سوی مسجد اقصی پرواز
 بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین 15
 کین یکی هست بمعنی جم و آن دیگر جام

1 مقصود Ü1 T: مقصود و Ü2 // 2 بندد ار Ü1 T: بندد از Ü2 // 4 کعبه زان ارکان Ü2: کعبه ارکان Ü1 T // 16
 جام Ü2: جام Ü2 T .

16 در این بیت اشاره ای به معجزه معراج پیغمبر اکرم هست.
 * رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

- هر زمان مردم چشم دو جهان گفته سلام
گرچه در محکمه دین بحدیث و آیات
کی بود مرد نماز آنکه نگوید صلوات
شب معرج که نه چرخ گهر می سفتند
7^bT قدسیان از حرم قدس ثنا میگفتند
ای جماعت پی اهل گنه از چرخ کبود
رحمت آید بدرود نبی الله فرود
کعبه احمد شد و اصحاب جور کی از هر سوی
همتی جوی زهر چار و درود از جان گوی
عمر دور از رخ سبطین حرام حرام
7^cU2 صد سلامست و درود از حرم آن دو امام
کتابی عشق نبی کار منافق نبود
کی نمازی بود آن چشم که عاشق نبود
- بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
جان ارباب گنه راز نماز ست نجات
3 بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
انبیا مسجد اقصی بمشتر میرفتند
بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
چشم معنی بگشایید و بگویید درود
6 بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
در ره کعبه دین آر بچار ارکان روی
9 بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
دو جهانراست پی طوف حرمشان احرام
بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین
12 عاشق دین نبی جز دل صادق نبود
بر دو ابروی چو محراب امام الحرمین

وداع نامه صیام فی نعت

- وداع ماه صیامست ای دل آگاه
براه میروید این راه و نیستش همراه
6^bU1 درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
کبود پوش چو گردون ز فرقت این ماه*
15 روانه ساز بدو مشعلی ز آتش آه
مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بالله

1 اهل گنه از چرخ U1 T: اهل سزا از چرخ U2 .

16 عبارة " مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بالله " قسمتی از آیه های هشتم و نهم سوره فتح قرآن مجید است. بعلاوه این عباره در بیتهای دیگر این قصیده مکرراً آمده است.

* محت: مفاعلهن فاعلاتن مفاعلهن فاعلهن.

مهی گذشت که نورش بافتاب رسید	8° T مهی گذشت که مثلش فلک بدیده ندید
ثواب روزه اگر خواهی و فضیلت عید	کنون که این مه صوم و صلوات دامن چید
3 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
دلا مدار تن خویش را ز کار دریغ	گرفت این مه روزه ز ما کنار دریغ
چه یک دریغ که هر لحظه صد هزار دریغ	دریغ و آه که بگذشت روزگار دریغ
6 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
نماند و خیل شیاطین خلاص گشت ز بند	شعاع این مه روشن که داشت شکل بلند
درین حصار چو دانی که خصم سنک افکند	حصار تو به ز خشت نیاز ساز بلند
9 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
خدا طلب شو و فارغ نشین ز هر دو سرای	متاب سر ز خط امر و نهی قول خدای
دهان بشوی ز هر گفته و زبان بگشای	چو کام نیست بدنندان ز غصه دست مخای
12 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
نجات دنی و دین و صواب سرمد یافت	دلی که ره بسرا پرده محمد یافت
هر آن مراد که جست از درود احمد یافت	7° U2 تنی که از دو جهان خویش را مجرد یافت
15 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	8° T درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
نمود پیکرش از تار عنکبوت اضعف	بیار غار که از غایت حرارت و تف
سیاه را شده هر خشت او هزار هدف	برای شادی آن خشت زن که در دل صف
18 مبشراً و نذیراً لتؤمنوا بــــالله	7° U1 درود احمد مرسل بگو که گفتش که آله
که او صحیفه علم و حیا نداد ز کف	بخط و نامه مشکین کاتب مصحف

- ز بهر نصرت سلطان اهل علم و شرف
 درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
 ز خصم آل نبی نیست خوارتر خواری
 گرت به گفته آل نیست اقراری
 امیر مکه ستان پادشاه تحت نجف
 میشرأ و نذیرأ لتؤمنوا بـالله
 3 زیار آل نبی نیست یارتریاری
 به از درود نبی نیست در جهان کاری
 میشرأ و نذیرأ لتؤمنوا بـالله
 6 نماند قدر تراویح و لذت اقطار
 بماه روزه رسی و بعید دیگر بار
 میشرأ و نذیرأ لتؤمنوا بـالله
 9 دوات بشکن و دفتر بکن بآب روان
 گرت توقع عیدست برگشای زبان
 میشرأ و نذیرأ لتؤمنوا بـالله
 درود احمد مرسل بگو که گفتش آله
 وداع میکنند ای کاتبی مه رمضان
 رسید عید و مه صوم کرد جهره نهان
 درود احمد مرسل بگو که گفتش آله

فی منقبت الامیر المؤمنین علی رضی الله عنه⁺

- مرا غمیست شتروارها بحجره تن
 9^T گریزم از شتران سیهر و حجره خاک
 دلا مجو شتر دهر و حجره گردون
 چه نقش اسب و شتر حذار حجره کشی
 12 شتر دلی نکنم غم کجا و حجره من*
 که حجره راست شترهای مست پیرا من
 چرا که این شتر مست حجره ایست کهن
 شتر میند که این حجره نیست جای وطن
 15 بیشتر جنازه زمین حجره رخت حجره کفن
 کجا بری شتر و حجره در دمی که بود
 7^{U1}

14 دهر و U1: دهر را و T // 15 حذار U1: حدود T .

⁺ ۳۵ بیت اول این قصیده در نسخه خطی U2 وجود ندارد.

* بخت: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن.

- اجل ز حجره ترا بار بر شتر بندد
 شتر ز حجره مکر جهان جهان که ز مکر
 شمر چو باد شتر گر بهای حجره خاک
 میند بر شتر حرص زحت حجره جسم
 درون حجره نشین زین شتر هراس که هست
 بسام حجره شتر برده باشی از نبری
 شتر سوار عرب نقد حجره کعبه
 ز حجره و شتر او روایتی بشنو
 دمی که شه شتر عزم راند ازین حجره
 به پیش حجره چو تیر آمدش شترواری
 هم از زبان شتر کرد حجره را گل ریز
 شتر بست و در آمد بحجره بسته نقاب
 چو شست بیکرش از حجره برد سوی شتر
 9^bT ز پیش حجره شتر خواست تا برد گفتند
 که ناگشاده نقاب این شتر ز حجره مران
 چو بر فراز شتر پیش حجره روی گشاد
 زهی نشان طلب حجره ات شتر حلمی
 اگر پلاس شتر افکنی به حجره گل
- گرت چو زنگ شتر حجره روست و راهین
 سخن بحجره ز صلحست و بر شتر جوشن
 3 شتر در آب متازان و حجره آتش زن
 که رخت حجره گرانست و اشتر آبستن
 برون حجره شتر مست و ساربان دشمن
 6 بی شتر بدر حجره امیر ز من
 که حجره روب و شتربان اوست ویس قرن
 شتر مران و مشو عنکبوت حجره ظن
 9 شدش به حجره جنت شتر ز بیت حزن
 که حجره اش شتر دهر بی شتر چو محن
 هم از کف شترش حجره را شگفت سخن
 12 به حجره از شترش آب برد و شست بدن
 شتر ز حجره در آورد حجره را بسخن
 به پیش حجره شتر دار را حسین و حسن
 15 بصالح و شتر او بحجره ذو المن
 که بود شاه شتر بخش و حجره ساز وطن
 که طور شد شترش حجره وادی ایمن
 18 گل پلاس شتر حجره را کند گلشن

13 ز حجره Ü1: ز ناله T .

7 ویس قرن: یکی از کبار تابعین است. این ذات خواسته از پیغمبر اکرم دیدن کند ولی توانسته است. رش، قاموس الاعلام، ماده

اویس قرنی.

15 ذو المن: یکی از صفات خدای تعالی است. رش، معین، ماده ذو المن.

	بحجره گر شترت آب جوید آرد خور	به حجره تو شتر وارها ز حجره تن
	شتر سوار سوی حجره تو آمد زود	به حجره حرزیمانی شتر سوار یمن
3	ز حجره تو شتر بان دشت گردون را	درون حجره شتر وارهاست در عدن
	8 ^{U1} ز لشکرت که شتر داشت و اسب حجره پلاس	بباد شد شتر کوچ و حجره ارمن
	شتر کشان فلک هر زمان بحجره خویش	ز حجره ات بستر می کشند شمع لکن
6	چو سیل کو شتر افکند و حجره تیغ تو بود	قطارهای شتر کفر و حجرهای فتن
	مراسم حجره دل بهر محمل و شترت	چو حجرهای درای شتر پراز شیون
	بعزم حجره من بر شتر نشین یک ره	به حجره ام ز شتر ظل رحمتی افکن
9	مرا ز گرد شتر سرمه کش بحجره چشم	روان بحجره شتر بمن سپار و رسن
	دران دمی که شتر پیش حجره ام رانی	کنم نثار شتروار نقد حجره تن
	جدار حجره بود چون کف شتر همه چشم	درون حجره برقص و شتر برون کف زن
12	چو حجرهای جرس حجره با شتر بحدیث	شتر چو حجره بمن رام و داغ غم توسن
	8 ^{U2} شها ثنای توام حجره و شتر آراست	چو حجره و شتر خسروان چین و ختن
	سپردم این شتر و حجره را بخازن تو	شتر خزانه کش تست و حجره محزن
15	چو کاتبی شتر حجره کرده ام وقف	سجل و حجت این حجره و شتر خط من
	اگر مرا شتر و حجره نیست باکی نیست	بس است این شتر و حجره بهر سیر و وطن
	چه حجره و شترست این که نمی درد جان را	زر کرایه این حجره و شتر دل من

1 ز حجره U1: بحجره T // 4 داشت و U1: داشت T // 6 قطارهای T: قطارها U1 // 14 شتر T U2: شتره U1 // حجره U1 حجرها T U2 .

6 این بیت و پنج بیت بعدی در نسخه‌های خطی U2 و T وجود ندارند.

13 ختن: شهر بود در ترکستان شرقی (ترکستان چین) و گاهی هم تمام ترکستان چین اطلاق شده است چنانکه چین شمالی را ختا نیز می‌گفتند و در نوشته‌های اسلامی چراد از ختا و ختن چین شمالی و ترکستان شرقی است. رش، معین، ماده ختن.

شتر نسیم گلستان خلد و حجره چمن	نه فی المثل چو شتر خار و حجره زنبور
شتر چو حجره قوی حجره چون شتر متقن	نه سست چون شتر چوب و حجره اطفال ^{10T}
3 نه استخوان شتر بلکه مغز حجره فن	نه آشیان شتر مرغ بلکه حجره عرش
که در یمن شتر و حجره مراسم ثمن	دهند هر شتر و حجره را ثمن زر و سیم
گذر ز حجره سوزان چو اشتر از سوزن	چه سود این شتر و حجره آن زمان باید
6 گشاید اسب و شتر بام حجره را روزن	چو سازدم شتر مست موت حجره ز خاک
بشمع حجره دهد سحم این شتر روغن	کرم چو چشم شتر حجره تنکا و تار بود
به حجره ام چه شتر خار و چه گل و سوسن	مرا که چون شتر مست حجره کوهانست
9 شتر که حجره حلمست و هست خار شکن	^{8U1} ترنجبین و شتر خار که به حجره مباش
گهم بحجره شتر بگذرد چو پسر و یزن	گهی سیوس نیابم به حجره بهر شتر
که حجره روبم و جای شتر بسر و علن	نو حجره روب و شتر بان خویشتن خوانم
12 شتر چرانم و این جره ام بود مامن	شتر به آب برم حجره ات نگه دارم
ازان پلاس شتر بلکه حجره پیراهن	مرا پلاس شتر ده بحجره تا سازم
ز حجره ات چو شتر مست و ثابت از می دن	^{8U2} ز حجره ام چو شتر ده نواله که شوم
15 که چون لبان شتر حجره اوفتند ز لبین	به حجره ام ز شتر لطف کن لبین چندان
چه جای حجره که سیلاب شد شتر گردن	به حجره بصرم سیل بین شتر بالا
ز کوه و در چو شتر کرده حجره و مسکن	تنم ز جور شتر بان چار حجره طبع

1 نه سست Ü1 Ü2: نشست T // 5 باید Ü1: یابد Ü2 ماند T // 14 ثابت Ü1 Ü2: تایب T .

10 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

12 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

همیشه تا بشتهر خان چار حجره کند
سفیدی شتر صبح حجره را روشن
مه‌ار گیر شتربان حجره چرخ باد
بحجره شترت پنبه دانه عقد برن

ایضاً له

- 10^bT بچشم عقل اقالیم سبعه گنج زرست
ولی چو در نگری ازدهای هفت سرست* 3
به لعل و زر مرو از جای و لنگری پیش آر
که کوه را صدا زین سنگ پاره در کمرست
تنور تف مشو از سوز نان که هر ذره
خمیر مایه تحمیر قرص ماه و خورست
بر آسمان ذهب تا بحشر منزل گیر
که در زمین حشرات زمانه را حشرست 6
بلاد دل ز موالید کن چو بیداران
که چو شهر را چو رود نقطها ز سر سهرست
بهیج چیز نظر جز به اعتبار مکن
که هر چه هست بنزدیک خویش معتبرست
درون کنبد گردان بفکر کاری باش
مگرد هر زه چنان دان که خانه پدرست 9
مگو اگر نکنم کار رزق نیست مکر
که خار خار گر جهل ازین اگر مکرست
اگر فلک بودت پرده دار پرده سرا
بپرده داری او دل منه که پرده درست
ز دال دایره فقر جوی دولت و دین 9^{Ü1}
که هر چه هست جز این دال و زال الحذرست 12
چو سبزه بی پر و بالسند طوطیان سپهر
در آن ریاض که طاوس فقر جلوه گریست
مشو حریص و زوجه رسیده یا دل باش
که بذل بدرقه سپر هر نکو سیرست
رسان کواکب ایستار بر سپهر اثیر 9^{Ü2}
ز برج بذل که ایستار را بسی اثرست 15
هنر سنحاست دگر جمله دست افرارند
اگر تر بهر انگشت خویش صد هنرست
سپهر را ز زر جود ساخت حلقه بگوش
در محیط نجف کاب روی بحر و برست

1 خان Ü2 Ü1: جان T // 15 اثر Ü1 T: اسیر Ü2 4 ز زر Ü1 T: ز رز Ü2 .

* بخت: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن.

- امیریم دل کان کف علی عالی قدر
در اصطلاح موحد بر آسمان وجود
بران شجر که فکند ابر همتش سایه
نجوم جوهر شمشیر چرخ سیمایش
قضای باز و کبوتر از و بقطع رسید
رسول گفت هست او در مدینه علم 11°T
بدانه که ز خرما فکند بر سسلمان
عجب مدان خبر دیو و قید او زولی
ز بال او طیران یافت جعفر طیار
بدامن حجر الأسود ست مولسد او
زهی همای همایون که طوطی افلاک
ترا ز خان نبی در زمان ممائی
زبان بچشم تو مالید در زمان احمد
زبان رساند بچشم تو و عرض دانست
بر آفتاب دران عرصه حکم فرمودی
ز بارگاه تو قانع بمهد شد جبریل 9°U1
بدلدل تو عداوت ز اصل نا پاکبست 9°U2
- 3 که از سحاب علوش دوگون یک مطرست
نبی ز کوکبه شمس آمد و ولی قمرست
نهال سیز سپهرش چو در ثمرست
بقطع بادیهای سلوک راهبرست
کسی که نیست بدینها مقرر چه جانورست
تو خواجه دو سرا بین شاه در چه حورست
6 نموده شد بعرب کان چه نخل بارورست
که در بلاد ولایت هزار ازین خیرست
9 که همچو طایر قدسش مزار زیر پرست
چه جوهر ست ندانم که مولدش حجرست
بجنب کوه جلال تو کم ز یک درست
12 حدیث الحمک لحمی کمینه ماحضر ست
که پیش اهل بصارت بعینه بصرست
که در حدیث زبان نیز با تو در نظرست
15 مدینه را ز تو این هم ولایت دگرست
چرا که پیش کمال تو طفل شیر خورست
بذو الفقار تو یاری ز پاکی گهرست

7 در چه حور U1 T: در چه در U2 .

17 دلدل: اشتر خنک رنگ پیغمبر اسلام که به روایت شیعیان آن حضرت آن را به علی بن ابی طالب بخشیدند. رش، معین، ماده دلدل.

ذوالفقار: شمشیر دو زبانه علی بن ابی طالب. رش، معین، ماده ذوالفقار.

- مگر ز تیغ تو افلاک را سپر سپرست
فلک که سلسله جنبان قلعه صورست
3 قضا که معرکه آرای لشکر قدرست
چرا که داعیهای چنین نه مختصرست
بشیر عفو تو دانه که آدمی بشرست
6 مطله ایست که عشر عشیرش ار عشرست
خوشم بدین همه چون هرچه هست برگذرت
که پاره دل پر آتش است یا شرست
9 که میل مرهمشانرا حواص نیشترست
که جزم میوه جو یی پوست شد لذیذ ترست
چو کرم مرده شمر کو درون پله درست
12 که دست فتنه درازست و چوب را دو سرست
که داغها چو نجومست ز چرخ برجگرت
که لوح تخته هر در پر از خط خطرست
15 که شهد مغی منمول تنک این شکرست
جوی مترس اگر پنجه زن چو شیر نرست
که نیکوانرا هر چار جویش انجورست
18 که طوبی نعم او بهشت هشت درست
- ز کان جود تو زر ارض را طبق طبقست
ندید چون تو سلاسل گشای در دوران
درون اردوی آدم نیافت چون تو سوار
شهانہ حد منست آنکه باشمت داعی
11^bT طریقهای چنین از طریق نیست ولی
مرا بسایه خود خوان که نخل سبز سهر
هزار تیر غم هر نفس بدل گذرد
حروف نظم دلاویز خود نمی دانم
دوای ریش دل ای کاتبی ز خلق مجوی
بعلم کوش وز عریان تنی مکش آسیب
وجود جاهل اگر در نخ و نسخ بود
میباش غره که درام عصای عقل بدست
بساز مرهم کافوری سحر خیزی
مگرد در بدری از برای خاطر نفس
ز میر نخل سخن گوی تا خرد گوید
سوار و رزنه را وصف کمی و از دشمن
همیشه تا سخن از کوثر و بهشت رود
بغرق باد مرا ظل ساقی کوثر

ایضاً له

۱۰ ^{U2}	ای جان سخن ز دست و دل بو تراب کن	آباد ساز کعبه و خیبر خراب کن*
۱۰ ^{U1}	خاک عدو بباد ده از گرد دلدلش	وز ذکر تیغ او جگر خصم آب کن
۱۲ ^T	با هرکه آن جناب گرفت انس گیر	وز هرچه اجتناب نمود اجتناب کن
	سرچشمه گربجز اسد الله باشدت	بشکن بسوی جسم سفال گلاب کن
	شاهها در بمعرکه وز گرد دلدلست	آهوی چرخ را همه تن مشکتاب کن
6	بردار تیغ و روی زمین ساز بحر خون	وان بحر را ز کاسه سرها حباب کن
	گر خاک شد مخالف اولاد پاک تو	دوزخ بباد داده و عذیش عذاب کن
	ور چرخ لاعب این حرکت کرد چون اسد	در دم رخش ز آب دهن پر لعاب کن
9	سر حساب تسعه و تسعین و ستمایه	پنهان مدار و اسم حسن را حساب کن
	ای خضر بهر تشنه صحرای کربلا	آب حیوت در قدح آفتاب کن
	وی نوح اهل بیت پی ما سفینه ساز	طوپش تی رو گیسوی حوران طناب کن
12	وی باقر از نقاب نما روی همچو عید	کف الخضیب بی عشرت خضاب کن
	موسی ده و دو چشمه روان کرد در شرب	ای موسی ده و دو علاج سراب کن
	ای پادشاه خیل دقت کوشست	لشکر گشای تخت عراب را شتاب کن

7 بیاد داده Ü1 T: بیاد او ده Ü2 // 8 حرکت کرد چون Ü1 T: حرکات کرد جوان Ü2 // 9 ستمایه Ü1 T: بسمله Ü2
 // 12 کف الخضیب بی Ü1 T: کف الخضیب را کف Ü2 .

1 بو تراب: کنیه حضرت علی بن ابی طالب. ر. ش.، عمید، ماده ابو تراب.

خیبر: قلعه ای واقع در نزدیکی مدینه که مقر یهودیان بود. رش، معین، ماده خیبر.

3 این بیتو پنج بیت بعدی در نسخه خطی T بعد از هفتمین بیت این قصیده تکرار شده است.

4 اسد الله: شیر خدا، لقب امیرالمومنین علی.

8 رخس: اسب مشهور رستم زال. رش، معین، ماده رخس.

11 در این بیت اشاره ای است به سفینه ساختن حضرت نوح می باشد.

13 در این بیت اشاره ای است به معجزه دوازده چشمه است.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

در خطبه ان اکرمکم را خطاب کن	عند الله ای تقی زین دفع اهل فسق
نصرت تراست رو بطریق صواب کن	ای جان بیاض وجه فرح از تقی طلب
3 وانکه بدو بگوی که قتل ذباب کن	وی عسکری ز شکر عسکر فکن نقاب
از دست رفت معرکه پا در رکاب کن	12 ^b T وی شهسوار معرکه آخر السزمان
رمح از ستون خیمه افراسیاب کن	10 ^b U2 در عرصه تاز و حصن ز رستم ستان بگزر
6 از تیغ برق تاب و کف چون سحاب کن	چرخ و زمین منور و سر سبز چون بهار
در جان نشین و پرده دلرا نقاب کن	تو یوسفی نقاب تو حیفت حیس غار
این شیشها جمله تهی پر گلاب کن	در راه سالکان تهی پای دل ضعیف
9 این حال در نظیر و روان جد و باب کن	هستم جوینده تو من و جد باب من
وز روی لطف تربیست شیخ و ثعاب کن	10 ^b U1 نظم جوان و دولت پیر مرا نگر
گیسوی زهره ساز و رسن ز آفتاب کن	ای عیسی از سپهر کند نزول خویش
12 هم چرخ را معالجه اضطراب کن	هم خاک را ز علت افلاج پاک ساز
چندین گناه هست ترا یک پواب کن	ای خارجی ز کیسه ما خویش را بکش
میخانه قبله ساز و وضو از شراب کن	انگور زهر کرده چو دادی امام را
15 کو چوب نخل دادی ایمن رباب کن	آن خس که خون موسی عمران همی خورد

3 وی U2 U1: ای T // 4 وی شهسوار U1: ای شهسوار U2 ای سوار T // 7 دلرا U1 T: جانرا U2 // 8 این T U1
: ای U2 // 10 ثعاب U1: شاب U2 // 11 نزول U1: نزل U2 .

1 در این بیت عبارة "ان اکرمکم" قسمت از آیه سیزدهم سوره حجرات قرآن مجید می باشد.

5 رستم: پسر زال، جهان پهلوان ایران از مردم زابلستان. رش، معین، ماده رستم.

افراسیاب: در داستانهای ایرانی نام پلدشاه توران. رش، معین، ماده افراسیاب.

10 این بیت در نسخه خطی T در ورق 13^a جا گرفته است.

13 این بیت در نسخه خطی T در ورق 13^a جا گرفته است.

ای خود فروش روی سوی هر دو باب	تسواز کجا و دوستی دلدل و براق
با داعیان این عتبه این عتاب کن	حق گفت یا نبی که درین خانه دو در
وز پاره دل اسد الله کباب کن	آتش پرست مست بگوید که باده نوش
3 اندیشه از درازی روز حساب کن	13°T عالم شییست کوتاه و ظلم تو بیجساب
ما را بی شراب طهور احتساب کن	مستیم ما ز ساقی کوثر اگر رواست
6 ای پیر عذر خواهی شام شباب کن	ای نوجوان بکوش که دم زد صباح شب
با کلب نفس گوی که صجست خواب کن	شام شباب رفت مجوز صفه جهان
این یک سخن ز چار کتاب انتخاب کن	با دوستان حضرت یکتا دو دل مباش
9 عنبر طلب ز گیسوی ام الکتاب کن	11°U2 از بهر عنبر پنبه این نظم کاتبی
وقف جناب آن شه جنت مآب کن	این باغ نظم را که پر از حور معنویست
خود را از روی مرتبه عالی جناب کن	وصف جناب علی آل علی بگو
12 دامان چرخ پر ز عقیق مذاب کن	همچون شفق ز فرقت خورشید آل او
یا رب دعای ما بکرم مستجاب کن	او را و ما دعای رسولست و آل او

مقتل نامه امیر المومنین حسین

هر شام عکس خون شهیدان کربلاست*	این سرخی شفق که بر این چرخ بیوفاست
15 صندوق چرخ را که پر از در بی بهاست	از مرقد ملمع شهزاده لمعه ایست

5 مستیم U1 T: مستی U2 // 6 ای پیر U1 T: وی پیر U2 // 7 صفه U1 T: صفحه U2 // 9 بهر U1 T: — U2 // 15 ملمع U1 T: منور U2 // بی بهاست U2 T: بی وفاست U1 .

1 براق: نام مرکبی که حضرت رسول در شب معراج بر آن سوار شد و با آسمان صعود کرد. رش، معین، ماده براق.
 8 مراد از چار کتاب تورات، زبور، انجیل و قرآن است.
 9 مراد از ام الکتاب قرآن مجید می باشد.
 * مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

	۱۱ ^۰ Ū1	ای دل محرمست از محرمی بنال	کز آه و ناله نه حرم چرخ پرصداست
		تنها نه خضر راست چو ماهی دل طیان	کاب حیات نیز سیه پوش این عزاست
3	13 ^b T	بر چوب چون شکوفه روا کی بود سری	کو میوه دل چمن آرای مصطفاست
		چرخ پلنگ رنگ چرا کرد روبهی	با شیر زاده که سگش آهوی خطاست
		آب فرات ازین حرکتهای سرد چرخ	سرگشته تر ببادیه از سنگ آسیاست
6		تا دید تشته چشمه خورشید شاه را	در تاب رفت و موی تنش همچو تیغ خاست
		رود فرات را حرکت سوی او نبود	از بس که قوت و حرکت کرد رو بکاست
		زان رو فرات کرد بدین جرم پا دراز	بالای ریک و تیغ زنش خسرو سماست
9		آن روز چون فرات نشد سوی او روان	امروز اگر یسنگ زند خویش را رواست
		آن خس که رود بحر علی را نداد اب	یک آب خوش نخورد و به پیاپی آشناست
		حیفست کاب خوش خورد از جویبار عمر	آنرا که بر سبوی جفا سنگ ما جراست
12	11 ^b Ū2	رود علیست تشنه و ما را برای او	دریاست چشم و هر مژه برتر ز چشمهاست
		ما غم نمی خوریم ز طوفان آب چشم	تو نوح وقت ماهی و ما را بتونواست
		ای حاوسین نام تو الحمد و یاوسین	پای تو از سلونی و نون تو از نماست
15		در سایه کعبوتر پست الحرام تست	بغداد کز فلک لقبش برج اولیاست
		روشن دلان قبه کحلی سواد را	در دیده میل قبه تو عین توتیاست
		تا شد بچرخ دوده قندیل مشهدت	زان دوده کار لوح و قلم شد درست و راست
18		صندوق طویستت ز قسرت برآمده	زان روزنی که سوی جنان روضه تراست

2 کاب حیات نیز Ū1 Ū2: آب سیاه تیر T // 7 رو Ū1: زو Ū2 او T // 10 نخورد و به Ū1 T: نخورد به Ū2 // 13

نوا Ū2 T: نما Ū1 // 14 یاوسین Ū1 Ū2: یاسن است T .

- چون ذکر روضه رشته جانرا گره گشا ست
وز بهر طوف مشهد تو همره صبا ست
زان دارد آب روی که سقای پادشا ست 3
بهر براق عزم تو این آب و آن کیا ست
بی آب روی هرکه ازین درگهش ابا ست
کان خس که دشمن تو بود دشمن خدا ست 6
آنرا که دل ز دوشتی جد تو جدا ست
ور نیستی لباس تو پر خون بگو چرا ست
هر بیت روشنم بمتل صغه صفا ست 9
پراهن تسولیک بسر چشمه بقا ست
وان تحفه که دست دهد بنده را دعا ست
این حجت از خدا و خدا هم برین کوست 12
ای عمر رفته این قدر امیدم از قضا ست
بی قبه تو پبرهن جان من قبا ست
بی عارض چو ماه تو در معرض فنا ست 15
داند دلت که جنبش هر شخص از کجا ست
کان اصل سرخ روی این بنده شما ست
هر چیز کان شنیده ام و گفته ام هبا ست 18
- داند خرد که دانه تسبیح خاک تو
ریک روان که هست گران جان و سنگدل 14^aT
سقای خاک راه تو شد خضر و نزد ما
دانی چیست چشمه خورشید آسمان
شاهها غبار درگه تست آب روی ما 11^bÜ1
دانند دوستان خدا بلکه دشمنان
چون باب خود چه عیب اگر دشمن کند
تو چشم احمدی که ز غم میگریست خون
از وصف صبح روی تو ای شاه کربلا
گفتم به آب دیده بشویم ز خاک و خون
هر کس بمشهد تو فرستند تحفه
حب تو حجتیست که پی سود جسته ام
خواهم که عمر مانده بدین وصف بگذرد 12^aÜ2
بی میل قبه تو مرا خون شدست چشم
گر جوهرست و گر عرض ای اختر بقا
مهر تو گشت سلسله جنبان شخص چرخ
یک وصله ام ز قرطه پر خون خویش بخش
غیر از ثنای ایزد و نعت نسبی و آل

14 ^b T	غلمان تویسدم خط آزادی ار بحشر	گویند کاتبی ز غلامان مرتضا ست
	تا هست ذکر کوفه و ری در زبان خلق	کین هر دو شهر واسطه این غم و فنا ست
3	بغداد تسی خراب مییناد آن ولی	کویار شحنه نجف و شاه کربلاست
	وانرا که نیست کوفه دل جای خاندان	چون ری خراب باد که سر تا قدم ریا ست

ایضاً له

	چشم فرات بارز هجران کربلا ست	جان تشنه شهید بیابان کربلا ست*
6	آن نالهای زار که می آید از فرات	فریاد آب نیست که افغان کربلا ست
	قصر فلک که نیست در و شادمان کسی	ماتم سرای حضرت سلطان کربلا ست
12 ^a Ū1	چندین هزار دیده پر آبست و دل کباب	دین ما حضر نه در خور مهمان کربلا ست
9	در کاسه غیر خون شفق نیست چرخ را	وان نیز زله ایست که از خوان کربلا ست
	ای خیل جن و انس چو خاتم کنید روی	کامروز روز قتل سلیمان کربلا ست
	خط شفق که مهر بخون جگر نوشت	در نامه ذکر کرد که عنوان کربلا ست
12	شد صبح چاک چاک چو فرق امیر لیک	فرق امیر نیست گریبان کربلا ست
	بر نیزهای نور آفتاب چیست	او هم یکی ز خیل شهیدان کربلا ست
12 ^b Ū2	گر دست داشتی فلک از غم بسر زدی	هر خشت پاره که در ایوان کربلا ست

2 در زبان T Ū2: در میان Ū1 // غم و فنا T: غم و عنا Ū1 Ū2 // 4 کوفه دل Ū1 Ū2: کوفه دل و // 5 بارز Ū1
 Ū2: باز T // 6 نالهای زار Ū1 Ū2: نالها زار T // 8 حضر Ū1 Ū2: حضر T // 9 وان نیز زله ایست Ū1: وین نیز زاله
 ایست Ū2 وان هم نواله ایست T // خوان Ū1 T: خان Ū2 // 11 نوشت Ū1 Ū2: سرشت T // 15 بس Ū1 Ū2: این T .

1 مرتضا: یکی از القاب امیر المومنین علی. رش، معین، ماده مرتضی.

10 سلیمان: یکی از اصحاب پیغمبر است. امیر التواین. این گروه می خواستند انتقام حضرت حسین را بگیرند. رش،
 آنسیکلویدی اسلام MEB، ماده سلیمان، جلد یازدهم، صفحه ۱۷۵.
 * مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

- از تیغ دشمنان که جدا باد دستشان
بس دست پر ز خون که بدامان کربلا ست
- بالای ریک خون شهیدان بریختند
وان ریگها هنوز بمیدان کربلا ست
- ۱۵^aT ای از تو جمع خاطر فرمان ده نجف
۳ موی تو از چه روی پریشان کربلا ست
- هر قطره ز خون تو داغیست جان گداز
تو شاد باش کان همه برجان کربلا ست
- باید که کربلا همه تن جان بود از انک
هرتار گیسویت رک شیران کربلا ست
- دانند مهر و ماه کواکب که قطب چرخ
از دور دورها ست که حیران کربلا ست
- شخص نجف که با در علمست همنشین
زان دارد احترام که دربان کربلا ست
- ای دل ز دیده دعوی خون ریختن مکن
کین آیه مناظره در شان کربلا ست
- وی جان کربلایی من برگهای چشم
۹ پر آب کز که موسم باران کربلا ست
- هر ریک کربلا بمسئل لعل پاره ایست
وان هم نثار مقدم سکان کربلا ست
- با کربلا ز بس که بدنندان گزید دست
آن سنگها که ریخته دندان کربلا ست
- شاهها بمرقد تو مرا عهد خادمیست
۱۲ وین عهد کوفه نیست که پیمان کربلا ست
- از کربلا اگرچه دل من بعید ماند
عیدش همین بسست که قربان کربلا ست
- شکر خدا که از کتف شحنة نجف
طیعم چو اهل بصره ثنا خوان کربلا ست
- هر حرف شعر من که بخون دلست لعل
۱۵ یاقوت پاره ایست از کان کربلا ست
- در نوبهار حشر چه گلبانگها زند
جانم که عندلیب گلستان کربلا ست
- از حضرت حسین با حسان موظفست
سحبان طبع بنده که حسان کربلا ست
- ۱۳^bU2 امروز کاتبی ز دوات قلم مللاف
۱۸ دفتر بخون بشوی که دیوان کربلا ست

۲ ریک T: U1: رنک U2 // ۵ از انک U1: از ان T // ۸ مکن U1 U2: مین T // ۱۱ آن سنگها که U1: آن ریگها که
U2 وان ریگها که T // ۱۳ دل من U1 U2: دل ما T // ۱۶ چه U1 U2: که T .

تا شمع ماه در کف گردون بود که او شب تا بروز مشعله گردان کربلا ست
 15^{bT} بادا جهان فروز چو قندیل آفتاب ماه رحمت که شمع شیستان کربلا ست

فی الموعظه

3	سیراب گشت و هر دو جهانرا سراب یافت*	هر تشنه کوز مشرب توحید آب یافت
	در خاک تیره خاصیت مشکتاب یافت	از تافه قبول دماغی که بوی برد
	پروانهای نور از ان اجتناب یافت	هر دل که شد ز ظلمت تن مجتنب چو شمع
6	چرخش شکار دام عقاب عقاب یافت	آن هرغ جان که صید نشد بار عشق را
	آسوده شد ز رنج خلاص از عذاب یافت	از هستی آنکه در کتف نیستی گریخت
	منزل فراز خیمه زرین طناب یافت	پنج قرار هر که ازین خاکدان بکند
9	چندین نهنگ در حرم او مآب یافت	وانکو به تلخ و شور جهان ساخت همچو بحر
	صد چوب پیش بهر تن خود در آب یافت	چون تیر گشتی آنکه بهر سو قماش جست
	تن را درین کهن کره هر دم تباب یافت	چون آهن آنکه ماند گران جان و سخت دل
12	مریخ میخ اشهب او را شهاب یافت	هر شهسوار روح که او دیو نغس گشت
	گم کرد جرم جزم ثیاب ثواب یافت	آنرا که عار آمد و عاری شد از جهان
	از تسندباد غیرت حق اضتراب یافت	وانکه چو خیمه خلوت باطن بغیر داد
15	نیک اختر آنکس است که این فتح باب یافت	بر روی هر خسی نگشایند در ز فقر
	چرخش بلند کوکبه تر ز آفتاب یافت	هر ذره که تافت بر و لمعه ز عشق

2 رحمت T: رخت Ü1 Ü2 // 3 آب Ü1 Ü2: راه T // 5 که شد ز ظلمت Ü1 Ü2: باشد ز صحبت T // 6 بار Ü1 T:
 باز Ü2 // 7 عذاب Ü1 T: عتاب Ü2 // 12 شهسوار Ü1 T: شهسور Ü2 // 13 ثواب Ü1 Ü2: ثبوت T // 15 انکس است Ü1
 Ü2: انکسیست T .

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

	گنجیست راه وحدت و زین شاه راه بود	13 ^a Ü1
	گر رستمی مپای که در کنم این رباط	13 ^b Ü2
	ای دل ز ما سوای تجرد عنان متاب	16 ^a T
3	جنسی که شیخ برد و متاعی که شاب یافت صد کشته زال چرخ چو افراسیاب یافت	
	عیسی که قید راه بجز سوزتی نداشت	
	نقدی درین خرابه بجنک آرزانکه گنج	
6	زین کن جنیبتی که توان آن جناب یافت کارش چو رشته صد گره و پنج وتاب یافت	
	چشم جهان تویی و ترا هر که باز یافت	
	این کسوت ملمع شیرنگ جسم را	
	صد جامه گر چو گل بدری با جنین لباس	
9	در زیر هفت پرده کحلی بخواب یافت بگذار کافتاب تو زو صد حجاب یافت	
	نشمرد خویش را یکی حرف آنکه او	
	چیزی به از سعادت کسب کمال نیست	
	بی ذوق معرفت ندهد نفع جام عمر	
12	از شیشه‌های چرخ نخواهی گلاب یافت چون کاتبی خبر ز حساب و کتاب یافت	
	با دولت آنکه دولت این اکتساب یافت	
	گر نقل نیست خط نتوان از شراب یافت	
15	هر گوشه کو شمال چو چنک و رباب یافت کان دل که یافت کام ازان کامیاب یافت	
	آن شهسوار کرم عنان بلند سپر	
	وان کرم رو که طایر گردون بزم او	
	هر دل که شد متابع اصحاب و آل او	
	دارم امید آنکه درون حسابگاه	
	خود را چو باز جست ببوی کباب یافت	
	خط خطاش کم شد و صوب صواب یافت	
	خواهم ز جود او نعم بی حساب یافت	

1 شاه راه بود Ü1 Ü2: شاه را بود T // برد Ü1 Ü2: نبرد T // 2 چرخ Ü1 Ü2: - T // یافت Ü1: جست T Ü2 // 14

کز نه Ü1: کوزه T Ü2 // 15 کرم رو که Ü1 T: کرم که Ü2 .

فی مدح خواجه صابن الدین⁺

16 ^b T	خوش آن دلی که مکان باغ لامکان گیرد	بدست جان ثمر از نخل جاودان گیرد*
	گر از زمین و زمان چرخ خلعتش دوزد	نظر بدوزد و بر خویشن گران گیرد
14 ^{U2}	ز تیغ و تبر و بلا در حصار حق باشد	3 سپاه حادثه گر شهرکن فگان گیرد
	بچار جوی ز حور و قصور شوید دست	نه آب رو دهد و باده جنان گیرد
13 ^b U2	چه جای سدره و طوبی که مرغ همت من	نه طایر یست که خار و خس آشیان گیرد
	نه همچو زاهد خشکم که او بهر گوشه	6 ز بهر صید روان چله چون کمان گیرد
	تنی که او نه بسودا درین بازار	بهر معامله سودش فرد زیان گیرد
	به آفتلب حقیقت دلی که ورزد مهر	کجا قرار درین کهنه سایه بان گیرد
	درون ز گرد و غباری نباشدش خالی	9 هرانکه خانه درین تیره خاکدان گیرد
	کسی بکعبه مقصود پی برد که چو من	ققای قافله سالار انس و جان گیرد
	ستوده صابن دنیا و دین علی که قضا	چو قاضی فلک از حکم او نشان گیرد
	ضمیر او بجهان گیری ار شود مایل	12 چو نور صبح بیکدم زدن جهان گیرد
	بر آسمان سخنی ز استانش گر گذرد	بدست مهر ز حل گوش ترجمان گیرد
	فرو رود بزمین آسمان چو کوه ز شرم	اگر نه رفعت او دست آسمان گرد
	تویی که ساقی وحدت درون مجلس قدس	15 بجای جام میست کاسهای جان گیرد
	براق فکر تو در لامکان کجا پاید	اگر نه دست وقار تو اش عنان گیرد
17 ^a T	کهن خرابه آفاق را گر امر کنی	که شهر بند حفاظ تو در میان گیرد

15 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

⁺ صابن الدین: علی بن محمد بن محمد ترکه اصفهانی، وانشمند معروف. رش، معین، ماده صابن الدین.

* بحث: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.

کسان که نقل مکان کرده اند باز آیند	بجای جمله اجل در عدم مکان گیرد	
ور آمد و شد خلقت دگر نخواهد دل	ز جانین قضا راه کارون گیرد	
زبان عقل نگوید به انس و جان که که	اگر نه پنجه شیر تو اش دهان گیرد 3	
ز جزو مصحف رای تو شمس را گردون	چو لیل آیتی از سوره دخان گیرد	14 ^b U2
بکان چه نسبت دست که طالب سیم	بکاو کاو گهی خرده زکان گیرد	
چنین که کوی زمین عالی از تو شد چه عجب	اگر چه تکمه گریبان لا مکان گیرد 6	
ز شاخ سدره حطب بهر مطبخ ار طلبی	زحل ز گیسوی ناهید ریسمان گیرد	
تو بحر فضلی و غواص عقل ذات ترا	بهین در صدق آخر الزمان گیرد	
ز برگ نخل زمانت زمین بهی دارد	بمیوه چون نگرد میوه رنگ آن گیرد 9	14 ^a U1
سخن لشکر مدح تو نیارد پشت	بتیغ صوت کجا قلعه زیان گیرد	
جهان یناها هر تن که سروری جوید	ز آستان رفیعت کجا کران گیرد	
چراغ سبز فلک کش فتیله خورشید ست	همیشه روعن ازین خاک آستان گیرد 12	
ز آستان تو دوری مرا بنا گاهست	کجا بکام کسی ترک خان و مان گیرد	
ز جور گردش گردون بود که ناگه مرد	بترک صحبت یاران مهربان گیرد	
ز دوری تو دل من بستن چو مجنونست	که او بدست یکی یاره استخوان گیرد 15	
اگرچه از مرض دوریست نمی نالم	ز بیم آنکه دلت ناگه از افغان گیرد	
طیب لطف تو داند که چیست زحمت من	چو نبض جان من زار ناتوان گیرد	
ترا به بنده نظرها ست و رندانم حق	دو چشم من نمک آن نظر عیان گیر 18	17 ^b T

10 تو U1: تو تا U2 T // 16 از افغان گیرد U1: از فغان گیرد U2 چو نبض جان من زار ناتوان گرد T .

4 در این بیت اشاره ای است به آیه سوم سوره دخان از قرآن مجید.

7 ناهید: زهره، ونوس، رش، معین، ماده ناهید.

17 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

همیشه تا که موحد بیان نقطه کند
 خدای لوح دلت دارد آچنتان محفوظ
 چو باطنش قلم فکر در بنان گیرد
 که از تو روح امین نسخه امان گیرد

ایضاً له

- 3 زهی از تو با برک همبر شکوفه
 15^{U2} چه عیب از تو بیشتر یوسف آمد
 گرفته گلت خردها بر شکوفه*
 ذقن را چو در پنج انگشت گیری
 که تو میوه آن سمنبر شکوفه
 چمن مکتب حسنت آمد که در وی
 6 بچوب کف پاست خوگر شکوفه
 گذارم دم سرد چون بینم آن رخ
 که کرد وز سرما معبر شکوفه
 صبا چون برد جانب باغ بویست
 در اقتد ز چوبینه منظر شکوفه
 9 برو عود برگست و عنبر شکوفه
 ز باغ تو هر شاخ سنبل که دیدم
 بسیخ از چه زد جسم لاغر شکوفه
 چو مرغ کباب ار نشد بسمل تو
 که با تو نگردد بر ابر شکوفه
 14^{U1} شکستند و بسیار بر سر زدندش
 بهی کم طمع دارم از وعده‌هایت
 12 که در باغ نارد ثمر هر شکوفه
 چو عشاق بر دار خندان بر آمد
 بعشق تو ای نخل نو بر شکوفه
 بی خورده بر فرق شمشیر حسنت
 از آن پنبها بسته بر سر شکوفه
 15 بهر پنج جزو معتبر شکوفه
 یکی خمسه از مصحف حسنت آمد
 مربع شقایق معنبر شکوفه
 18^T ز دیوان تست ایسن بهشت مثنی

5 ذقن T U1: و قن U2 // 7 که کرد و ز U1: که کر دور T U2 // 8 در اقتد T U1: در آید U2 // 16 معنبر U2 U1:

مشجر T .

* متقارب: فعولن فعولن فعولن فعولن.

	خلیلا کجایی که بتخانه کرده	
	چو ملاح یا کشتی پر ز میوه	
3	و لیکن ببادی چنان بر هم آمد	که از بادبان ساخت لنگر شکوفه
	بسی هیزم از خشک و از تر چو قفنس	گرفتست در زیر شهپر شکوفه
	و گر نیست قفنس بگو کز چه گردد	ز بعد فنا بچه آور شکوفه
6	فکندست بر شاخها کازر آسا	بسی جامه شسته تر شکوفه
	مگو جامه اهل باغست کآخر	بدیشان سپارد سراسر شکوفه
	نظر جوز اغصان که شد بر ز وصله	چو نخل زیارت ز بی مر شکوفه
9	جماعت پراکنند در باغ سالی	چو میوه گدایان مضطر شکوفه
	کنون آمده باز با برگ سبزی	بطور طریق قلندر شکوفه
	شد آماج که ابررا باغ و اغصان	چو مفتول کاغذ بران بر شکوفه
12	عجب نیست بر بال او نامه چندین	که بر پاست همچون کبوتر شکوفه
	کبوتر اگر نیست مرغیست باری	که آمد چنین بیضه پرور شکوفه
	اگر محرم بکر میوه است نرگس	چه رو پوش سازد چو معجر شکوفه
15	مگر از تکرکش شکسته سر و پا	که در تخته بندست اکثر شکوفه
	عدم گشت بهمن چو بد خواه خواهه	ازان زد بخاک از سر افسر شکوفه

1 آزر Ü1: آذر T Ü2 // 2 اغبر Ü1 Ü2: عنبر T // 4 چو Ü1 Ü2: همچو T // گرفتست T: گرفته است Ü1 Ü2 // 6 آسا Ü1 Ü2: اما T // 11 اغصان Ü1 T: اغضان Ü2 // 16 زد بخاک از سر افسر Ü1 Ü2: روی زد خاک بر سر T .

1 در این بیت اشاره ای است به رویناد بت شکنی حضرت ابراهیم هست.

خلیل: لقب حضرت ابراهیم است. رش، عمید، ماده ابراهیم.

آزر: نام پدر ابراهیم خلیل است. رش، معین، ماده آزر.

15 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

	۱۵°U1	چمن باز پر جوشن ناخنی شد	مگر میدها عرض لشکر شکوفه
	18°T	و یا وقت فصل گل و لاله آمد	که با پنجه آورد نشتر شکوفه
3		سفیدست موی و درختیست گرزش	بطفلی زهی زال صفدر شکوفه
		نهد از سر ابرکار در باغ چادر	ثمر بکر باغست و چادر شکوفه
		دکان کرده دیگر سفید از پی آن	که آرد برون میوه تر شکوفه
6		چو عمال بست از پی درختی	بجای یکی پنج دفتر شکوفه
		به شت آورد میوه آونک سازد	چو پیر حریص معمر شکوفه
		ازان بر سر گنج میوه است پایش	که با شاخ آمد چو اژدر شکوفه
9		عجب نبود از میوه خورشید باشد	که چون صبح آمد منور شکوفه
	16°U2	ز دست ارغوان باده ارغوانی	دگر نی چرا کرده احمر شکوفه
		بیاری برگ آمد از چوب برون	همانا خضر داشت رهبر شکوفه
12		زر کاغذی ساخت هر سو روانه	مگر بو علی راست مظهر شکوفه
		تنش شاخ شناخت و از چوب خسته	چو بد خواه صدر مصدر شکوفه
		نهال صفا صاین الدین علی آن	که از عطر او شد معطر شکوفه
15		درختی که از بحر جودش کشد نم	زبرجد بود برگش و زر شکوفه
		ببالش چو بر زین اسبش صدفها	نماید چو با باد صرصر شکوفه
		زهی باغ لطف ترا بر درختان	بهاری بدین نکهت و فر شکوفه

1 ناخنی T: U1؛ ناضی U2 // 5 سفید T: U1؛ سپید U2 // 6 هر T: U1؛ — U2 // 7 آونک U1؛ او رنگ U2 اونک T
 // 10 نی U2 T: U1؛ — T // 11 برون U1؛ بیرون T U2 // 15 زر U1؛ بر T U2 // 17 بر T: U1؛ زر U2 .

3 زال: پسر سام و پدر رستم. جهان پهلوان ایرانی. رش، معین، ماده زال.

12 بو علی: حسن بن احمد فارسی از علمای ادب عرب و شاگرد سیرافیاست. رش، معین، ماده ابو علی.

14 صائن الدین: علی بن محمد بن محمد ترکه اصفهانی، وانشمند معروف. رش، معین، ماده صائن الدین.

	تویسی میوه آن درختی که هستش	19 ^o T
خضر شاخ سبز و سکندر شکوفه	مگر هست از اطفال دوران عدلت	
3	علوت درختیست کز ساخسارش	
که خندان بر آید ز مادر شکوفه	شکوفه ز لفظت چنان لطف چیند	
فلک برگ سبز آمد و خور شکوفه	بسک ار دمدم باد لطفت نفس را	15 ^b Ü1
که زنبور شهد از مشهر شکوفه	گر آید نسیم تو در باغ کانون	
شود شاخ شاخ و دهد بر شکوفه	حطب زو شود شاخ سبزی و گردد	
6	گل خلعت از نخل چرخست برتر	
که هستش حطب شاخ و اخگر شکوفه	نخواند بجز خطبه قدر و جاهست	
همان دم دخان برگ و آذر شکوفه	زند خنده یعنی که آورده همره	
بدان نوع کز شاخ اخضر شکوفه	و لیکن ز نخل عطایت ندارد	16 ^b Ü2
9	نسیم ترا در ریاض لطافت	
ببالای چوبینه منبر شکوفه	کنون کاغذ بندگی کرده حاضر	
بسی از زر و سیم و زیور شکوفه	دم سبز خنک تو با چرخ زد سر	
بجز پنج پول محقر شکوفه	عجب نیست گر شد مه از خنکت ابتر	
12	ترا هست از باغبانان دیرین	
غلامیست رومی و در خور شکوفه	ازان روکه چون باغبانان میوه تر	
بحضرت رهسی خوب محضر شکوفه		
چو بالای چوبین تکاور شکوفه		
15		
که از باد گردد متبر شکوفه		
درین چار باغ مشجر شکوفه		
رسانید و شد بهر دیگر شکوفه		

1 هستش T Ü1: نیستش Ü2 // 2 برآید Ü1 Ü2: برآمد T // 9 منبر Ü1 Ü2: سبز T // 15 خنکت Ü1 Ü2: چنک T

// 16 دیرین Ü1 Ü2: دیرن T .

14 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

	صبا زان سبب کاسه بر سر شکستمش	
	هم از احتساب صبا دان که آخر	19 ^b T
3	نسیمت شبی میهمان چمن شد	
	ز تــــائیر آن یکشبه صحبت او	
	به امید کرد رهت در چمنها	
6	فرو رفت در خاک از شرم خلقت	
	مگر عطر سوز نسیم تو آمد	
	نهالست رایت که بر شاخ اصغر	
9	بی داوری داشت با لشکر دی	
	برون آمد از حبس و بشکت کننده	16 ^a Ü1
	میان درختان نهان بود سالی	
12	بجای ثمر دارد اکنون بکف زر	
	بمیدان شهر چو گلزار خلقت	17 ^a Ü2
	گر از بحر لطفت وزد باد بربر	
15	ز شاخی بشاخی جهند آری	
	هنر پرورا درکهن باغ عالم	
	بتخصیص فرخنده خواجه محمد	
	که در دورت آمد بساغر شکوفه	
	کند ساغر خود مکر شکوفه	
	سمن داشت بالین و بستر شکوفه	
	چو مشکین چمن شد معنیر شکوفه	
	همه چشم گشته چو عهبر شکوفه	
	چو اموات جسم مکفر شکوفه	
	که بر جویها بست محمر شکوفه	
	خورش برک شد سعد اکبر شکوفه	
	چو عدل ترا یافت داور شکوفه	
	بسی خنده زد بر ستمگر شکوفه	
	چو هر وام دار تن ابتر شکوفه	
	شد از نخل جودت توانگر شکوفه	
	یکی دار بازیست اعور شکوفه	
	بجای مغیلان دهد بر شکوفه	
	شد از صبح خلق تو دیگر شکوفه	
	تویی نخل و اولاد سرور شکوفه	
	که او نخل دین راست انور شکوفه	

8 برگ شد Ü1 Ü2: برگ شد و T // 13 شهر T Ü2: نهر Ü1 .

7 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

14 مغیلان: درختی است خار دار. به عربی ام غیلان می گویند. رش، عمید، ماده مغیلان.

	20 ^a T درختیست پر میوه از روی معنی	اگر چند هست او به پیکر شکوفه
	گل باغ فضلست و به زو ندارد	کهن دوحه هفت کشور شکوفه
3	وقار پسر دارد و هست طرفه	که چون نخل باشد موفر شکوفه
	نهالی که از ساق عرشست ساقش	چنین زو عجب نیست ازهر شکوفه
	یکی نخل بستم که در باغ مدحت	برد شاخ طویست کمتر شکوفه
6	بلند ست و محکم چو اشعار شعرم	گواهِش بذیل مطهر شکوفه
	حدیثم بکاغذ قضا دید و گفتا	که شد ساغر آب کوثر شکوفه
	ازین نظم بحرین شاخست کارد	بدینسان همه در و گوهر شکوفه
9	بهارست این شعر و ماند بباغی	که صد لسون آرد بهر در شکوفه
	چنین گر نبودى نکوتر نمودى	بستکرار در شعر چاکر شکوفه
	و لیکن عجب نیست در دور لطف	که گردد بدینسان مکرر شکوفه
12	چو بشنید کاوصاف تست این قصیده	زر افشانند بر مدح گستر شکوفه
	بمالید بر پای این شعر صد پی	رخ خویش طاهر نه مضمهر شکوفه
	16 ^b U1 ز شعر ترم رو سفیدست و شهره	از امروز تا روز محشر شکوفه
	17 ^b U2 سخن کاتبی را بمدح تو اولی	15 که با شهد بهتر مخمر شکوفه
	ثمر تا دهد نخل سر سبز عالم	که هستش فلک شاخ و اخگر شکوفه
	ز گردون بود سبزتر نخل قدرت	که او راست از شمس اظهر شکوفه

2 به زو Ü1 Ü2: زو به T // 3 موفر Ü1 Ü2: موفر T // 4 عرشست Ü1: عرش است Ü2 T // 5 کمتر Ü2 Ü1: یکسر

T // 11 بدینسان مکرر Ü1 Ü2: مکرر بدینسان T // 13 بر Ü1 Ü2: در T // 14 سفید Ü1 T: سپید Ü2 // 16 اخگر Ü1:

اختر T Ü2 .

ایضاً له

20 ^b T	سحرکه ریخت و غاط از و غاطه در چمن گل	بشکل سنبله مطموش شد سنابل سنبیل*
	سپاه شرق ز اغلال رست و خسرو مغرب	گسرفت غسلفه ناشوده راه تغلغل
	غراب شام چو دراج صید باز سحر شد	3 شگفت گلشن صبح و خروس گشت چو بلبل
	زمانه داشت شه شام لیک خسرو صبحش	به تیغ خور عدوی خواجه کرد قطع تناسل
	چو تخم زارع شب شد نهان بمزرع مغرب	بران عوارض مشرق گشاد کف تباطل
	نهاد از پی تسخیر خور زمانه بر آتش	6 درون دایره لاجورد عنسبر کساکل
	چو مهر انجمن آراست صبح کرد مهیا	شده ز ضو یواقیت نجم بهر تبادل
	معین اصل صفا خواجه صاین دول و دین	که هست نقطه گلکش مدار دایره گل
	ظهور آتش خال ار دهد ز تاب بریزد	9 جهان ممکن و موجود را وجود تحلل
	صدای سیرت محمود او گرفته جهانرا	چو عشق غازی غزنی و تیغ سرکش زابل
	بسی ترقی قدوسیان بگناه تکلم	هزار پایه کنند از مقام خویش تنزل
	چو نخله عشقه نخلهای عیش علوش	12 بشاخسار ابد در ز دست دست تطاول
	تویی که کرده علو تو قطع کفر و جهالت	بذو الفقار معانی مثال صاحب دلدل
	ز روح ارواح و ز لطف الطفی بتلطف	ز نفس انفس و ز عقل اعقلی بتعقل
18 ^a Ü2	درون سلسله دور چرخ چون تونه بیند	15 هزاز بار اگر دور او کشد بتسلسل
17 ^a Ü1 21 ^a T	چو قبله تو که تقبیل آستانه قدرت	بجان سعادت اقبال کرده اند تقبیل

10 غازی غزنی و تیغ Ü1 Ü2: سرکش غازی غزنی و تیغ سرکش T // 12 عیش Ü1 Ü2: عرش T // ابد Ü2 Ü1: ازل T
 // 13 که کرده علو تو قطع Ü1 Ü2: علو تو کردست قطع T // 14 و ز عقل Ü1: روز عقل Ü2 واز عقل T .

10 زابل: یکی از شهرستانهای استان هشتم واقع در مرز افغانستان. رش، معین، ماده زابل.
 * بحث: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن.

وکیل ظاهر و باطن تویی و گرنه همی شد	عدم موکل کل وجود اهل توکل
تجلیات خدا را که شد دلت متجلی	نکرد طور بدین طور نیم حمله تحمل
طیب علم ترا هرکه گفته از مرض دل	دوای علت او کرده بی شراب تعلل 3
کمال حلم تو دین را به از هزار جلالت	جمل علم تو دلرا به از هزار تجمل
بحشر زلزله گر ارض راست سلسله جنبان	چو کوه حلم تو بارش دهد رهد ز تزلزل
نکات تو نه خیالست زانکه هست مکسر	ز شاه عشق تو پشت هزار خیل تخیل 6
کنون کسی که دلش نیست مستقیم صراط	شود چو آب بحشر و گذر نباشدش از پل
جهان شش جهتت بهر اختیار تستیر	چو قرعه ایست که شش سو بود برای تفأل
اگر تفأل گردون بمهر رای تو باشد	بروز حشر نه پند چو تو خسوف تأفل 9
غلام تست سپهر و گریزه پاست ازان دان	کش از هلال بگردن کنند هر سر مه غل
رسالهای ترا کرد پیر چرخ بخواند	بوصف هر یکی انشا کند هزار ترسل
جهان پناها در بحر آستان تو جانها	چو چرخ داشت ز دوران پر ملال تملل 12
چه وقت و ساعت خوش بود کت رکاب همایون	ز یزد جانب این کهنه یوم کرد تمایل
تو کان نوالی ازین سفره سفر که کشیدی	قوای راه روان قوت روح کرد تناول
نتیجه سفر این فتح بود کت دل آگه	ز سر منازل ما غافلان نکرد تغافل 15
فسرده بود دل ما ز سردی دی دوری	مناقل همه افروختی بشمع تناقل
گذشته بی تو بتعطیل عمر ما همه آری 21 ^b T	عجیب نیست ز طلاب روز عطله تعطل
ز قرب خاک رخت بعد کاتبی که مبادا 18 ^b U2	ز جور چرخ شریعت نه ز جور تکاسل 18

5 رهد ز تزلزل U1 U2: زمان تزلزل T // 7 صراط U1 U2: صراط T // 9 نه پند U1 U2: نباشد T // 10 و U1 T: -
 U2 // 11 و U1 U2: - T // کرد U1 U2: گشت T // 15 آگه U1 U2: آگاه T // 18 شریعت نه T: سریعست نی U1 U2 .

9 خسوف: گرفتن ماه یا از نظر پنهان شدن ماه در شبهایی که باید ماه دیده شود. رش، عمید، ماده خسوف.

کشد تشاغل و گیرد ز یرتو تشاغل	چو روح قدس دمی ده مرا که شمع درونم
چو دلیران مزمل صباح ترک تزل	همیشه ناگه کند نو عروس حمله خاور
3 که با نتایج ایشان عقول راست توصل	عروس حجله دانش بعقد بخت تو بادا
که بر افاضل آفاق افضلی بتفضل	فضایل تو بما ناد درجهان فضیلت 17 ^o Ü1

فی مدح امیر تیمور گورگان⁺

خاک راحت سرمه چشم اولو الابصار باد [*]	خسروا بخت بلندت تا ابد بیدار باد
6 ای که بحرین دو دستت دایما در بار باد	آب روی ملک وملت میر تیمور گورگان
دایمش آینه دل دور از زنگار باد	با تو چون تیغ آن نکو گوهر که باشد در میان
سر بلند و تیز طبع و مدعی آزار باد	وانکه همچون تیزه خیل تو باشد راست دل
9 در درونش تیرها بنشسته تا سوفار باد	وانکه گردد دل کران در رزم چون ترکش بتو
سخت کاری کرد رویش سرخ ازین کردار باد	کفش از آهن ساخت تیرت وز پی بدخواه رقت
برکمرگاهش کمندت بسته چون زنار باد	مدعی چون ترس دارد از تو ترسا خواندمش
12 عالم از جان و سپهر و عمر بر خوردار باد	جود و قدرت جان عالم آمد و عمر سپهر
تا بود نه طعق این معموره آن معمار باد	یافت معموری ز معمار عطایت قصر جاه
گر فلک گردد عدو زان با زمین هموار یاد	22 ^o T صرصر قهر تو کوه افکن چو باد محشرست
15 گشته و بر خاک ره پیچیده تن چون مار باد	دشمن گنجت که می باید سر او کوفتن

1 دمی Ü1 Ü2: دم T // تو Ü1 Ü2: - T // 7 با تو چون Ü1 Ü2: با توان T // نکو Ü1 Ü2: نکون T // 9 تیرها Ü1:
 نیزها T Ü2 // تا Ü1: با Ü2 چون T // 12 جود و Ü1 Ü2: جود T // سپهر و عمر Ü1 Ü2: سپهر از عمر T // 13 جاه Ü1
 Ü2: Ü1 Ü2: آن معمار Ü1 Ü2: او معمور T // 15 می باید T Ü1: می یابد Ü2 // گشته و بر Ü1 Ü2: گشته زیر بر T .

⁺ امیر تیمور گورگان: سردار و پادشاه بزرگ مغول. رش، معین، ماده تیمور.

^{*} رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

	هم رخ او فرعون هم پای او پر خار باد	آنکه با خلق تو دعوی میکند مانند گل
	عمر او یک هفته وان یک هفته هم بیمار باد	وانکه چون نرگس زند از تاجداری با تو دم 19 ⁰²
3	جاش در باغ جهان بالای چوب دار باد	چون شکوفه آنکه خود را پیش لطف برکشد
	خارها را چون بهار آید کند گلزار باد	دشمنانرا روز میدان ساخت دل خون توسنت
	آب او در باغ خلد از تیشه نجار باد	با توگر طویی هوادارانه نبود بیخلاف
6	در ره سرگشتگی بر کار چون پر کار باد	وانکه در دور تو پای از دایره بیرون نهد
	هستیش را نامه در پیچید چون طومار باد	وانکه شد از خط فرمان تو سودای درون
	کافیست این درس جانرا قوت تکرار باد	در معانی منطقم را هیأت تعلیم گفت 18 ⁰¹
9	پابت و سیار همچون پابت و سیار باد	اختر اقبال وصیت بر سپهر سلطنت
	قصر اقبال فراز کنید دوار بساد	تا ز دوران کواکب نسبت اندیشه
	چون کلنگ چه کنان از آهنش منقار باد	مرغ تیرت تا کند کور عدوی هرده دل
12	سینه کج فکرش از پیکان کین افکار باد	وانکه با تیرت نباشد راست دل در دور چرخ
	غرق خون چون خاک میدان در دم پیکار باد	وانکه او از باد پابت در درون دارد غبار
	در درون حبس آن روی در دیوار باد	دشمن جاهت چو گردد خاک و از وی گل کنند
15	هر زمان او را بران اقرار خود انکار باد	وانکه او اقرار یاری کرد با اعدای تو
	عزت آن تست آن غمخوار او غمخوار باد	وانکه او در روزگار شادیت غمخوار گشت 22 ^{bT}
	تا بود جانش ز جان خویشتن بیزار باد	وانکه آزارست جانش راز خدمتکاریت
18	پای بند باد پیمودن چو مو سیقار باد	وانکه شد با ره زنان همدست در ایام تو

1 آنکه Ü1 Ü2: وانکه T // 4 گلزار Ü2 T: گلزار Ü1 // 12 کین Ü2 T: - Ü1 // 15 یاری کرد Ü1 Ü2: یاری کر T //

16 غمخوار گشت Ü1 T: غمخوار باد Ü2 .

سر فرو برده ز محنت همچو بو تیمار باد	وانکه او بوی ترا بشنید و تیماری نیافت
بند بند از هم جدا چون نافه تاتار باد	عنبر خلق ترا هر دل سیه کو در نیافت
3 گرنه صحن قدر قدرتست بی مقدار باد	19 ^b Ü2 خوان گردون مطبق کوست طاق از اقتدار
وصف تاج و تخت او را باعث گفتار باد	کاتبی را تا بود جان در تن و سر بر بدن
در خوش آبی و طراوت چون در شهسوار باد	خسروا نظم که وصف بحر جود دست تست
6 با من زار گدا این بخت و دولت یار باد	هر کرا شد یار بخت دولتت ز افلاس رست
چون عطا و عمر و لطف لشکرت بسیار باد	شعر من هر چند کم لطفست و ذوق اما صله
همتت همراه این آواره غمحوار باد	رو بره دارم من خاکی تن نا شا دل
9 جمله چون ذاتت قبول خضرت جبار باد	در صفات هر دعا کین داعی و صاف گفت

فی مدح امیرزاده شاهرخ⁺

کسرا عدا جو که داری لشکر جرار فتح*	ای بتو منصوب جاه و نصرت بسیار فتح
در جیوشش جوش رفع و بر اثر آثار فتح	خیل دور از کثرت آن خلیست ای کسری که هست
12 گر نبودی لشکر معمور تو معمار فتح	18 ^b Ü1 کسر با ترکیب ضم بودی بنای فتح را
کرده جایی در بهشت مملکت انهار فتح	کوثر کام وقارت با ثبات و راستی
خندق اقبال و سور نصرت دیوار خصار فتح	23 ^a T کرد حصن دولتت پیش از فلک دوران کشید
15 ظل چترت خال نصرت پیکر رخسار فتح	کرد خیلت کحل دولت منظر چشم قضا ست

1 او بوی Ü2 Ü1: بوی او T // 4 کاتبی را تا Ü2 T: کاتبی را Ü1 // 9 جبار T Ü1: ديار Ü2 // 10 نصرت Ü1: منصب Ü2 T // 13 ثبات و راستی Ü2 Ü1: ثبات راستی T // 14 کرد Ü1 T: کرده Ü2 .

2 تاتار: نامی که سابقاً در مغرب به قوم مغول اطلاق می شده. رش، عمید، ماده تاتار.

7 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

⁺ امیرزاده شاهرخ: این امیر تیمور از سلسله تیموری. رش، معین، ماده شاهرخ.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

ای که سر تا پا فتوحست از قبولت کار فتح	فاتح حصن ظفر سلطان باقر شاهرخ
چار سوی مملکت را تیزی بازار فتح	فتح سودای تو دارد زانکه ار شمشیر ست
3 سایه بان خیل ترا بر سعادت بار فتح	ز آفتاب رزم میدان کرم چون کرد و بود
موج خیلت چون شود پیدا ز دریا بار فتح	ساکنان گشتی افلاک بی لنگر شوند
چار باغ مصر دین سیزی اشجار فتح	لطف را سر چشمه وز آب نیل تیغ تست
6 موی خیلت تا رقم زد بر سر طومار فتح	کاتب تقدیریش از خلقت لوح و قلم
گوشها را چون صدف پرگوهر شهوار فتح	کرد خیل همچو دریای تو در هر گوشه
این که نو اشجار قدرت را نگفت ازهار فتح	نو بنو خواهد ثمرها داد بر وجه بهی
9 این که دیدی کمترین نقطه است از پرکار فتح	خط اقبال محیط سطح این نه دایره است
کز هزارت گل یکی نشگفت در گلزار فتح	نوبهار دولت آرایی تو سر سبز باد 20 ^o Ü2
بود محکم تخته تخت تو بی مسمار فتح	فتح خود را پایه عالی کرد ورنه پیش از این
12 کرد تختی خوش تراش از بهر تو نجار فتح	پیش ازان کز ضرب گر دواره سان تیغ و تبر
باطن و ظاهر بخیل تست استظهار فتح	گرچه مستظهر بفتحند اهل میدان روز رزم
فتح یار او ست مانند ظفر او یار فتح	در میان فتح و بخت هیچ کس را کار نیست 23 ^b T
15 گر تو ندهی خاک دشمن جان دهد او زار فتح	فتح رو گردان ز خاک آستانت کی شود
کز پی کار تو آمد پیکر و پیکار فتح	هست بهر فتح پیکار کسان اما چه سود
شاخ هم برک سعادت آورد هم بار فتح	آنجور تا باغ دولت را ز شمشیریت بود

2 تیزی Ü1: تیری Ü2 // 9 اقبال Ü1: اقبلت T // 10 گل Ü1 Ü2: گلی T // 11 تخت تو بی مسمار Ü1 Ü2: بخت تو
 بی مضماری T // 13 باطن و ظاهر بخیل تست استظهار Ü1 Ü2: ظاهر باطن با استظهار تست استظهار T // 15 و Ü1 Ü2: T
 // او زار Ü1 T: زادوار Ü2 .

5 این بیت و چهار بیت بعدی در نسخه خطی Ü2 در آخر این قصیده جا گرفته است.

14 در نسخه خطی T بیتهای چهاردهم و پانزدهم که در نسخه های خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

19°Ü1	چون ترا عزم جهانگیرست عازم کن رکاب	زین چه نیکوتر که داری موکب رهوار فتح
	در میان آور جهانرا زانکه از روی عیار	خیل سنگینت که قافست در معیار فتح
	روز هیجا آن شراری کز سم اسب تو جست	از شرف شد آفتاب کنسبد دوار فتح 3
20°Ü2	آنچنان کز روی خوش قدان درخشد نور حسن	می درخشد ز آفتاب رایست انوار فتح
	وانچنان کز صبح میگردد معین حال روز	هست ظاهر در ظهور لشکرت اظهار فتح
	مرغ اقبال عجب نبود اگر روی زمین	با فلک چون دانه بر دارد بسر منقار فتح 6
	کاروان روز و شب در شهر بختت سال و ماه	ناورد جز جنس قدر و رخت عیش و بار فتح
	خسروا غواص بحر وصف ز بیت تا شدم	گشت چون تیغت کفم پر گوهر شهوار فتح
	هست از اردوی اوصاف تو خیل نظم من	زان به تیغ طبع کوشیدند در تکرار فتح 9
	فتح چون خود را نثارت کرد کم باشد هنوز	کاتبی صد زین در نظم ار کند ایستار فتح
	تا شهان با سپه باشند و ایشانرا برزم	آرزویی نبود الا دیدن دیدار فتح
	رایت خیلت که آمد باغ دولت را شجر	دایما بادا بسیرک دولت و ائمه‌ار فتح 12
	هیج کرداری ندارد فتح الا خدمتت	دور بادا دست کسرا ز دانم کردار فتح
	فتح برخوردار ذات تست از روز ازل	باد تا شام ابد ذات تو بر خوردار فتح

5 لشکرت Ü1 T: لشکر Ü2 // 6 روی Ü1: کوی Ü2 T // 7 بختت T: بخت Ü1 Ü2 // 9 اردوی اوصاف Ü1 T:
 اوصاف اردوی Ü2 // 10 نثارت Ü1 T: اشارت Ü2 // 12 ائمه‌ار Ü1 T: ایثار Ü2 // 14 باد Ü1 Ü2: تاو T .

2 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

4 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

13 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

14 این قصیده در نسخه های خطی Ü1 و T در اینجا به پایان رسیده اما در نسخه خطی Ü2 پنج بیتی که بین پنجمین و نهمین بیت صفحه چهل دوم این متن جا گرفته است در اینجا تکرار شده ولی در متن تکراراً نوشته نشده است.

ایضاً له

21 ^a Ü2	ای بذاتت کرده نصب ایزد تعالی فتح را	عزم جزم از بهر تو در کسرا عدا فتح را*
	فتح را تیغ تو کرد از غیر قطع اصل و نیست	وصلت اکنون جز بتو قطعاً و اصلاً فتح را
24 ^T	فای فکر و تایی ترتیبات جاه و حلم تو	چون موایدست در تولید اجزا فتح را 3
	نیست غیر از نقش نعل مرکب و خاک رخت	در صلات حرب و محراب مصلاً فتح را
	چون سپاهت مصحف هیجا تلاوت میکند	فکر اخلاصست و ذکر انا فتحنا فتح را
	فتح را دادی ترقی ورنه در دریای تیغ	آب بگذشتی ز سر صد نیزه بالا فتح را 6
19 ^b Ü1	فتح تخت راینت جا کرد و من بر موقت	زیر نصر الله بودن در اذا جا فتح را
	خسروا عظم معین دین و دنیا شاهرخ	ای علومت کرده ضم با چرخ اعلا فتح را
	دولت و تدبیر داری و شجاعت با سپاه	کرده اسباب جاویدان مهیا فتح را 9
	تیرباران سحاب کوه گاه لشکرت	میدماند چون گیاه از کوه صحرا فتح را
	کار فتح و رفع جرش جمله کم گشتی یکسر	جز سپاهت هرکه بودی کار فرما فتح را
	دور چرخ ار تیر بارد ذره نبود شکیب	زافتاب راینت راینت چو حرباً فتح را 12
21 ^b Ü2	پیش ازین کین فتح کردی کس نبردی نام فتح	نیست پنهان کز تو شد این نام پیدا فتح را
	هر علم را در سپاهت فتح دارد زیر بال	زال زر خواندن توان او را و عنقا فتح را
	مرکب عزم تو دایم فتح دارد در قدم	بسته گویا در قدم چون نعل بر پا فتح را 15

1 تعالی فتح را Ü1 T: تعالی را فتح را Ü2 // 3 حلم Ü1 T: علم Ü2 // موایدست Ü2 T: موایدست Ü1 // 7 بودن Ü2 T: بردن Ü1 // 11 جمله Ü1 T: گرچه Ü2 // بودی Ü1 T: نبود Ü2 // 13 فتح کردی Ü1 T: کردی Ü2 // 15 بر پا Ü1 T: گویا Ü2 .

5 عبارت " انا فتحنا " قسمتی از آیه یکم سوره فتح از قرآن مجید است.

7 در این بیت عبارت های " نصر الله و اذا جا " قسمتی از آیه یکم سوره نصر از قرآن مجید است.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

فجأ تا در عرصه ره گیرد مفاجا فتح را	جز بخیلت فتح هرجا رو نهد در روز رزم
ان یکاد آموخت خواندن طوطی آسا فتح را	باز چرخ آینه مهر لوایت را چو دید
3 در صلوات حرب و محراب مصلی فتح را	نیست غیر از نقش نعل مرکب و خاک رخت
آب باغ فتح و سر سبزیست از ما فتح را	خنجر و تیغ تو می گویند کز ما حاصلست
همچو آتش از درون سنگ خارا فتح را	24 ^b T آورد بیرون بضر کاسه سم مرکبت
6 همچو جوهر میکند احساس صد جا فتح را	هر کرا چشم فراست هست در شمشیر تو
از دم روح الله تیغست صدا حیا فتح را	گشته در اعجاز میدان داری و مردی بدید
گر دلش خواهد دهد صد ساله اجرا فتح را	از سپاه دولتت بی کسر تو یک اجره بود
9 نیست مقصودی دگر در دین و دنیا فتح را	غیر قصد کسر بد خواهان کافر نعمت
دم بدم هست از قضا چندین تقاضا فتح را	مقتضای خاطر عاطر ترا تا فتح شد
ساز منظم تیزتر با آن مسمی فتح را	فتح اکنون را مسمی اسم فتحی دیگر ست
12 بحر گوهر کردم از طبع گهرزا فتح را	خسروا چون فتح گشت از حلقه در گوشان تو
خلعتی پوشیده ام از نظم والا فتح را	20 ^o U1 بر هوای مجلس کش چرخ اطلس پرده است
همچو آتش از درون سنگ خارا فتح را	آورد بیرون بضر کاسه سم مرکبت
15 وقت مفتوحست ای خط تو منشا فتح را	دولتت از تو کتاب فتح را قاری شدست
میل سوی اهل دولت باشد آنجا فتح را	تا شهان آرند سوی عرصه خیل و گاه جنگ
گرد خیل خویشتن نگذارد الا فتح را	تیغ اقبال چنان خونریز بادا کو برزم

4 کز ما U1 T: گرما U2 // 8 بود U1 T: برا U2 // 11 فتحی دیگر U1 U2: فتح دیگر T // منظم U1 U2: منضم T //
 12 گهرزا U1 U2: گهران T // 13 اطلاص U1 T: اخضر U2 // 15 نو U1 U2: نو T // قاری U1 T: جاری U2 .

2 عبارة "ان یکاد" قسمتی از آیه پنجاه یکی سوره فتح از قرآن مجید است.

3 این بیت در نسخه های خطی U2 T وجود ندارد.

14 این بیت در نسخه های خطی U1 و U2 وجود ندارد.

از ازل اصل مبادی فتح را اقبال تست زمین مبادی تا ابد روزی مبادا فتح را

و له ایضاً

	هر سرافراز که گردن نکشد ز افسر شرع	۲۲ ^۰ U2
۳	موسی آن نار که در واری ایمن میجست	بود یک نور منیر شجر اخضر شرع
	خون فاسد که کند دفع ز پشسانی خصم	۲۵ ^۰ T
	چرخ هر صبحدم از صبح کواکب سازد	آهک و شیشه بی پنجره منظر شرع
۶	آنکه غساله ثلاثه است شنودی بمثل	این سه حرفست که شد مایده پیکر شرع
	قطع فردوس کنند نخله طوبی اگرش	دسته تیشه کنند آره کشان در شرع
	پهلوی نفس که معلول چندین عللست	نشود ریش گرش دست دهد بستر شرع
۹	کشتی خلق ز دریای عدم آب خورد	کردم اوج معاصی نبود لنگر شرع
	شرع ازان رو شده آبشخور هر دریا دل	که محیط دل دانا شده آبشخور شرع
	آنکه تا صرصر بدعت کن ضبطش نوزید	نرمید از حجب ابر ظلم اختر شرع
۱۲	آنکه گر صیقلی رای منیرش نبود	رنک ایام برد آب رخ خنجر شرع
	هم خط اوست سپاهی سپه ملت را	هم نی نیزه گلکش علم کشور شرع
	خون بدعت که بشمشیر مسلمانی ریخت	گشت گلگونه روی چو گل احمر شرع

۱ روزی U1: دوری T U2 // ۳ منیر شجر U1 U2: منیر از شجر T // ۸ عللست U1 U2: خللست T // ۱۲ رنک ایام T:
رنک اتمام U1 U2 // ۳ سپاهی U1: سپاهی T U2 // هم نی نیزه گلکش علم کشور شرع T U1: از صفا کعبه شود مرتل ریگی
بر شرع U2 .

۴ در این بیت اشاره ای است به رفتن موسی به طور سینا.

۱۴ این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

* رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن.

ای که گر طوبی ظل برکنی از روزه دین	ز آفتاب حدثان خشک شود کوثر شرع
راهبر گر تو شوی قافله ملت را	از صفا کعبه شود مرتل ریگی بر شرع
20 ^b U1 تا دم صبح قیامت عجب ار پند چرخ	3 آفتابی چو تو طالع شده از خاور شرع
نطفه از پشت رود حامله بدعت را	چون بغرد ز سحاب سمت تندر شرع
تا درین دشت بود عامل محصول ازل	جلد آهوی ابد شد ورق دفتر شرع
22 ^b U2 گرنه ضبط تو هند ضابطه گلشن دین	6 پر خورد سنگ مخالف شجر مئمر شرع
گرنه صراف کمال تو زدی سکه علم	شدی این کیسه نه خانه نهی از زر شرع
ور بدوران تو بودی مثلاً رویین تن	پیکرش ز آتش اسلام شدی محمر شرع
ز آهن تیغ تو و سنگ وقارت دوران	9 ساخت افروخته در دفع ظلام آذر شرع
25 ^b T تا بود باد زن کاغذی احکامات	با فراغ از مگس فسق بود شکر شرع
خسروا تا تو شدی همنفس شرع رسول	خاک آتشگدها آب شد از صرصر شرع
عرش حجت شرع از سجل تست درست	12 کاتبی نیز گواهیست برین محضر شرع
دعوی هست مرا یا فلک دعوی دار	می شود ثابت اگر یار شود یاور شرع
زخم دارد سر هر موی من از سنگ جفاش	داوری کن که دیت جویمش ای داور شرع
در ثنایت هرا زین بیت که چارش رکنست	15 چار ترکیبست مرصع ز برای سر شرع
شاعر آنست که چون شارع معنی سپرد	تابع اهل شریعت بود و چاکر شرع
لله الحمد که تا آمدم از راه عدم	ننھا دم قدمی جز بره رهبر شرع

4 بغرد U2: بغردند T // 5 ابد U1: بد U2 // 9 دوران T: گردون U2 // 10 شکر U2: افسر T // 1 ترکیبست T: ترکیب U2 // 2 چاکر U2: خاکر T .

1 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

2 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد. ولی مصراع دوم این بیت در دو نسخه خطی دیگر دومین مصراع سه بیت قبلی به صورتی دیگر جا گرفته است.

فی مدح سلطان بایسنغر⁺

27 ^b T	بتخت باغ ز جم می دهد نشان نرگس	که جام دارد و دست درم فشان نرگس*
	نهاده پای در آب و قدح میانه برف	چرا که کرم مزاجست و نو جوان نرگسن
	برای تشنه لبان طریق کعبه باغ	3 ستاده با قدح آب خضر سان نرگس
	ستاده سوی چمن چون فقاعی تر دست	دهد بطاس زر آرایش دکان نرگس
	مثال راست قلم کاتبیست زرین دست	که می دهد ز قلم گنج شایگان نرگس
21 ^a Ü1	گشاد دفتر توجیه اصل عین المال	6 که بسته بود بران سبز ریمان نرگس
23 ^a Ü2	بدل نمی کند از گلرخان ساغر یاد	ندارد این همه جز بر سر زبان نرگس
	ندانم آن قدح از شاخ یا ز پنج نی است	که بند نقره نهادش بهر کران نرگس
	بلند کرد ز سر تاج مرزبانی را	9 بتخت مرز بر آمد چو مرزبان نرگس
	سپهر دوس به افسون چه چشم بندی کرد	که قیروان شد از و تا بقیروان نرگس
	چو عینه چشم نهادست بر چه بابل	چنین چراست اگر نیست سحر خوان نرگس
	شدند در شب عید امهات و آبا جمع	12 علامت آنکه شش انگشت شد عیان نرگس
	ستون و جامه زریفت داشت چون کعبه	برای بام ز زر کرد ناودان نرگس
	چو آفتاب نیاید فرود تا که نشد	ز سبز خنک که دارد بزیر ران نرگس
	گهی ز شاخ کشد می گهی ز ساغر زر	15 برسب بزم منوچهر و اخستان نرگس
	بساغر گل و نی خویش را بپا دارد	وگر نه اعمی و برست و ناتوان نرگس

4 تر دست Ü1 Ü2: بردست T // 5 قلم Ü1 Ü2: قدم T // 8 نی است Ü1 T: منست Ü2 // 13 ستون Ü1 Ü2: یسون T .

9 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

15 اخستان: ابن منوچهر، ملقب به جلال الدین و مکنی به ابو المظفر. رش، معین، ماده اخستان.

منوچهر: نام پسر ایرج و بعضی گفته اند نام تیره ایرج است از جانب دختر. رش، معین، ماده منوچهر.

⁺ قبل از این قصیده در نسخه خطی T قصیده ای هست که بین صفحه های 162-166 تکرار شده ولی در اینجا در متن داخل نشده است.

سلطان بایسنغر: ابن شاهرخ میرزا و برادر الغ بیک شاهزاده تیموری. رش، معین، ماده بایسنغر.

* بخت: مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلن.

	موحديست بدين سيز طيلسان نرگس	دو گون را بيكي چشم ديد و مي بيند
	گرفت كاس بدريوزه شد روان نرگس	چو در عصا زر و سيمش نماند اعمى وار
3	كه سر برقص در آورد ناگهان نرگس	ازان سبب چمنش سيم كرد سر گرداند
	فراز سبزه بيداد شاه جهان نرگس	28°T شراب زرد كشد در ميان باغ سفيد
	مثال سايه چتر خدايگان نرگس	گرفت روى زمين را بزير سايه حضير
6	كزوست تاجور تخت گلستان نرگس	بهار گلشن اقبال بايسنغر خان
	رساند ماه علم را بر آسمان نرگس	رسيد با علم سبز پيش در گه او
	شگفته ماند و سرسبز و جاودان نرگس	اگر نه ساغر او جرعه كشد چون خضر
9	مثال سبز دمداز پى شبان نرگس	23°U2 بدور او بى نظاره فراغ زمه
	زهى ز عزم تو با باد هم عنان نرگس	زهى ز علم تو با كوه لاله هم كاسه
	نخست برگ شود پيشوا نگهان نرگس	چه شد كه چرخ ز جام تو پيش ظاهر گشت
12	ز آب تازه بمآند در آبدان نرگس	21°U1 بخنجر تو فلک زنده دارد انجم را
	ز پرده سرخود ساخت بادبان نرگس	برای زوزق زركار دوش بحر كفت
	بكاسه ريخت برون زر ز خان و مان نرگس	ز پشت گرمى مهر تو همچو صبح دوم
15	كند دراز سوي چشم خود به آن نرگس	نسيم لطف در باغ هرچه فرمايد
	چو ماری هفت سرى آتشين دهان نرگس	و گر بقهر نظر در چمنگهی گردد
	دمی كه باد دهد شش پر کران نرگس	بچشم خصم نو زال زرست و ديو سفيد
18	بدان الف چمن كاف و نون چوگان نرگس	قدش الف ز سخای تو بخش يافت كه كرد

8 اگر نه U2 U1: وگر نه T // سرسبز و جاودان U2 U1: سرسبز جاودان T // 9 زمه U1 T: رمه U2 // 10 زهی ز عزم U1 U2: گهی بزم T // 15 وگر U2 U1: اگر T .

پسین در قلم آورد خورده دان نرگس	پی نثار تو هر خورده که در خوردید
ز شرم سرخ بر آید چوارغوان نرگس	اگر ز جام تو رمزی بیان کند سوسن
3 بعینه شودش هر الف روان نرگس	بچشم لطف نظر گر بدین غزل فکنی
نروید از چمن آخرا الزمان نرگس	28 ^b Ü2 ترا نرگس مستی که مسئل آن نرگس
که کرد بر سر چشم خودش مکان نرگس	بچشم اهل نظر نون نرگس ابروی تست
6 شراب شد گل سرخ و حباب آن نرگس	ز روی و چشم تو افتاد عکس بر ساغر
ز میل پنبه و مرهم دهد نشان نرگس	بزخم خورده پیکان تیر غمزه تو
که همچو گل سر خود دیر بر سنان نرگس	بخاک پای تو زان می کنی نظر بازی
9 بمشک لاله نوسید بزعفران نرگس	24 ^a Ü2 حدیث خط تو و روی کاتبی در باغ
کند ز چشم تو شام سحر فغان نرگس	بران سرست که همچون نفیر نوبت شاه
ز چشم حور دهد خازن جنان نرگس	شها بمدح تو گر نرگس از جنان جویم
12 شگفته از بصل دل بباغ جان نرگس	چه شد که شد چمن آرای اصفهانی را
چو زنده رود بگرید بر اصفهان نرگس	اگر نسیم نیشابور بر عراق وزد
نروید از چمن طبع دیگران نرگس	به آب و رنگ و بلندی چو نرگس سختم

1 پی نثار T Ü1: بی نثار Ü2 // 4 ترا Ü1: تراست T Ü2 // 5 سر چشم Ü1 Ü2: سر و چشم T // 10 بران Ü1 Ü2: بدان T // 13 بر اصفهان T Ü1: باصفهان Ü2 // 14 رنگ و بلندی چو Ü2: رنگ بلندی چو Ü1 رنگ و بلندی خو T.

2 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

3 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

12 اصفهانی: ابو الفرج اصفهانی علی بن حسین. نویسنده و ادیب قرن چهارم. ر. ش.، معین، ماده ابو الفرج.

13 نیشابور: نام یکی از شهرستانهای تابع استان خراسان. ر. ش.، معین، ماده نیشابور.

عراق: ناحیه ایست در مرکز ایران شامل ایالات و ولایات مرکزی واقع بین اصفهان و همدان و تهران. عراق عجم. ، معین،

ماده عراق.

زنده رود: زاینده رود، رودخانه ایست که از دامنه شرقی زردکوه بختیاراد مقابل سرچشمه کارون سرچشمه می گیرد. ، معین،

ماده زنده رود.

آن قدح در وسط طوبی و کوثر نرگس	بستد از خازن جنت قدح شیر و نهاد
جامها بسته بسر همچو شناور نرگس	بشنا مایل اگر نیست چرا بر سر آب
3 زان شگفتست برین تخته اغبر نرگس	می زند رمل و بیاضش ز قلم می ریزد
بر سر کاسه زر گوشه معجر نرگس	بهر پالودن می بود نه شرم آنکه فکند
برگها ساخته و انداخته لنگر نرگس	22 ^b Ü1 کرده کشتی بسر آب روان از خشکی
6 سرنگون کرده قدح پیش صنوبر نرگس	بهر تحقیق که بی جرعه قدح نوشیده
دارد این هر دو در اطراف میسر نرگس	29 ^b T عشق را جام شراب و سر آبی کافیت
خواب مستیست که کردست اثر در نرگس	پاره از لب کندش باد و نگردد بیدار
9 مست خوابست و ندارد سر بسته نرگس	سر نهادست بپای گل و در خواب شده
کز زر و سیم بتان ساخت چو آذر نرگس	ای نسیم سحری بت شکنی کن چو خلیل
زال زر را نه بجنجال بشهیر نرگس	برد بالای نشیمن ز زمین چو سیمرخ
12 شد سفیدش مژه و نسیت معمر نرگس	نام ازان زال زرش گشت که همچون پیران
که عصا یافته از خضر پیمبر نرگس	پیر جامش ز سر خویش ازان تاج دهد
عاقبت حصن چمن کرد مسخر نرگس	گرچه یکسال بجز نقب زدن کار نداشت
15 در دل بیضه نهان می کند آذر نرگس	دیدن برف کند هر مژه را سوزن و بس
که برد بر سر قرطاس مزعفر نرگس	25 ^a Ü2 گساره از شیشه برآرد چو مشعبد بیضه
چون دهد اسلحه را عرض بلشگر نرگس	هیچ جز چشم سیاهش ننماید ز سلاح

2 بشنا Ü2: به شتا Ü1 T // 5 کشتی Ü2 T: گشتگی Ü1 // 7 سر Ü1 T: لب Ü2 // 11 بشهیر Ü1 T: نه شهیر Ü2 // 1
نداشت Ü2 T: داشت Ü1 .

9 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

11 سیمرخ: عنقاء، مرغی افسانه ای است که گویند بسیار بزرگ بوده و در کوه قاف آشیان داشته، سیرنک هم گفته شده. رش، معین، ماده سیمرخ.

- بر سر سیم و زر خویش چه لرزد از باد
 بز چرا دریس شش پرده نهان می دارد
 بایسنغر شه فرخنده که در گلشن او
 آنکه در دور کف مهر مـنـالـش فـکـند
 زانکه از صرصر قهاری او در گلش
 30°T وانکه گر زو نرسد نامیه را نشو شود
 ای که تا ساغر مهـرت بکف آورده چو صبح
 سیم برگردن خود می نهد و می آرد
 سکه بر نام تو زد در همه جا گرچه نداشت
 23°Ü1 بر فلک لرزه ز گلگون تو دارد خورشید
 بهر ذکر گهر افشانی دریسای کفت
 می برد خواب دم ذکرش ازان می بیند
 در دو چارار بودش پیکر ماه علمت
 خاک درگاه تو تا ساخت چو افسر اخستر
 خصم جاه تو مگر دعوی فرعونی کرد
 تاج کی می طلبد خصم تو از باد سری
 25°Ü2 سر هر تاجوری تاج نه از کوشش یافت
 دبیره در دور تو از دیده خود کج نظری
- 3
 6
 9
 12
 15
 18
- بسا وجود کرم حضرت داور نرگس
 خاصه در عهد سخای شه کشور نرگس
 بسر پای زند افسر قیصر نرگس
 سایه برسیم و زر چرخ مدور نرگس
 زهره بر می فکند چون گل احمر نرگس
 در زمین از بصل خویش فروتر نرگس
 پای تا سر شده عین زر و زیور نرگس
 بهر باج تو چو هر صاحب افسر نرگس
 کسوره و نایره و بوته فراخور نرگس
 در چمن چون بکند لرزه ز صرصر نرگس
 بست بر گردن خود سیمه گوهر نرگس
 سجه را بی رسن و یاره و ابتر نرگس
 چشم خود چار کند همچو دو پیکر نرگس
 افسر خود گذرانید ز اختر نرگس
 که چو موسی ز عصا می کند اژدر نرگس
 نخورد جز بهمین باد سکندر نرگس
 تاج با خویشتن آورد ز مادر نرگس
 دیده از خانه بر آورد بخنجر نرگس

6 گر زو Ü1 Ü2: روی T // شود Ü1 Ü2: نما T .

11 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

15 در این بیت اشاره ای است به معجزه تبدیل شدن عصای حضرت موسی به اژدر هست.

- عرصه عدل چنان بر سر نعلست ز تو
 هست از باغ سخن دانی و افسر بخشی
 این غزل زهره مگر پیش تو در گلشن خواند
 اگر از جام لببت عکس فتد بر نرگس
 30^{bT} کاسه می فتدش از کف و در خاک افتد
 ز آستین دست برون کرده و خم گردیده
 پیش چشم تو چو من خواست قربان گردد
 گشت دیوانه ز بیماری چشمت چه عجب
 باد مستست ز نرگس چه خبر پرسم ازو
 کاتبی وار قضا تا چه نوشتشت بسر
 زلفت از عنبر خلق شه دین تا دم زد
 تاج بخشا چمن طبع مرا چون گردون
 نطفه کز سر کلکم مترشح گردد
 23^{bT1} دسته نرگس نو چیده ام از گلشن دل
 زیور و زینت این دسته گل نزد خودست
 گرچه در باغ جهان عیب نباشد کارند
 26^{aT2} شعر بر رسته من نیست ز دیوان کسی
 عاریت جام مه از مهر نجوید قلم
 که بگلگشت زند میخ تکاور نرگس
 انوری سوسن آزاده و سنجر نرگس
 3 که برون برد سر از قبه اخضر نرگس
 جام از لب نهند تا دم محشر نرگس
 گر شود با گل روی تو برابر نرگس
 6 تا کند خاک ره از دست تو بر سر نرگس
 اره سیم ازان رانده بخنجر نرگس
 گر بصحرا فکند کاس مزور نرگس
 9 وه که چون چشم تو بگذاشت خبر بر نرگس
 کاتشی از قلم افکند بر سر نرگس
 از حیا گشت به آب آتش مجمر نرگس
 12 آفتابست گل و زهره از هر نرگس
 مردم چشم کند گرفتند آن بر نرگس
 که رگ جان منست آب کش هر نرگس
 15 بر زر و سیم کسان نیست توانگر نرگس
 در گلستان خود از گلشن دیگر نرگس
 هست از گلشن من تازه و تر هر نرگس
 18 بهر ساغر نکشد منست زرگر نرگس

3 خواند T: Ü1 خواهد Ü2 // 13 مترشح Ü1 Ü2: بتشرح T // گرفتند آن بر Ü1 Ü2: گرفتندش بر T // 14 نو Ü1 Ü2: نو

T // 1 نزد T: نر Ü1 Ü2 // 3 هر Ü1: - Ü2 نر T // 4 مه Ü1 T: می Ü2 .

عقل عرش و عرش چرخ و چرخ اختر من شود	چون همی جوید منجم اختر بخت ترا
پیشه دشت و دشت راه و راه رهبر می شود	31 ^b T بهر آن سر گشته کو چون آب جویانت بود
3 آب خاک و خاک سنگ و سنگ جوهر میشود	در دل کان از سهیل رای و مهر طلعتت
پیش تیغت جان تن و تن موی و مو سر میشود	دشمن بد گوهر بی دست و پا را در مصاف
که ران دریا و دریا جوی و جو بر می شود	زانش نعل سمند تند سیرت روز رزم
6 جسم قبر و قبر صور و صور محشر می شود	از پی تعجیل دوزخ دشمنت را در حیات
بخت یار و یار فتح و فتح یاور می شود	چون کشتی شمشیر روز کین برای نصرتت
خاک خشت و خشت قصر و قصر قیصر میشود	وقت سپران مرکب چون می نهد بر خاک پای
9 کینه مور و مور مار و مار اژدر می شود	خسروا گنجی و در چشم خراب دشمنت
دست کلک و کلک لوح و لوح دفتر می شود	کاتبی را بهر وصف مدحت دیوان تو
مهر نار و نار نور و نور انور می شود	تا نماید مهر کز تاب شعاع عکس او
12 تیر ماه و ماه مهر و مهر در خور می شود	باد روشن مشعلت کز تاب عکس و شعله اش

ایضاً له

در یاب رمز را که اشارت بساغرست*	ساقی ز جام لاله رخ گلشن احمر ست
قصاد باد را به کف از سبزه نشتر ست	پر خون لاله گشته رخ خاک و بهر دفع
15 این کهنه کرک چرخ که با بره همبر ست	چون طفل خرد دشت زمین پر گیاه ساخت
این بیضه زمین چو بیضا مدور ست	در تخت طوطیان فلک بود عمرها

11 نماید $\bar{U}1 \bar{U}2$: نماند T // 3 دشت زمین $\bar{U}1$: دشت و زمین $\bar{U}2$ T .

3 سهیل: ستاره ای از ثوابت قدر اول در صورت فلکی " سفینه " که در آخر فصل گرما طلوع کند و میوه ها در آن وقت می رسند، و چون در سمن کاملاً مشهود است آن را سهیل یمانی خوانند. رش، معین، ماده سهیل.

5 این بیت در نسخه خطی $\bar{U}2$ وجود ندارد.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

	با بچه های طوطی گردون اخضرست	اکنون ندانم آن همه سبزیست گشته سبز	
	طفلیست اشکبار که بر دوش مادرست	بالای کوه ابر که در هم کشیده روی	27°Ü2 32°T
3	بی گل سحر که نوبت الله اکبر است	قربان همی شود تن بلبل به تیغ خار	24°Ü1
	بر دوش هر دو از پی آن گرز شش سرست	گلرا بباغ لاله و نرگس یساولند	
	خندان شده شکوفه و شناختن تکاورست	مانند کودکی که بچوبی شود سوار	
6	همچو عدوی شاه درون پر زنجیرست	بید بر هنه تن که ندارد هنوز برگ	
	از هر چه بر ترست بصد پایه بر ترست	شهزاده بایسنغر عادل که قدر او	
	صورت نیسته در دل پاکش مصورست	آن پاکدل که صورت اندیشه قضا	
9	از بخشش تو خانه چو خورشید پر زرت	ای باذلی که کیسه نه توی چرخ را	
	روی عدو سیاه که از خاک کمترست	گردید خاک در دم رزم تو سرخ روی	
	با مجدلی چو مماس مقعر ست	سطح سرای جاه ترا لامکان ز قدر	
12	خورشید روز نامه و گردون کبوتر ست	روز پیام قدر میان تو و قدر	
	کین تو گاه قهر چو دهر آدمی خورست	لطف تو روز مهر چو عقلش روح بخش	
	بر جزو جزو چرخ زمین سایه گسترست	چون نخل روح و تحمل سخن فیض مهر تو	
15	چون نشکند که خیل تو دریا لشکرست	گشتی شکسته گشت عدو از سیاه تو	
	او را چو حرف سین همه دم اره بر سرست	آن کس که راست نیست بحکم تو چون الف	
	کش سبزه مزرع فلک و شبنم اخترست	صحن ریاض قدر تو آن تازه گلشنست	
18	گفتی خرد که قصر ترا حلقه در ست	چرخ ار نه در سرای تو بودی چو آفتاب	32°T

1 بچه های T: بچه های Ü2 Ü1 // اخضر T Ü1: اخضر Ü2 // 7 قدر او Ü1 T: عدل او Ü2 // 9 باذلی Ü1: باذلی Ü2

T // 13 عقلش Ü1: عقلست T Ü2 // 14 چرخ زمین Ü1 Ü2: چرخ و زمین T // 17 تازه گلشنست Ü1 Ü2: پاره گلست T

// 6 حلقه در ست Ü1 Ü2: حلقه در بر ست T .

- کس در جهان نبود چنین این مقررست
 همچون گیاه زرد رخ و خشک لاغرست
 3 گر قلعه آسمان بود آن هم مسخرست
 آری بقای ذات عرض را بجوهرست
 مانند دفتر کهن اوراق ابترست
 6 نالش ازو نه صنعت این زار غمخورست
 او را مگر تراش هم سر میسرست
 کین نخل بر هوا شده سبز پی برست
 9 زان عین شور آمد و روشن برابترست
 گفتن دعای جان تو با جان برابترست
 کز نصب خیل کسرویش فتحها جبرست
 12 کونو بهار را بسوی ملک رهبرست

ایضاً له

- ای قبای لامکان بر قامت و قد تو تنک
 شاه اعظم بایستغرخان که از شمشیر تست
 33°T لشکر عدل ترا تا سر علم افراختند
 بهر قتل کور و شیرار پیش ازین بهرام بود
 این زمان در خواب خرگوش است دور از ریو و رنک
 کی قیامت کشتی افلاک را گردد نهنک

7 خانه T: خامه Ü1 Ü2 // 11 نماید Ü1 Ü2: نمند T // نصب Ü1 Ü2: نصیب T // 13 مزرع Ü1 Ü2: مرع T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

	تیزتر گردد بمهرت چرخ و اعدا را کشد	
	نزد حلم همچو کوهست در ترازوی خرد	28 ^o U2
3	لايق بزم تو مطرب نيست در دوران مگر	
	مجمهر افلاک عمری دامن قدر تو جست	
	شاهیست تا ضامن رزق و حیات ما نگشت	
6	بيست دوران بر زکوی چرخ چندین سنگ و خاک	
	واقعا گر باشد از بازت مدد عصفور را	
	روز میدان چون سواران سپاهان پی مرث	25 ^o U1
9	کاروان فتح را بینی درین دیرین رباط	
	راستی در بزم خیلت مدعی گر بنگر	
	پیک گردون کش ز انجم هست چندین رنگ زر	
12	نه فلک قصر ترا یک حلقه در آمدی	
	گر توانستی کشیدن بار حلم و منت	
	چرخ را بر داشت از خاک آفتاب همت	
15	خسروا داد از سپهر دل سیه کوبی خطا	33 ^o T
	بس کز و دیدم پریشانی چو زلف مهر خان	
	کاتبی را نام از مداحی اقبال تست	
18	تا بود شاه جشن را هر شب از صندوق چرخ	

3 در دوران مگر U1 U2: در دوران را مگر T // 5 ضامن U1 U2: مایه T // 8 سواران سپاهان T: سپاهان سوار U1

U2 // 11 ز U1 U2: چو T // 1 رنگ U2: رنگ T U1 // 2 بکشی U1 T: نکشی U2 // 4 دل سیه کوبی خطا U1 U2: دل

سیه گن خطا T .

گوهر ذات ترا بحر سعادت باد جای چون غریو موج بحر اعدای جامت جو غرنک

ایضاً له

	۲۹ ^b Ū2	ای راست دل قضا بکمان تو چون خدنک	بر ترکش تو چرخ مرصع دم پلنک*
3		شهزاده بایسنغر عادل که روز رزم	از آفتاب تیغ تو افلاک خورده زنک
		هم بهجه لوای ترا آسمان غلاف	هم لشکر علو ترا لامکان کرنک
		مرغا بیان جوهر دریای تیغ تو	هر یک بروز واقعه صیاد صد نهنک
6		انجم برای پشکشت اطلس از سپهر	بالای هم نهاده چو تجار تنک تنک
		در دفع کرک حادثه حلم ترا چو قاف	بر عرصه فلاخن همت هزار سنک
		بر ماه روی همزه قدر تو گاه عرض	خالیست سبز دایره چرخ نیلرنک
9	26 ^o Ū1 35 ^o T	جایی که عزم رزم کند نخل تیزه است	طوبی و شاخ سدره بود چوب طبل جنک
		وانجا که بخت مرکب قدر تو زین کنند	گردد ادبم حلقه گردون دوال تنک
		بر چرخ اگر چکد می جام دلیریت	در دم غلاف تیغ کند زهره چوب جنک
12		مضراب عود از پر جبریل راست قول	دارند عودیان تو در انجمن بچنگ
		در صید گاه باز تو هر دم ملک ز چرخ	آیند در قطار پرواز چون کلنک
		در دور زنک پیک تو گویی سپهر را	کردست پر ز پنبه انجم قضا چو زنک
15		گردد سپهر بختی بخت ترا درای	گر بی صدا نباشد و روشن بتو درنک
		عدلت روانه ساخت بلا را سوی عدم	از لام الف بگردنش افکنده پا لهنک

8 قدر تو گاه عرض Ū1 T: عرض تو گاه قدر Ū2 // 12 پر Ū1 T: بی Ū2 // 13 باز Ū2 Ū1: بزم T // 16 افکنده Ū1

Ū2: انداخت T .

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

از بار چرخ توسن خیل ارچه هست لنک	قتل سپاه فاقه ز شمشیر جود تست
می گفت روز معرکه با بود خود شنک	این قصه مثل آن مثل آمد که بهر پند
3 مرکب اگر سپاه کشندش و گر کرنک	30 ^{U2} فارس هنر کند نه فرس در دم نزد
موج حوادث ازو رقم شست نام و ننک	دریا دلا چو مرا فکند از تو دور دور
چون پیک چرخ مشرق و مغرب زدم شلنک	صد پی من نزار به افغان ز زنک دل
6 مجذوب وار از بد نم رفت سنک و هنک	بازم چو حب درگهت افکند جاذبه
تا نام پیش اهل طریقت شود ملنک	گفتم بخود ملنک و بیایان درین طریق
هر حرف آبچشم عدو جعبه خدنک	شعرم کمان مدح تو دارد به کف که هست
9 کردند تر ز خوی چو نشیند جای تنک	ایبات کاتبی ز دلش آید و روان
سوزد فلک به آتش خورشید بوی رنگ	35 ^{bT} تا بهر دفع خون شفق در تنور صبح
چون که زهر غارب و شنگرف از فرنک	بادا حسود جاه تو در خون دیده غرق
12 سقایی زمانه کند با هزار نیک	هر صبحدم که ساقی خم خانه صفا
ز انجم فزون در انجمن ساقیان تنک	جامت ز کاس چرخ و شرابت ز مهر باد

ایضاً له

برق حسن لامعت شمع شبستان بهار*	26 ^{bU1} ای بهار ابر پوشت رشک باران بهار
15 تا بخندد بر طلبکاران دوران بهار	صد دهن از غنچه در دورت گلستان وام کرد
همچو جراحان برون آورد پیکان بهار	داشت پیکانها بهار از حسنت اکنون خار گل

3 هنر کند U1 U2: کند هنر T // نزد U1: بزد U2 روزگار رزم T // گر U1 U2: اگر T // نزار U1 U2: تر T // 10
 فلک U1 U2: شفق T // 11 که U1 U2: او T // 13 انجمن U1: انجمنش U2 انجمن T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

	خیل حسنت لشکر نوروز را خون رنجتست	لاله و گل نیست خوست آن بمیدان بهار
	چشم پر خون من و نقش تو گلزارست و گل	یا گل و گلبرگ یا گلبرگ و باران بهار
3	طاق ابروی تو گردیدی قضا کی ساختی	صورت قوس و قزح را نقش ایوان بهار
	نکتهت پیراهنت گر سر فرو بردی بحیب	دست وی کوتاه گر گشتی ز دامان بهار
	30 ^b Ü2 شد بهار از گل فروشان گلستان رخت	زان همین لاله است و گل اجناس دکان بهار
6	می برد سر سبزی عشاق هجرانت بلی	سبزه را زرد سازد چهر هجران بهار
	ای بت گل چهر بیرون آبگلگشت چمن	دیر دیرین را رهان از ننگ رهبان بهار
	آنکه یحی الارض بعد الموت خواندی این دست	آیتی از محیی الاموات در شان بهار
9	بود از توقیع دی مه لوح غبرا پر غبار	شد محقق نسخ آن از خط ریحان بهار
	36 ^T سر شتا را کوی شد آری ز خوان آن سرشت	سرخی قوس و قزح کوهست چوگان بهار
	غنجه پیشانی و گل انگشت از خون سرخ کرد	بلبل کم بهره گویا گشت قربان بهار
12	صیحت گلرا غنیمت دارای بلبل بباغ	زانکه نبود باغ را پیوسته امکان بهار
	امهات و تخت بلقیس است یا شهر صبا	یا چو داودست بلبل یا سلیمان بهار
	چشم گلشن راست از سرخی بدان ماند که گشت	پرز شیر دختران چرخ بستان بهار
15	آتش از جانبی و زمهریر از جانیست	شد تموز و دی جحیمش چیست عصیان بهار
	برف در دریا فتاد از کوه چون دیو سفید	شد بعکس قصه کار دیو و دستان بهار

6 چهر Ü1 Ü2: چهره T // 7 بت گل چهر Ü1 Ü2: بت گل چهره T // رهان از Ü1 Ü2: رها کن T // 13 داودست Ü1 T: داودست Ü2 .

8 عبارة "یحی الارض بعد الموت" قسمتی از آیه نوزدهم سوره روم از قرآن مجید است.

13 در این بیت به خوش آوازی حضرت داود اشاره شده است.

بلقیس: ملکه شهر سبا معاصر سلیمان بن داود که بملاقات او رفت. رش، معین، ماده بلقیس.

صبا: شهری در عربستان قدیم در ناحیه یمن که ملکه آن بنام بلقیس مشهور است. رش، معین، ماده سبا.

هر نفس سازند صد چین بهر خاقان بهار	ساحران باد زاب برکه در طرف چمن
خنجر خود تیزتر سازد بسوهان بهار	بید مردم بر هوای قتل بدخواهان شاه
3 تاج نوروزست و ظلش چتر سلطان بهار	شاه اعظم بایسنغر خان که ابر عدل او
جسم کمتر رشته آمد رشته جان بهار	27°U1 سایه بان قدر و عدلش را ز فرط اعتدال
آب گردد همچو برق کوه نیشان بهار	بر بهار ار اوفتد تاب تموز قهر او
6 بر فتد زین کهنه مزرع تخم دهقان بهار	ور نباشد خوشه چین خرمن لطفش زمان
بهر بذلش در دکان سکه داران بهار	31°U2 لاله و گل تنگهای بو سعیدی می زنند
هرچه عالم راست از پیدا و پنهان بهار	ای نکو خلقی گر انفاس نسیم حلق تست
9 گر رسد پروانه عدلت بدیوان بهار	باد نتواند زدن برک گلی بر گلستان
خار دیوار گلستانش گلفشان بهار	36°T شد ز عدلت استرآباد آچنان خرم که کرد
راست چون نوروز کامد خط عنوان بهار	این عدالت نامه عدل ترا سر نامه ایست
12 پخته و خامی که دارد بر طبق خان بهار	مطبخ قدر ترا یک دسته سبزی پیش نسیت
چشم گریان سحاب و روی خندان بهار	دیده اعداست در تشبیه کام بخت تو
ابر لطفت گر بپردازد بسکان بهار	کام سکان چمن در ابر نتوان یافتن
15 طبع خشت آسمانی گیرد ارکان بهار	گرنه از قصرت بود خشتی مربع چار فصل

7 تنگهای U1 U2: سنگهای T // 10 گلفشان U1 U2: گل افشان T // 14 پردازد U1 U2: پردازد T // 15 فصل U1:

فضل U2 .

2 نوروز: روز نو، عید اول سال، روی اول فروردین که جشن ملی ایرانیان است، نوروز سلطانی هم می گویند. رش، عمید، ماده

نوروز.

7 بر سعید: بهادر خان از پادشاهان ایلخانی ایرانی. رش، معین، ماده ابو سعید.

10 استرآباد: طبق روایتی یزید بن مهلب فرمانده سپاه سلیمان اموی، استرآباد را در جای قصبة استرک بنا کرد، از این جهت بنام

فوق خونده شده. رش، معین، ماده ابو استرآباد.

15 این مصراع در نسخه خطی T وجود ندارد. در اینجا مصراع دوم بیت بعدی که در نسخه های خطی U1 و U2 جا گرفته است

وجود دارد.

یافت از تسأثیر فرمان تو سر سبزی جهان	هست فرمان ترا تسأثیر فرمان بهار
گر خورد نخل بهار از ابر الطاق تو آب	همچو باران جان فرو برد ز اعضان بهار
تافتی چون مهر در عالم عجب نبود اگر	لاله گردد لعل و گل یاقوت در کان بهار 3
حاسدت را هر نفس در بساغ آه سرد	صد زمستان سر بر آرد از گریبان بهار
ابر بذلت داد سر سبزی ریاض عدل را	آری از باران نوروزست سامان بهار
گر نباشد بذل نبود عدل را نشو و نما	زانکه کم بارانی آمد ابر خذلان بهار 6
شد سرای ظلم ویران ز اعتدال عصر تو	همچو قصر عصر دی کو گشت ویران بهار
گر بهار غنچه بی امرت گشادی یک گره	ریختی همچون تکرک از کام دندان بهار
ور نبودی از ثنا خوانان بهارت صبح و شام	کی چو بلبل کاتبی بودی ثنا خوان بهار 9
خسروا از لطفه خویش آیم ده که من	سبزه بی آب را مانم به پایان بهار
31 ^b Ü2 در خزان چهره زرد و شتای آه زرد	از تموز فاقه نجم راست خسران بهار
27 ^b Ü1 هست سیل دیده ام در کوه و صحرا کو مه زن	ابر اشک گشت از افلاس طوفان بهار 12
37 ^a T شعرش در باغ مدحت راستی موزون گلیست	باغ ازین خوشتر نسنجد گل بمیزان بهار
گر بهار از گلشن این نظم بویی بشنود	بیشتر از صوت بلبل باشد افغان بهار
ز اعتدال نظم من نبود عجب که خلق را	از زمین دل دهد چون سبزه بستان بهار 15
از بهار ار فصلها خواهند برهان کمال	لاله زار این سخن کافیسست برهان بهار
تسا سپاه نامی نام آوران نامیه	از پی رزم شتا پوشتد خفتان بهار

2 برد Ü1: بارد T Ü2 // 7 عصر تو Ü1 Ü2: عدل تو T // 8 کام دندان Ü1 Ü2: کام و دندان T // 9 ور Ü2: گر T
 // 12 مه زن Ü1 Ü2: بر آن T .

1 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

باد خیلست بهره ور کامد نهال عدلشان اصل و فرع میوه باغ و گلستان بهار

فی مدح سلطان ابراهیم⁺

	باز با صد برگ آمد جانب گلزار گل	همچو نرگس گشت منظور اولولابصار گل*
3	آب گل را شیشه از قندیل عرش اولی که هست	شبم باغ جمال احمد مختار گل
	گاه پوشد سرخ و گاهی سبز در فصل ربیع	چون گل شمشاد باغ حیدر گزار گل
	بهر عزل عامل منصوب و نصب نامیه	آل تمغایست از سلطان دریا بار گل
6	می رباید گل بعیاری ز بلبل نقد صبر	سرخ عیارست بیذاری زهی عیار گل
	سبزهها پیش نظر با گل خوشنداری خوشست	با الف قدان سبزارنگ در گزار گل
	در ای کاش بودی بسته چشم آفتاب	تا ندیدی داغهای سرخ بر رخسار گل
9	در چمن هر برگ روی عزیزی دیگرست	ای عزیز من روا نبود که داری خوار گل
	بیضها آورد بلبل چشم گل چون سرخ دید	تا کند زان نرگس بیمار را تیمار گل
	شد چمن را دیده همچون بیضه بلبل سفیر	بس که دادش انظار دیدن دیدار گل
12	بلبل ار میرد ز فریاد و فغان گل را چه غم	همچو او دارد هزاران در چمن طیار گل
	خشتی از پیروزه دارد خشتی از یاقوت سرخ	همچو قصر خسرو خوش خلق نیکو کار گل
	مجلس آرا گشت بلبل باز و از بالش بچنک	عود دارد باغ و از بالش دو موسیقار گل
15	دوش بلبل این غزل می خواند بر سرو بلند	غرق شبم شد بگلشن ز آب این گفتار گل
	ای دهانت غنجه و خط سبزه و رخسار گل	لاله ات را دوست نرگس سنبلت را یار گل

4 گزار T: کرار Ü1 Ü2 // 7 خوشست Ü1 Ü2: خوشند T // 12 میرد Ü1 Ü2: میزد T .

8 کسوف: گرفته شدن آفتاب. رش، عمید، ماده کسوف.

⁺ سلطان ابراهیم: پسر علاء الدوله بن بایسنغر بن شاهرخ آل تیمور است. رش، قاموس الاعلام، ماده ابراهیم.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

- از پر سوفار تیرت هست ترک عشوه ساز
 بر سر کوی تو بی بال و پرم تا رفته
 زخم رخسارم بدور چشم مستت دور نیست
 پای چون گل می نهی در باغ بر روی سمن
 ای صبا نقش قدمهای سر کویش مروب
 گشت گلشن خوشن چو باد نو بهار عدل شاه
 آنکه فصل دی از فر بهار لطف او
 باد عدلش گر به پیکانی رست زنگار خورد
 کرده اطباق زبرجد را پر از یاقوت و زر
 کعبه دین شاه ابراهیم کساندر بادیه
 تیر عدلش راست بر رخم کمان چرخ پیر
 38^aT بر هوای روزن قصرش که سازد جام را
 32^bÜ2 هر نفس دست صبا دانی ورق گردان چراست
 از تموز قهرش ار بر گلستان بادی وزد
 ور نباشد باد لطفش اهل گلشن را طیب
 ای موالید از نبات باغ قدرت یکدو برگ
 وصف خلقت گر کنند افسون گران افسون مار
 در زمان نوبهار عدل و ابر رحمت
- کو زده در سر پر از شوخی و در دستار گل
 باغ بلبل را قفس باشد چو بندد بار گل
 3 جز گل می نشکند در گلشن خمار گل
 زان همی ترسم که یابد در چمن آزار گل
 خار راه ما مگر دو بهرما بگذار گل
 6 تا درد از غنچه در هم پرده پندار گل
 ابر می بارد بجای برف در کهسار گل
 غنچه آسا گردد آن پیکان پر زنگار گل
 9 چون فلک تا بر نسیم او کند ایثار گل
 از نسیم لطف او آرد مغیلان بار گل
 خار پیکان غنچه بر خود بلبل و سوفار گل
 12 شیشه رنگین بجای برگ آرد بار گل
 وصف خلفش همچو بلبل می کند تکرار گل
 همچو پنج سبزه گردد با زمین هموار گل
 15 در هوای باغ چون نرگس شود بیمار گل
 وی عناصر از گلستان جمالت خار گل
 مار شاخ گل شود ز افسون و نقش مار گل
 18 باغ را چون خانه چین شد در و دیوار گل

4 در چمن Ü1: از سمن Ü2 T // 5 سر Ü1: سک Ü2 T // 7 از Ü1: چون Ü2 T // 8 خورد Ü2 Ü1: خرد T // 9 چون Ü2 Ü1: نان T // 11 چرخ پیر Ü1 T: پیر چرخ Ü2 // بر خود بلبل Ü1: پر بلبل Ü2 زد بر بلبل T // 16 خار Ü2 Ü1: خوار T .

- 28^bÜ1 حاسدت گر پا نهد بر روی گل در گلستان زهره
 سازدش چون ریزهای شیشه پای افکار گل
- زهره ابریشم دهد از چنگ تا دوزد سهیل
 بازداران ترا در هیله بلغار گل
- هیج جا نگشوده بی دستور باد لطف تو
 3 تکمه زنگاری از پیراهن گلنار گل
- باد لطف گلشن خلق تو می آرد بدید
 همچو نیسان در شباط از خانه بی آزار گل
- آنچنان عالم گلستان ساختی کز عدل تو
 خار بستان را دمید از خار در فرخار گل
- در چمن باد تموز قهرت ار آید خزان
 6 همچو فصل دی نه بیند از بهار آثار گل
- کاکل مشکین ادهم عنبر اشهب گرفت
 گشت خال اشهب آن ادهم رهوار گل
- دی بفرق باد خورشید چترت ظل فکند
 وز بهار ظل بسر بر ریختش بسیار گل
- باد چون ز آسیب قهرت در گلستان دم زند
 9 خون بر اندازد ز تف چون غنجه گلنار گل
- سرخی کز شاخ گل در تاب قهرت بر دمید
 از حصاب حصه خونی شمر مشمار گل
- 38^bT کاتبی در باغ وصف گلشن تو تا نوشت
 شد دو آتش لاله و خط سنبل و طومار گل
- خسروا از بهر شاخ بکر گوهر بار نظم
 12 کرده ام منظوم همچون لؤلؤی شهوار گل
- خار این گلزارم و آورده ام رنگین گلی
 نیست آوردن عجب ماه بهار از خار گل
- 33^aÜ2 کلک من آورده همچون شاخ گل گلهای نو
 بلکه شاخ گل نیارد بار این مقدار گل
- چون زند گلبانک از الفاظ رنگین معینم
 15 هست گویا بلبلی کوراست در منقار گل
- معنی رنگین نارک بین در ایبات بلند
 آنچنین پیوندگی گیرد به اسفیدار گل
- نوبهار نظم من قایم مقام گل بسست
 همچو دی در باغ دیگر گو پس هر خار گل

6 باد تموز Ü1 Ü2: باد خزان T // ار آید Ü1 T: آراید Ü2 // 10 ز تف Ü1 Ü2: تف T // 11 نوشت Ü1 T: نشست

. Ü2

2 بلغار: جرمی است سرخ رنگ و موجدار و خوشبو. رش، عمید، ماده بلغار.

3 این مصراع و مصراع دوم بیت بعدی که بر اساس نسخه های خطی Ü1 و Ü2 ترتیب شده است در نسخه خطی T جابجا شده

اند.

همچو عطار از گلستان نیشابورم ولی	خار صحرای نیشابورم من و عطار گل
پیش از این آهوست خواندن قصه گلبن خطا	زانکه تصدیع آورد چون نافه تاتار گل
تا کشد بر خیل دی نوروز لشکر از بهار	تا بود خیل ریاحین را سپه سالار گل
کرد خیل باد ابر نوبهار باغ مسلک	کو همی بارد بجای خار در پیکار گل
گلشن لطف ترا کش خار برچین شد بهشت	سبزه نخل آسمان و ثابت و سیار گل

فی مدح سلطان خلیل⁺

29 ^{U1} ای رانده بر قضا و قدر ز اقتدار اسب	وی همچو توسن فلکت صد هزار اسب [*]
آید پیاده شاه سوار فلک دوان	پیغامش ار دهی که بیا و بیار اسب
ماه نو اوفتاده سم سمند تست	نعل افکند هر آینه در رهگذار اسب
سلطان خلیل خسرو اعظم که چون نبی	تازی بر اوج قلعه نیلی حصار اسب
39 ^T نه نقره خنک چرخ بتو خور کشد روان	گر خواهی از سکندر گردون سوار اسب
چون نعل سخت روست عدو زان بر آورد	در رزمگه بکاسه سم زود مار اسب
مانند باد بگذرد و نشکند چو دی	گر در رود بعهد تو در غله زار اسب
از ترس زیر ران ران عدو دم بدم برزم	در شیهه خواهد از تو بجان زینهار اسب
33 ^{U2} رام تو گشت اسب و ز دیگر کسان گریخت	زان کز سواری دگران داشت عار اسب
یک جو نداشت مهر تو زان زار شد حسود	از بی جوی چو گاه شود تن نزار اسب

1 من و عطار U1 U2: ولی عطار T // 2 چون U1 U2: خون T // 5 لطف U1 U2: باغ T // 12 نشکند U1 U2: بشکند T // گر در رود U1 U2: گر نگذرد T // غله U1 U2: گشته T .

1 عطار: نیشابوری، فریدالدین ابو حامد محمد ابن اسحاق عطار نیشابوری شاعر و عارف معروف ایرانی در قرن ششم و آغاز قرن هفتم. رش، معین، ماده عطار.

⁺ سلطان خلیل: سلطان تیموری، پسر میرانشاه. رش، معین، ماده خلیل.

^{*} مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

در عدل کوش تا بودت ملک در عنان	میل سواربست ترا گوش دار اسب
بالای اسب خواست عدو جای خود ولی	در شیب ران ندید مگر پای دار اسب
هر جا که تاختی عدویت صید رزم گشت	3 زین به کسی نتاخت برای شکار اسب
در پیش توسنت اسد چرخ روز کین	چون پیش شیر گرسنه در مرغزار اسب
شاهها اجازه ده که ز میدان مدحتت	تازم سوی غزل من معنی گزار اسب
آن گل که ز بیدش ز نسیم بهار اسب	6 دیدم که داشت زیر قدم راهوار اسب
خونم بخورد توسنش آنکه ز دیده رفت	لب تشنه تیز نگذرد از جویبار اسب
آن اسب نامدار نشد جز ازان سوار	وان کز سوار نیک شود نامدار اسب
گردید آب زندگی و ظلمتم عیان	9 چون شد نهان ز تاختنش در غبار اسب
29 ^b Ü1 تندی مرکبت بعاشق کشیش یار	یارست مرد را بکه کارزار اسب
39 ^b T در راه تاب و هیچ سمندازد و زلف اوست	از ره دهد معاینه چون دید مار اسب
شاهها عنان لطف مگردان ز کاتبی	12 کاورده بهر پیشگشت بی شمار اسب
زین پیش بود این کره مادبان خاک	نخلی که داشتی همه سر برگ و بار اسب
اکنون چنان شدست که پیدا نمی شود	جز در ردیف شعر تو جویم هزار اسب
گردید چون طویله حدیث رهی طویل	15 از بس که بستمش ز یمین و یسار اسب
آیند توسنان معانی بجام ریز	گر در ردیف شعر تو جویم هزار اسب
34 ^a Ü2 هر لحظه بهر پیشگشت سبایس قضا	آرد بقطره جانب من صد قطار اسب

1 بودت Ü1 Ü2: شودت T // 2 شیب ران Ü1 Ü2: شیو پا T // 3 به کسی نتاخت برای Ü1 Ü2: پس نتاخت او ز برای
 T // 7 تیز Ü1: نیز Ü2 // 8 آن Ü1 Ü2: زان T // 14 شعر تو جویم هزار اسب Ü1: شعر مرا هیچ بار اسب T Ü2 // 17
 قطار Ü1 Ü2: هزار T.

- جولان این معانی کرم روان نگر
وانکه روانه ساز بدان زین قرار اسب
- کاهد اگر چه خرمن عمرش نماز شام
گر بهر جو کشد نفسی انتظار اسب
- باری که او کشد نکشد هیچ یار و دوست
با آنکه دشمنست در این روزگار اسب 3
- این نیز بس خوشست که چون آب می رود
در زیر ران مرد بهر چشمه سار اسب
- افتاده ام پیاده و گردیده خاک پای
دارم امید از قدم شهریار اسب
- تا پیش راکبان که مرکب ز دانشند
باشد ز مرکبان بشدن اختیار اسب 6
- بادت بکف عنان طرب پای در رکاب
در زیر زین عاطفت کرد کار اسب

ایضاً له

- یا رب که یار شه بجلالت جلیل باد
رخساره جمال کمالش جمیل باد*
- گفتم بعقل دوش که تا حشر کیست شاه
بر داشت دست و گفت که سلطان خلیل باد 9
- خطش که هست نقطه طغرای خسروی 40^T
بر طرف هفت طارم نیلی چو نیل باد
- هر کس که قصد کعبه اقبال وی کند
در پای بیل مرده چو اصحاب فیل باد
- شد قبله گاه کعبه روان آستان تو
تا حشر قبله همه شان زیر قبیل باد 12
- ای آنکه چون صحیح ز اغلال سالمی 30^{U1}
هر کس که بر خلاف تو باشد علیل باد
- شهر بقای ذات تو از سیل حادثات
چون مصر بر کنار ز دریای نیل باد
- آنکس که او بنور ضمیر تو دم زند
همچون چراغ دان بدنش بر فتیل باد 15
- از گرز تو خرابی اعدا بروز رزم
ماننده شکست بتان از خلیل باد

1 زین T Û1: 2 // 2 گر Û1: 6 از T // 6 ز دانشند Û1 Û2: به دانشند T // 7 زین عاطفت T Û1: زین ز عاطفت Û2 // 10 طغرای T Û1: دارای Û2 // 12 تو Û1 Û2: او T // 14 ز Û1 Û2: چو T .

16 در این بیت مراد از خلیل حضرت ابراهیم خلیل الله می باشد.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

بار ترا که شاهپر از جـرئیل باد	نسرين چرخ طعمه چو دراج و کبک شد	34 ^b Ü2
منشق ز رجز و سالم و بحر طویل باد	وزن قصیده که بود وصف عمر تو	
3 بخت نکو بسوی تو او را دلیل باد	هر دولتی که رو بزمین دارد از فلک	
حق ناشناس دست سخایت ذلیل باد	چون گفته اند روضه مکان سخی بود	
بر عکس نوبتش زده طیل رحیل باد	آن را که دل بسان علم با تو راست نیست	
6 بر خوان فیض خازن رزقش کفیل باد	انعام تو که خان جهان را نعیم ساخت	
هر پیشه اش ز خیل تو در دیده قیل باد	نمرود شد حسود تو لیکن برروز رزم	
خواری که عزت تو ندارد ذلیل باد	مصر زمانه چون تو عزیزی ندیده است	
9 در چشم او ز غایت غفلت دو میل باد	یک میل ره گر از تو بود تا عدو برزم	
او را خیال رمح تو در دل چو میل باد	از گرد اسب تست فلک همچو سرمه دان	
گر مقبل تو نیست کثیرش قلیل باد	آن را که شد قلیل ز اقبال تو کثیر	40 ^b T
12 چون قول اهل ساز خفیف و ثقیل باد	ذکر سپاه مدعیان و وقار تو	
مالش حلال بر تو و خونش سیل باد	شد مدعی حرام نمک شور می کند	
در طبع او بخاصیت زنجبیل باد	بیمار سوز قمر تو کافور اگر خورد	
15 مانند طوبی آنجورش سلسبیل باد	پیوند نخل عمر بشاخ ابد تراست	
در دعوی از سوی تو توکل و کیل باد	گر مدعی کند به تو دعوی ز مملکت	

3 نکو Ü2 Ü1: نکون T // 10 میل Ü1: سیل Ü2 T // 15 تراست Ü1 Ü2: نوست T // طوبی Ü1 T: طوبی Ü2.

2 رجز: نام یکی از بحور شعر بر وزن مستعلن مستعلن مستعلن. رش، عمید، ماده رجز.

سالم: در زبان عربی کلمه ای که در حروف علت یعنی ا، و، ی، نیست سالم می گویند. رش، دولی اوغلی، ماده سالم.

طویل: نام یکی از بحور شعر بر وزن فعولن مفاعیلن مفاعیلن. رش، عمید، ماده طویل

8 عزیز: لقب وزیر مصر قدیم که نامش در منابع اسلامی قطفیر می باشد. رش، آنسیکلویدی اسلام MEB، ماده عزیز، جلد دوم،

صفحه ۱۵۲.

15 سلسبیل: نام چشمه ای در بهشت. رش، عمید، ماده سلسبیل.

حق راعی تو از حیل هر محیل باد	تو صادقی و پیش تو دعوی بود حیل
چون چار سوی شهر پر از قال و قیل باد	دایم زبان چار طبایع بمدح تو
3 چون اتفاق خسرف روی دخیل باد	30 ^b U1 پیوسته اتصال تو ام با دعای شاه
پیوسته بر گدا دل و دستت بذیل باد	35 ^a U2 تو باذلی چه حاجت نمودنت
یاری ده جمال و جلالت جلیل باد	تا هست از جمال و جلالت خلیل نام
6 او را ز چار طاق عناصر فضیل باد	حصن حصین جاه تو شد ملجأ امان

فی مدح سید منوچهر⁺

چون ترا منزل سپهر دولت آمد خوش سرای*	خسروا خورشید چرخ فضلی و ظل خدای
ای که بی مثلی به تیغ دولت و تدبیر و رای	شه منوچهر این سلطان شیخ ابراهیم شاه
9 باز گشت آن تیغ و هم درسینه او کرد جای	بر تو هر دشمن که مثل استره تیغی کشید
پیر هندویست می گردد ترا کرد سرای	شد سرای دولت و جاهت زمین و آسمان
هم در اول منزل از وی ماند و گفتا پای پای	41 ^a T هر شبی با توسنت دعوی زقن کرد لیک
12 عاقبت پیش تو آید بسته گردن چون درای	دشمنت در سرفرازی گر شود روین تنی
چرخ خواهد زد به تیر تیز پیران چون همای	هر هما کو استخوان دشمن جاهت خورد
ره مبارکتر مسیری کش تو باشی رهنمای	جای میمون تر مقیمی کش تو آری بر مقام
15 تونست در چار میخ آوردش آخر زیر پای	مدعی چون نعل میزد سر بسندان بر دلی

1 دعوی U1: باطل U2 T // 3 شاه U1: تو U2 T // 4 بر گدا U2: با گدا T // 7 سرای U1: برای U2 T // 8 تدبیر و رای U1 T: تدبیر رای U2 // 12 آید بسته گردن U1 U2: بسته گردن آید T // 13 چون U1: آن U2 T // 14 تر U1: بر U2 T // مبارکتر U1: مبارک بر U2 T // 15 آوردش U2 U1: آورد T.

4 این بیت در نسخه خطی U1 وجود ندارد.

⁺ منوچهر: پسر شیخ ابراهیم از ملوک شروان. رش، قاموس الاعلام، ماده منوچهر.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

مانده پیکان در دل بد خواه و تبرت زو گذشت	آنچنین باشد بلی خاصیت آهن ربای
آنکه از بهر عطایت دور افتد همچو ابر	گاه در که گاه در در گرید او با های های
دشمنت چون جوز رو سختست و بختت ناقعش	3 گز نیامد یاورت جوزا شکن و بخت آزمای
هرکه چون خورشید خواهد کش رسد سر بر فلک	روز تا شب کو بخاک آستانت چهره سای
با ضمیرت لاف زد خور در فلک گردید پاش	ماه گر زین نوع رقصد چرخ کو گردش برای
35 ^b Ü2 سر فرازا نی پسندم نی ستایم خویش را	6 گرچه شاعر پشه باشد خود پسند و خود نمای
31 ^a Ü1 می نماید زین حدیث تو خیالات لطیف	آنچنان کز آب ایتل جسم خوبان سرای
توسن گردون بی آرام رام من نگشت	با وجود آنکه در دوران ندارم هیچ پای
از جفاهای زمان پیوسته دارم آه آه	9 وز ستمهای زمین یکدم نیم بی وای وای
قصه دارم که گر از دل بیارم بر زبان	ز آتشم چون عود سوزد گرمی آن قصه نای
نسخه کردم بنام خسرو شروان تمام	کان شود جان را ز آینه دل غم زدای
چون شدم عازم سوی سروان بهچشمان پر آب	12 گشت آن سر چشمه را از طالع ما آب لای
زان عزای شاه دین پشانی بی چین نماند	از ختن تا چین و از چین تا به پشان حظای
41 ^b T گر گذشت آن سرور شاهان ازین دیرین سرای	قصر اقبال تو و فرزند بادا دیر پای
تا گشاید گل کف پر سیم در گلشن بهار	15 زو شود پر زر دهان بلبل داستان سرای
باد دایم گلشن جاهت چو جنت روح بخش	صیت عدلت همچو صوت بلبلان عشرت فزای
از بد آخر زمان گردد ترا شافع رسول	وز بلیه ناگهان باشدت نگهدارت خدای

1 پیکان در دل بد خواه و تبرت Ü2 Ü1: تبرت در دل بد خواه و پیکان T // آنچنین Ü1: اینچنین T Ü2 // 2 که Ü1
 Ü2: کوه T // با Ü1 T: - Ü2 // 3 نیامد Ü2 Ü1: نیاید T // 6 نی پسندم نی ستایم Ü1: می پسندم نی ستایم Ü2 می پسندم
 می ستایم T // 14 سرای Ü1 T: سرا Ü2 // 15 داستان Ü1: بستان T Ü2 .

11 شروان: ولایتی در جنوب شرقی قفقاز. رش، معین، ماره شروان.

13 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

ایضاً له

- زاغ زلفت کاشیان بالای اختر کرده است
 کافر مگر منشی لوح و قلم همچون خطش
 حاضرست امروز جانم را ازان حور بهشت
 واعظ ما آن دو لب تا دیده چون مست لقا
 لعل گوهر پوش آن یاقوت ترا ز چشم ما
 می تراشد آن خلیل از غمزه هر ساعت بتی
 درد دل بنگر که دیرانه سر جان مرا 36⁰²
 عشق غوغاهای او هر شام در صحرای غم
 نور می بارد ز رویش گویا آن روشنی
 مهر رستم دل منوچهر آنکه در روز مصاف 31⁰¹
 سرزنشها روز عرض خیل شاخ سدره را
 هست روشن این که در دوران آن خورشید قدر 42^T
 ای فلک قدری که مریخت عدو را چون غلاف
 رای تو چون عقل گل کو میر بازار قضاست
 زیر بال خود نهان عنقای خاور کرده است*
 در کتاب انس و جان انشای در خور کرده است
 وعده هر کس که آن فردای محشر کرده است 3
 ترک میهای روان آسای کوثر کرده است
 در تبسم هر زمان افشای گوهر کرده است
 گویا از تو جهان احیای آذر کرده است 6
 عشق روی آن جوان رسوای کشور کرده است
 با من بی خان و مان غوغای دیگر کرده است
 وام از رای جهان آرای داور کرده است 9
 با حسام خون فشان هیجای حیدر کرده است
 از لوای رمح کیون سای لشکر کرده است
 فخرها بر آسمان صحرای اغبر کرده است 12
 تنگنای جسم و جان مأوای خنجر کرده است
 زیر اندازد کان کالای اختر کرده است
 ... 15

- کاتب گل در کتابهای وصف قدر تو
صفحه های لامکان اجزای دفتر کرده است
- کنده کور ظلم عدلت از برای انتقام
آهوان را استخوان خای غضنفر کرده است
- آسمان از بس که بر عدل تو دارد اعتماد
قطن انجم را مکان بالای آخر کرده است 3
- با زدایم افسرش در دور عدلت دوختست
موزه و اندر وی عیان پای کبوتر کرده است
- قصر بی همتای تو بر هر که افکندت ظل
در زمانش بی گمان همتای قیصر کرده است
- مهر سر بنهاده بر خاک در قصرت چو چرخ
آن گدای آستان سودی افسر کرده است 6
- ساقی عمرت که این دیرینه دیرش ساغرست
راح دور جاودان صهبای ساغر کرده است
- چون قضا جای فلک جز مخزن قدرت نکرد
عکس دان آن حجره کان جای گوهر کرده است
- باد پابت را که فرما گفته صرصر در شدن
فی المثل کوه گران فرمای صرصر کرده است 9
- کرد خیلت دیده سرخ فلک را روز کین 36^bŪ2
همچو کاس زعفران ایدای عنبر کرده است
- در ازل تا ترک چرخ از مردیت بشنوده وصف
کسوت خود چون زنان والای احمر کرده است
- کینه ات بر هر عداوت چون که روی آورده است
عقل و حسش را روان اعدای پیکر کرده است 12
- خسروا شعرم چو مهر از فر رایت روشنست
زانکه در فکرم مدد آن رای انور کرده است
- نیست کاغذ یا سخن اوراق شعر کاتبی 42^bT
برک گلرا در میان حلوی شکر کرده است
- اه از بی مهری گردون که او از تیر خویش
تیر من چون تیر پیکانهای خونخور کرده است 15
- منش. محنت ما د، شت غم حن خا، شت 32^aŪ1
حس و جان نا ته ان منشاء، نشد کده است

کشتی حکم تو در بحر جهان بادا روان کو قضا را ریسمان پیمای لنگر کرده است

ایضاً له

3	چو قلب لشکر خسرو شد از جناح مجنح*	جناح باز سپهر از علل که گشت مصحح
3	مشمینست با سم رفیع شمس موشح	بیوت چرخ که دیوان نجم بود شب اکنون
	ولی ز لوحه خور شد دگر خطوط ملوح	سواد شام قلم زد بیاض لوح سحر را
	چو باب صبح بمفتاح مهر گشت مفتح	نمود مهر فلک حلقه و آستانه دارا
6	صجیع علت اقصام نگشت زنگی افلح	ز ترک اعور و اجزای چرخ تا نشد آخرم
	چو ضو شارح شمسیه شد بشرح مشرح	درون مدرسه متن متین کافیه شب
	زمانه شد چو ضمیر منیر اشرف و اوضح	ز نور شمس که شمس ضمی و مشعل عصرست
9	ز فاضلان فصیح اکملست افضل و افصح	امیرزاده منوچهر کو بفضل و فصاحت
	بدور لشکر او جسته ماهیان مسلح	37°B بگاه موج که هر قطره گشته تیغ نهنگی
	ز گفته دگران هست چون کلام مرجح	تویی که در دم ترجیح نظم و نثر حدیث
12	خشوع لازم طاعت بود بحکم قد افلح	مطیع طاعت تست آسمان به پیکر لرزان
	نیایدم بزبان هیچ لفظ غیر منقح	43°T رای مدحت این نظم تو چو کافیه جویم
	شود ز نقحه مشاخ را ز رود منقح	همیشه تا که گلستان مهر هر دم صبحی
15	ولی بعلم تویی و سیاحت اعلم وا سیح	بسیست عالم سیاح کرد ساحت عالم

4 لوحه خور شد دگر خطوط Ü1 Ü2: لوح چو خور شد ذکر خط T // و Ü1 Ü2: ز T // 5 باب Ü1 Ü2: باد T //
اجزای Ü1 Ü2: احسای T // 12 طاعت تست Ü1 Ü2: طاعت طاعت تست T .

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

13 این بیت در نسخه خطی Ü1 و Ü2 وجود ندارد.

14 این بیت در نسخه خطی Ü1 و Ü2 وجود ندارد.

* بحث: مفاعن فعلاتن مفاعن فعلاتن.

- سماک رامح اگر دوستدار رزم تو ناید
 برون ز دیده چو طوفان آب نیست عدو را
 اگر نه مه طلبد تاب از آفتاب ضمیرت
 کتاب چرخ که مکتوم شد ز خط جلالت
 32^bÜ1 بدور زهد تو در دیر چرخ زهره فاسق
 بمهر کلب تو تا گشت شر پشه گردون
 بعهد عدل تو مریخ وار نیش زمان را
 به تیر مهر تو گر مشتیه درست نباشد
 زحل اگر نه سیه رویی عدوی تو جوید
 صفا مجوی ز دشمن چو رفت دولتش از سر
 کسی که بغض تو ورزید گشت سخره خسران
 جوارح عدویت شاهدند دعوی او را
 جهان پناها عمریست کز مفرح نظمم
 نکر ملاححت ملاح بحر گوهر معنی
 برای مدحت این نظم تر چو قافیه جویم
 37^bÜ2 همیشه تا که گلستان مهر هر دم صبحی
 43^bT مشام جاه تو عنبر شمیم باد بد وران
 شود ز رمح قضا همچو دشمن تو مرمح
 عجب مدار که باشد ز نوح نوحه گر انواح
 3 نماز شام نه بیند چو صبح چهره مصیح
 نوشت کاتب گردون چو متن شر در آن صح
 ز زمهره صلحا در صلاح آمده اصلح
 6 اسد ز ثور نظو فلک نگشت منطح
 ز دنب بر دنب عقربست مسکن مروح
 هزار پاره شود پشت قوس چرخ مسطح
 9 خورد ز خنجر بهرام بهر جدی مذیح
 به آب تیره بود مصنفی که گشت مطرح
 نه مملنست که گردد بهیج ربح مریح
 12 ولی شاهدت مجبور باطلست و مجرح
 مذاق چرخ بدوقست و طبع دور مفرح
 که هست در همه بحری در کلام تو املح
 15 نیایدم بزبان هیچ لفظ غیر منقح
 شود ز نفحه تفاح راز روز منقح
 که از روایح ویست روح مریح

1 ناید Ü1 Ü2: باید T // 3 ضمیرت Ü1 Ü2: منیرت T // 4 مکتوم Ü1: مکتوب T Ü2 // 11 مریح Ü1 Ü2: منیح T //
 12 شاهدت Ü1: شهادت T Ü2 // 17 مریح Ü1 Ü2: مروح T .

15 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

16 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

کف سخای تو طراح طرح قصر عطا شد ز نشر دور چنین طرح تا بشرح مطرح

فی مدح ابو مسلم

	چو گشت مصحف فجر از برات لیل مصحح	28 ^o U2 33 ^o T
3	مقید شبه زاغ شب پرید ز مقید جناح باز گشاد و کشید جانب مجنح	
	چو حکمتت که بی هیأت معانی بیصعا بیان مشکل انوار ضو نگشت مشرح	
	مگر قضا بعرق روی چرخ دید معرق که شد محرک احکام خور چو جاعل مروح	
6	ز جبر مجره شام دهر بود مرکب که شد طلایه خور حاوی سطور ملوح	
	چو خانه هرمان شد رفیع اهرمن شب ولی ز رمح شهاب صیوح گشت مرمح	
	اگر چه ناطقه بی روح بود در رحم شب روان ز مروحه ریح صبح گشت مروح	33 ^o U1
9	ز صبح ثانی خور ذرها بچرخ بر آمد چو از مضیح خورد دم شخوص نجم مضیح	
	ز جرم مهر عیان ره نمود شعله روشن چو تیغ از کف زر کف پاش میر اشرف اوضح	
	امیر صفدر حارب که همچو حیدر غالب بقلب رزم ز شهباز قصر تست مجنح	
12	امیر ملک ابو مسلم آنکه باج بجوید اگر شوند خوارح هزار خیل مسلح	
	زبان نیزه او گفته با جوارح اعدا بگاه کینه ز روی لطیف ابکم اجرح	34 ^o T
	چراغ عقل ز انوار طبع او منور چو روی روز که هست از دم صباح مطبح	
15	سموم قهر تو گر بگذرد بخاک نماید بعینه کره ارض همچو حب مطرح	
	موصفی مه صفات تو خوانه ماند موصف مسبحی که دعای تو گفت گشت مسبح	

1 طرح U2 U1: T // نشر U2 U1: نیش T // 3 مجنح U1: منجح U2 T // 4 هیأت U1: هیئات T U2 // 5 جاعل

U2 U1: عاجل T // 11 ز U2 U1: چو T .

مبحث: مفاعن فاعلان مفاعن فاعلان.

و گرنه نخل نمی گردد از عقیم ملقح	مگر که بوی تو آرد بباغ صرصر لامح
بدفع آتش دل خور دهر جو آب معدح	اگر نه بنده رای تو مه بود سرطائرا
3 نوشت کاتب بحر فلک باخر آن صح	29 ^U حدیث تیغ چو آبست بهر کجا که نوشم
مگشته از بقر ما حلوب چرخ منطح	کنیز مجلس حیناگر تو تا شده زهره
گداوشیست که از جلد خویش ساخته مروح	بعهد جود تو سلطان چار طاق مصلا
6 شوند کژ دم چرخ و حمل قتیل و مذبح	اگر نه خنجر بهرام مدعی کشت آید
ترا ز چرخ ششم گفته انت من انا املاح	ملیح و اسعد و ملاح بحر و چرخ سعادت
زحل که هست شه هفت سطح چرخ مسطح	نموده چون مکس خوان درون مطیخ قدرت
9 کنون خوشست که در عقد تخت تست منکح	عروس ملک که شد عاشق تو ز اول فطرت
که طبع اهل فرح زین مفرحست مفرح	بر غم مدعی غم شراب جام طرب کش
بقیدت آنکه مقید بماند ذات وی انجح	نجات آنکه ز قید تو جست جسم وی افتد
12 دلی که راه بسودات برد مانند مریح	شی که با تو نه بازار کرد گشت مسخر
بتیغ دعوت آن شاهد آن شدند مجرح	33 ^U 1 گواه دست و دل خویش داشت مدعی اما
ز ریح و راحت روحانیت نگشت مریح	34 ^b T کسی که همدمش انفاس روح بخش تو ماند
15 شدست بر صفحات بیاض دهر مصفح	جهان پناها عمریست کز ثنای تو شعرم
دلم که بود بطوفان ز نوح نوحه گرانوح	هزار شکر که ملاح شد بفر جمالت
گر اطلحم من آوازه غریب ور اصلح	چه غم ز طالحی و صالحی که لطف تو باشد
18 کلام او نبود و نزد اهل طبع منقح	ز طبع پاک تو کاتبی حدیث نگوید

2 جو U1 U2: T // 4 منطح U1 U2: مسطح T // 7 انا U1 U2: - T // 11 جست U1 U2: بست T // 14 ماند U1

U2: باشد T // 17 ز طالحی و صالحی که U1 U2: ز صالحی و طالحی جو T .

- برنگ و بوی حدیثم چو گل شکفته بر آمد
چرا که از نفحات ریاض تست منفع
- همیشه تا که کند کاتب بکتابت
ز رشحه قلم مهر روزنامه اشرح
- صحایف دو جهان باد منشاء خط امرت
که او ز انشی طراح اولست مطرح 3

فی مدح پادشاه سیف الدین⁺

- شها بهر دو جهان یاور تو داور باد
بداوری دو جهات چو بخت یاور باد*
- مه سپهر عطا پادشاه سیف الدین
که خنجرت دم کین ذوالفقار حیدر باد
- سپاه دولت و اقبال فتح و نصرت را
کمین پیاده خیل تو میر لشکر باد 6
- حصار منزلت و قلعه حکومت تو
پناه نه فلک و میر هفت کشور باد
- زمان عدل تو چون اطباق کرسی و عرش
مغسیر اجل و دهر آدمی خور باد
- دمی که مرغ ضمیر تو چینه چین گردد
کمینه دانه اش از مزرع فلک خور باد 9
- قضا که خیل جهان صیدیم خور دویند
چو بازت از پی نخجیر دست پرور باد
- دعای مهر بهرام صبح و شام اینست
که مرگ مدعیانت به تیغ و خنجر باد
- چو جوهر خردت بنده گشت گردون گفت
کزین هزار غلامت بنام جوهر باد 12
- چو تیر چرخ ترا مدعیست یک منزل
تنش ز پیکر شمشیر تو دو پیکر باد
- دل از درون عدو تیر تو برون آورد 34^{U1}
بکین همیشه چنین تیر تو دلاور باد
- که مقابله هر رشته ات ز خیمه تافت
بتیر چرخ و طناب ابد برابر باد 15

3 انشی U1 U2: انشاء T // 4 بداوری U1 U2: یاوری T // 8 اطباق U1: انطباق U2 T // 10 که U1 T: ز U2 // 11 صبح و شام U1 T: روز و شب T // 15 ابد U2 U1: امل T .

⁺ پادشاه سیف الدین: سیف اسفرنک. اواخر فون ششم، مولانا سیف الدین الاعراج از شاعران معاصر خوارزمشاهیان. رش، کیا، ماده سیف اسفرنگی.

• محنت: مفاعلتن فاعلتن مفاعلتن فعلن.

	جهان پر از زر و او خود همیشه پر زر باد	خزانه تو که چون آفتاب بر همه تافت	
	به بیخ کند خطیش قفا چو منبر باد	تو قبله و هر آنکس که پشت با تو کند	44 ^a T
3	درون دیده او تیر کاغذین پر باد	بخط نامه حسنت کسی که کج نکرد	38 ^a Ü2
	سران خیل ترا صد هزار افسر باد	چو تاج اطلس نه ترکی مرصع چرخ	
	که رک زنش ملک الموت و موت نشتر باد	خرد عدوی ترا دید خون گرفته و گفت	
6	هلال وار ز دوران شکسته ساغر باد	اگر نه عیش تو جوید مدام ساقی چرخ	
	بحکم هر چه مرادت بود میسر باد	ز کعبتین دو عالم درون طاس سپهر	
	بسیط خاک چو افلاک غرق گوهر باد	ز بحر کامل نظم غرین وافر تو	
9	نجوم طارم نیک اختری مسخر باد	درون دایره چرخ داعیان ترا	
	اسیر خاک چو نقش سم تکاور باد	ز خیل آنکه بماند بسراه رزم جسود	
	ازین نثار فدایت هزار دیگر باد	قدر چو کرد نثار تو هر دو عالم گفت	
12	چو سال نو شده روزت ز روز خوشتر باد	جهان پناها نوروز آمد و دی رفت	
	چو دفتر دیش اوراق پست ابتر باد	بهار اگر نه ز خلق تو فال خود گیرد	
	بوصف تیر چو آب تو دایما تر باد	زبان کاتبی خسته همچو کلک دبیر	
15	ز جلد خویش در اشکنجه همچو دفتر باد	تصور آنکه کند مدحت ترا جز وی	
	مرا زمانه بدین خاک پای رهبر باد	ز خاک راه تو دوری طریق دولت نیست	
	مثال چرخ کند خاک را بزبور باد	همیشه نا که ز آب سحاب و آتش مهر	
18	خراب و کم شده و بی وجود مضطر باد	عدوی گلشن قدرت چو دی بفصل بهار	

1 خود T Ü1: را Ü2 // 3 حسنت Ü1: حکمت T Ü2 // 16 بدین خاک پای Ü2 Ü1: برین خاک راه T // 18 گلشن Ü1

T: دشمن Ü2 // وجود Ü2 Ü1: - T .

44^bT برغم دشمن کم کاسه ات محبان را بکف چو لاله سیراب جام احمر باد
 نهال جاه تو کو راست شاه و برک افلاک چو نخل قوت گل بحشر نو بر باد

فی مدح سید مرتضی⁺

3	بیضهای دیده بی بازی ز می رنگین خوشست	ساقیا در عید گلگون طرب بازین خوشست	34 ^b U1
38 ^b U2
	نیکویی کردن بدست خویش با مسکین خوشست	خود کرم کن ساغری مشکین که بوسم سعادت	
	فتنه را دادن میان مردمان تسکین خوشست	چشم رندان بهر می پر موج خون فتنه بین	
6	دایمش آینه روشن باد کین آیین خوشست	بست شهر آیین بعیدی ماه نو شوال را	
	شام عید از روغن انگور بر بالین خوشست	عیش ماهی شد که ز حمت می کشد او را چراغ	
	با محبان مهر ورزیدن به اعدا کین خوشست	ما بعشق جنگ و می کننیم اساس درد و غم	
9	هر چه آن فرمود بد نیست اما این خوشست	الوداع و مرحبا گفتند شه را صوم و عید	
	نا خوشیها رفته از دنیا برون و وین خوشست	آنکه تا شخص جهان را کرده تشخیص علل	
	همچو صیت شاه دین ز اعلای علین خوشست	صوت چنگ سرخوشان اکنون ز افراط غلو	
12	موت بی ایمان و قیض روح بی یس خوشست	نقد طه میر اعظم مرتضی کاعداش را	
	عدل از انصافش چو باغ از فر فروردین خوشست	ظلم بد حالست از عدلش چو دی ز اردی بهشت	
	گفت بادست در افشان ابروی بی چین خوشست	جود او چون دید چین در روی دریا موج زن	
15	چون گدای مکه کش با صوت نعلین خوشست	مهر و مه را چرخ گرداند که نعل خنک اوست	

9 فرمود بد نیست اما U1: فرمود هم بد نیست آیا U2 فرمود هم بد نیست اما T // 10 و وین خوشست U1 T: وین هم خوشست U2 // 12 غلو U1: علو U2 T // 12 طه U1 T: طاها U2 // قیض U1: فیض U2 .

5 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

⁺ سید مرتضی: ابو القاسم علی بن طاهر بن موسی بن محمد بن ابراهیم بن علی زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب، از سادات و علما و شعرا بوده و در علم و ادب امام عصرش بود. رش، قاموس الاعلام، ماده شریف مرتضی.
^{*} رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

چون نسیم دلکش جان پرور شیرین خوشست	ای که بوی گلشن خلقت مشام دهر را
بر احبا آفرین بادا که این نفرین خوشست	45°T نیست جز نفرین اعدایت محبان را سحن
3 گرچه سلخ حیه بهر کحل عالم بین خوشست	پوشش رمحت دهد چشم عدو را نا خوشی
مهر ورزی با ایاز از خسرو غزنین خوشست	عقل گل را رای محمودت ایاز خاص خواند
فاجرند ایشان بلی فجار را سحین خوشست	39°U2 گشت سجن درد و غم اعدای جاهت را وطن
6 اینچنین داماد را همسر گران کابین خوشست	حلم چون کوه تو دارد مهر بکر مملکت
بر سر خاک ار چه خواندن مرده را تلقین خوشست	35°U1 کند کور خصم چرخ و هیجش از مهرت نگفت
بس که در عهد تو او را خاطر از شاهین خوشست	گشته شاهین همی خواهد کبوتر خویش را
9 با وجود سر بلندی شیوه تمکین خوشست	در تمکن نیست همچون آستانت آسمان
نیست بی طین دامنش او را چرا باطین خوشست	گرنه گردون هست از بخت تو دایم حامله
میوه تا محفوظ ماند باغ با پر چین خوشست	گلشن قدر ترا خار سیاست شد حفیظ
12 کس نگوید اینکه برج ثور بی پروین خوشست	خانه خصم تو اولیتر چو چشمش عین اشک
بیدق و فیلی ستانیدن بیک فرزین خوشست	جان و تن بستان به پیکان خصم کز شطرنج را
یوسف مصرست کش با زاده رامین خوشست	رفعتت گر کرد صاع خور نهان در بار چرخ
15 گر کنی در بیتی از دیوان سرا تضمین خوشست	این مسدس خانه را کز نظم جاهت مصرعیست

1 دلکش U1 U2: گلشن T // 3 حیه U1 U2: - T // 7 چرخ U1 U2: را T // خواندن U1 U2: خواندند T // 9 در
 نمکن U1 U2: ورت تمکین T // 12 چشمش U1 U2: چشم T // 14 کر U1: کج U2 T // بیدق U1 U2: بیدق T // 14 گر
 U1: کو U2 T // کش با زاده رامین U1: کز با زاده یامین U2 کو با زاده یامین T .

4 در این بیت به فرامست و هوش ایاز اشاره شده است.

ایاز: ابو النجم ایاز اویماق، غلام ترک و از محبوب سلطان محمود غزنوی.

غزنین: از شهرهای مرکزی افغانستان کنونی است. رش، معین، ماده غزنین.

رامین: نام مردی که عاشق ویس بود. رش، عمید، ماده رامین.

درید چون روضه با انمار مشک آگین خوشست	طوبیت کش کوثر آمد آبخور یعنی قلم
محبر ار خواهی زجاجی عین حور العین خوشست	آنچنین طوبی کز اطباق فلک قرطاس یافت
3 گر چه این اقلیم فطرت عید بی تزیین خوشست	خسروا آمد پی زینت بملکت عید فطر
بر امید عیدیت او را دل غمگین خوشست	45 ^b T کاتبی را بی زری عید نا خوش ساخت لیک
چشم دارم از تو صد لطف ار چه این تعیین خوشست	عمر و غم شد خرج دخل من معین از قضا
6 همچو کافر کش به آتش خانه بر زین خوشست	غم نمی گیرد دمی ترک دل پر سوز من
نیست برکش لیک محبوبه با عین خوشست	فکر بکرم رضا در عقد مدح تست و بس
شعر خوش را با وجود جایزه تحسین خوشست	مهر زر افشانند بر این نظم و مه احسنت گفت
9 بی دروغی همچو حسنی کاورند ار چین خوشست	39 ^b Ü2 بنده را در پاکی و پروردن اطباق سخن
طبع گل را هم دعا مقبول و هم آمین کند	چون دعا گویم ترا روح الامین آمین کند
عید را کو همچو حلوی لب شیرین خوشست	تا فرستد خسرو دهر از پی فرهاد صوم
12 کام بخت عید و عیش خسرو و شیرین خوشست	باد خصمت کشته چون فرهاد کز حلوی او

ایضاً له

مانند تبری بر سیر نیمی درون نیمی برون*	35 ^b Ü1 از غمزه دارم در جگر نیمی درون نیمی برون
بر داشتندش بی خبر نیمی درون نیمی برون	تبری فکندی سوی من کردم دو نیمه در دلش

1 بی تزیین Ü1: بی پر بین Ü2 T // 4 بر زین Ü1: برین Ü2 T // 5 فکر بکرم رضا Ü1: فکر بکرم را رضا Ü2 T //
برکش لیک محبوبه Ü1: برکس لیک کی محبوبه Ü2 T // 9 عید را کو Ü1 Ü2: عید کو را T // 11 در Ü1: بر Ü2 T .

11 خسرو: خسرو پرویز، خسرو دوم، شاهنشاه ساسانیو پسر هرمز چهارم. رش، معین ماده پرویز.

فرهاد: سنگتراشی معصر خسرو پرویز که داستان عشق او و شردردن معشوق خسرو معروف است. رش، معین، ماده فرهاد.

12 شیرین: معشوقه ارمنی و زوجه خسرو پرویز، طبق روایات نیز بدو عشق می ورزید. رش، معین، ماده شیرین.

* رجز: مستعلن مستعلن مستعلن مستعلن.

و آنکه گفتها را نگر نیمی درون نیمی برون	عاشق کشی تا کی کنی بر کور مشتاقان گذر
جایی که باشد بیشتر نیمی درون نیمی برون	بگریستم کامد بدل آن غمزه آری خون چکد
3 رویت بزلف بر خطر نیمی درون نیمی برون	دیدم بسان ماه کو گردد گرفتار خسوف
دیدم او را بار دگر نیمی درون نیمی برون	وصف هلال ابرویت در گوش آوردم ولی
داریم خنجر زیر سر نیمی درون نیمی برون	از بیم زلف سرگشت کش شب روان خاک رهند
6 در آن لب همچون شکر نیمی درون نیمی برون	دودم بسر بر می رود تا دیده ام خط ترا
دزدیده دل ز اهل نظر نیمی درون نیمی بروق	46 ^a T جانست گویی در بدن دست تو اندر آسین
ماریست در آب شمر نیمی درون نیمی برون	با سنبل و گل نسبتی نبود خط روی ترا
9 تا بینم او را در جگر نیمی درون نیمی برون	با تیر برکوی تا هر گه که آید بگذرد
اقبال با فتح و ظفر نیمی درون نیمی برون	سلطان اعظم مرتضی کو را ز دربانان شدتد
ماننده چوب چپر نیمی درون نیمی برون	بدخواه او را استخوان از لاغری دیدم ز پوست
12 چون کوه برف اندر زبر نیمی درون نیمی برون	40 ^a Ü2 هر چند می کوشد عدو در زیر بار محنت
همچن بز از طاق کمر نیمی درون نیمی برون	لرزان میان کوه غم بدخواه او بنمود رو
چون هیمه و کاتون تر نیمی درون نیمی برون	سوز غمان بدخواه را میسوزد و میجو شدش
15 راندش قضا تیغ قدر نیمی درون نیمی برون	هرکس که همچون استره یکموی جست از سرکمت
چون چنگ مرغ آبخور نیمی درون نیمی برون	باشد درون مدعی پیکان تیرت دم بدم
ماننده تیغ بدر نیمی درون نیمی برون	در روز کین بی زحمتی تیغت نموده از غلاف

2 نیشتر T Ü1: بیشتر Ü2 // 5 شب روان T Ü1: سروران Ü2 // 9 با Ü1 Ü2: بر T // 17 بی زحمتی Ü1 Ü2: بی

رحمتی T .

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

کز خانه دارد سر بدر نیمی درون نیمی برون	دور افکن بد خواه را از خویش چون تیر از کمان
بار غمان دارد مگر نیمی درون نیمی برون	بد خواه همچون آسیا سرگشه دارد اینچنین
3 نبود از نیسان خوبتر نیمی درون نیمی برون	36 ^{U1} وصف تو باشد در دلم مدح تو باشد بر زبان
باور نداری بر شمر نیمی درون نیمی برون	شعر مرا معنی بسی در ظاهر و باطن بود
بیشک روا باشد غم نیمی درون نیمی برون	نیمی درون نیمی برون در باغ چون باشد شجر
6 همچون صدف بهر مطر نیمی درون نیمی برون	در بحر فکرت مانده ام از بهر در معنوی
دارند دست اندر کمر نیمی درون نیمی برون	چون در میان خانه ام هر دم هزاران قرض جو
کش هست اندر کیسه زر نیمی درون نیمی برون	هرگه که بینم رویشان شادان شوم چون آنکسی
9 هستم من بیخواب و خور نیمی درون نیمی برون	از بس که دارم تنک جا چون سر بیالین می نهم
بنمود از وی آستر نیمی درون نیمی برون	از بس که پاره پاره شد بر جامه من ابره اش
بنمود ازین رهگذر نیمی درون نیمی برون	از بس دویدن موزه ام شد پاره یابم اندرو
12 گر گفته بودم بیشتر نیمی درون نیمی برون	46 ^{bT} این بار سحر سامری ورزیده ام اندر سخن
بر آستان مانند در نیمی درون نیمی برون	تا چند این مسکین گدا افغان کند روز و شبان
مانند طفل زورگر نیمی درون نیمی برون	40 ^{bU2} در تنگنای درد و غم تا چند نالد کاتبی
15 ورنه که گوید این قدر نیمی درون نیمی برون	از فر نامت یافتم این معنی بسیار را
از برقع شام سحر نیمی درون نیمی برون	تا روی مهر و ماه را گردون نماید از هوا

1 دور افکن Ü1: دور او فکن Ü2 T // 11 ازین Ü1 Ü2: ازان T // 14 زورگر Ü1 Ü2: زورگر T // 15 این قدر Ü1
Ü2: اینچنین T .

1 این مصراع در نسخه خطی T با دومین مصراع بیت بعدی که در نسخه های خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

2 این مصراع در نسخه خطی T با دومین مصراع بیت قبلی که در نسخه های خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

5 این بیت و چهار بیت بعدی در نسخه خطی T وجود ندارند.

12 سامری: نام مردی از قوم موسی که آنان را فریقت به پرستش گوسالی زرین وا داشت. رش، فرهنگ تلمیحات، ماده سامری.

باد از قصر سلطنت انوار شمع و جاه تو پیوسته در دور قمر نیمی درون نیمی برون

وله فی مدحه⁺

	از ناف مغرب نافه بین پیدا به پیدا ریخته	و آن نافه را از نیفه بین صد چمن بصحرا ریخته*
3	پیر کهن خان جهان تا کرده هضم آن کرم نان	از سفره جوعش روان بر معده صفرا ریخته
	بر روی یوسف نیل بین و ز صاع دزدان قیل بین	در مصر حب النیل بین اشک زلیخا ریخته
	خورشید بکحل چادرش چیشم بکحل نیگرش	کز غرب کحل اغبرش کحال غبرا ریخته
6	تا کام اطفال جهان شویند از شیر فغان	ز انجم برین مهد روان مه قرقشیشا ریخته
	با دیو بی در درک در حلقه اهل فلک	بگسسته تسبیح ملک زان دانه هر جا ریخته
	چرخ مرصع لویه بین فرعون آسیا در زمین	گر کنج شب ماران کین در خیل موسی ریخته
9	باز فلک را بین تبه تن تیره روز و دل سیه	چون مرغ جان خصم شه بر کنده پرها ریخته
	دارا کف دستان سنان کیخسرو خسرو نشان	کاب سنانش در جهان هرگز مبادا ریخته
	باز از فروغ شمع زر شب راشد اجزا ریخته	بر جزو جزو گل شده نور مجزا ریخته
12	47 ^T عالم پر اسفیداج شد هندوستان تاراج شد	وز بال طوطی عاج شد صد پیل بالا ریخته
	از نسر طایر بر بدن پر دیده دیرین برهن	شمشر خور خون پرن بهر مداوا ریخته

1 چمن T: چین Ü2 // 3 صفرا Ü2: سودا T // 5 بکحل Ü2: کحل T // 11 مجزا Ü2: فجرا T // 13 برهن Ü2: همن

. T

4 زلیخا: طبق روایات نام زن عزیز مصر که فریفته یوسف شد. رش، معین، ملده زلیخا.

9 این مصراع در نسخه خطی T با مصراع دوم دم بیت بعد که در نسخه خطی Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

10 این بیت در نسخه خطی T با بیت بعدی که در نسخه خطی Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

دارا: داریوش، نام چند تن از شاهنشاهان هخامنشی، داریوش بزرگ، پسر ویشتسپ شاهنشاه. رش، معین، ملده داریوش.

کیخسرو: سومین پادشاه از سلسله پادشاهی کیانیان، پسر سیاوش و فرنگیس دختر افراسیاب. رش، معین، ملده کیخسرو.

11 این مصراع در نسخه خطی T با مصراع دوم دم بیت قبل که در نسخه خطی Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

* این قصیده در نسخه خطی T وجود ندارد.

* رجز: مستفعن مستفعن مستفعن مستفعن.

هم گشته زین گردان جمل نرگس هویدا ریخته	هم کرده عمان وصل نیلوفر تر در بغل
بر بحر و بر سیلاب زر چون خیل دارا ریخته	از فاتح ابواب زر تا داده فتح باب زر 41 ^{U2}
3 یا ثورمسان را از شکم چرخ گهرزا ریخته	صبحست و خور همدم بهم یا شکل سروج الصم
هم قدسیان را از صفا می بر مصلا ریخته	صبحست یاران الصلاکان ساقی ساز و کا
بر مسکلی نویشان زمان زین سلک گویا ریخته	ساقی ز نظم مخدمان فردوس دیوان زمان
6 رو بهر ذبح قوم بین صد عید اضحا ریخته	چشم طرب با نوم بین در ابر شهر صوم بین
تا عیدها بینی فروزان عشرت افزا ریخته	شد روز عشرت جام جو از نو هلال جام جو
از جزعش اکنون هرطرف یاقوت حمرا ریخته	رندی که می بودی ز تف بیجرعه جزعش چون صدف
9 بر خاک احباب آب دن چون خون اعدا ریخته	لیکن بقانون کهن ماییم و اطراف چمن
شبم لسان السثور را بر سر ثریا ریخته	در بسته گلشن جور را بر چرخ برده دور را
از شیشه چرخ آب گل هر سو چو سقا ریخته	تا نبود آلاگر دمل بر خاک گلشن عقل گل
12 ساقی چو گل خندان شده وز گل چو صهبا ریخته	مطرب عنا دل خوان شده وز زلف عود افشان شده
خاکسترش چون غالیه درحیب جوزا ریخته	با مجمر خور ناصیه عودی که گشته تعیبه
درد فراق کاس می بردی و فردا ریخته	خشک و تر نوروز و دی بر باد داده صوت نی
15 بی آنکه گوید ربنا انزل علینا ریخته	روح الله جان را قضا نقل مویذ از سما
وز کعبه باطن همه اصنام اغوا ریخته	یاران ز جوش زمزمه کرده چو زمزم جمجمه

1 جمل U2: بغل T // 3 ثورمان را از U2: ثورما فرا ز T // 4 یاران الصلاکان U2: یاران کالصلاکان T // 6 نوم U2: بزم T // 10 الثور را T: الثورا U2 // 12 وز گل چو U2: وز خنده T // 14 تر U2: تر و T // فراق ت: فراع ت U2 // 11 اصنام اغوا U1: اصنام و اغوا T .

10 ثریا: شش ستاره کوچک در کوهان ثور، رش، معین، ماده ثریا.

15 این بیت فقط در نسخه خطی U2 وجود دارد.

عبارۀ "ربنا انزل علینا" قسمتی از صد و چهاردهمین آیه سورۀ مائدۀ قرآن مجید است.

آذر چو شمع زر لکن نور از تجلی ریخته	47 ^b T جبریل مرغ انجمن وز شاخ سدره باب زن
دارد که دیدست اینچنین بر خسته عمدا ریخته	چنگ و برشیم را بین دال و الف باهم قرین
3 وز نقشهای دایره صد تیر ترسا ریخته	چون قصر زرین پنجره دف کرده پر از منظره
هر گوشه زان چوب و بر من بین سلوا ریخته	عودی شده موسی سیر در عود و مضراش نگر
چون عیسی معجز قرین روح معلا ریخته	41 ^b Ü2 نیهای مریم آستین هر دم برین طرف گلین
6 عشق از تک چه تاخته آب خرد را ریخته	محنت حجاب افراخته عشرت ثعاب انداخته
نقل آسمان بر خوان ما انتم سکارا ریخته	وقت صلوات و جان ما از می شده حیران ما
دست تحرک گشته مثل هم پای بت را ریخته	تا فکر خارج کش امل آرد شود نی الحال حال
9 کش دست منعم در قدم نعمت مهیا ریخته	مجلس شده عین نعم چون بزم شاه محترم
کو چرخ را از کوبه نجم عطایا ریخته	خضر سکندر مرتبه داراب دارا دبدبه
صد درج در بر زین غزل از درج انشا ریخته	شه بیت دیوان ازل کو قبل از اصفا فی المثل
12 خاکستر ما آتشت بر باد یغما ریخته	ای یاد زلف سر گشت آب رخ ما ریخته
عشقت زده سر پا بران وان بی محابا ریخته	گر پخته عقل هرزه خوان صد آرزو درد یک جان
بادی چنان نبود عجب کز نخل خرما ریخته	گردیده زا هم آن دو لب دشنام ریزان چون رطب
15 بیرون بکاس چشمها جان سیل غوغا ریخته	من غرق طوفان بلا در خانه دل دایما
چشم زجاج ریزه را در راه عمدا ریخته	دل کو ز چشم رفته تا دیگر نسازد سینه جا
چون خامه زآن سودا زده در سیر سودا ریخته	48 ^a T تا کاتبی آن دلشده جویای خطت آمده
18 یابد بسر سنگ غور جرم دنابا ریخته	در بلده ات یک عقرب ار اکلیل جوید از ضرر

3 پر از T: بر زر Ü2 // 7 صلوات و جان ما از می شده حیران ما Ü2: صلت و جان ما حیران ما از می شده T // 8 را
 Ü2: T // 9 در Ü2: از T // 15 در Ü2: وز T // بکاس Ü2: بکاش T // 18 ضرر Ü2: صرصر T .

5 مریم: مریم عنراء مادر عیسی، دختر عمران و از نسل داود. رش، معین، ماده مریم.

از دزدی رایب مگر ببریده دست آید قمر	کش چرخ پنج انگشت زر از سیم غرا ریخته
تو مصحفی خصم از کران بیند ترا گردد عیان	سبع المئتان در زمان او را ز اجزا ریخته
دایم ترش دارد جبین شخص حسود کوه کین	3 بهر تخیل حل بین بر جرم خارا ریخته
عمار عمرت کش رسد جاوید بودن تا ابد	کحل تماشای ابد در چشم شهلا ریخته
42 ^a U2 تا گشته ز ابر خور فلک الماس تیغت برقی زن	کام فتن راز و دهن دندان ایدا ریخته
از سهم تمکینت جگر گشته جیل را دل دگر	6 کار ریز ملحش دی بسر اطفال آسا ریخته
هر دل که نبود در زمن سوادى سودت را وطن	بیند درون شهر تن قصر هویدا ریخته
از صورت نوعی بجان گر نبودت تابع جهان	بی زلزله بیند عیان طاق هیولا ریخته
گر طبع چرخ کز روش جز حاسدت خواهد خورش	9 بیند زمین در خواب کش دندان بالا ریخته
پراز در تمساحوش از گنج کیش بحر کش	کان تو در دفع عطش لعل مصفا ریخته
از خاک درگاهت مدد دارد فلک بی حصر وحد	فیاض فیض بی عدد ز اعلى بر ادنا ریخته
افشانده فتح از لا مکان بر گرد شبرنگت روان	12 چون عامری که عمر و جان بر زلف لیلی ریخته
کس خاک در عهدت بسرکی ریخته غیر از بقر	وز فر بهی دان آن دگر کافسر سویدا ریخته
از تاب دستت در زمن گردیده ام محروم تن	تلخم شده آب دهن کفها ز حمی ریخته
نخلیست جاهت پر ثمن تا ساق عرشش رفته سر	15 اثمار آن از خشک و تر برآ و بحرأ ریخته
48 ^b T روزی که تیغ افشان شود مو بر بدن پیکان شود	وز خنجر بران شود خون مدارا ریخته
گر افعی رمح ترا بیند عدو دندان نما	در کام بیند فجاءت زهر مفاجا ریخته

5 فلک T: فکن U2 // 6 کتر U2: کج T // 10 پر از در U2: بر دار T // 11 مدد دارد U2: مدد دار T // 15 پر ثمن T: پر ثمر U2 // آن U2: او T // برآ و بحرأ U2: بر اوج بحرأ T .

12 لیلی: زنی از قبیله بنی عامر عرب که طرف عشق مجنون. رش، معین، ماده لیلی.

- تو چرخ اقبالی و فر شهزاده ات در سایه خور
 سر خیل شاهان مرتضی نقد علی آن مجتبی
 شهزاده کعبه است از صفا اولاد ارکان مرو را
 شاها منم آن پر هنر کز نظم و نثر من قدر
 بر سیر کیوان او فکن یعنی سماک کلک من
 42^bB هر معنیم کاورده سر بیرون ز خط و شعر من
 بی مایه گر گوید مرا بد گو بود قولش خطا
 شد مایه بر نقص من کم تا مخمر گشته تن
 رسم جدل دارد بلی با هر بزرگی از دلی
 گر خورده خون فیل غم که کنده پشه از هم
 بر غوث تا یابد کمی در خلوت عیسی دمی
 پیوسته چشم از ترح بیند اشارت در قدح
 گشت از شکایات قضا این شعر چون رحمت بلا
 تا پیر هندستان فکن بیند ز پیل قفل تن
 چون گرگدن خصم ترا باد سر فیل بلا
- کو فیض در دور قمر بر گل اشیا ریخته
 هم نقد دین در خاک پا هم جنس سودا ریخته
 3 یا رب نگردد این بنا تا هست بطحا ریخته
 گوش جهان را سر بسر لؤلؤی لالا ریخته
 هر لحظه صد تیر و پون از برج جوزا ریخته
 6 صد صیح بیرون همچو خور از شام یلدا ریخته
 زینسان که نظم کیمیا بر دین و دنیا ریخته
 نانم بتنور فتن یا سوخته یا ریخته
 9 دجال کسی بیند ولی آب سیحا ریخته
 با انکه گرما هر دمم شخص محیا ریخته
 هر سو بخورده مرهمی رخساره ما ریخته
 12 گویا که از روی فرح ابروی ایما ریخته
 اکنون بشمشیر دعا خون وی اولا ریخته
 روغن مئال گرگدن در چشم بینا ریخته
 15 وان فیل چشم عاج سا او را ز میسا ریخته

1 کو Ü2: کز T // 10 پشه Ü2: پشته T // 11 هر سو بخورده Ü2: زهر نخورده T // 12 ابروی Ü2: - T // 14 پیل Ü2:
 لیل T // 15 گرگدن Ü2: گردن T .

2 مجتبی: حسن مجتبی، امام دوم شیعه، فرزند ارشد امیر المومنین علی. رش، عمید، ماده حسن مجتبی.

6 شام یلدا: شب یلدا، درازترین شب سال، میلاد. رش، عمید، ماده یلدا.

7 این بیت فقط در نسخه خطی Ü2 وجود دارد.

12 این مصراع در نسخه خطی T با مصراع قبلی که در نسخه خطی Ü2 به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

ایضاً له

وز نخله نه شاخ شد زرین خرما ریخته*	بر سقف نیلی کاخ شد سیم مطلا ریخته	49°T
شد کوه شام از طور خود چون طور سینا ریخته	تا از کلیم مهر ید صبح تجلی کومه زد	
3 در ساغر فیروزه بین لعل مصفا ریخته	شب را شکسته کوزه بین آن ساقی هر روزه بین	
نقد حواریون نگر پیش مسیحا ریخته	دست بروج افشانده زر بر صبح عیسی دم دگر	
وز روزش آب کوکبه شد کوکب آسا ریخته	بگذاشت تخت هر شبه سلطان شب رخ چون شبه	
6 هم شد عروس چرخ را از دست حنا ریخته	هم از سفیداج صبا گلگونه زد بر رخ هوا	36°U1
گل‌های بابونج نگر زمین کهنه دیبا ریخته	این خلعت سادج نگر گوهر در و مدرج نگر	
در گنج هر ویرانه بین صد گنج دارا ریخته	این پر گهر خمخانه بین وین زر فشان پیمانہ بین	
9 در جام غم گاه از سبو آن شادی افزا ریخته	مستان مستی آرزو شک صبوحی کرده بو	43°U2
روحانیان از بسام و در بهر تماشا ریخته	مجلس چو خلد هشت در گردیده روحانی ثمر	
مستان بهم پر خون دل نقد تولا ریخته	نماید از مستان خجل و ز طور مستی مضمحل	
12 وز نخل صحبت حلق را برگ تبرا ریخته	برکنده جانها دلق را در حلقه غم حلق را	
صد چون بدخشان ساخته یک جرعه هر جا ریخته	ساقی ز رخ خون ساخته یاقوت گردان ساخته	
یا قطره‌های آب گل بر روی زیبا ریخته	شکل جبابست آب مل یا فیض حق بر عقل گل	
15 یا میوه مینوست آن بر سقف مینا ریخته	در انجمن لؤلؤست آن یا لعل عنبر پوست آن	
نطع از آدیم آسمان گل تا ثریا ریخته	مجلس نعیم دوستان جنت مقیم آستان	

1 زرین U1: زرینه T U2 // 6 حنا U1 U2: خینا T // 9 صبوحی U1 T: سبوحی U2 // 11 خجل و ز U1 U2: خجل جز T
 // 13 خون U1: خون T U2 // 14 یا فیض T: با فیض U1 U2 // 15 لعل T: نقل U1 U2 // 16 نعیم دوستان جنت مقیم U1 U2
 : مقیم دوستان جنت نعیم T.

12 بدخشان: ولایتی است در کشور افغانستان در قسمت شرقی آن و متصل بترکستان شرقی که معادن لعل در کوهستان آن بطور فراوان یافت می شود. رش، معین، ماده بدخشان.
 * رجز: مستعلن مستعلن مستعلن مستعلن.

- 49^bT مالیده بر خلد برین بر سر چو صندل حور عین
 منقل چو خور آتش فشان گردان کبوتر آسمان
 کیوان و بهرام آن زمان گر نبودش بیشک عیان
 از مجمر پر عود ما دودی که گشته عطرسا
 آن هشت تا داداش بین شکل بهشت آرایش بین
 سحر ربایی را نگر کو بهر ارباب نظر
 یا آن مجرد راهبر از بهر احیای بشر
 چنگ آمده رشک فلک او تازد اگر چون ملک
 مانند نسوان جوان بر رخ فکنده ریسمان
 دف چرخ کرده چنبرس رخشان جلاجل اخترش
 رخشان نبات قند کزوز قند خیز قند خنز
 هم مطرب از درج گهر در کام نی کرده شکر 37^aU1
 43^bU2 دل کو چو سیلابی بکف هر چند ریزد هر طرف
 صبحست و خور رنگین چنین خون شیت ایا حنین
 مجلس شده عین نعم چون برم شاه محترم
 یا بس که استاد آسمان در خدمت شاه جهان
 شاهی که گر همچون قدم کونین را خواهد عدم
 50^aT آن نکته دانی کین غزل چون زهره خواهد در محل
- 3
 6
 9
 12
 15
 18
- دردی که ساقی بر زمین از باده پالا ریخته
 چون مرغ گردان جان فشان انجم ز اجزا ریخته
 بیند ز شخص انس و جان سودا و صفرا ریخته
 صد چین و ما چین بی خطا بر زلف جوزا ریخته
 از صوت هر یک تاش بین صد لطف یکتا ریخته
 از چوب خشک اثمار تر در رشته حلوا ریخته
 موسی شده در بار خرا اعجاز عیسی ریخته
 بردی چو چنگی از سمک زاواش کالا ریخته
 وز طره عنبر فشان عود مطرا ریخته
 وز دیده خور پیکرش بر مه ثریا ریخته
 صد مصر شکر هر دم از قند شکر خار ریخته
 هم زلف ساقی کحل تر در چشم صهبا ریخته
 بگذاشته سیر سلف بر کیش ترسا ریخته
 یا جرعه‌های ماست این بر چرخ والا ریخته
 کز دست منعم در قدم نعمت موفا ریخته
 او را شفق از کران خونست بر پا ریخته
 گردد چو بنیان ستم ترکیب کبری ریخته
 بر فرق بیند فی المثل زو در چو بیضا ریخته

1 بر خلد U1: در خلد T U2 // 5 بین U1 U2: به بین T // 6 ربایی را U1 U2: بیایی را T // 8 زاواش U1: ز اووش U2
 را واداش T // 10 خور T U1: خود U2 // 11 کزوز قند U1: کز آن قند U2 // شکر هر دم U1 U2: نیکو هر دم T // 16
 بر پا U1: در پا T U2 .

- ای هر دم از چاه ذقن آب رخ ما ریخته
بر مار زلف چون رسن صد خیل سودا ریخته
- لعلت کزو جان ملک صد سو زده سر بر فلک
از خنده هر دم صد نمک بر ریش جانها ریخته
- سر و قدت چون آه من بر باد داده جان من
برگ گلت در راه من صد خار غوغا ریخته 3
- بر خاک راهت روی تر پوشیده ام ای سیم بر
چون آنکه پنهان کرده زر خاکش بیالا ریخته
- در کوی تو شبم که آن گشته چکان از ناودان
گویا که در باغ جنان تر میوه طوبی ریخته
- تیغ فراق غم رسان دور از تو خون یکسان
بر خاک ره پیش خسان هر لحظه قصدا ریخته 6
- شد تا بم از جان و جگر در وصلت تیغش بدر
تب دار را آبی بسر از مهر گویا ریخته
- از خاک راه او صبا جان دار در هجران مرا
دارد مگر بعد از فنا بر پور سینا ریخته
- ای داغ تو بر هر دلی داری بهر مو بسملی
در راه چون تو قاتلی خون من اولاً ریخته 9
- چون کاتبی تا در گذر میرم بیایت هر نظر
از خانه صبرم بسر خاک تقاضا ریخته
- هر لحظه چشمت از کمین چون چشم شاه پاک دین
از گشته در صحرای کین صد پشته تنها ریخته
- شاهی که در روز ازل حب هوایش بی خلل 44°U2
این ابر آتش بار تا باران گرما ریخته
- در دشت سیل این زمان تلج محلل نیست آن
تا ثور منزل کرده خور ناورده سرما سر بدر
- در دشت سیل این زمان تلج محلل نیست آن 37°U1
50°T
گویی که جوزا را تنه سنک آمد و آتش زند
- گرمای زده ز انسان علم کز آتش آن دم بدم
خوبهاست کش کوه کران از تف گرما ریخته 15
- گرمای زده ز انسان علم کز آتش آن دم بدم
کاتش ز کانون نبه پیدا به پیدا ریخته
- نبود عجب گر زین هوا بیند سموم سم لقا
بیضا شده از ذره کم وز ذره بیضا ریخته
- همچون سمومی خویش را شخص مهرا ریخته 18

8 مگر T Û1: نگر Û2 // بحرأ و برأ Û1 Û2: بحرأ و بورأ T // 16 گویى Û1 Û2: گویا T // 17 وز Û1 Û2: در T

// 18 سمومی Û1 Û2: سموم T .

- بستانند در که تیغ خور از برق پی در پی کمر
 دیوار تر بر تر نگر از هم چه سان وا ریخته
- تا خازن گنج صیا هشته طلسم شیر را
 آتش زده چون اژدها هر سو بایدا ریخته
- 3 گه بوده ذره خوشه چین که بر تر از رورن امین
 گاهی غبار آتشین در چشم اعمی ریخته
- گاهی بزه کرده گمان بهر کلاغ هند خوان
 تیرش چو ترک آسمان خون بی محابا ریخته
- که برده از ذو النون گفت که گشته گرک بره کن
 که در سرای پیرزن آتش بعمدا ریخته
- آن رفت و زان طور کهن قطعا نمی گوید سخن
 گشت آن حصار از پنج و بی بی چنک و یغما ریخته
- بست این دم از جوزا کمر در خدمت شه چون قدر
 آن شه که در بذل گهر از مهر جوزا ریخته
- سر خیل شاهان مرتضی نقد علی آن مجتبی
 کز کان کف سیم عطا اقصا به اقصا ریخته
- تا زارع پاشش ضمان نامد زمان را جاودان
 کی در زمین کن فکان شد انجم آسا ریخته
- چون او بکین برون شود کونین دیگرگون شود
 وز کیسه گردون شود سیم مدارا ریخته
- 44^bÜ2 در هیچ دل از آب غم ابر کفش نگذاشت نم
 سیلاب خون صد پی گذشت از رزم او در کوه و دشت
- 51^aT می گفتم از دریا سخن بحر کفش گفتا بمن
 اما دم تیغش نگشت از قتل اعدا ریخته
- تا گشته چرخ از حکم مر او را مزمم چون شتر
 با ما دم از دریا مزن کان نیز از ما ریخته
- گر مکه را نبود علم از جد آن باب کرم
 دیده چو حب قطن در هر شب مهیا ریخته
- روز و غابر سان جد ز ابر بلا باران ید
 بیند ز هم سنگ حرم چون ریک بطحا ریخته
- رو بسیر چون شد عدو بردش از سر تیغ او
 بر شهر بند جان بد سیل مفاجا ریخته
- و اکنون بدان مانند که مو در ثعلب الدا ریخته

1 بایدا Ü1 Ü2: که بایدا T // 9 تا زارع پاشش Ü1 Ü2: تا زار پاشش را T // 10 وز Ü1 Ü2: از T // مدارا Ü1:
 مداوا Ü2 T // 15 باب Ü1: اب Ü2 آب T // 16 ید Ü1: بد Ü2 T // 17 بسیر چون شد عدو بردش Ü1: بسیر چون شد عدو
 مو بردش Ü2 به سری چون شد عدو مو بردش T .

5 ذوالنون: لقب یونس بن متی. رش، معین، ماده ذوالنون.

هم دوحه لطفش ثمر بر پیر و برنا ریخته	هم باغ خودش داده بر چرخ و زمان را سر بسر	38°U1
وی مهر دست زر چو خود شرقاً و غرباً ریخته	ای صبح اقبال گهر و بحرأ و برأ ریخته	
3 گردد چو شاخ امروز را گلبرگ فردا ریخته	گر باد قهرت از قضا سازد ریاض هفته جا	
گوهر چو فیض آسمان بر دین و دنیا ریخته	ابری که از مازندران کردند در عهدت روان	
رخش تماش از کاس سم در کام بد را ریخته	هر زهر غم کان گشته کم در خاک این روینه خم	
6 بگداخته از ریز شان در حلق دریا ریخته	دست چو مهر زر فشان بر کوهها برف کران	
گر خواهد آن رنج درون بیرون ز اعضا ریخته	محموده ترا ز تیغ و خون مسهل نیاید خصم دون	
ذات ترا در پنچ گه نور از مصلا ریخته	چون خور که سازد بزمگه در اجتماع از مهر و مه	
9 هر جا ز طوفان بین که چون آورده یکجا ریخته	چشمت بی اعدای دون از تیغ و آب و گرد و خون	
گردانده بی سنگش اگر در کوه خارا ریخته	خیلت که هست اهل ظفر چون بسته روز کین مگر	
گردد ز سنگ اولین نه حصن دروا ریخته	گر منجنیق گاه کین بر آسمان سازد کمین	
12 تیغ تو هر صبح از شکم در پایش امعا ریخته	خورشید گر از چرخ خم در تیغ راندن زد علم	45°U2
جایی که صد یوسف چنین اشک زلیخا ریخته	چرخ آردت قمیت زمین بر کف کلاده بیوه بین	51°T
گردد چو از بطن اسد در حشر عوا ریخته	حکم ار کنی در نیک و بد در فک حس از کالبد	
15 مار عدم را در دهن بیسند زبانها ریخته	عقرب چو چرخ نیش زن گر نبودت دشمن فکن	
گاه از زبان خنجرت انا فتحنا ریخته	گه خوانده همچون لشکرت نصر من الله ششپرت	

1 داده U1 U2: داد T // 3 ریاض U1 U2: رداحین T // 12 دست U1 U2: دست T // ریز U1 T: زیر U2 // 7 برون U1: بیرون U2 T // 8 مهر U1: چرخ U2 T // مصلا U1 T: مصلی U2 // 12 امعا U1 U2: امعان T // 13 کلاده U1: کلاره U2 T // 14 حیس U1: چین U2 T // 15 زباننا U1 U2: زبان را T // 16 گه U1 U2: کو T .

4 مازندران: استان دوم، طبرستان، تبرستان، رش، معین، ماده مازنیران.

11 این بیت فقط در نسخه خطی T وجود دارد.

16 عبارة " نصر من الله " قسمتی از سیزدهمین آیه سوره صف قرآن مجید است.

عبارة " انا فتحنا " قسمتی یکمین آیه سوره فتح قرآن مجید است.

- تا شد ز شمشیرت زبون باطل چو خصم نگون
صد نافه آهو بیشتر آورده جمع از دشت و در
هر لا مکان بی مشکلی منزل شده هر منزلی
گردانده خیل پر فنت طوفان آب دشمن
رخش تو آن رخشنده خدا ز یک شرار نعل خود
در اعتدال ارض و یم کز نامدی حکمت حکم 38^bÜ1
از شمع رایت کوست مه تا خور جهد هر شامگه
افشانده صد شمع ضیا هر روز رایت بر ذکا
دستت کانرا دایه شد ابری خبان پر مایه شد
خصمت چو طغرای امان آرد بکف بیند عیان
سرنایت هر دم زدن در دفع خصم کوه تن
در سد پاست هر که رو آورد گفتا گو بگو
این خسرو زرین علم کش هر دو گون آمد علم
جود تو هر جا آمده بر حلق زیبا آمده 52^aT
شاهها پی آن تا مگر آری بگوش این نظم را 45^bÜ2
گر کرده ام مدح گفت ور گفته ام وصف صفت
این نظم گوهر کوکبه با خط زر وی مرتبه
نظمی نه از بادست این شعری نه بنیادست این
- نا حق نشد یک قطره خون قطعا و اصلا ریخته
وز شرم خلقت سر بسر آخر بصحرا ریخته
در کار قصرت هر گی کز دست بنا ریخته 3
هر قطره خون کز توسنت در خاک بیجا ریخته
چون ماه و مهر و زهره صد بر چرخ اعلا ریخته
گشتی غبار آسا ز هم دیوار غبرا ریخته 6
کیون برو آب سیه از طاق خضرا ریخته
زانسان که خور نور از هوا بر فرق حربا ریخته
کز وی به اقصی الغایه شد یاران اعطا ریخته 9
جبر خطای جاودان بر خط طغرا ریخته
طوفان باد کوه کن از باد سرنا ریخته
دستش مریزاد آنکه اواین الجسم را ریخته 12
بر در گهت هر صبحدم اشک تمنا ریخته
زینسان مسمی آمده فیضی کز اسما ریخته
غواص طبعم صد گهر از بهر انشا ریخته 15
از بحر نظم در صفت لؤلؤ لالا ریخته
نظام در درج شبه یاقوت حمرا ریخته
گویا ز پولادست این لفظا و معنا ریخته 18

5 شرار نعل Ü1: شرار نعل Ü2 شراب نعل T // 6 نامدی Ü1 Ü2: ماندی T // 8 حربا Ü1 T: صریا T // 10 جبر Ü1
Ü2: حرف T // 13 علم Ü1: حشم T Ü2 // 15 را T: تر Ü1 Ü2 // 17 زر وی Ü1 Ü2: روزی T .

دنبال خاقانی بس رفتند هر معنی رسی	بهرتر نگفت اما کیس زان نکته آرا ریخته
ریزد صبا خاک از دهان خورشید گوهر از زبان	فرقت اما در میان از ریخته تا ریخته
هر چاه کی زمزم شود هر قطره کی قلمز شود	آن آب کی آدم شود کز باد حتی ریخته
هر شعردان باز از وطن کاید سوی ملک سخن	بیند ز هر یک حرف من بحر گهر زا ریخته
هر صبح تا گردد عیان عنقای قاف آسمان	وز وی شود بر بحر کان سیم آشکارا ریخته
چون قاف بادت مال و زر تا بر فرازی بال و پر	کز شرم جودت بال و پر زرینه عنقا ریخته

مدح امیر معین الدین محمد⁺

ای از زلال چشمه تیغ تو آب فتح	وز عکس حنجرت شرف آفتاب فتح [*]
از گنج نقب رزم کسی بر نیفکنند	جر باد گرز و تیغ سنانت نقاب فتح
39 ^a U1 شنجرف خون مدعی بد سوار ساخت	خیلت که هست کاتب خط کتاب فتح
تیغت که هست ساقی رزم آوران بخون	از کاسهای فرق سران خور شراب فتح
شد هم عنان لشکر منصور از ازل	نصرت که هست تا به ابد هم رکاب فتح
52 ^b T تو آل احمدی و عدو من کند جدال	
	رویش سیاه باد که نبود محب آل
ای گرد موکب سیهت توتیای فتح	ملک تو تخت نصرت و جای تو جای فتح
46 ^a U2 چون طلق آب ساخت همه کوه طالقان	خیلت که هست عین زر از کیمیای فتح

4 باز از وطن U1 U2: باز از نظم T // 8 از U1 U2: در T // گرز و تیغ U1 U2: تیغ و گرز و T // 10 بخون U1 U2: بحزن T // 14 جای تو U1 U2: جاه تو T // 15 طلق U1: کوه U2 خلق T // همه U1 T: - U2 .

1 خاقانی: افضل الدین بدیل (ابراهیم) بن نجیب الدین علی شیروانی ملقب به حسان العجم شاعر مشهور. رش، معین، ماده خاقانی.

5 قاف: کوهی افسانه ای که نام آن در قرآن آمده و مفسران آن را کوهی می دانند محیط بر زمین. رش، معین، ماده قاف.

⁺ امیر معین الدین محمد: پسر چهارمین از سلسله تیموریان. رش، قاموس الاعلام، ماده شاهرخ.

^{*} مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

- تا فتح سوی رایت مهر تو رو نهاد
از آسمان گذشت برفعت لویای فتح
- دولت عدوی جاه ترا خیر باد گفت
آن دم که دست داد ترا مرحبای فتح
- بر بستر فناست بخواب عدم عدو
تا تکیه گاه خیل تو شد متکای فتح 3
- صدر زمان خلاصه دوران امین دین
- بلدر جهان امیر محمد معین دین
- ای آب تیغ قهر تو از جویبار فتح
رمحت براستی قلم زر نگار فتح 6
- شاهان فتوح کار خود از فتح یا فتند
آن شه تویی که از تو بود فتح کار فتح
- کی فتح را قرار بود پیش مدعی
چون با تو بوده ز اول فطرت قرار فتح
- فتح انتظار رزم سیاه تو می کشد
همچون مبارزی که کشد انتظار فتح 9
- شد رسته از مخاطره دوست دشمنی
دشمن که بود خاطر او دوستدار فتح
- جنگ تو و عدوی خیل جوی بی وقار
- رزم محمدسست و ابو جهل نابکار 12
- ای در شهویر مادح خیلت زبان فتح
وی در سنین دست سپاهت سنان فتح
- از آفتاب تیغ تو یک ذره پیش نیست
چندین هزار کوکبه بر آسمان فتح
- بد خواه همچون تیر سر خود گرفت و رفت 53^T
خیل ترا چو دید بباز و گمان فتح 15
- دزدست دشمن تو و نا امن ملکتش
در ملک او چگونه رود کاروان فتح
- گوشی که حال کسر عدویت شنید گفت 39^{U1}
در گوشه نشین که نلداری نشان فتح

6 تیغ قهر U1 U2: تیغ و قهر T // قلم T: علم U1 U2 // 8 بوده U1 T: بود U2 // 10 دوستدار U1 U2: دوستار T .

12 ابو جهل: لقبی است که پیغامبر و مسلمانان نخستین به عمر و بن هشام بن مغیره ملقب به ابو الحکم که با اسلام مخالفت می ورزید دادند. رش، معین، ماده ابو جهل.

خورشید آسمان سعادت جناب تست

هر ذره ز روشن آفتاب تست

45^bÜ2

- 3 ای از خروش لشکر توها و هوی فتح پیوسته سوی رزمگهت رای و روی فتح
از رزمگاه خیل تو هر گل که بر دهد زو نشنود مشام قدر غیر بوی فتح
سوی تو فتح آمد و رخ تافت از بدان این هم نشانه ایست ز بخت نکوی فتح
6 گر مدعی نیافت که خاک رخت شود آن بی طریق راه نیابد بسوی فتح
چشم عدو محیط شد از گریه و ندیدد آن آب رو که یافت سپاهت ز جوی فتح

فخر جهان و سید و سادات عالمی

- 9 همچون پسر خلاصه اولاد آدمی
ای بسته سپاه تو بست و گشاد فتح از جان مرید خیل تو بودن مراد فتح
از فتح نارسیده عدوی تو باد راست آخر بخاک گشت برابر ز باد فتح
12 فتح از عدوی ملک ستانید و با تو داد این بود روز رزم ز داد و ستاد فتح
شاهها جز آستانه قدرت نبود و نیست مبدای بخت و مرکز جود و معاد فتح
تیر فلک که کاتب دیوان عالمست مانند کاتب ننویسد سواد فتح

- 15 گیتی ز فتح نامه رزمت خجسته باد 53^bT

پشت عدو چو قلب سپاهت شکسته باد

7 جوی Ü1 Ü2: بوی T // 11 ز باد Ü1 Ü2: زبان T // 12 عدوی Ü1 Ü2: عدوت T // ستاد Ü1 Ü2: ستان T .

10 این مصراع در نسخه خطی T با مصراع دوم بیت بعدی که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

11 این مصراع در نسخه خطی T با مصراع دوم بیت قبلی که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

ایضاً له

هزار عاشق اگر دید کار یک یک ساخت*	چو قوس ابرویت از نوک نمزه ناوک ساخت
که خرمی نتوان از بهار منفک ساخت	بتندی آن گل عارض چه می کشی در هم
3 ز مصحف دو جهان در جان تبارک ساخت	فراز نون دو ابر و چو دل جبین تو دید
خوش آنکه خانه درین منزل مبارک ساخت	47*U2 ز کسوی تو نبود منزلی مبارکتر
سرود انجمن از ناله چکاوک ساخت	40*U1 دلم پیاد تو ای کبک مست دیر در و دشت
6 که شست بحر مرا ما هی مشبک ساخت	به آب دیده من رحم کن بپا شبگهی
که تن ز کزلک صبح دوم مزلک ساخت	میان جامه ننت ترک روز را مانند
ز تیغ هر مژه خنجر بلارک ساخت	شهیست هندوی حشمت که بهر کج نظران
9 ز شاه راه یقین دور ماند و با شک ساخت	طریق مهر تو و حب سید آنکه نیافت
نشد مخالف و کار بزرگ ز کوچک ساخت	علی سخای حسینی نسب که از ره راست
بمهر سینه چو خورشید تاج تاریک ساخت	امیر ملک محمد که خاک راهش چرخ
12 شمول مدرک بالکل ز جزو مدرک ساخت	نگشت شامل او غالباً ید صناع
بیکدمش دوم اردشیر بابک ساخت	ز بخت نیک فران شیر دل که شد سک او
بسی امور عجب در زمان انلک ساخت	تویی که بخت تو مانند اوستاد ازل
15 نخست روزق این قلم مسمک ساخت	54*T به بحر قدر تو هر گه که لامکان رو کرد
چو قاضی که قضایا بشاهد و چک ساخت	گفت بخامه و خط داد ربط و ضبط جهان

2 می کشی U1 U2: کنی T // 4 ساخت U1 U2: کرد T // 15 این U1: از این U2 T // 16 جهان U1: امور T U2.

5 این بیت در نسخه خطی T با بیت دومی بعدی که در نسخه خطی U1 و U2 به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

13 اردشیر بابک: اردشیر اول، اردشیر پاپکان، پسر بابک، موسس سلسله ساسانی. رش، معین، ماده اردشیر.

* بحث: مفاعلهن فاعلهن مفاعلهن فعلن.

ز آبگینه انجم هزار چشمک ساخت	پی مطالعه دفتر تو چرخ کهن
ترا بدفتر تفصیل اصل ذلک ساخت	میان نسخه اجمال چون نمود زمان
3 که حق ز منزلتش جای فرق کم یک ساخت	تو برتری ز اعادی مثال سوره قدر
رفیق تنگ نفس بهر ضیق مسلک ساخت	حسود جاه ترا بارها دل و سینه
چو خار پشت ز شوکش قضا مشوک ساخت	تنی که با تو درین دشت لاف شوکت زد
6 سیاه پوش شد و نام خود مبارک ساخت	47 ^b U2 برای بندگی خدمت تو والسی هند
هران عمارت بخشش که آل برمک ساخت	به پیش قصر علای تو کمتر از خشیتست
فدا به پایه قدر ورد خود فذلک ساخت	چو جد خویش هران چیز کز قضا جستی
9 نجوم جام و سفیداج صبح آهک ساخت	برای پنجره قدرت او ستاد سپهر
دوات چینیت از بهر موم کومک ساخت	40 ^b U1 مگر تو بو علی زانکه صد سپه دم کار
هلال وار سپهرش بدن مهنک ساخت	چو ماه چارده آنکس که زد بعکس تو دم
12 ز چرخ قوس وز اغصان صد ره اش چک ساخت	نشاند جود تو خورشید را بجلایی
هر آنکه ساخت ز تقییح قابل الذک ساخت	حسن کلاما ارکان بیت غیر از تو
صحایف لمعات ملوک بر افک ساخت	تجلیات خصوص کلام تو بدلیل
15 که شکل نون و الف را کمان و ناوک ساخت	شکار یافت کلامت ازان خود دو جهان
بکلک و کز لکش اصلاح کرد و هم حک ساخت	54 ^b T هر آنچه جز سنخت خواند کاتبی چون من
فدای راه تو خواجه هزار ازین لک ساخت	یکی لک از گهرست این قصیده لیک رهی

2 ذلک T: ذلک U2 // 10 زانکه U1 U2: زانک T // دوات U1 U2: - T // از T U1: ز U2 .

3 در این بیت در انزال قرآن مجید اشاره شده است. در صورتی که در آیه یکم سوره قدر بیان شده است.

7 آل برمک: برامکه، خاندان ایرانی که اجداد آنان عنوان برمک داشتند، و نخستین وزیران معتبر خلفای عباسی از این خاندان بر

خاستند.

چه پاک از قفس غم شکست بال و برم	که چرخ دام بلا بهر مرغ زیرک ساخت
من از محالک غم جان کجا برم که جهان	پی هلاک من از غم هزار مهلک ساخت
سپهر پیر سرم کوی کرد و قد چوکان	3 خواص کثرت سرش بنعل کودک ساخت
ز گلستان تو دارم امید برگ گلی	مهم سعدی شیراز را اتابک ساخت
همیشه تا که بود زهره کو پریشم جنگ	ز تار رشته جام جم و سیامک ساخت
درون انجمت باد زهره حیناگر	6 که جام عیش تو کام طرب مضحک ساخت

ایضاً له

48°02 آیینهای چرخ نگر گر هر آینه	بی صیقلی شد آهن زنگ از هر آینه*
آینه خانه ساخت زلیخای شب زخم	تا یوسف مهش نگرد از مهر آینه
هر دم که امهات به آبا نظر کنند	9 بینند در هر آینه خود را هر آینه
بکر زمین هر آینه کز زال چرخ جست	آمد هرای آری و ناهد هر آینه
رفت آنکه چون نبات خرابات وقت خواب	کردند امهات بزیر سر آینه
از عینهای چرخ فلک بخش می کند	12 سلطان صبح پر حشم و لشکر آینه
41°01 با آنکه در تمیز بد و نیک خوش نیست	فرزند را به از پدر و مادر آینه
شد دختری بچین متولد چنانکه شد	از بهر مادر و پدر آن دختر آینه

2 پی هلاک من Ü1 Ü2: پی هلاکم T // 3 خواص Ü1 Ü2: هوای T // 4 سعدی شیراز را Ü1: سعدی شیر را Ü2 // که سعدی شیراز از T // 5 همیشه Ü1: مدام T Ü2 // 6 حیناگر Ü1 Ü2: حیناگر T // 10 هرای آری و Ü1: هرای ناری Ü2 برای آری و T // 12 صبح پر حشم Ü1 Ü2: حسن بر چشم T .

4 سعدی شیراز: مشرف الدین مصلح بن عبد الله شیرازی، نویسنده و گوینده بزرگ قرن هفتم هجری. رش، معین، معده سعدی. اتابک: اتا بیک، اتا بمعنی پدر و بیک بمعنی بزرگ مربی، مربی کودک بخصوص مربی شاهزادگان. رش، عمید، ماده اتابک. 5 سیامک: دارای موی سیاه، پسر گدومرس که بر دست دیو کشته شد. رش، معین، معده سیامک. * مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

از چین روانه ساخت پی قیصر آینه	55°T خاقان صبح بین که سوی روم عکس روم
روشن برون چنانکه ز خاکستر آینه	آمد ز دود و آتش شب قرص کرم روز
3 چون پیش روی آصف دین پرور آینه	شد محو از تشعشع خورشید و جرم ماه
بهر عروس حجله زیب و فر آینه	خورشید ملک امیر محمد که رای اوست
کردند سنگ و خشت در آن کشور آینه	بر کشوری که ظل فکند برق رای او
6 هر یک ز چار نعل سم اشقر آینه	دارند امهات بگساز سواریش
پنهان کنند در تهِ نه چادر آینه	هر صبح از آه مدعیش دختران چرخ
بهر ثبات نعلش کند خنجر آینه	مشاطه وار ترک فلک روز رزم او
9 بر فرق صبح خرد کند خاور آینه	ای آنکه گر کنیز تو نبود عروس صبح
بودش ز زنگ چون فلک اخضر آینه	48°U2 تا صبح را نگشت ضمیر تو صیقلی
غیر از مه ضمیر تو اش در خور آینه	بر هفت گرد بکر اقالیم چرخ نیست
12 آرند همچو برگ درختان بر آینه	گر از زلال رای تو در باغ نم چکند
از پایه میخ شش طرق منبر آینه	هر که خطیب ذکر ضمیرت کند شود
کی از دهان هرده شود دیگر آینه	دم سردی عدو چکند با ضمیر تو
15 در شهر دختران بشکنند اکثر آینه	نبود عجب که بر سر عمان بی گفت
نزدیک فارسان نبود خوشتر آینه	زان خال اشهبی که برخ ادهم تراست
کشن در زبانهاست زبان آور آینه	55°T خوش شانه ایست دست تو بهر عروس ملک

1 قیصر T: Ü1 قصر Ü2 // 2 قرص T: Ü1 قرض Ü2 // 3 و جرم ماه Ü1 Ü2: روی جزم T // 4 حجله Ü1 Ü2: حجره T
 // 7 مدعیش Ü1 Ü2: مدعیانش T // چادر Ü1: جا در Ü2 چرخ T // 8: ثبات Ü1 Ü2: ثبات T // 9 صبح Ü1 Ü2: صلح T
 // خرد کند Ü1 Ü2: کند خرد T // 14 دیگر Ü1 Ü2: از بر T .

1 روم: یکی از کشورهای اروپا که سابقاً وسعت زیادی داشت. رش، معین، ماده روم.
 3 آصف: پسر برخیا و وزیر سلیمان نبی. رش، عمید، ماده آصف.

چون آب می جهد ز عرق شد تر آینه	هر جا که آفتاب ضمیرت طلوع کرد
گر بر رخ تو باز کند صد در آینه	مانند شانهای مشبک عجیب نیست
3 یا جوج را کجا دهد اسکند آینه	41 ^b Ü1 حاسد ز آب خضر ضمیرت ندید نم
سازد برای زهره خنیا گر آینه	گر مطربت جلاجل دف چرخ را دهد
مشکین خطیست کرده پراز عنبر آینه	کلک سهی قدرت که شد آینه اش دوات
6 در دستش آب گشت بلا آذر آینه	تا حاسدت بدیده خود هم نگون بود
خوبان آهنین دل سیفین بر آینه	همچون زلال بحر حدیثت بدیده اند
مقراز خود ز زهره کند و اختر آینه	مشاطه عروس دلارای نظم تو
9 داری ز ذوالفقار خودش حیدر آینه	بحر کلامت ار بعرب پیش از این شدی
هر دم خرابتر شود از خیبر آینه	فرزند حیدری تو و در دست دشمنت
جز آفتاب رای تو تا محشر آینه	نه طوطی سپهر ندارند چون ملک
12 دارد ز آبگینه نه منظر آینه	49 ^b Ü2 تا نو عروس این غزلت گشته نامزد
و افکنده شمع روی تو آتش در آینه	ای ز آتش جمال تو چون اخگر آینه
پیش دهان عیسی پیغمبر آینه	دارد بدور روی تو جبریل از آفتاب
15 گردد ز شکر طبق شکر آینه	عکس ار فتد بر آینه از شکر لبت
طوطی صفت ز شوق بر آرد پر آینه	56 ^a T در چین اگر ز شکر لعنت رود حدیث

1 T تر Ü1: بر Ü2 // 8 نظم تو Ü1 T: نظر تو Ü2 // 11 سپهر Ü1 Ü2: فلک T // 14 دهان Ü1 Ü2: جمال T // را Ü1
 . T - Ü2

3 این مصراع در نسخه خطی T بعد از ده بیت جا گرفته است که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است.
 یا جوج: نام یکی از قومهایی است که در قرآن کریم بنام مردمی مفسد خوانده شده است. رش، معین، ماده یا جوج و مأجوج.
 10 خیبر: قلعه ای واقع در نزدیکی مدینه که مقر یهودیان بود. رش، معین، ماده خیبر.

- آینه غیر نعل سمنندت بنا شدم
مجنون عشق را پی جمازه حیب
هر که بر وی آینه خندید لعل تو
شد همچو چشم بند پر از چشمه بس که خورد
ما را بما شراب ساقیا نمود
ما با مغان خوشیم که از بهر یکدگر
پیکان یار در کف عضو است هر دم
از تیغ طعن روی تو و رای میر ملک 42^aU1
- دریا دلا گسر آینهها ز آهنسند و روی
هر بیت من گرفته چو خوبان نو عروس
زیبد که زهره کفه میزان کند سپهر
جانی نداشت آینه اما ز حسی طبع
آینه ساز نه کره داند که کس نساخت
محکمتر از سجنجل ایبات روشنم 49^aU2
- با آنکه همچو آینه بر جمله روشنست
مدم سخن بغیر تو کز کاولی گریست
هر چند تیره روز چو چرخم و لیک هست 56^bT
- سنگ اجل کرم شکند شیشه بدن
گر سازدم سپهر چو مهر از زر آینه
کافیست در میانه کوه و در آینه
دامان خویش دید پر از گوهر آینه 3
بر سینه هر دم از مژده ات نشتر آینه
در دست رند نیست بجز ساغر آینه
بستند مؤمنان پی خیر و شر آینه 6
زین به کجا دهند بیکدیگر آینه
چون شانه شاخ شاخ شد ز لاغر آینه
من ساختم برای تو از گوهر آینه 9
بر کف پی مشاهده زیور آینه
از بهر این نبات قمر پیکر آینه
کردم چو روی خوب بتان جان در آینه 12
مانسند من درین کره اغبر آینه
هرگز نساخت ز آهن و رو گر آینه
کز روشنیست نظم من غمخور آینه 15
دادن پی معاش بهر ابتر آینه
در طی پردهای دلم مضمهر آینه
هر پاره زان بود پی یک دلبر آینه 18

3 آینه U1 U2: مهر T // دامان U1 U2: دامن T // 5 شراب ساقیا U1: شراب لب ساقیا U2 T // 9 برای تو U1 U2:
بروی تو T // 10 مشاهده زیور U1 T: مشاهده و زیور U2 .
6 مغان: انسان کامل و راهبر روحانی. رش، عمید، ماده پیر.

بی عکس سرخی نبود احمر آینه*	خون دل منست سفق وز زجاج چرخ
مانند اعمی که کند مرمر آینه	بختم بخواب میطلیلد فیض از نجوم
3 زانسان که در برابر سینبر آینه	ز آه بنفشه بار دلم مه کبود شد
دردا که شد ز سودن رخ مضطر آینه	آینه مشاهده جز زانویسم نبود
رارم ز ناخنان قدم بی مر آینه	گر شد ز چهره آینه زانویسم فکار
6 روشن کجا شود ز دم اژدر آینه	چرخ اژدرست روشنی دل چه جویش
زان رو که زنگ خرش ننماید بر آینه	از دل خیال چرخ زدودن تکوترست
خط کحل و خامه کحل کش و دفتر آینه	بهر نبات مغی دیوان کاتیست
9 آنست حرف حرف دعا گستر آینه	این شعر حرف حرف دعای ضمیر تست
خاور نماید آینه دان و خور آینه	تا بکر صیح را که شفق غازه رخست
جز رای همچو آینه ات دیگر آینه	بلقیس دور آینه چرخ را مباد

فی مدح مولانا نظام الدین

12 و هو یهدی من یشاء الا صراط المستقیم*	42 ^b U1 نیست ما را هادی جز عشق بالله العظیم
شاخ طوبی خرد باید ساخت بر اهل نعیم	در جحیم از آتش عشق ار توان یک شعله یافت
هر الم کز عشق بر عاشق رسد نبود الیم	50 ^a U2 هستیم خوش نیست اما چون ز عشق آمد خوشست
15 تا بدن در وادی عشقش نشد عظم رمیم	هیچ عاشق رو سفید دنیی و عقبی نگشت

1 وز T U1: در U2 // 7 بر U2 U1: در T // 9 آنست U1: زانست T U2 // 12 بالله العظیم U1: والله العظیم U2 //

المستقیم U2 مستقیم U1 .

1 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

12 عبارة " یهدی من یشاء الا صراط المستقیم " قسمتی از آده چهل و ششم سوره نور قرآن مجید است.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

هر مقامی را که دیدم عشق بود آنجا مقیم	جسم از صاحب مقاماتی مقام عشق گفت
حس محدث از کجا و حس ادراک قدیم	عاجز آمد عقل چون وهم و خیال از درک عشق
3 پیش موج قلزم ادراک دستور قدیم	عشق دریایست بی پایان و لیکن قطره ایست
در سقر چون شربت کوثر شود آب حمیم	آنکه گر از طوبی لطفش فتد ظل بر سقر
طوبی از آسیب نارد میوه جز نار جحیم	وانکه گر از کوثر قهرش چکد نم بر بهشت
6 ارض را بهر سکون قافست میم او نه میم	خایط آمد میم نامش ارض را مانند قاف
قول نا معقول لا طایل بود نزد حکیم	نیست از حکام کس مثلش و گر گویند هست
تنگهای سیم گردد پول بر ماهی سیم	گر گذر بر بحر اندازد سحاب لطف او
9 زانکه فرضست اهل دلرا رجم شیطان رجم	دوستان از بلده دل دشمنش را رانده اند
چون دو پیکر کز لکت سازد بیک صربت دویم	ای که گر نبود عطا رد بنده گلکب بمهر
کوکب وارونش از رجعت نگرده مستقیم	هر که تابد رو ز تو تا باز نارد رو بتو
12 نقره خنک چرخ خاکستر شود اندر کحیم	ز آتش تیغ غضب گر شعله بر چرخ افکنی
در زمین همچون دم ثعلب اسد شد رام ریم	تا پلنک آسمان سر پنجه ضرب تو دید
در رحم گویند بسم الله الرحمن الرحیم	نطفه عبادیان از هیبت این داریت
15 نطفه جلی شود کافور تا گردد عقیم	گر شبیهت زهره در نقش صور بندد خیال
زانکه هست قلعی انجم هزارش جالجیم	خوان دیرین فلک را نیست ره در مطبخت

2 حس محدث از کجا و حس U1: حسن محدث از کجا و حسن T U2 // 3 ادراک دستور قدیم U1: اکرام دستور کریم T U2 // 4 گر از طوبی لطفش U1 U2: از طوبی لطفش گر T // 5 چکد نم U1 T: چکدیم U2 // 7 حکام U1 U2: احکام T // نا معقول U1 T: نا معقول را U2 // 8 سیم گردد پول U1 U2: سیم زر گردد T // 9 رانده اند U1 U2: دیده اند T // رجم U1 U2: رجم بر T // 11 رو ز تو U1: از تو رو T U2 // 17 هیبت U1 U2: هیبت T .

14 عبارة " بسم الله الرحمن الرحيم " قسمتی از آیه سیم سوره نمل قرآن مجید است.

	متکا آسیا مدور گشت نه نطع ادیم	تکیه بر دولت تر زبید که بهر مسندت	43°Ü1
	در چمن هر دم بگل بادش کند دست نسیم	خار ترا ز خار گل نبود ولی در عهد تو	50°Ü2 57°T
3	گرچه باشد نعشم خاک سیه از بد غنیم	باغ خلقت دهر مشک آورد و نشانندی ازو	
	یا بتان مه شکاف احمد و دست کلیم	کلک تست آن بر بیاض دفتر بیضا مثال	
	ز بیدش پروانه صد چون طایر عرش عظیم	شمع کلکت چون شود از کرسی آرایان خط	
6	پای کس نگذشت در عهد تو از حد کلیم	مهر عالم سوز اکنون رشته تابی می کند	
	تا رهم از اختر کج گردد گردون لسیم	آفتابا راه ده در سایه لطفست مرا	
	عقل را تا چند بهر هر مهم بسازم مهم	طبع را تا کی برای هر غمی سازم غمین	
9	هیچ نیک اختر میناد اینچنین خصم خصیم	چرخ را غیر از خصومت نیست با این مهر و زر	
	زانکه نقدا در درونش خاک می بینم نه سیم	از خم دیرین گردون چون رسد نقد مراد	
	ز آتش دل می پزد طباخ چرخ اش حلیم	خامی کار من از حلمست آری گفته اند	
12	جاودان سازند جا بر فرق خویشم همچو جیم	گر من این نظم چو سحر خویش در بابل برم	
	هست این نظام اسیر و گوهر نظمش یتیم	بحر لطف و مکرمت بهر یتیمست و اسیر	
	کار من پخته خواهی کرد از خود عمیم	پخته از توزیع جود تست کار خاص و عام	
15	عاشقان را که قسمت عشق آمد از قسیم	تا سخن از عاشقی و عشق و معشوقی بود	
	چون قضا کو مهر با قدر تو می ورزد مقیم	دولت اقبال بسادا عاشق دیدار تو	
	جان نا فرمانش از سقم اجل بسادا سقیم	آنکه از فرمان برت نبود بعشق دل چو خصم	

10 مراد Ü1 Ü2: T // 12 جاودان T Ü2: جادوان Ü1 // 17 بادا Ü1 Ü2: باشد T.

12 بابل: باب ایل، باب الله، دروازه خدا، شهری قدیم در بین النهرین. رش، معین، ماده بابل.

ایضاً له

	58 ^T ای ترا بر دعوی خوبی خط عارض گواه	حسن را حجت سجل کردی بدان خط سیاه*
	آستانت را چرا دارد بملکیت رقیب	چیست او را مدعی ملک منست آنجایگاه
3	51 ^{Ü2} کرد عشقت حکم بر بطلان عقل مدعی	قاضی بر حق ندارد جانب باطل نگاه
	بحر جان می جویدم اثبات کی بطلان او	چون وکیل جان مهجورم تویی بی اشتیاه
	43 ^{bÜ1} جان چو می بخشم دو ابرویت ز من بروج شرع	صحت نفس و ثنبات عقل می جویند آه
6	هیچ کرد آخر دهانت دعوی من با هان	شرع می گردد بمویی وه چه باریکست راه
	کشته معشوق را نبود دیت در شرع عشق	کار شرعی کن دلا یعنی ز قاتل خون مخواه
	مردم چشمش مرا گر کشت کی جویم دیت	زانکه او طفلست و شرعا طفل را نبود گناه
9	کشتنی خواند مرا منظور و شاهد در نظر	نیست جز انصاف صدرم این زمان امید گاه
	هر پیاده کاید از دار القضای حکم او	در بساط از فیل امرش رخ نتابد هیچ شاه
	گر نبدد نه کدو چرخ بر تن عقل گل	کی تواند کرد در دریای رای او شنانه
12	ای فلک قدری که رایت را چو حوانم آفتاب	آفتاب زر قبا بر چرخ اندازد کلاه
	ظاهرت معلوم در عالم بعلم مدرسه	باطنت معروف در عرفان بعرف خانقاه
	برق حکمت می زند در خرمن آتش فسق را	تا درین مزرع نگرده زرع دین را خوشه گاه
15	قاضی بار و کبوتر را شبیهی زان کنون	خنده بر شاهین زند چون کبک و تهیو قاه قاه
	عنصور گردون بشکل نقطه نون شد عیان	یعنی از نامت جهان حرفیست با این قدر و جاه

7 در شرع Ü2 Ü1: در راه T // 9 صدرم این زمان Ü1 Ü2: صدرم در جهان T // 11 نه کدو چرخ بر تن Ü1: نه کدی چرخ بر تن Ü2 نه کدی چرخ بر خود T // 13 ظاهرت Ü1 Ü2: ظاهرت T // 14 در خرمن Ü1 Ü2: از خرمن T // 15 را Ü1 Ü2: زان T // تهیو قاه قاه Ü1 Ü2: تهیوی قاه T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

آن غلامت آمدی از قدر و این از جباه راه	58 ^b T گرنه کیوان نحس و زهره خمر و خور بودی چو سرو
کی کشیدی بار انجم چرخ با پشت دو تاه	ورنه منشق از ضمیرت بودی انوار نجوم
3 چرخ فرزین گشتی و چوب نهال سدره شاه	در بساط قدرت ار شطرنج را بودی مجال
کز زمین رغم کجان همچون الف روید گیاه	راست شد طبع جهان در عهد عدلت آنچنان
روی از محراب عین الثور تا بد جرم ماه	چون کلیم از نطقت آید مانع میل بقر
6 زنگی آسا داغها دارد ز انجم بر جباه	51 ^b U2 بنده قدر تواند افلاک و تا باشد نشان
چون ز نخدان بتان سیمین شود دیوار چاه	بر سر چاهی که آرد تشنه یاد از کفت
کو مرا بی حجتی سر گشته دارد سا و ماه	سرو را با من ندانم مدعای چرخ چیست
9 ذره از چشم مهرش نیست بر حال نگاه	هاون کوبنده چرخ استخوانم سرمه ساخت
می خورم سوگند کین غم ساخت احوالم تباہ	خوردنی در خانه من جز غم و سوگند نیست
طبع آن غافل تغافل می کند زین اتباه	44 ^a U1 زین تباہی می کنم تنبیه گردونرا ولی
12 در ربیع آری بود مملو نیابیع میاه	از بهار مدحتت شد عقل و طبعم عین فضل
گر نیارد داور اکرامت ز اعضای سپاه	کی رهد شهر دل از یغمای خیل فاقه ام
از دعایت می کنم کسب نوادر پنج گاه	راستی را گر مقام این حجازست ار عراق
15 حاکم دار القضای کل بفرمان اله	تا در احکام قضا اجزای بر چپسی بود
زانکه احکام تو آمد دین و دنیا را پناه	سقف عرشت باد فرش آستان محکمه

2 منشق U1: منجشق U2 منشی T // 3 مجال U2 U1: مثال T // 4 کجان U1: کزان T U2 // 6 افلاک و نا T U1: افلاک تا U2 // 9 بر حال نگاه U2 U1: بر خاکم گواه T // 11 تنبیه U2 U1: پیوسته T // تغافل U2 U1: تباہی T // 16 آستان U2 U1: آستانت T // پناه T U1: تباہ U2 .

5 عین الثور: قسمی بابونه که آن را بابونه زرد نیز گویند و بفارسی گاو چشم نامیده می شود، بابونه رنک. رش، معین، ماده عین

الثور.

ایضاً له

59 ^a T	هر می که ساقی سحرا زدن بر آورد	بر یباد بزم داور پر فن بر آورد*
	آن مهر کف که آتش تیغش درون دی	بر زمین تباب قهرز ز برزن بر آورد
	آن شهبسوار ملک که باد تمکنش	3 کرد از هزار کرد ممکن بر آورد
	کوهیست حلم او که برای سکون ارض	صد سنگ همچو قاف ز دامن بر آورد
	در دشت کین چو شعله کشد برق تیغ او	آتش ز خود و دود ز جوشن بر آورد
	از گرمی سیاست او هر شب آسمان	6 پیش از هزار آبله بر تن بر آورد
	گر بر فرنگ بر حسب نیت غزا	تیری ز کش آن قدر افکن بر آورد
52 ^a T	هم گوشوار بدعت و هم طوق کفر را	از گوش چرخ و گردن ار من بر آورد
	ای آنکه وقت رزمگهت تا بهار حشر	9 روینده را بهیات روین بر آورد
	دستان صفت بقلب سیاهی که پا نهد	انگشت عجز میسر و میمن بر آورد
	مردانه آن عرق که چکد از تو روز رزم	تخمی شود که صد چو تهمتن بر آورد
	هر زخمه ای که در تن اعدا کنی بتیغ	12 پیکان ناوک تو بر آهن بر آورد
	چون دشمن تو دشمن دهرست دهر را	بگذار تا دمار ز دشمن بر آورد
	در رزم تا که هست چکاچک تیغ تو	از ماتم عدوست که شیون بر آورد
44 ^b Ü1	لطف تو گر محافظت قصر گل کند	15 در بر اجل بیند و روزن بر آورد
59 ^b T	آن گرز گرز نیست که نرگس نهد بدوش	وان تیغ تیغ تیسست که سوسن بر آورد

10 بقلب Ü2 Ü1: قلب T // 12 بر آهن Ü1: باهن T Ü2 // 16 نرگس Ü2 Ü1: دشمن T // سوسن Ü1: دشمن T Ü2 .

11 تهمتن: لقب رستم بن زال به معنی قوی. رش، معین، ماده تهمتن.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

کود در نبرد نام چو قارن بر آورد	پیش تو خصم را نیست لاف گرز و تیغ
نگذاشتش که جز دم مردن بر آورد	جایی که باد گرز تو همدم بخصم گشت
3 چندان امان نداد که گردن بر آورد	وانجا که تیغ تیز تو سر جست از عدو
پیک تو روز کین چو فلاخن بر آورد	نه کاسه سپهر بیک سنک بشکند
از هر کتف دودست قفازن بر آورد	جوزا اگر نه پای تو بوسد زمانه اش
6 تا صبح بیضهای ملون بر آورد	عیدست شام را ز تو هر شام کز بغل
چون خور گرفته جیب ز ممکن بر آورد	صبح است باطن تو که مکنون غیب را
گرد دهن چو مردم الکن بر آورد	خور گرنه عاجزست بوصفت چرا زبان
9 رنگی که گل میانه گلشن بر آورد	از اتصال خلق تو باشد نه از بهار
جانم ز تن بقهر تهمتن بر آورد	رستم دلا روا نبود گر بعهد تو
صد رمح و کیو و خنجر بهمین بر آورد	52 ^b 02 رویین تن دی از تک هر مو دما دم
12 هر دم بخود رساند و از من بر آورد	جز آه نیست حاصل من وان هم آسمان
کسیمخت جسم دانه ارزن بر آورد	هر دم ز باد سرد من خام طبع را
از سر مرا دو دیده روشن بر آورد	غم نیست گر فلک بیک انگشت تا کنون
15 گللبانگ در علوم مبرهن بر آورد	بی فیض فایض تو که با طبع کاتبی
پنج ستم بسزور عدو کن بر آورد	آن دم که دست عدل تو در باغ دل مرا

1 نیست Ü1: نرسد Ü2 T // 2 بخصم Ü1 T: بخصم Ü2 // 3 سر جست Ü1 T: سرخست Ü2 // 5 زمانه اش Ü1 Ü2:
 زمانه اش T // 6 شام را Ü1: چرخ را Ü2 T // 7 غیب را Ü1 T: غیب را Ü2 // 8 بوصفت چرا Ü1 Ü2:
 بوصف جزا T // 16 عدل Ü1 Ü2: عقل T .

1 قارن: ابن کاوه، پهلوان مشهور ایرانی معاصر فریدون و ایرج و منوچهر و نوذر، او را بلقب " رزم زن " خوانده اند. رش، معین،
 ماده قارن.

7 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

عیسی دود ز چرخ و بسوزن بر آورد	خاری کرم ز حادثه در پای بشکند
در شرق و غرب کی رگ گردن بر آورد	گر صبح پشت کرم نباشد ز آفتاب
3 خورشید راز چاه چو بیژن بر آورد	تا رستم سحر پی افراسیاب شب
تیغی که شاه سبز نشیمن بر آورد	باد از خون مدعیت سرخ تا ابد
بی متنی مقدر ذو المن بر آورد	45 ^a 01 هر حاجتی که بوده و هست و بود ترا

فی مدح امیر چقماق⁺

6 وی ز چشم و زلف تو بهرام کیوان در حجاب [*]	ای مهت را مشتری و تیر و ناهید آفتاب
چشم بهرام و جبین بر حبیب و کیوان مشکناپ	غیفت مه غمزه تی رو زهره لب خورشید روی
غمزه ات بهرام و سر کیوان و ماهت آفتاب	چشم مستت زهره مژگان تیر و عاشق مشتری
9 شکر لعل ترا بر جیس چون کیوان ذباب	مهر و ماه از تیر و چشمت غرق چون بهرام وار
چشم تو بهرام کیوانست یا زهره بخواب	روی تو خورشید و بر جیس است یا تیرست و ماه
زهره و مه را ز مهت آمده در چشم آب	خنجر بهرامت از بر جیس و کیوان برده تیر
12 مشتری نیز آن لبانرا زهره زان چشمان خراب	ماه بی بهرام مهت همچو کیوان تیره حال

5 مشتری و تیر Ü1: مشتری شد تیر Ü2 T // 9 چون بهرام وار Ü1: خون بهرام وار Ü2 T // ذباب Ü1 Ü2: تاب T .

3 بیژن: پهلوان ایرانی پسر گیو که دامتان دلاوردهای او در شاهنامه فردوسی و بیژن نامه آمده است. رش، معین، ماده بیژن.

تیر: ستاره عطارد. رش، عمید، ماده تیر.

کیوان: زحل، رش، معین، ماده کیوان.

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 بر جیس: ستاره مشتری. رش، معین، ماده بر جیس.

⁺ امیر چقماق: الملك الظاهر سيف الدين، سلطان مصر، معاصر شاهرخ تیمودی. رش، آنسیکلوییدی اسلام MEB، ماده چقماق،

جلد سوم، صفحه ۳۲۸.

^{*} رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

چشم را بهرام و لب را زهره جویان چون شراب	53°U2 ماه مهر تیر او دیدست کیوان مشتری
هست چون چشمت غلام مهر رای کامیاب	تیر و ناهید و مه و بهرام و برجیس و زحل
3 همچو زهره مهر و مه بیندش از چشم صواب	میر چقماق آنکه برجیس و زحل بهرام و تیر
نور چشم ماه و برجیس اعظم دوران شهاب	مهر کیوان قدر کین بهرام و تیر زهره عیش
چرخ کین بهرام برجیس اختر کیوان عتاب	مه کمیت تیر طبع زهره عیش مهر چشم
6 تیغ زن بهرام و مهر و زهره اش ز اهل رباب	بنده کیوان ماه فتحش دیده بان برجیس تیر
از خور رایش چو چشم مه رخان دارند تاب	60°T تیر چرخ و زهره و بهرام و برجیس و زحل
زهره و بهرام و برجیس است و ماهت در رکاب	ای عطارد از خور رایت چو کیوان تیره چشم
9 چیست با برجیس پیش چشمها کیوان سحاب	زهره و بهرام و مه در تیر مهر رات نیست
چشم مهر و ماه و ناهید و زحل لعل مذاب	ریخت از تیر تو چون بهرام ای برجیس طبع
چشم میدارند چون بهرام نوری زین جناب	تی رو ماه و زهره با کیوان مهر و مشتری
12 شام کینت تیر با بهرام و کیوان در عذاب	45°U1 صبح مهرت چشم برجیس و مه و زهره منیر
وز مه و ناهید و بهرام و زحل در هیچ باب	سرورا چشم ز مهر مشتری تیری نیافت
مشتری تیرم زند کیوان کند او را شتاب	چشم چون مانم بهرام و خور و ناهید و مه
15 جمل با ناهید لازم دان درین در خوشاب	چشم تیر و ماه و خور برجیس و بهرام زحل
تا بتابد زهره و کیوان ز چرخ و ماهتاب	تا بود در چشم بهرام و مه و برجیس و تیر
چشم مهرت روشن و بنده ز کیوان چون سحاب	باد ناهید و مه و بهرام و تیرت مشتری

6 دیده بان U1 T: دید بان U2 // 8 رایت U1 U2: رویت T // 9 تیر U2 U1: زیر T // 14 بهرام U1: بهرام T U2 .

1 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

زحل: یکی از سیارات منظومه شمسی که گرد خورشید می گردد. رش، معین، ماده زحل.

8 عطارد: نزدیکترین سیارات به خورشید و کوچکترین آنها، تیر، مرکور. رش، عمید، ماده عطارد.

فی مدح میرک محمد⁺

53 ^b Ü2	پا بوس آن مه ار دهم روزگار دست	بوسد فلک بمهر مرا ز افتخار دست*
	زان آرزوی جان دل من دستبوس خواست	وین آرزو نداد مسرا هیچ بار دست
	تا جسم خاکیم بسر کوی او رود	3 در دامن صبا زده ام چون غبار دست
	تا آن طیب گفته که من دست گیرمت	هر مو شدست بر تن بیمار زار دست
	از بس که دست در غم مجرش بسر زدم	هم سر ز پا در آمد و هم شد ز کار دست
61 ^a T	ای دل بزور بازوی جانان بدار پای	6 وی جان ز عشق ساعد دلبر بدار دست
	گونید دست بر دل خود نه چو نیست دل	بر دل چه سان نهم من بی اختیار دست
	ای آنکه سر چو با ختم از تن همی بری	یکبارگی مشوی ازین خاکسار دست
	جان می دهم بساعد تو وقت دستبوس	9 دین دست عهد می کنم ای جان بیار دست
	آنکس که تاب پنجه حسن تو آورد	فولاد باشدش مگر آینه وار دست
	یک جرعه خوردم از پی مهر تو در ازل	میلرزدم چو بید هنوز از خمار دست
	دزدست هندوی سر زلفت ازان برد	12 مشاطه اش بعهد خداوندگار دست
	میرک محمد آنکه بر آورده اند خلق	اندر دعای دولت او چون چنار دست
	از شرم جود اوست که گردون پر نجوم	آورده گرد چون بنه کوکنار دست
46 ^a Ü1	ای آنکه هر صیاح بدارای رای تو	15 هم مهر رو بشوید و روزگار دست
	ابرار ته پیش روی تو لایق بسیلی است	در روز بذلت از چه کند پر نثار دست

6 بدار Ü1: مدار T Ü2 // 10 فولاد Ü1 Ü2: فولاد T // 16 نه Ü1 Ü2: چه T // پر نثار Ü1: پر خیار T Ü2 .

⁺ میرک محمد: پسر شیخ معز الدین عمر تیموری. رش، قاموس الاعلام. ماده محمد.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

- چون دشمنت چنار بدستان بر آمدست
 54^{U2} بد خواست ار چنین بود انگشت در دهن
 زانش زمانه دوخته بر چوب دار دست
 از زهر ناخنش بکشد آشکار دست
 3 از خود چو چو ناخنش فکند بر کنار دست
 کز پایه کوفت بر سر این نه حصار دست
 گاهی چو چرخ خم شود از زیر بار دست
 گاهی فرو رود بگلشن پای همچو کوه
 6 بر باد دادش آتش آن چون شرار دست
 دوران بهر کدام یازید دست ظلم
 یعنی که به بود چو بود با سوار دست
 بخت ز دست قدر بیند اخت چرخ را
 گر چون هزار پا بود او را هزار دست
 گردد ز بیم ضربت دستت عدو بسر
 9 بندد قدر به پیش از وی از اقتدار دست
 آنرا که گشت بازوی قدر تو دست یار
 ماند دمی که باز کنی در نثار دست
 سایل چو دست خویش ده انگشت در دهن
 دارد چو ناودان بسر رهگذار دست
 حاسد که از تو خانه عمرش خراب گشت
 12 در هم بخایدش اسد خور شکار دست
 برجیس پیش فضل تو دست ار برون کند
 کی دادی انیچنین گهر آبدار دست
 شاها اگر نه بحر کفت یاورم شدی
 تا خواستم بمدح تو از هر چهار دست
 دست طبایع از سه نقط یا روان کشید
 15 هر بیت بنده چون فلک زر نگار دست
 بهر نثار خاک رخت کرده پر گهر
 زان کرده از معانی زنگین نگار دست
 در عقد مدحت آمده این شعر چون نگار
 در آستین کشد ز حیا صد نگار دست
 هنگام عرض این سخن پاک پای دار
 18 خورشید پای و زهره صورت نگار دست
 طبع سپهر گرد مرا بوسه می دهد

5 رود T1: - U2 // شود از T1: شودش U2 // 8 بیم U1: نیم U2 T // 9 از U1: - U2 T // 13 بحر کفت U1

U2: بحر کرم T // 15 خاک U2 U1: خاکت T .

	تا خواستی به تیغ تو نظمی که آمدست	
	هر جا که پا نهاد درین فکر طبع من	
3	تا لا مکان بفکر نیاورد زیر پای	46 ^b Ü1 54 ^b Ü2
	گر در دعای تو نبود دست یار من	
	تا باشد از جهات شش انگشت کرد جسم	62 ^a T
6	بادت چو شخص عالم کبری ز کبریا	
	یکسر ردیف آن گهر شاهوار دست	
	آمد بمرحبا ز یمین و یسار دست	
	بر نخل مدحتت نرسانید این فکار دست	
	چون ناخن بریده نیاید بکار دست	
	کو شخص روح راست دم گیر و دار دست	
	بر هر چه هست از کرم کرد کار دست	

فی مدح ولی بیک

	عید قربانست و هر قاتل بقصد بسملی	
	کعبه معنی طلب ای دل که در صحرای عشق	
9	خضر همره جو که در راه بیابان فنا	
	جان اگر میل صفا دارد بسعیش سعی کن	
	از مگیلان استخوان ما سفید ار شد چه غم	
12	بر سر خار مگیلان وصل جوی کعبه را	
	گر کفن خواهی نمازی بحر وحدت جو ازان	
	جامه کعبه است این یا خیمه قدر امیر	
15	کعبه ارکان ملک دین ولی بیک آمدست	
	آنکه خالی از خیالش نیست ذکر ذاکری	
	زننده آن قربان که بیند عید روی قاتلی	
	ره روانرا نیست بهر طوف ازین به منزلی	
	حاجیانرا میروود بر باد هر سو محملی	
	زانکه بی سعی نباشد مرد را زین حاصلی	
	خضر را آن شمع کافور است در هر محفلی	
	گر شود صد وصله پس هر وصله باشد واصلی	
	زمزم آنجا هست چون پیر معطل عاطلی	
	زانکه ذیلش کرده دست آویز جان با هر دلی	
	آستان با صفایش قبله هر مقبلی	
	وانکه عاری از دعایش نیست قول قایلی	

6 کبری Ü2 Ü1: کبرا T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

وز دعای او نگردد غافل الا غافلی	از هوایش سر نه پیچاند کس الا ناکسی
وز سرایش چار طاق عنصری بیت گلی	از خیالش نحل سبز آسمان شاخ گلی
3 جز تو کو دریا دلی کش هست چون دریا دلی	ای تو در دریا دلی سر چشمه دریا دلان
تا بسیط خاک هست اینها که دید از کاملی	بحر جود و افرت بهر عز پست و فقیر
جای اقبالست آنرا کی هلد جز جاهلی	آستانت جای اقبالست و جاهل می هلد
6 چون تو کلک عدل بهر خط ترانده عاقلی	47 ^a 01 در زمان عدل تو قطعاً دلی آزرده نیست
صاحب زنجیر را عدلت نخاند عادل	داشت زنجیر زرین نو شیروان زین پیش لیک
در کهن مزرع نیابد آب گشت مایلی	ابر فیض سیل جودت کز نگردد آبیار
9 جز بسوی راستی میلی ندارد مایلی	راستی تا کرد عدلت خلق را منع را کژی
هر کجا بحرست جز دست تو دارد ساحلی	هر کجا کوهیست جز علم تو دارد جنبشی
دخل هندستان برای خرج نبود فلفلی	در درون قدر قدر مطیخ انعام تو
12 هیچ جا زین به نخواهد کرد نقل ناقلی	ناقلی نقل مکان دشمنت را نقل کرد
فرق باشد در میان از عالمی تا نازلی	نیست چون تیغ تو آن باران که نازل می شود
تربیشان گر کنی هر فضله گردد فاضلی	موی ناخن فضله شخصند لیک از فصل خویش
15 باطلی گر زانکه گوید گفته باشد باطلی	مملکت حق تو آمد مدعی در حق تو
حیله ای سازد که تا محشر نباشد حاملی	رایت ار خواهد میان عالم بیضا و شب
ملک را نبود دوامی جز بعدل شاملی	چون دوام ملک خواهی عدل کن با خلق زانکه
18 هیچ جا در هیچ فن مشکل که ماند مشکلی	گر ضمیرت مشکل خلق اینچنین آسان کند

6 تو کلک 02 01: توکل T // ترانده 01: نزد دل 02 برد دل T // 8 مایلی 01: سایی T 02 // 11 هندستان 02 01:
 هندوستان T // 12 زین به 02 01: به زین T // 14 تربیشان 02 01: تربیت T // 16 عالم بیضا T 01: عالم و بیضا 02 .

از پی قربان بجز خصمت مبادا بسملی	سرورا عیدت مبارک باد و ایام شریف
عیدی ار جوید ز جود خود فکن بروی طلی	ملک را از عدل تو دو لحظه عیدی دیگرست
3 بنده ای هم ای کاش بودی عالمی یا عاملی	63 ^a T عالمان و عاملان را عید و عیدی هر دو هست
هر نی کلک مرا در سینه چاه بابلی	کاتبی وارم سخن حلال آمد که هست
سازدم خمر سخن هر وصله کاغذ موصلی	55 ^b U2 گرنه زهدت دست من گیرد جو کردم مست نظم
6 عقل گل را نیست فکر از طعنه لا یعقلی	خصم از بد نفسی ار بد گویم جزوی بود
با وجود پخته نظمان چیست خامی حاملی	طبع من با آنکه چندین دیک معنی می پزد
هر کجا نقشی نگارد هست نفس زاملی	کلک داعی جز دعای دولت گاه سواد
9 از ره آید عید و گردد باز چون مستعجلی	تا بود معهود اهل دین که در سالی دو بار
خارج این نوع ملک را مبادا داخلی	داخل ملک تو گاهی عید و گه نوروز باد

فی مدح ضیاء الدین احمد

چو ابر مست شود جرعه ریز بر لاله*	47 ^b U1 پیاله نوش که شد باز جلوه گر لاله
12 مگر که داشت بدخشان زمین مقرر لاله	بخاک لاله ستان لعل میل در میلست
در انتظار که کی آید از سفر لاله	سفید شد بسر کوهسار دیده برف

1 مبارک باد U2 U1: میاد T // 3 عاملان T U1: عادلان U2 // بنده هم عاملی T U2: هر نی کلک مرا در سینه چاه بابلی U1 // 8 زاملی U1: کاملی T U2 // 11 ریز T U1: زیر U2 // 12 ستان لعل U2 U1: ستانت که T .

4 این بیت در نسخه خطی U2 در اینجا آمده، اما در نسخه خطی T پس از بیتی آمده است که به شکل طبع.....حاملی است. در نسخه خطی U1 به این شکل نیامده است.
* مجتث: مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلن.

	چو عاشقان سر پر خون بنهاد بر کف دست	بفرق آتش و در پای نیشتر لاله
	بکوه طبل بشارت ازان نوازد کبک	که یافت بر سپه گلستان ظفر لاله
3	چهار سطر ز خط سر آمد یاقوت	ز دست بر سرو می خواندش زبر لاله
	چو عاملان بدهن بسته دید خاکستر	شکنجه چند خورد چون نخورد زر لاله
	بباغ روضه درختان ز لعل و یاقوتند	بهشت شد چمن و نخل بارور لاله
6	گهی زمرد و گه لعل ساخت گاهی مشک	شکفته باد که دارد بسی هنر لاله
	گهی که ژاله فشانای کند سکندر ابر	ز آب خضر و سیاهی دهد خبر لاله
	بموی سوخته زنک بست راه مشام	که داشت ز آمدن خون مگر خطر لاله
9	56 ^a 02 که خواند این غزل چون نبات در گلشن	که گرد جام نوشتست نیشگر لاله
	از نور شعله خود بر و بحر روشن ساخت	چو تاب مشعل دارای بحر و بر لاله
	چمن ز خون دلم گشت سر بسر لاله	گشای نرگس و هر گوشه نگر لاله
12	بروز بحر تو گردابهای خونین است	اگر گلست مرا در نظر و گر لاله
	بدان هوا که پرد همچون بکوه غمت	ز کبک کوه کنند دام بال و پر لاله
	و گرنه خسرو حسن تو خواهش ریخت	چرا بخلعت سرخست جلوه گر لاله
15	بهر طرف که ز باد هواست جستی او	که از خدنک غمت می کند حذر لاله
	برای بستن خون جمع کرد خاکستر	که دارد از تو بسی ز خم در جگر لاله

1 بنهاد Ü1 Ü2: نهاد T // 3 زبر لاله Ü1 T: ز سر لاله Ü2 // 7 دهد خبر لاله Ü1 Ü2: خبر دهد لاله T // 9 نوشتست Ü1 T: نوشتست Ü2 // 12 اگر گلست Ü1 T: اگر در گلست Ü2 .

- 1 این بیت در نسخه خطی T با بیت بعدی که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.
- 2 این بیت در نسخه خطی T با بیت قبلی که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.
- 9 این بیت در نسخه خطی Ü2 با بیت بعدی که در نسخه خطی Ü1 و T به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.
- 10 این بیت در نسخه خطی Ü2 با بیت قبلی که در نسخه خطی Ü1 و T به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است. بعلاوه مصراع اول این بیت در نسخه خطی T با مصراع اول بیت بعدی که به عبارۀ "چمن ز خون" آغاز می شود بیتی تشکیل کرده اند.

- 48^{U1} ز شوق نرگس مست تو گشت دیوانه
 در آرزوی تو بسیار دیک سودا پخت
 که داغ کرد ز سودا میان سر لاله
 ز خام و پخته همین داشت ما حضر لاله
- 3 فکنند چون عدوی میر دین سپر لاله
 که ماه ساغر او راست جرعه خور لاله
 نکرد حقه یاقوت پر گهر لاله
 نکرده حقش یاقوت پر گهر لاله
- 64^T غبار مشک فشان سم سمنده را
 زهی ریاض ترا مه گل اختران شبیم
 مثال سرمه کشیدست در بصر لاله
 بهار قدر ترا چرخ سبزه خور لاله
 بیآورد بهمان میل در نظر لاله
 ز سرمه میل کشد چشم دشمنت وانگاه
- 9 سوار عدل ترا باد پا نسیم بهار
 ز کوه حلم تو هر سنگ کعبه بصفاست
 سم تکاور لطف ترا شرر لاله
 ز باغ رای تو جام جمست هر لاله
 ز لعل ساخته قصری چهار در لاله
 بیوی آنکه نسیم ترا بود منزل
- 56^T گر آفتاب اعادی فرو نرفت بکوه
 ز بس که کوفت سر حاسدان تیغ ترا
 علامت شفق شب چراست در لاله
 عمود خویش بخوناب ساخت تر لاله
 نموده است چو در دامن شجر لاله
 بزیر سایه رمح تو پیکر مریخ
- 12 مگر ز دست تو نوشید می که چون نرگس
 ز ابر ظلم تو آب ار خورد عجب نبود
 علامت شفق شب چراست در لاله
 عمود خویش بخوناب ساخت تر لاله
 نموده است چو در دامن شجر لاله
 بزیر سایه رمح تو پیکر مریخ
- 15 دگر چو برق نه بیند ز که اثر لاله
 ز کاسه سر خود سازد آبخور لاله
 مگر ز دست تو نوشید می که چون نرگس
 ز ابر ظلم تو آب ار خورد عجب نبود
 سموم قهر تو گر بگذرد بقله کوه
 پی غزال کوزنی که داغ تو دارد
- 18

3 گر Ü1: کز Ü2 T // میر دین Ü1 T: میر دن Ü2 // 4 ضیاء دین Ü1 T: ضیاء الدین Ü2 // 11 سازد Ü1 T: ساز Ü2 .

8 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

	دم شکار گذار ار کنی سوی کهسار	
	ز بهر جرگه صید تو کوه کرده کمر	
3	نسیم قهر تو زان کاسه بر سرش شکند	
	زند به پیش وقار تو کوه لاف از حلم	
	حسود اگر بنیئل کوه بیستون گردد	48 ^b Ü1 64 ^b T
6	بدور کاسه بزم تو چرخ را چه عجب	
	ز برق رای تو بر دست اگر فتد پرتو	
	بعهد سفره جودت ندید دیده چرخ	
9	چو کاتبی شده جامش تهی درین مزرع	
	بهار معدلتا جرعه ز جام شماست	
	ز ابر باد سخا و بهار لطف تو بود	
12	بشکر و وصف تو تا کرد دست در کاسه	57 ^a Ü2
	چو بکر صبح دوّم بین میان مهر و شفق	
	بفر مدح تو گفتم قصیده رنگین	
15	ازین قصیده که هستش بیاض گلشن صبح	
	چه میوه ایست حدیثم که در قدح نوشی	

1 گذار ار کنی T Ü1: گذار کنی Ü2 // 4 نخندد Ü1 Ü2: بخندد T // 6 چرخ را Ü1 Ü2: دور را T // 7 رای تو Ü1
T: لای تو Ü2 // تیره Ü1: نیز Ü2 نیز T // 8 بخوان T: بخان Ü1 Ü2 // 9 جامش تهی Ü1 Ü2: جام میش T // 10 و گر لاله
Ü1: و ار لاله Ü2 اگر لاله T // 11 سخا و بهار T Ü1: سحای بهار Ü2 // 12 بشکر و وصف T Ü1: بشکر وصف Ü2 // 13
نظم مرا Ü1 Ü2: طبع مرا T // 14 بفر مدح T Ü1: بفر مدح Ü2 // 16 نقل T Ü1: لعل Ü2 .

5 بیستون: نام مرکز ولایت در عهد هخامنشی بود. و قریه ایست در دهستان چمچال. کوه بیستون کوهی است در مجاورت دهکده مذکور. رش، معین، ماده بیستون.

بکوه قاف مگر روید این قدر لاله	گل معانی من بین بنظم همچون کوه
ز ابر بذل کند آب روی جر لاله	نجست سوسن کلکم جز از سخای تو هیچ
3 نیابد آب رخ از ابر بی مطر لاله	نجوید از دگری فیض شعر رنگینم
ازین دعاست سرافراز و تاجور لاله	دعای تخت تو گویم که زیر تاج سپهر
کشد سپاه و علم آورد بدر لاله	مدام تاز پی کارزار لشکر دی
6 ز خون چون شفق خصم کوه و در لاله	چو تیغ مهر سنان تو باد مهر آرای 65 ^a T

ایضاً له

نیست پیش جان گدازان در شمار انگشتین*	گر سلیمان جست بهر گیر و دار انگشتین
گرچه ناید جان گدازانرا بکار انگشتین	از پی انگشتین در بوته باید جان گداخت
9 کز برای مهر دارد اعتبار انگشتین	خاتم جم ای دل ار داری مگولب مهر کن
حلقه کعب پیاله در خمار انگشتین	49 ^b U1 ما نمی جویم مهر جم که رندانرا بست
زانکه دارد در نگین رهر این چهار انگشتین	دست شوی از خاتم نقش و سواد حرص و آز
12 کان نگین در چشم من به زین هزار انگشتین	لعل اشک آور نه پشت از بهر شهوت حلقه ساز
بر کن از سر چشم دیو و گوش دار انگشتین	تو سلیمانی و عقل انگشتین و دیو نفس
زانکه دور افتد ز انگشت نزار انگشتین	57 ^b U2 خاتم معنی چو خواهی روح را لاغر مساز

2 نجست U1 U2: نخست T // ز ابر بذل U1: ز بذل ابر U2 T // 3 نجوید U1 U2: بجوید T // نیابد U1: نیامد U2
 نیاید T // 4 تخت تو U1 U2: بخت تو T // 6 سنان تو باد U1 U2: نشان تو با T // 9 جم U1: جام T U2 // مگو U1 U2:
 بگو T // کن U1 T: کین U2 // 10 حلقه کعب U1 U2: حلقه کعبه T // 11 نقش T U1: نفس U2 // 12 پشت از بهر U1
 U2: در پشت از T // 13 عقل انگشتین T U1: عقل عقل و انگشتین U2 // دیو نفس U1 U2: نفس دیو T // 14 بر کن U1
 U2: بر کن T .

9 این بیت در نسخه خطی U2 و T با بیت بعدی که در نسخه خطی U1 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

10 این بیت در نسخه خطی U2 و T با بیت قبلی که در نسخه خطی U1 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

- تن پیرو ریا مجو خاتم که از غارت گران
قبله آنرا دان که چون سایل حدیث فقر گفت
کعبه جان جو که در دیوان سلطان کبیر
حلقه کعبه بدست احمد ار خواهی بین
آصف اعظم فصیح ملک و دین احمد که هست
چیست کوه قاف کوهست از زبرجد حلقه
سایه دستش اگر بر مار گنج افتد شود
با وجود آنکه انگشتش چنین در زر گرفت 65^{bT}
- ای وزیریم یمین کز در سلطان چرخ
از چنار ار بشنود قمری دعای دست تو
گر بود زیر زمین فیروزه چرخت رواست
رایت افزونست از انگشتین بازی صبح
نام تو داود اگر بردی سلیمانرا را شدی
ور سلیمان هم نجستی باز مهر مهر تو
نام نیکت از فولاد چون جوهر هزار انگشتین
کز عزای حاسد جاهت نمیدارد چرا
صاحب دیوان چرخ ار بنده ات نبود زحل 49^{bT1}
- می شکافد از صدای افتخار انگشتین 18
کنبد فیروزه را در عهد کان دست تو 58^{aT2}
- بیم انگشتست چون شد استوار انگشتین
در نمازش دار شاه ذو الفقار انگشتین
حلقه این در بود نزد کبار انگشتین 3
در بنان آصف جم اقتدار انگشتین
همچو جم از نقش نامش نامدار انگشتین
دست خواهش را در انگشت و قار انگشتین 6
حلقهای استخوان در جوف مار انگشتین
نیست یک انگشت او را حق گزار انگشتین
ز بیدت چون شخص عالم در یسار انگشتین 9
طوق خود سازد بی دست چنار انگشتین
زانکه انگشت تو دارد دستیار انگشتین
گر فلک باور ندارد کو بزار انگشتین 12
حلقهای درع او در افتعار انگشتین
هدهدش بردی بدزدی عکه وار انگشتین
ساخت از فولاد چون جوهر هزار انگشتین 15
کنده رخسار و سیه کرده عذار انگشتین
دفترش بستاند و گوید سپار انگشتین
می شکافد از صدای افتخار انگشتین 18

1 بیم Ü2 Ü1: نیم T // 5 فصیح ملک و دین احمد که هست Ü2 Ü1: ضیا را ملک و دین احمد شدست T // 8 گزار
T Ü1: گزار Ü2 // 10 بشنود Ü2 Ü1: بشنو T // 11 زمین Ü1: نگین T Ü2 // 13 داود Ü1: داوود Ü2 // 14 نجستی Ü1
Ü2: بجستی T // هدهدش بردی بدزدی Ü2 Ü1: هدش بردی بروی T // 16 کز Ü1: گر T Ü2 .

- راستی تو خاتم دورانی و فرزند تو
 رکن دین محمود آنکه از عجز وصف نام او
 آنکه از خورشید رای روشنش در کان دهر
 و آنکه تا فخرش بنام اوست دارد بهر نام
 فی المثل تو خاتمی و اسم اعظم نام تو
 این غزل دوشم روان می آمد از دل بر زبان
 قیمتی تر نیست از لعل نگار انگشترین
 66^T عارضست آن با دهن یا خود در آتش کرده
 دم بدم جوید دلم در خط سبزت آن دهن
 چند خواهد جان من پیش دهانت زینهار
 لعل خندان بدل انگشتر می باخت لیک
 گر قدم چون حلقه انگشترین شد دار جای
 روی تست آن بر دهن یا زرگر دوران نهاد
 آصفا تا جانب تخت سلیمانی شدی
 گر سلیمان داشتی بر تخت جا کردی بجان
 گر بحر جان دست سرد و کرم دورم بیش از این
 دست رس چون یافتم بر پای یوست دار چرخ
- 3 هست چون نامی که سازد آنگشترین
 مهر دارد بر دهان مشکبار انگشترین
 کرد پیدا چون زر خالص عیار انگشترین
 ننک از ملک سلیمان بلکه عار انگشترین
 باد با این اسم تا روز شمار انگشترین
 آنچنان کز دست افتد بر کنار انگشترین
 قیمتی باشد ز لعل آبدار انگشترین
 از برای داغ دلهای فکار انگشترین
 9 چون کسی که گم کند در سبزه زار انگشترین
 کشتنی را کی رسد در زینهار انگشترین
 این تبسم جان من تا کی بیار انگشترین
 12 چیست پیش آن بت چابک سوار انگشترین
 بر کف دست وزیر کامکار انگشترین
 اوفتاد از دست دیوان دیار انگشترین
 15 در رخت چون زر بدست خود نثار انگشترین
 در خزان انگشت برای در بهار انگشترین
 چون سلیمان بدست اختیار انگشترین

9 دم بدم Ü2 Ü1: دم بد T // 11 لیک Ü1: گفت T Ü2 // 13 یا زرگر Ü1 Ü2: یا زر که T // 16 بحر جان T Ü1:
 بحر جان Ü2 //

4 مصراع دوم این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد. بعلاوه در نسخه خطی T مصراع اول این بیت با مصراع دوم بیت بعدی که در نسخه خطی Ü1 و Ü2 به ترتیب بالا آمده است بیتی تشکیل کرده اند.
 5 مصراع اول این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

58 ^b Ü2	این بدان ماند که رستم در چه اسفندیار	داد بیژن راز بعد انتظار انگشترین
	نقد جرجان در شتر خانه است و آنکه این مثل	همچو قزوینی که جست از رهگذار انگشترین
50 ^a Ü1	گرچه هر بی مایه را رسمست از زیر و برنج	3 ساختن وانکه کشیدن در قطار انگشترین
	کاتبی بگداخت نقد جان و از بهر تو ساخت	نازک و پر نقش چون لعل نگار انگشترین
	هست بلقیسی درون حجله هر بیت ازین	هر یکی را از سلیمان یادگار انگشترین
	مردم آبی پی این بکر گوهر بار نظم	6 ساختند از نسیم ماهی در نجار انگشترین
66 ^b T	مانده در حیرت ازین انگشترین سقراط عقل	از پی انگشت این غلمان تبار انگشترین
	ساخت چرخ از لعل مهر و حلقه سیم هلال	در خور این کوره گردون هزار انگشترین
	مانده نجلت از تن انگشترین سقراط عقل	9 همچو افلاطون که گردش شرمسار انگشترین
	شاید از پیش در نظم بدست ترجمان	گوش گیرد بر مثال گوشوار انگشترین
	دیر تر زان ساختم خاتم که داعی مفلست	کی شود بی سیم و بی زر آشکار انگشترین
	تا بود ذکر سلیمان در میان انس و جان	12 کاسمانش داد تخت و روزگار انگشترین
	باد بر ملک سلیمان خامه حکمت روان	کم مباد از دست قدرت هیچ بار انگشترین
	مثل آن انگشتری کز وی سلیمان ملک یافت	باد در ملک سلیمان هزار انگشترین

1 جرجان T Ü1: جرجان Ü2 // 3 رسمست از Ü1: رسمست زار T Ü2 // ساختن Ü2 Ü1: ساختن T // 7 ازین انگشترین T Ü1: ازین انگشتری Ü2 // انگشت این غلمان تبار T Ü1: غلمان این انگشت یار Ü2 // 8 چرخ از لعل Ü1: لعل از چرخ Ü2 از لعل T // 9 نجلت از تن انگشترین سقراط Ü1: در نجلت از تن انگشتری سقراط Ü2 در حیرت از تن انگشترین سقراط T // 10 از پیش T Ü1: از چه پیش Ü2 // 14 انگشتری Ü1: انگشترین T Ü2 .

1 اسفندیار: جهان پهلوان ایرانی، در روایات ملی پسرک گشتاسپ پادشاه کیانی. رش، معین، ماده اسفندیار.

2 قزوینی: زکریای قزوینی، عماد الدین محمود، وی در ادب و شعر صاحب قریحه بود و بهجغرافی آشنایی و علاقه تام داشت. رش، معین، ماده زکریا.

7 سقراط: فیلسوف معروف یونانی. رش، معین، ماده سقراط.

9 افلاطون: نام یکی از حکماء مشهور یونان که شاگرد سقراط و معلم ارستو بود. رش، عمید، ماده افلاطون.

فی مدح مولانا فصیح خافی⁺

منشی دیوان گل آن دم که کرد انشا قلم	از خط و خالت مرکب بود با سودا قلم [*]
دیده ام بر راه خطت همچو کاغذ شد سفید	که گهی بهر سلامی رنجه می فرما قلم
روی تو طغرای حسنی و زلف را مشاطه سر	می برد گویا که آوردست در طغرا قلم 3
آنچنین خوبی که جای حرمت ار باید نوشت	کم کند آنجا کرام الکاتبین عمدا قلم
از دل ساخت تو نتواند نوشتن نکته	گسرنه از فولاد فرماید سخن پیرا قلم
گاه گریم گاه نالم گاه باشم زیر تیغ	نیست یکمو فرق بی خط تو از من تا قلم 6
مانده ام در پنجه مهرت بچشم در فشان	چون در انگشت جناب آصف کبرا قلم
از پی تعظیم خط و دفتر انشای اوست	در کتابت آنکه خیزد دم بدم از جا قلم
در هلاک حاسد مفلس دخان بارد ز دم	بر سر گنج خطش مانند اثر درها قلم 9
در بهشت عدن دستش غیرت طوبی شود	چوب خشکی اگر پیوند سازد با قلم
وصف جزم عزم او در مصحف اجزای گل	می نویسد قاف و سبحان الذی اسری قلم 67 ^T
ای خطت را مهره کاغذ زجاجی دایره	وی موالیسدت بسنان آدم و ابنا قلم 12
کاتب دیوان گردون گر نگشتی گرد تو	بازویت او را به تیغ دست کردی با قلم
عقل گلرا خواست رایت در خط آرد باز گفت	نیست بر دیوانه پیش مردم دانا قلم
گاه تحریر تو دانی چیست مقصود از صریر	می زند گلبانگ بر ارباب استیفا قلم 15

9 مفلس Ü2 Ü1: مفسد T // 15 از صریر Ü1 Ü2: صریر T // استیفا Ü1: استغنا T Ü2 .

4 کرام الکاتبین: بزرگن نویسندگان، فرشتگانی که کارهای خوب و بد انسان را ثبت می کنند. رش، عمید، ماده کرام.

10 بهشت عدن: بهشت عدن برای آن می گویند که انسان همیشه در آن خواهد بود. رش، عمید، ماده عدن.

11 عبارة " سبحان الذی اسری " قسمتی از آیه اول سورة اسراء قرآن مجید است.

⁺ مولانا فصیح خافی: فصیح خوافی، احمد بن جلال الدین محمد از رجال و نویسندگان نیمه اول قرن نهم هجری. رش، معین، ماده فصیح.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

- می رود خطی برا عظامی قلم بیجان سفید
 قطعه قطعه استخوان نسر طایر شد سفید
 کی کشد از خط امرت سرکه گنج حکمتست
 گر عطارد نیست از صمغ مرکب در دوات
 رشک دستت کرد دریا را بناخن بی فرود
 تا دم عقد بنانت با شدش رنگ نگار
 بست حنا اول و کرد آخر انگشتان سیاه
 لوح چون کرسی و حورا دم ز طویی لک زند
- 59^bÜ2 ور گذشتی از سیه کاری در ایامت مداد
 گر کند قطع از تو ناید در میان قطعا دوات
 از تو گر دستور یابد با دوا نگشت ضعیف
 کی قلم را دست کردی کارشان دوران دو شاخ
- 67^bT دور از گنج بنانت ز هر غم پر نوش کرد
 خامه در کف حاسدت را می نماید خام رنگ
 تا نوشتنی حکم غزل تیران مفکوک را
- 51^aÜ1 آصفا آنی که می گوید دمادم آفرین
 خامه فکرم ز وصف کوه حلمت قاصرست
- 3 ما بیند آن پیچیده بر اعظما قلم
 همت لیکن بر آنجا قط نزد قطعا قلم
 3 از سیه پختی درون دفتر دنیا قلم
 از چه فرق خود دو پیکر ساخت چون جوزا قلم
 باورت گر نیست اینک بر لب دریا قلم
 6 بست دست اول ز برگ سبز بر حنا قلم
 تا بود در عقد گردن سرکش و رعنا قلم
 پاک اگر سازی بموی گیسوی حورا قلم
 9 چون گنه کاران نکردی در دو شاخ آوا قلم
 ور ز حکمت سر کشد گردد بسر حکما قلم
 دست پیچد نیزه نی را در دم هیجا قلم
 12 گر بعهدت بودی از تر دامنی قلم
 پوست زان افکنند لاغر گشت مار آسا قلم
 گویا نو سر ز دست از تخته غیرا قلم
 15 نیست از افلاس همچون کاتبی یکتا قلم
 کرسی و عرش خطت را لوح از جان با قلم
 در کتابت نیز گردد کند در خارا قلم

3 سرکه Ü1 Ü2: هر که T // دنیا Ü1 T: دانا Ü2 // 6 سبز Ü1 Ü2: - T // 7 کرد آخر Ü1 T: بس کرد Ü2 // 9 مداد
 Ü1 Ü2: مدار T // 10 بسر حکما Ü1 Ü2: بسر حکمت T // 12 کارشان T: کازسان Ü1 Ü2 // 13 بنانت ز هر غم پر
 نوش Ü1: بنانت ز هر غم بر نوش Ü2 غمت ز هر غم پر نوش T .

11 مصراعهای این بیت در نسخه خطی T جایجا شده است.

می نوشتم شمه از خط همچون عنبرت	شد مثال خط گلبویان عبیر افشا قلم
بنده را قبضی که بود از اشتیاق خدمت	شرح بسطش کی بکاغذ راست آید یا قلم
شکر می گویم که گشتم سر فراز از دستبوس	3 بر چنین دولت که دارد دستبوس الا قلم
همت من گرچه بهر سیم و زر در هیچ ملک	بر ثنای کس نراند از فرط استغنا قلم
باشد آهوئی که در شهر شما از بی زری	چون نویسم خط نیابم جز نی صحرا قلم
چون مقط صد زخم دارم بر تن لاغر همی	6 سر نوشتم تیغ را کردست در مبدا قلم
حال کوه فاقه را هر که کتابت می کنم	بر فراز قاف دارد سپر چون عنقا قلم
تا دوات نقره کوب چرخ باشد پیش تیر	کش زحل شد حیر و شاخ سدره در منشا قلم
حقه سبز فلک بادا دوات چینیت	9 ای ترا بر دفتر کونین و ما فیها قلم

ایضاً له

60°U2 نام لعلت نقش اگر سازند در چین بر دوات	نی قلم شان عسل گردد ز موم سر دوات*
آهوئی من نام خطت کی توان تحریر کرد	گر نباشد شاخ سنبل خامه و عنبر دوات
68°T گر نویسم نامه از زاری خود بی خطت	12 خامه ام بر نامه گیرید زار و بر محبر دوات
نقش خطت با منیان در دیده زار ترم	هست چون مشکین مرکب با بریشم در دوات
آب تیغت جویم و سودای باطن بس غلیظ	ظاهرا در دور خطت شد مرا پیکر دوات
چون من از سودای خطت شد سیه چون در رگش	15 زان خورد بر رک ز فصاد قلم نشتر دوات

1 افشا U2 U1: افشای T // 2 شرح بسطش U1: شرح بسطش T // 3 از U2 U1: - T // 5 آهوئی
T: آهو این U2 U1 // 10 قلم شان U2 U1: قلم زانسان T // 12 بر محبر U1: محبر بر U2 محمر بر T // 13 با بریشم T U1:
یا بریشم U2 // 14 آب تیغت U2 U1: آب جویت T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

بهر او می شد مرکب کوهی و ساغر دوات	در خط وصف لیت کلکم سر افزای نمود
لیقه را چون رشته شپیرین یافت در خنجر دوات	خامه ام تابا دوات اوصاف حلوای تو گفت
3 گرچه طوفان را بود عمال را اکثر دوات	کشتی نوحست عالم زا دواتش پیش او
پیش عامی می نهند آری پی تسخر دوات	51 ^b Ū1 تیر را چرخ ار بدورش خواند کاتب باک نیست
چیست گویا می کند روشن بخاکستر دوات	چرخ می مالد زحل را بر دواتش در نهان
6 می نهد دل بر سیاهی همچو اسکندر دوات	از پی خضر خطش کاب حیوت روشنست
وی ز حس خط ترا زینده چون حیدر دوات	ای دو سر مانند تیغ ذو الفقارت رمح کلک
کاتب رای ترا خور خامه و خاور دوات	دفتر قدر ترا گردون خط و انجم نقط
9 گشت غلمان خط طوبی خامه و کوثر دوات	خازن فردوس دستت میل خط هر گه که کرد
با جبل ابریشمین پرورد در منظر دوات	از برای خمره کلکت سیه قیطاس را
ور نه از جبرئیل کلکت یافتی یا در دوات	گر نه اعجاز ید بیضات دیدی کلنگ بار
12 کی خلیل آسا خلاصی دیدی از آذر دوات	کی کلیم آسا زدی نوک عصا بر نیل کلک
چون بخاری از بلای رشته تن مضطر دوات	61 ^b Ū2 ور طیب خامه ات بر سر ندیدی داشتی
چون قلم صدره دوانیدیش از احبر دوات	دوده حبر دواتت گر نکردندی زحل
15 تا بجای لیقه کلکت کردی آنرا در دوات	68 ^b T قوس را گر چله بودی مشتری کندی ز هم

3 زا دواتش Ū1: را دواتش Ū2 را دواتش از T // 4 عامی می نهند Ū1 Ū2: عارف می نهد T // 5 می مالد Ū1 Ū2: می نالد T // گویا Ū1 Ū2: کو T // 6 حیوت Ū1: حیات T Ū2 // 9 دستت Ū1: دوست Ū2 دست T // 10 را T: تو Ū1 // 11 بار Ū1: باز T Ū2 // یا در Ū1: یاور T Ū2 // 15 لیقه Ū1 Ū2: لیغه T .

3 در این بیت اشاره ای است به طوفان نوح.

10 این بیت در نسخه خطی Ū1 وجود ندارد ولی در نسخه خطی T به ترتیب بالا آمده و در نسخه خطی Ū2 نیز با بیت قبلی که به ترتیب بالا آمده است جابجا شده است.

13 این بیت در نسخه خطی Ū1 وجود ندارد.

کاتب خور می زند بر تخته اخبر دوات	هر نماز شام از رشک دوات و خامه ات
بر برشیم می کند ناهید خیناگر دوات	تیر را بر مهر خطت بر فلک ز او تار چنگ
3 از زر آبش هست مملو چون دبیر خور دوات	کاتب افلاک تا طغرا نویس رای تست
کش بصد ابریشم از وی هست نیکوتر دوات	با دوات سیم مه کی سر در آرد خامه ات
کی گشاید خامه او بر روخ او در دوات	ور نباشد خامه قاصر دفتر و دست ترا
6 کی ز شرم همت گردد بر آن همبر دوات	دور از کیمخت سبز چرخ اگر دوزد غلاف
زیر دامن عود عنبر چون مجمر دوات	خامه ات را می فروزد از پی عطر مشام
ساختی مریخ صد پی آهن خنجر دوات	لایق کتابت از بودی دوات آهنین
9 بهر او در خانه از نخ افکنند بستر دوات	حبر اگر بر باد کلکت خامه اش منزل کند
مهر گفتا لایق دستور نبود هر دوات	خواست تا گردد دواتت شیشه سبز سپهر
کو نمیداند گرش می پرسی از مصطر دوات	حاسدت را آنچنان چهل مرکب غالبست
12 آتش از سردی زند در دست چوبی اخگر دوات	آصفا فصلیست این کار باب خط و خامه ات
ور نه زو می دید کیمخت ادیم ابتر دوات	از پی کشتی سرما دوخت تنبان ادیم
در شتا جز خانه سرد و دو چشم تر دوات	کاتبی آسیا بی سیمی ندارد هیچ برگ
15 گر نویسیم گردددم چون خامه بی لنگر دوات	وصف موج آب بحر فاقه و کشتی فقر
سر مه دان آمد دوات من مخوان دیگر دوات	میل کلکم می کشد در چشم بکر نظم کحل

3 زر Ü1 Ü2: مه T // 5 دفتر و Ü1 Ü2: دفتر T // 8 کتابت Ü2: کاتب T // 9 حبر Ü2: جبر T // در Ü2: چون T // 10 سپهر Ü2: فلک T // 13 سرما Ü2: مه تا Ü2 // 16 کلکم Ü2: چشم T .

8 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

9 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

10 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

13 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

جز دعایت گر نویسم چون کرام الکاتبین	جرئیل سرنگون سازد بیک شهپر دوات	52°Ü1
تا سجنجل سازد از قرطاس و افشاند شکر	طوطی زرین قفس کش هست آبشخور دوات	62°Ü2
کاتب قدر ترا کش هست از خط آیتی	باد ساق عرش کلک و قبه اخضر دوات	69°T

ایضاً له

یاقوت بار شد کف گوهر فشان صبح	یاقوت آفتاب بر آمد ز کان صبح*
صندوق پیش ازان که نهد زرگر سپهر	چون گل سفید ساغت بیکدم دکان صبح
صبح از سیاه زنگ نشان می دهد بمهر	زان شد دراز جانب مغرب نبان صبح
راند از تکاو خود بفریدون چو مار رمح	ضحاک لیل را علم کاویان صبح
منزل کنند بر سر هر چشمه کاروان	این چشمه روان نگر و کاروان صبح
در عرضه که کشتی انجم معین است	خشت زر او فکنده به بیع الزمان صبح
طاوس روز شهپر خود ساخت بادن	شب چون مکس رمید ز شکرستان صبح
افکند گرگ در رمه فرعون شام را	گاه از عصا که از ید بیضا شیان صبح
شد میزبان شب بدر از خانه سپهر	تا دست و پا دراز کند میهمان صبح
در دور خواجه از زر خورشید آسمان	زنجیر عدل ساخت انوشیروان صبح

7 خود Ü1 Ü2: جود T // 9 بیع الزمان Ü1 Ü2: میغ از زمان T // 10 ز شکرستان Ü1 Ü2: ز بیکرستان T //

7 فریدون: پسر آبتین، یکی از بزرگان داستانی اقوام مشترک هند و ایرانی در روایات ایرانی. رش، معین، ماده فریدون.

ضحاک: پادشاه داستانی که پس از جمشید در ایران سلطنت پرداخت. رش، معین، ماده ضحاک.

علم کاویان: اختر کاویان، درفش شاهنشاهی که ایرانیان آن را در جنگها پیشاپیش سپاه می بردند و پس از هر پیروزی گوهرهایی بر آن می افزودند چندان که درفش پوشیده از زر و گوهرهای گوناگون شده بود. رش، عمید، ماده درفش.

11 ید بیضا: دست سفید و روشن، کنایه از دست حضرت موسی که هر وقت در بغل می کرد و بیرون می آورد نوری از آن ساطع می شد. مجازاً بمعنی کرامت و خرق عادت، ید بیضوی هم گفته اند. رش، عمید، ماده در بیضاء.

13 انوشیروان: لقب خسرو اول شاهنشاه ساسانی ملقب به دادگر، بیست و یکمین پادشاه ساسانی. رش، معین، ماده انوشروان.

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

کوکب فرورز کوکبه آسمان صبح	اعظم فصیح دولت و دین آنکه رای اوست
با چشم و دست بسته زند سایه بان صبح	فراش آفتاب بدعوی برای او
3 نی باز روز ماند و نی آشیان صبح	69 ^b T طاوس رایش ار نکنده جلده بر سپهر
دانی که چیست خورشید و نان صبح	آترا که آب و نان ز سر خوان جود اوست
مانند آفتاب عنان بر عنان صبح	62 ^b T ای شهبوار رای تو در گیر و دار ملک
6 شوید دهن بچشمه آب روان صبح	هر صبح پیش از آن که برد نامت آسمان
پس چیست چنبر فلک و رسیمان صبح	52 ^b Ū1 گر آفتاب هیمة کش مطبخ تو نیست
خورشید را چوینه هند در دهان صبح	در صبح نیست مرده رایت چرا سپهر
9 چون قصر شب سیاه شود خان و مان صبح	صبح ار رود ز سایه خور رای تو
چون ذرها بخشش زر آسمان صبح	جانها ب خاک در گه قصر تو مایلند
هم شمع خور گذارد و هم شمعدان صبح	چون آفتاب قهر تو تا بد ز شرق کین
12 یا تیغ آفتاب کشد یا سنان صبح	خصم ترا که همچو شب افتاده تیره روز
بالای گنج زر همه وقتی بسان صبح	روشن دلان ز دولت مهر تو می روند
وانکه فکند نقطه زر در دهان صبح	هر صبح کرد در سر نام تو سر فلک
15 چرخش قمیص زر دهد و طیلسان صبح	برجیس اگر در انجمن خواند این غزل
از دفتر رخت ورقی گلستان صبح	ای جرعه لب می چون ارغوان صبح
ای جان عاشقان ز گه جویم نشان صبح	جان از درازی شب هجران بلب رسید

2 سایه بان Ū2 T: سایان Ū1 // 3 و نی Ū2 Ū1: و نه T // 10 آسمان Ū1: آستان Ū2 T // 12 کشد یا سنان Ū2 Ū1: که شد با سپان T // 15 غزل Ū1 T: غزا Ū2 .

5 این بیت در نسخه خطی T با بیت بعدی که در نسخه خطی Ū1 و Ū2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

6 این بیت در نسخه خطی T با بیت قبلی که در نسخه خطی Ū1 و Ū2 به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

	ما را حرام گشت بدور رخ تو خواب	
	صبح ار نسوخت آتش مهر تو در درون	70°T
3	در دور آفتاب جمال تو دم بدم	
	آن شعلهای صبح نه شعلست کز غمت	
	از بس که داشت آتش مهر تو در درون	
6	روی تو رای مملکت آرای آصفیست	63°U2
	خورشید طالعا غرضت رای و روی تست	
	این نظم همچو حور که دیدار چو شدست	
9	شعرم که آفتاب بصد پایه زو فروست	
	بهر سواد وصف تو کان شعر کاتیست	53°U1
	خندد همیشه صبح مگر قرض دار نیست	
12	هر صبح ادای قرض کمان بود بنده را	
	زین پیش بود قرض و برای گریز اسب	
	شب دزد برد مرکب و قرض گران بماند	
15	از تاب گرمی دل سوزان و آه سرد	
	در دور سرخی شفق و قرص آفتاب	

2 صبح U2 U1: هیچ T // آتش مهر تو در U1: ز آتش مهر تو در U2 آتش مهر ترا T // 4 کز غمت T U1: کو غمت U2 // بر خور پرنیان U1: بر خور پرنیان U2 بر خود پرنیان T // 5 داشت آتش U2 U1: داشتش T // از چیست داغ تازه آتش فشان صبح U1: گردید شاخ شاخ ز گرمی دهان صبح U2 کردند تاج تاج ز گرمی دهان صبح T // 7 رای و روی U1 T: روی و رای U2 // در T U2: ور U1 // 9 پایه U2 U1: گونه T // 11 قرض دار نیست U1 T: قرض دار تست U2 // 16 نان T U1: زان U2 .

3 این بیت در نسخه های خطی U2 و T وجود ندارد. در نسخه خطی U1 نیز این بیت بعد از دو بیت که به ترتیب بالا آمده است تکرار شده ولی در متن گرفته نشده است.

من همچو صبح صادقم اینها ازان صبح	گردیده شد سفید و رخم غرق خون چپاک
چون تیغ خور دراز شد این داستان صبح	از وصف شمع رای منیرت که زنده باد
3 او را دجان دعای تو او را دجان صبح	70 ^b T زان شد دعای صبح مرا ورد جان که ساخت
تا نقره خنک چرخ بود زیر ران صبح	تا زیر زین مهر بود قلعه سپهر
چون نقر خنک خاور برگستوان صبح	برگستوان اسب ترا صد هزار باد

فی مدح حاجی رکن الدین

6 چشم بر قدرت الله تعالی دارند*	خیز کارباب نظر روی بصحرا دارند
وین لطافت ز صفایست که از ما دارند	نقش بندگان چمن را ز قلم می چکد آب
ابرها آب بکف ناله چو سقا دارند	52 ^b U2 سبزهها تشنه نمانند بهر بادیه زانک
9 سر بسر کوکبه کنبد مینا دارند	نخلها از ثمر و برگ بر اطراف چمن
همگی آب شده روی بدریا دارند	آن بخارات کزین پیش بر آمد زنجار
زانکه این قوم مقام زکریا دارند	گر شکافند تن خیل شکوفه چه عجب
12 همه گلهای دگر مشرب والا دارند	جز گل زرد که پوشد چو عروسان شربی
هر یکی چیزی ازین طاق معلا دارند	سبزه با چرخ همی ماند و گل با خورشید
دم میارید که اعجاز مسیحا دارند	53 ^b U1 قطره‌های که ز بالا بزمین می آیند
15 سودشان چیست مگر زحمت سودا دارند	خود فروشان سوی گلشن بروند از بازار
ای خوش آن قوم که اسباب مهیا دارند	در چنین فصل که اسباب مهیا اولیست

9 زانک U1: زانکه U2 لیک T // 14 می آیند U2 U1: می آید T .

* رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن.

- غنجها همچو جوانی که بود خلعت دوست
روز و شب رو بسپهرند درختان چنار
71^aT باد این نوع سحر خیز ز اندیشه چیست
دوش می گفت خرد با دل من کاهل چمن
گفت آصف بچمن می رود و اهل چمن
رکن دین حاجی اعظم که بتعظیم صفا
همه گویند که داریم بدل نیکی او
مؤمنانی که بخاک قدمش روی نهند
آن سواری که ز خود جمله فراموش کنند
63^aÜ2 کیمیایست فلک بر سر بازار قضا
خشک گشتند حسودان تو چون چوب غلاف
چرخ گردان و زمین راست دعای تو مدام
کرم و جود ترا خلق دو عالم یارند
با تو آنان که بباطن بد و ظاهر نیکند
نیستند از کله قدر تو ترک نه چرخ
بیتهایی که بود مدح تو تکرار اولیست
ظلم اسیرست یساق سپه عدل ترا
شاعرانی که خدا طبع نکوشان داده
دشمن کرم تو آتش شده از سوز درون
54^aÜ1
71^bT
- بر سر هم دو سه تا اطلس و کمخا دارند
دست بگشاده ندانم چه تمنا دارند
3 سبزهها از چه جهت روی ببالا دارند
باز از بهر چه این شورش و غاوغا دارند
جمله از خانه برون سر تماشا دارند
6 ساکنان حرمش کعبه اعلا دارند
نرسد هیچ قضای بدشان تا دارند
ساجدانند افکنده مصلا دارند
9 اهل میدان ز تو در رزم اگر پا دارند
خاک درگاه تو زد نعره که اینجا دارند
زخمها از دم تیغ تو بر اعضا دارند
12 همه دم اهل عمارت غم بنا دارند
خوب رویان همه جا عاشق و شیدا دارند
شکلشان نیک نه و خلعت رعنا دارند
15 گر چه نه پارچه اطلس پهنا دارند
که بناهای نکو مـثنی دارند
جنگ با قلعه سیاه از پی یغما دارند
18 بحر مدحت همه از بهر تقاضا دارند
همه کس دست بدان سوخته عمدا دارند

- کی توانند که بر جرف تو انگشت نهند
 هست با اختر بخت تو فلک می داند
 جود و اکرام و سخایی که تو داری تنها
 سرورا نه فلک از ملجاً خاک آمده اند
 ز آستانت نه سخن بنده در اندازد و بس
 صفت دست چو دریای تو گفتم نه عجب
 این سخنها چو بتانند بترکیب بهم
 سخنانم که بلندست و بمعنی شیرین
 تا نگارند نقوش تر رنگین بهار
 قصر اقبال و سرای کرمت باد آباد 63^bÜ2
 که بهر گوشه نقوش همه اشیا دارند

ایضاً له

- بیا که فصل بهارست و اعتدال جهان
 هر آنچه بود نهان کرد آشکار از خاک
 شدست جوی جو کوثر درخت چون طوبی
 درخت باغ چو طویست باورت گر نیست
 گل و شکوفه ببالای شاخهای درخت
 بهشت باغ شد و رفت سوی او ادنی
 که هر چه زیر زمین بود یافت از نو جان*
 بلطف خویش خداوند آشکار و نهان
 مگر فضای چمن گشت روضه رضوان
 بین نهفته در و میوه صد هزار الوان
 بر آمدست چو حوران بقصرهای جنان
 کسی که سرور دانا نشد زهی نادان

2 هست T Ü1: همه Ü2 // 6 شها Ü1: شهان T Ü2 // 10 باد آباد Ü2 Ü1: باد که باد T // 16 سرور T Ü1: سرور

کشد نامیه بر نام او خط بطلان	شتا که حکم خزان را بسیف باطل ساخت
که ثابتست حدیثم بمذهب نعمان	شراب پخته خور و طرف لاله زاری گیر
3 که پر ز لاله شده کوه و دشت را دامان	مگر که رزمگهست آصفست روی زمین
که چار سوی چمن را گشاده اند دکان	54 ^b Ü1 مباش بسته سودا چو مردم بازار
خضر شدست بهم گستوان در و مهمان	چمن ز سبزه چنان سبز شد که پنداری
6 کسی که میل ندارد کمست از حیوان	بگشت دشت و سر سبزه در چنین فرصت
چو عاشقیست که بر دار رفته لب خندان	شکوفه پیره‌ن چاک بر فرازد رفت
کز و نه نام بماندست این دم و نه نشان	بدشمنان وزیرست برف را نسبت
9 نسیم صبح بصحرا چه می کشد میدان	اگر نه جستن دیوار باغ می جوید
که طایران چمن راست سوی او طایران	درخت گل ز صبا جلوه گر چو طاوسیست
نظر نداشت ز هفتم فلک بدو کیوان	درون لاله چو هند و سیه چراست اگر
12 که فرق تا قدم از غنچه هست در بیکان	64 ^e Ü2 مگر عدوی وزیرست خار گل کاکنون
که لال گشت ز وصف گلش بباغ زبان	72 ^a T نگفت سوسن آزاده یک سخن گویا
هزار پاره و هر پاره جانیست روان	ز یک تجلی حق شد چو طور طرف چمن
15 مگوی باغ ازین پس بگو نگارستان	میان باغ چو هر گلبنی نگار نیست
چه اوفتاد مگر بار میوه بود گران	شکوفه خوش سبک آمد ز راه و میوه نهاد

1 ساخت Ü2 Ü1: کرد T // 3 رزمگه Ü1: رزمگه Ü2 T // 13 نگفت Ü1 Ü2: بگفت T // لال Ü1: لاله Ü2 T // 16 نهاد Ü1: بماند Ü2 T .

2 نعمان: نعمان بن ثابت، ابوحنیفه. رش، معین، ماده ابوحنیفه.

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 این بیت و چهار بیت بعدی در نسخه خطی T به این ترتیب نیامده، در بین اولین دومین بیت‌های این قصیده که به ترتیب بالا آمده است جا گرفته است.

	گشادن گره غنجه گرچه دشوارست	
	خطی بکرد لب جوز سبزه رو نمود	72 ^b T
3	خوشست طرف چمن این زمان بگلروبی	
	نگار لاله رخی گلعدار نسرين بر	
	ز پرتو رخ او سرخ شد گل سیراب	
6	بتی که باغ پر از گل شود بنکتهت او	
	قماش حسن رخس مایه دکان بهار	
	بدرد او دل من گردوا طلب دارد	
9	اگرچه نی سرم از هجر او نه سامان ماند	
	در آمدم سحر آن اصل شادی از در و گفت	55 ^a Ü1
	ز گرمی فلک اکنون مباش در تب و تاب	
12	معین اهل صفا خواجه حاجی اعظم	
	ضمیر روشن او دایما براستی است	
	بفکرت کف او تا فرو شده طبعم	64 ^b Ü2
15	بهر دیار که شد صیتش و ستم را جست	
	چو صبح که رهد از شب جهان کند پر زر	
	تویی که نیست بتمکین تو کس در دهر	
18	ز کارخانه علوی بسوی عالم خاک	73 ^a T

4 رخی Ü2 Ü1: رخ T // 10 محزونی Ü1: محزون T Ü2 // 14 طبعم Ü2 Ü1: فکرم T // پایان T Ü1: سامان Ü2 //

16 هندستان Ü2 Ü1: هندوستان T .

10 کلبه احزان: خانه غم. کنایه از حضرت یعقوب. رش، مضامین در ادبرات کهن ترک، احمد تالاط اونای، ماده کلبه احزان.

زمانه نیز بسی داشت منت از منان	نهاد منت بسیار در زمانه خدا
عمارتی به ازین نیست در سرای جهان	بنای علم تو شد سد لشکر فاقه
3 که خاک راه تو کردند سرمه اعیان	معین است چه حاجت که من کنم تعیین
عدو بسان چنار ار شود بهر دستان	قران قهر تو سازد بیکدمش بی برک
من بلند سخن آورم بدین برهان	فلک ز قصر تو گر برترست باکی نیست
6 چرا که عزت پیران نکو بود ز جوان	ز خویشتن گذرانید چرخ را قصرت
زر از سخای تو آخر بخاک شد یکسان	بدور جود تو کردند خانها زر کار
که چون تو صاحب خیری نبوده در شروان	دعای خیر تو شروانیان ازان گویند
9 بکش حسام و ببرهان قاطعش برهان	روان مدعیست از بسدن جدایی خواست
عدو رود چو کمانت بخانه قربان	بروز معرکه ترکش چو در میان بندی
فلک برای تو ناوک فکن بود چو کمان	زمین وجود ترا پاسبان بود چو سپهر
12 چو آهنی که بکوبند بر سر سندان	ز ضرب گرز تو خود عدو رود هر سو
بود چو مار که او راست زهر در دندان	55 ^b Ü1 سنان نیزه پیچیده پر املاست
که تا چگونه عدو می کشی بکف سنان	فلک چو درع تو سر تا بپای دیده شود
15 بخاک رزمگهت چون ترنج در گیلان	65 ^a Ü2 رخ سیاه عدو زرد باشد و پرچین
زمانه گفت جزایش به هیچ نام مخوان	چو رزمگه ترا خواند چرخ دار الفتح

1 خدا Ü1: خدایی Ü2 T // 4 چنار Ü1 Ü2: جنان T // 6 را قصرت Ü1 T: قصرت را Ü2 // 10 معرکه Ü1 Ü2: قهر جو T
 // عدو رود چو کمانت Ü1 Ü2: عدوت همچو کمان می رود T // 16 خواند چرخ Ü1: چرخ خواند T Ü2 .

1 منان: یکی از نامهای باری تعالی. رش، عمید، ماده منان.

6 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 برهان قاطع: فرهنگ لغات فارسی بفارسی تألیف محمد حسین بن خلف تبریزی متخلص به برهان. رش، معین، ماده برهان قاطع.

برهان: مخلص محمد حسین بن خلف تبریزی، مؤلف برهان قاطع. رش، معین، ماده برهان قاطع.

15 گیلان: ناحیه ای در جنوب غربی بحر خزر. رش، معین، ماده گیلان.

- عدو ز خیل تو آن دم بود کنار گریز
 73^{bT} هزار سال نگرده زمین ز خون شسته
 چو خس که او فتد از بحر بی کران بکران
 اگر نه آینه رای تست مهر بماه
 چو عهد نوح اگر روز و شب بود باران
 زمان زمان که بچود تو شد جهان معمور
 درون چرخ سیاه از چه شد چو آینه دان 3
 بغیر گنج نگرید هیچ جا ویران
 جهان پناها اقبال وجود هر دو نکوست
 هزار شکر که داد ایزدت همین و همان
 منورست دل مردمان ز دیدن تو
 چنانکه دیده جانها بدیدن جانان 6
 که بوده ام هدف تیغ و ناوک بحران
 علی الخصوص من تا توان غرقه نخون
 نبوده هیچ مرا غیر محنت و حرمان
 ازان زمان که ز خاک ره تو دور شدم
 میان گلشنی و باشند بلبلان بفسان 9
 هزار به ز منت بلبل نکو الحان
 شکفته باد گل بخت گلشن جاهت
 ز آب رحمت حق سیز باد جاویدان
 فضای گلشن جاهت که رشک افلاکست

در مدح حاجی قشقار

- هر نفس می یرسدم پنهان خیال آن دهان
 این ز بخت خود نبود یکر مویم کمان* 12
 آن دل سخت از سبک روحی چو آرد یاد من
 کوه غم هرچند باشد بر دلم نباید کران
 سادم از طالع که دیدم روی آن خورشید را
 همچو نیکو اختران گامم بر آورد آسمان
 گر نمی دیدم هلال ابروی و تیر قدش
 چرخ کج رو می فرستادم بجای راستان 15

6 بدیدن Ü1 Ü2: بدیده T // 7 بحران Ü1 Ü2: مؤگان T // 8 ره Ü1 Ü2: در T // 12 نفس Ü1 T: زمان Ü2 // 15 ابروی Ü2: ابرو Ü1 T .

2 در این بیت اشاره ای است به طوفان نوح.
 *رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

یا عراقم جای بودی یا حجاز و اصفهان	ور نکردی جانم آهنک مقام کوی او	
بودمی در گوشه بیوسته زار و ناتوان	نرگس بیمارش ار بر من نیفکندی نظر	56 ^a Ü1 65 ^b Ü2
3 با ضمیر نور بخش آفتاب انس و جان	روی او ماهست زینسان روشنی می بخشدم	74 ^a T
کش همی خوانند بحر بی کران از هر کران	کعبه دین خواجه حاجی آن محیط مکرمت	
هست قصر جاه او پیرایه امن و امان	هست ذات پاک او سر مایه صلح و نجات	
6 هم ز دست در فشانش خاک بر سر کرده کان	هم ز در پاشی او آورده در چشم آب بحر	
کی توان در آسمان رفتی بنه پا نردبان	نه فلک بگذاشت عقل و قصر قدرش را ندید	
وی جناب با صعایت قبله خلق جهان	ای در دولت سرایت کعبه بااحترام	
9 این معانی جمله می دانند با شرح و بیان	فضل تو مفتاح کشفست اهل علم را	
زیر فرمانش بود هم ترک و هم هندوستان	چون قلم آنرا که باشد بر خط امر تو سر	
گردد از دوران چرخش پر بریشم خان و مان	وانکه در پیش تو ره یابد بخدمت چون دوات	
12 اهل محنت را براحت او دهد دایم نشان	وانکه نامت همچو خاتم بر دل خود نقش کرد	
از حسابش حکم بر دیوان باشد روان	همچو دفتر آنکه از خط تو دارد آب روی	
بر مثال سوسن او را در میان باشد زبان	هر زبان آور که او وصف گل خلقت نگفت	
15 کرد در دم دست در پاش تواش بر زر دهان	هرکه بهر سیم قفل از لب جو کیسه بر گرفت	
باورت گر نیست از من بشکن او را استخوان	زآتش غم سوخت مغز استخوان دشمنت	
گرگ چون سگ می دود روزان بدنبال شبان	عدلت آن سان شد که بهر لب نانی شدست	

6 هم ز در پاشی Ü1 Ü2: همچو در یا باشی T // 7 قصر قدرش Ü1 Ü2: قدرش قصر T // بنه Ü2: به نه Ü1 T // 9 علم Ü2 Ü1
: عقل T // 10 ترک و Ü1 Ü2: ترک T // 11 پر بریشم Ü1 T: بر پریشم Ü2 // 13 دیوان Ü1: دیویان Ü2 T // 15 دهان T: زبان Ü1
Ü2 .

- 74^{bT} آسمانرا اینچنین بخت تو بالا می برد
شرط باشد آنکه دارد پیر را عزت جوان
- تا ابد از نیشه محنت نگردهد پا فکار
هر کرا مانند ذره ره دمی بر آستان
- 66^{aU2} توسن اقبال باشد دایمش در زیران
آنکه او را دست باشد در سواری چون عنان 3
غم مخور از فتنه در کفر زمان زان روکه هست
چاکر اول زمینت بنده آخر زمان
- آسمان ننهاده بر خوان تو قرص مهر را
زانکه او بس خشک بود و زرد چون دیرینه نان
- 56^{aU1} از برای آنکه بهر مطبخت هیزم کشد
بافتند آتش رخان از گیسوی خور ریسمان 6
سرورا لطفی نما با کاتبی از روی مهر
زانکه او سرگشته از دوران چرخ آمد بجان
- سالها گر قصه دستان دوران گویمت
یک سخن ناورده باشم در بیان و داستان
- می کشد بر من فلک تیر و من سینه بسر
چله هر گوشه بر می آورم همچو کمان 9
هست سود جمله آفاق از الطاف تو
لطف فرما زانکه ما را هم نمی دارد زیان
- تا گلستان جهان از رنگ و نقش شام و صبح
گه برنک بید باشد گه برنک زعفران
- نخل اقبال و نهال دولت در باغ عمر
باد چون سرو چمن ایمن ز تشویش خزان 12

فی مدح حاجی گرشاسب

- بحر گردون که محیطست عیان بر گهرش
می زند لعل و گهر و موج ز درج دررش
- تازیانه ز سماک و طبق از مه دارد
زهرة تا گشت دل از زحمت خود با خیرش
- گرنه قی می کند آن قرص که شب خورد فلک
نسر طایر ز چه در حلق فرو برده پرش 15

2 بر U1 U2: در T // 3 ران U1 T: زین U2 // 6 خور U1: خود T U2 // 7 او U1 U2: آن T // 8 بیان و U1 U2:
بیان T // 10 الطاف U1 T: اخلاق U2 // 11 شام و U1 U2: شام T // 15 خورد U1 U2: خورده T .

4 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

5 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

* رمل: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن.

	بادبانهای سفید از حرز شرق نمود	
	شجر چرخ که بر شاخ ثمر شبنم داشت	
3	صبح را شد فلک و مهر کمان گهره و سنگ	
	خسرو رو بشمشیر گهر بار آمد	75°T
	مهر زر می کند ایثار مگر بذل آموخت	
6	قدر ارکان قضا مرتبه حاجی گر شاسب	66°U2
	آنکه گر کعبه نه زو کسب کند نقد صفا	
	وانکه بر چرخ ایثار رود از قهرش باد	
9	آنکه گر نم چکد از چشمه لطفش بر کوه	
	ای بزرگی که اگر چرخ نگرده گردد	
	عیسی رای تو هر که کند آهنک نزول	57°U1
12	پیش حلم تو اگر کوه دم از سنگ زند	
	هر نفر را که مقرر قصر چو عرشت نبود	
	کی ببذل تو رسد صبح که هر وقت سحر	
15	صورت نعل سمنند تو نکو محرایبست	
	خلعت بذل تو آن صبح که می دوخت قضا	
	ابر گرینده اگر طفل عطایت نبود	
18	ورنه گلگون و قار تو بود قله کوه	
	سایس ابر نماند بسرین دست ترش	

6 گر T: U1 // 8 رود U1: U2 // 10: نگردد T: U1 // 11 قرص خاور U1: فرض خاور U2

قرص خورشید T // 13 قصر U2 U1: فرض T // گزارد U2 U1: گزار T .

- خود چگویم صفت آب حیات سخت
75^bT کوئسر دفتر تو بهشتیست که هست
که خضر خواند ز سر چشمه خود پاکترش
آتش نظم تـرت دود بر آرد زورق
جاری از جدول جوی می و شیر و شکرش
طایر قدس که ما تشنه دیدار ویم
3 گـرنه در ظل نی کلک تو باشد مـقرش
با تو آنکس که درین دایره لافد ز عرض
بحر موج حدیث تر تست آبخورش
آفتابا دل من مست می ماه رخیست
6 که بود ساقی نه جام فلک جرعه خورش
که خرایدار بجانم من بی سیم و سرش
آنکه لعلست لب و در سمن و سیم برش
هی اراجیف شود احزم و احرب شجرش
با چنین کیسه خالی که من مفلس راست
9 که بود ساقی نه جام فلک جرعه خورش
خون خورم برز نهالی که بود سیم برش
شمع با سیم برش دم ز دلفروزی زد
کرد الصه ز بزم آن بر چون سیم برش
وز رخ و اشک کی ایثار زو سیم برش
طلب دل ز تن اینست که رو جانب یار
12 کعبتین تو بیک دار شود سیم برش
ای که گر سیم بری نرد نکویی بازد
گر شود ریک زر مغربی و سیم برش
طوف کویت نگذارم پی آهنک حجاز
زان لقب کرد قضا مشک خط و سیم برش
57^bU1 راستی قد تو با خانه خواجه است شیه
که تنم کاست مه و هم دل من سوخت خورش
15 تا برد آب کسی کاب بود در جگرش
مهر قدر از فلک چون نشوم سرگردان
بر سر چاه طبیعت هر دم گردد چرخ
بر فلک هر که کند تکیه دکان دار قضا
18 هم بدان شاخ کند خصم ز دکان بدرش
شاخ سبزیست فرینده مگس را بدکان

5 عرض U1: عروز T U2 // 8 در U1 T: درد U2 // 11 زو U1 T: رخ U2 // 12 ای که گر U2 U1: آنکه ار T // دار
شود سیم U2 U1: وا داشتم سود T // 15 دل من سوخت خورش U1: دل من ساخت خورش U2 دلم دلم سوخت خورش T .

الچی خوف بود همره خط خطرش	هرچه بر خاطر دانا شود از چرخ خطور
کان چو نقشیت که بر کاسه کشد کاسه گرش	کاتی از بره خون فلک بخش مجوی 76 ^a T
3 وقت آنست که سازم بدعا مختصرش	شد مطول سخن از قصه بی وفتی من
که چو طویست بهر خانه یکی شاخ درش	در فرادیس فلک تا بود این نخله زر
ایمن از آفت دندان کواکب ثمرش	شجر عمر تو بادا فلک سبز که هست

فی مدح خواجه تاج الدین علی بن ابو مسلم

6 خاجه تاج الدین علی بن ابو مسلم بود*	67 ^b U2 آصفی کو همچو جم بر انس و جان حاکم بود
کینت از فتاح ابو الفتح و ابو القاسم بود	آن علی علم محمد بذل کش در بزم و رزم
کو هر سیلش جدار عزم را هادم بود	هر بخاری کز نجار قهر او گردد جدا
9 اعتدال روضه موجود را راسم بود	آن نسیمی کز ریاض لطف او دارد نشان
در تلاطم موج دریا را کفش لاطم بود	در تبدل نقد معدن را دلش مصرف شود
خامه قهرت چو بهر عزم خط جازم بود	ای که چون یک جزم داند حلقه نه چرخ را
12 وانکه محکوم تو گردد بر فلک حاکم بود	آنکه مأمور تو باشد امر بر اختر کند
آنجور هر جا که جوید مخطی واثم بود	طوطی افلاک جز هندوستان محبیره است
گرنه در دیوان بختش خاتمت خاتم یود	کاغذ حکم قضا را بر کند از هم قدر
15 از معیشتهای صورت جان و دل صایم یود	معنی الفاظ را بی شام حیر خط تو

¹⁰ تلاطم U1 U2: تلاطم T // لاطم U1 U2: ناظم T // 11 جزم U1 U2: جرم T // 13 محیره است U1 U2: محیر است

T // 15 حیر U1 U2: حیر T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

58 ^{U1}	از نم کلکت درون مدعی دارد گداز	هفت دریا را عجب کابی چنین هاضم بود
	طوطی کلک ترا اتمار زاب کوترست	نخله کرم چنان گر اینچنین کارم بود
	هست ذاتت را ز بخت نیک دولت دایمی	3 جز تو نشنودم کسی کین دولتش دایم بود
76 ^{bT}	نقطه‌های فتنه را کردی بحیلت کوکنار	تا بعهدت جسم لاغر فتنه هم نایم بود
	از قضا منصب بدین منصوبه بازی تا بکی	با تو در بازی کجا شطرنج او قایم بود
	دشمنت را هر طرف شد محنت سنگ‌ره	6 در خلاص خود مگر زیر زمین عازم بود
	بست تا جاروب طوبی خادمیت با زلف جور	هیأت جاروب را میخ و رسن لازم بود
	تا براند خویش را از گرد گردانت ورا	حزو هر موکلی اجرام او جازم بود
68 ^{U2}	این مسدس بیت را ارکان نکرد و منحرب	9 نظم دیوان قضا را نظمت از ناظم بود
	عکس یم کی و سمه ابرو شود نه طاق را	کرد خیلت گرنه چون مشاطه اش واسم بود
	پنجه قهر تو هر گه تیغ قهاری زند	پیکر مریخ کمتر جو هر صارم بود
	ذکر خلقت خانه جود تو در صحرای غیب	12 جسم عریانان کتم غیب را کاتم بود
	عقل در حرفی که ماند از حروف عالیات	کلک رایت بهر تعظیم دلش عاجم بود
	سلم چرخ ار شود بر قصر قدرت نامزد	پایه اش ز آمد شد پای فنا سالم بود
	جوهر شمشیر کو در بند آدم خون گری	15 تا چرا در عهد عدلت همدم ظالم بود
	عقل از عباد رایت گشت تا هنگام فرق	فضل آن و این چو فضل عابد و عالم بود

1 دارد گداز Ü1 Ü2: دار گذار T // هاضم Ü1 Ü2: هاضم T // 2 گر Ü1 T: را Ü2 // 3 نشنودم Ü1 Ü2: نشنیدم T //
 6 ره Ü1 T: ده Ü2 // 7 هیأت Ü1 T: هیئات Ü2 // 8 را از گرد گردانت Ü1: را از گرد گرداند Ü2 از گرد کرانت T //
 موکلی اجرام او Ü1 Ü2: موی گلی اجرام T // 11 مریخ Ü1 T: مریخ Ü2 // صارم Ü1 Ü2: صایم T // 12 صحرای غیب Ü2
 T: صحرای غیب Ü1 // غیب را Ü2 T: غیب Ü1 // 13 عالیات Ü1 T: غالبات Ü2 // 15 گری Ü1 T: گرمی Ü2 .

2 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 مسدس: منظومه ای است که از بندهای شش مصراعیه متشکل شده است. رشو طاهر المولوی، لغات ادبیات، ماده مسدس.

13 حروف عالیات: چیزهای مخفی که در اسرار مقصد خدا است. رش، دولی اوغلی، ماده حروف.

بر خلاف صبح شادی شام غم راحم بود	آصفا تا کی من آتش زبانرا همچو مهر
سفره داری کو درین دیرینه خم طاعم بود	مرغ جانم طعمه باز عدم گشت و ندید
3 ریک چو سیار باشد بحر را کازم بود	غم که چون ریگست دور از عزم نزد آبرو
زین خصومت گر نباشد کی بمن عاصم بود	بیت من شد ناقص از ترصیع در دیوان چرخ
امر کن تا رحمت عامت بمن راحم بود	نیست جز خونم غذا مانند طفلان در رحم
6 هرالم کز مه رخان آید کجا آلم بود	77 ^a T زخم انجم عین مرهم می شناسد کاتبی
در رقوم دخل و خرج این و آن راقم بود	58 ^b Ü1 تا عطارد کوست در ارض و سما طغرا نویس
نقش بار و بند این مطموره ظالم بود	خط فرمانت که طوماریست بهر دفع ظلم
9 در گهر پاشی ز دریای کفست ناعم بود	آنکه سر بر خط فرمانت بود همچون قلم
تا دمی از عمر باقی باشدش نادم بود	و آنکه خواهد عمر بی دار البقای خدمت

فی مدح خواجه شرف الدین

از خیل خزان خانه فردوس خزانست*	68 ^b Ü2 تا تخت رزان مسکن سلطان خزانست
12 از زر چو خرمانست چمن این چه خزانست	زان دم که خزان در بگشادست خزینه
تا کار بدستور خزانست خزانست	گفتم ز خزان در نخرد نامیه لیکن
در فصل خزان بین که نخ اینست و خزانست	آنکه نخ و خزمی طلبد کوکبه برک
15 دنبال گره کرده و بر خاک خزانست	هر برک چو طفلی که بود خاسته از مهد

2 باز Ü1 Ü2: باد T // سفره Ü1 Ü2: سفر T // 3 نزد آبرو Ü1 Ü2: نزد او بود T // 7 کوست Ü1 Ü2: گشت T //
 دخل و خرج این و آن راقم Ü1: دخل و خرج این و آن ارقم Ü2 این و آن خواسته او راقم T // 8 مطموره Ü1 T: مطموره Ü2
 // 12 خزینه Ü1 T: خزانه Ü2 .

* هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن.

	عکسیست ز اوراق زر اندود گلستان	
	هر لحظه برنگی دگرست این خم نیلی	
3	از برگ چمن گشته پر از وصله رنگین	
	سیر ورق زرد سوی برکه اغصان	
	مرغان ورق چون بیزند از سر اشجار	
6	زان بیش که بر باغ شود بسته ره سیر	
	77 ^b T رزم آوری باد خزان بین که گه سیر	
	هر شاخ پر از برگ که خم می کندش باد	
9	بر شاخ ازان زرد شود برگ که او را	
	خورشید قمر سیر زحل کین شرف الدین	
	خاک قدمش کحل کش چشم زمینست	
12	از روزنه میم زمان دیده ضمیرش	
	59 ^a U1 ای قاف وقاری که سرا پرده قدرت	69 ^a U2
	بخت سواریست که رخس چو مهش را	
15	کحلیست غبار سم خیلست که سوی آن	
	تا دیده گهر باری دریای کفت ابر	
	کردست تو دل نسته از کان بسر انگشت	
18	بر بازوی تعظیم تو هر مهره سپهریست	

14 U2 U1: تخت T // حنا U2 U1: حیا T // دوالی ز U2 U1: دوالی T // 16 دیده U2 U1: دید T .

4 برج سرطان: چهارمین برج از بروج دوازده گانه. رش، معین، ماده سرطان.

12 این بیت در نسخه خطی U1 وجود ندارد.

بر کنگرهٔ عرش برین در طیرانست	کلکست در انگشت تو یا باز ملایک
هر نقش که در دایره کون و مکانست	تصنیف تو داند چو قضا مطرب تقدیر
3 مه را مگر از تف ضمیرت یرقانست	بر گاه ربا کرده فلک رشته رنگین
هر نقد قماش‌ی که درین چار دکانست	از تاجر اکرام تو دارند عناصر
ناهید برین تازه غزل چرخ زنانست	78 ^a T از تربیت تست که در بزم مه و مهر
6 آن باغ جنان نیست مرا داغ جهانست	بی وصل تو گر منزل من باغ جنانست
کارگه و عیش گه که زهری بکمانست	در هجر تو از کار میم عیش کمان بود
در راه ز من خون دل و دیده نشانست	هر جا که شدم تیر تو آورد بی آن
9 عمریست که دیوانه آن بند کرانست	دل سلسله کوه غمت را نه کنون خواست
از بیم فراق تو در و در خفقانست	چنیندن زلفت نه ز بادست که صد دل
خاز سر دیوار نه چون لاله ستانست	دعوی چکند صورت چین با گل رویت
12 یا خامهٔ او یا الف امن و امانست	طوبیست قدت یا شجر همت خواجه
جز سوز قرین نیست مرا این چه قرانست	69 ^b Ü2 خورشید کفا روز و شب از انجم گردون
چون بحر مرا عمر به بتلخی گذرانست	بحرم عجیبی نیست مرا در کره خاک
15 در کام مرا ذایقه لیسان لسانست	از غایت شیرین سخنی کاتبی آسا
خورشید مرا جوهری از تیغ زبانست	59 ^b Ü1 مریخ مرا اخگری از آتش طبعست
آنست که در سفره او یک ته نانست	فرقی میان من و روشن دل صبحست
18 در مطبخ همت فلکم کاسه خوانست	در سفره اگر قرص چو خورشید ندارم

3 بر T Ü1: پر Ü2 // 6 جهانست T Ü1: جنانست Ü2 // 7 که Ü1 Ü2: و T // 15 لیسان Ü2 Ü1: بستان T // 16
 اخگری از Ü1 Ü2: اخگر او ز T .

18 این بیت در نسخهٔ خطی T وجود ندارد.

بد حالی من نزد تو محتاج بیان نیست	آنجا که عیانست چه حاجت به بیانست
بی برگز از ساق درختست و ثاقم	با آنکه خزانست هوا برگ فشانست
باد از پی من می فکند برگ ز اشجار	کز تیر غم زخم بسی در دل و جانست
در باغ جهان تا بود از فصل خزان نام	کز زحمت او نامیه بی تاب و توانست
بادا چمن عمر تو خرم که بهارش	ایمن ز خزان همچو گلستان جانست

فی مدح خواجه جمال الدین

78 ^b T ای دم خنده ز یاقوت تو پیدا گوهر	نیست در بحر دو عالم چو تو یکتا گوهر*
سایل بحرین دو چشم چو بسیرت بیند	بر سر راه تو آرد تبک پا گوهر
گشته خواهم شدن از بهر تو آخر چو صدف	کو بپرورد بخون دل شیدا گوهر
مانده ام از لب ز دندان تو بی کام که هست	مشتی مفلس و بایع شه و کالا گوهر
بر سر کوی تو گر خلق بسنگم بزنند	به که سازند نثارم بدگر جا گوهر
شاه حسن تو نکو گفت که در دعوی حسن	بر بنا گوش خورد از سبب ما گوهر
چون صدف چشم ترم شد بفراق تو سفید	بس که افشاند بهر گوشه ز سودا گوهر
پیش شمشیر غمت سرچه نماید یا جان	بهر ایثار رخت زرچه بود یا گوهر

1 بد حالی Ü1 Ü2: بد حالت T // 4 در باغ Ü1 T: در Ü2 // زحمت Ü1 T: رحمت Ü2 // 13 زرچه بود Ü1: زرجبود Ü2 T.

3 این مصراع در نسخه خطی T وجود ندارد. در نسخه مذکور بجای این مصراع دوم آوردن بیتی که به ترتیب بالا آمده است جا گرفته است.

4 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

5 این بیت در نسخه خطی Ü2 وجود ندارد. اما در نسخه خطی T مصراع اول جا نگرفته، مصراع دوم نیز به صورتی جا گرفته است که در پاورقی سه بیان شده است.

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

	70°Ü2	مرغ قید تو ز صیاد فریب آزادست	دام گر زر کند و دانه بعمدا گوهر
		آنکه بر می دمد از سیم تنت نیست عرق	بحر حسنت وجود تو و آنها گوهر
3		هر کرا مادح خواجه است زبان چون دهن	زیر گوهر بودش دایم و بالا گوهر
		خواجه ملک جمال دول و دین کامد	لقبش کان کف دریا دل والا گوهر
	60°Ü1	ز ابر نیسان عطایش چو شود در باران	از کرانی بدرد دامن صحرا گوهر
6		تا ز قاف قلمش فیض بدینسان برسند	نون عمان عدم بود چو عنقا گوهر
		بر زمین ژاله کجا بارد باران ز سحاب	آنچنان کز کف جودش دم اعطا گوهر
	79°T	ای به پیش خط در بار تو یاقوت غلام	وی بر لفظ چو لولوی تو لا لا گوهر
9		گر دل جوهری لطف تو خواهد سازد	مار را گنج زر و مهره او را گوهر
		ز ابر نیسان ازل در صدف چود نکرد	چون تو موجود خداوند تعالی گوهر
		آفتابی چه عجب گر ز تو چون معدن و بحر	خامه یاقوت ثمین آرد و خارا گوهر
12		زرع این مزرعه زر قست و گر نی از تو	خوشه را دانه شدی سنبه آسا گوهر
		نیست چندان عجب ار در صدف چرخ شود	از ره فیض تو کل مهره غبرا گوهر
		دل موج تو گلبانک زند بر دریا	کف در بار تو تسبیح کند با گوهر
15		سبزه گلشن تست این شجر احضر چرخ	که ثمر نیست بر اغصان وی الا گوهر
		کف در بار تو بحریست که هست از عظمت	لا مکانش صدف و کنبد مینا گوهر
		بر سر شوق قضا جوهری رای ترا ست	آسمان حقه فیروزه و بیضا گوهر
18		در میان مه و رای تو که دورست ز شبهه	فرق هست از شبهه قدر بهار تا گوهر

1 صیاد Ü1 Ü2: صراف T // گر Ü1: اگر T Ü2 // 4 دهن T Ü1: دهشت Ü2 // 8 وی Ü1 T: ای Ü2 // لولوی تو لا
 لا Ü1 Ü2: لولوی تو و لا لا T // 10 چود T Ü1: خود Ü2 // 12 نی Ü1 Ü2: نه T // 13 توکل Ü1 Ü2: توفیر T // 15 وی Ü1
 Ü2: تو T // 16 هست Ü1 Ü2: او T .

- 70^bÜ2 سرورا نزد تو این گوهر نظم آوردن
آنچنانست که بردن سوی دریا گوهر
- این دعای تو که کردم چو حمایل ببرش
هست یکسر چو کمر ترکش جوزا گوهر
- 3 صفت بحر کف تست حدیستم زانست
کاب می گردد ازین نکته غرا گوهر
- بهر ایثار رخت کاتبی بی زر و سیم
از ردیف سخنان کرده مهیا گوهر
- بی زر و سیمم و دارم گهر نظم بکف
جوهری چونکه تویی هم بتو اولاً گوهر
- 6 تا درین سلک کشد نام خط موهومش
کشد افلاک ز بحرین گهر زا گوهر
- 79^bT دل و دست تو بماناد که همچون بحرین
می زند موج از ایشان دم انشا گوهر

ایضاً له

- 60^bÜ1 ای عاریت ز حسن جمیلت جمال عید
با این جمال داده جلیلت جلال عید*
- تو عید عاشقانی و آن زلف همچو دال
9 بر پای سر نهاده ترا همچو دال عید
- عید تو بود عید نه عید از ازل ولی
کج خواننده ان اهل قلم خط و خال عید
- شادم من نزار ز عید وصال تو
مانند روزه دار که یابد هلال عید
- 12 با عید تا بحیلت و دستان شدی انیس
بر عیش و عشرتست یمین و شمال عید

تو عین لطف و حسنی و عیده جو تو نخاست

بر فرق خویش عیدت اگر جا دهد بجاست

- 15 جایز بود که خط تو جوید جواز عید
تا گردد آخر آین ره دور و دراز عید
- پیش تو عید مرد و نمازش گزارند
ای سجده بر تو به از صد نماز عید
- پروردم از برای تو در هجر جان و سر
در ماه روزه شرط بود برگ و ساز عید

15 اولاً Ü1: لا Ü2 // 6 کشد Ü1 T: که شد Ü2 // 12 بر Ü1 T: پر Ü2 // یمین و Ü1 Ü2: یمین T .

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

سالی دوید عید که روزی به بیندت قربان عید باد سرم زمین نیاز عید
 71°Ü2 کی عید دلنواز جهانی شدی اگر زلف جو چنگ تو نشدی دلنواز عید

3 سالی دو عید بیش ندارند خلق و ما
 هر گه که چشم مست تو دیدیم عیده‌است

ای شاکر از لب شکر نیت زبان عید حلوی چون نبات تو کام دهان عید
 80°T زلفین شب نمای تو نقد سرای قدر روی طرب فزای تو وجه دکان عید

بیمار اگر شدم شب وصل تو عیب نیست خط رخت و کیل بهار و ضمان عید
 بنما بعاشق آن لب شیرین و قرص رخ زان رو که راغبست بحلو نان عید

9 شد عیده‌ها شکسته در ایام حسن تو چون بیضه کو شکسته شود در ضمان عید
 از حسن خلق خواجه و لطف جمال تو شد پر گل و سمن چمن و گلستان عید

نوروز عید پرورد و عید طرب فزای

12 اعظم جمال دولت و دین پاک طبع راست

آن با طرب که خوش شد ازو روزگار عید غیر از دعای خوشدلش نیست کار عید
 61°Ü1 عید انتظار می کشد از بهر خدمتش مانند صایمی که کشد انتظار عید

دایم بخوشدلی گذرد صبح و شام او لیل و نهار اوست چو لیل و نهار عید
 15 گردون و شاخ سدره بدوران همتش گردید راستی علم زر نگار عید

تا تیزتر بدو رسد افکند بیشمار در صبح و شام اشهت و ادهم سوار عید

18 ای پاک منظری که جناب تو همچو عید

خرد و بزرگ را بره عیش رهنماست

- ای بی خطا مخاطب خط خطاب عید
 کلک تو کاتب و رقات کتاب عید
- 71^bn2 هم در طریق مهر و علا هم عنان چرخ
 هم در ره صفا و طرب هم رکاب عید
- 3 پیش کتاب لطف و چو نوروز فضل او
 بنموده چون تمام مصاییح رباب عید
- 80^bT شد آزا شکم پر از انعام و بذل تو
 چون خانه گداز طعام شراب عید
- گر نعل مرکب تو نه پیدا شدی ز دور
 صد چون هلال بر نفعندی نقاب عید
- 6 ریحان گریست پیش تو نوروز عطر سای
 همچون گدای عید برت عیده هم گداست
- ای از اساس دین تو محکم بنای عید
 وی آستان قصر تو دیرین سرای عید
- 9 عید ار رود چپاک تو بر جای او بمان
 جای که چون تویی بود آنجا چه جای عید
- بگرفت گوش خویش موذن دمی که زد
 پیش صدای صیت جلالت صلاهی عید
- گر یابد از سمند تو در تاختن غبار
 یکسال غیر از ان نیود توتیای عید
- 12 آنرا که سر برد همه زیر پای تو
 دایم میان عید بود همچو پای عید
- صد جان دمی به پیش تو قربان همی شود
 از لطف طبع عید اگر خوانمت رواست
- ای روشن از چراخ ضمیر تو شام عید
 دایم بروی تست صباح و سلام عید
- 15 عیدت چو بنده گشت ز روی مبارکی
 هر جا که شادیست روان شد علام عید
- عید ار مقیم نیست به پیش نظر چپاک
 چون هست ذات پاک تو قایم مقام عید
- 61^bÜ1 زین بیشتر دو عید بسالی فزون نبود
 ذات تو ضامنست کنون بر دوام عید

2 مهر و علا Ü1 Ü2: مهر غلا T // 5 هلال بر Ü1 Ü2: همای پر T // 12 برد Ü1: بود Ü2 T // 15 صباح و سلام Ü1

Ü2: سلام و صباح T // 16 شادیست Ü1 T: شادی است Ü2 // 18 زین Ü1 Ü2 .

تا کاتبی بمدح تو آغاز شعر کرد از نظم پاک اوست سراسر نظام عید

روز و شب تو باد چو نوروز و عید ازان

3 نوروز را ز نکهت خلق تو عیده‌هاست

ایضاً له

72°U2 81°T	ما کاروانیم و جهان کاروان سرا	در کاروان سرا چکنند کاروان سرا*
	نفس حرام لقمه سیه دل حرامیست	زو نقد گوشدار درین وادی بلا
	بستند بار خویش رفیقان راه رو	6 ما کار ره نساخته و مانده بر قضا
	این راه سر بر عقبه است و محل جور	فریاد ازین عقوبت و زنهار ازین جفا
	در حلقه که قیمت کالا بها کنند	سرمایه درد باشد و خجالت بود دوا
	تا چند رفتن از سوی ماچین بشهر چین	9 تا کی شدن ز ملک ختن جانب خطا
	راهیست پیش دور و کران می رویم	آه از دمی بر نتوان داشت پا ز پا
	بسیار داه دار درین ره نشسته اند	از میر شرع چو خط ره کوست ره‌نما
	یا در گذر ز مال جهان یا بخیر کوش	12 چو خواجه معظم کم کبر پر عطا
	اعظم جمال دولت و دین آنکه آفتاب	باشد به پیش رای منیرش کم از سها
	آن خواجه که گاه زر افتنان غلام او	پر زر کند زمین و زمان چون شه سما
	هر کاروان که بدرقه اش لطف او نگشت	15 در چنگ ره زنان بلا گشت مبتلا
	هر ره روی که توشه ره حب او نساخت	در راه پا فکار شد از تیشه قضا

6 و U1 U2: و T // 13 منیرش U1 U2: ضمیرش T // 14 غلام او U1 T: او غلام U2 .

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

	ای آنکه سدره شاخ نهال کمال تست	
	نجار مایه دار عراق و حجاز هم	
3	62 ^a U1 در نان و خوان و سفره چه سان گویش مدیح	بر خوان تست جمله آفاق را صلا
	81 ^b T روزی چو خامه هرگه برابر شود بتو	شب را زمانه بند ز بندش کند جدا
	72 ^b U2 گردون کجا برفعت این آستان بود	کی ابر آسمان شد اگر رفت بر هوا
6	دشمن که همچو نعل بسندان سری زدی	در چار میخش اسب تو آورد زیر پا
	در پای توسن تو بصد پاره شد عدو	چون غنچه صبحگاه ز آمد شد صبا
	هر کس که دید مدعیت را ضعیف گفت	زحمت مکش نیست چنین درد را دوا
9	شاه فلک که روی زمین پر زرست ازو	آمد قراضه چین سرای تو چون گدا
	بر طور ره روی چو تجلی کنی بطوف	موسی دران مقام چو پیرست با عصا
	دریا دلا بمکتب گیلان فتاده ایم	جز گوهر کف تو نداریم آشنا
12	گیلان زاب و لای چو سوزنده آتشیست	بر باد داد سوزش او آب و خاک ما
	نی نشود نی نماست مرا خزان عمر	ای نو بهار لطف بمن نشو را نما
	اوراق دفتر شکرینم بمدح تست	چون باغ و راغ شهر سمرقند دلگشا
15	از من هران دعا که بیاید دعای تست	تا در زبان من حرکت هست چون درا
	پایان اگر چه نیست سرای ترا بدهر	گردید وقت آنکه کنم ختم بر دعا
	تا آفتاب باز کند دست زرگری	هر صبح و زو شود شبه شام چون طلا
18	بادا چو آفتاب جهان تاب صبح و شام	آینه ضمیر تو جام جهان نما

1 نخلی U1 U2: نخل T // 3 خوان T: و خان U1 U2 // بر خوان T: بر خان U1 U2 // 4 شود U1 U2: شو T // 11
 بمکتب U1: بمکتب T U2 // 17 صبح و U1 U2: صبح T // طلا T U1: طلا U2 .

10 در این بیت اشاره ای است به تجلی خدا بر طور شده است.

در مدح خواجه علی

	چون بیرق براق صفا گشت صف آرا	شد طوق عدم طوق شب از طاق زر اندا*
	گسردید عیسان قصر فلک راز کتابه	از هیأت صبحین خطی ثلث مثنی
82 ^a T	از مریم شب عیسی خور کرد تولد	تحقیق شد این نکته که الیله حبلی
	بر جرم فلک عکس شفق گشت دمیده	چون بر ورق بال حواصل دم زرقا
62 ^b Ū1 73 ^a Ū2	امروز بر ایوان فلک صبح بر آورد	آن خشت که دی روز فتاد ارکف بنا
	بر دوش زمان جامه شب عاریتی بود	عار آمدش از عاریه و گشت معرا
	تا مرهم کافور فلک چرخ طلا ساخت	اجرام جراحی شدش از جرم مطلا
	کو ساقی جسم جام که اقلیم حبش را	آیینه اسکندر رومی شده دارا
	آن جام قبادی که نمودی چو مداین	بی کسر سوی طاق روان گشت چو کسری
	نساج شب تار که پودش نخ مه بود	رخ تافته از والی نه اطلس والا
	خورشید گهر بار همانا کف خواجه است	کز بذل کفش زر شده خاک همه اقصا
	دریای علو خواجه علی کز کف در بار	آب رخ ابسنای زمانست چو آبا
	آن مهر جهان کرد که از بحر کف او	هر قطره چو دریای سپهرست گهر زا
	و ان قافله سالار که بی بدرقه او	گمراه بود قافله عالم بالا
	و ان مالک تجار که ارباب تجارت	بی همرهیش سود نیابند ز سودا

2 هیأت T Ū1: هیئات Ū2 // 3 الیله حبلی Ū1 Ū2: الیله و حبلا T // 6 عاریه Ū1 Ū2: عاریت T // 9 چو مداین Ū1
Ū2: بمداین T // 10 نخ مه Ū1 Ū2: مه نو T .

9 مداین: نام شهر قدیم تیسفون، رش، عمید، ماده مداین.

* هزج: مفعول مفاعیل مفاعیل فعلون.

که بر صفت کعبه کند بادیه مأوی	چون صبح عرب گاه بود منزل او شام
جز نام نماند اتر قاف ز عنقا	ای آنکه بچشم ار نگری در جیل قاف
3 بر میوه مینو دهد این نخله خرما	گر نم چکد از کوثر لطف تو بر افلاک
صد شاخ شود چون سر طوبی دل جوزا	82 ^b T ور خازن فردوس برد از فضیبت نام
سنگین شود آن اطلس نه وصله چو خارا	بر اطلس چرخ ار فتد از حلم تو سایه
6 در آیینه نعل سمنند تو تماشا	هر صبح کند چهره خود شاهد دولت
الماس فرو ریزدش از خنده بر اعضا	73 ^b Ü2 بد خواه تو چون برق بعمری که بخندد
دو شاخه پیکر شودش پیکر جوزا	از بندگیت چرخ فلک گر بگریزد
9 صد در بگشایند بر امروز ز فردا	ور امر کنند رای تو از بهر تفرج
یک گوشه ابروست نهم طاق معلا	بر چهره قدرت که نشد چشم زد کس
انگشت سماک افتد و دندان ثریا	63 ^a Ü1 بی امر تو گردون کرهی گر بگشاید
12 زد سیلی گرمش کف در بار تو گویا	از چشم سحاب آتش ازان گونه چرا جست
ابر از پی آن آب زند بر رخ دریا	بیخود شده دریا ز گهر باری دستت
از باز فلک پر بکنند مرغ مسیحا	با زاغ شب ار طوطی رای تو شود یار
15 داند بمثل قدر تو انگشتی پا	در خاتم نه چرخ قدر افکنند از دست
معماری معموری معموره دنیا	بر صورت منقوش سرایت شده مقصور
جبریل بپر نقش کند واردش آنجا	جایی که تو بر خوان طلبی کرده خورشید

1 مأوی Ü1 T: مأوا Ü2 // 3 لطف Ü1 Ü2: نظم T // بر Ü1 T: پر Ü2 // 4 جوزا Ü1 T: حورا Ü2 // 9 رای Ü1 Ü2: رای T // بر امروز ز فردا Ü1 Ü2: ز امروز بفردا T // 16 مقصور Ü1 Ü2: مقصود T // 17 واردش Ü1 Ü2: دارش T.

4 این بیت در نسخه خطی Ü2 یکی پس از دیگری تکرار شده ولی در متن بالا داخل نشده است.

آن آب خضر گردد و این گلشن خضرا	بر خاک و گیاه ار گذرد نفعه لطف
هم اسم تو در قاف سخن احسن اسما	هم حلم تو در حی عرب محیی حمزه
3 ناهید بچشم آورد از چشمه بیضا	گر مطرب بزمتم ز پی دف طلبد آب
می خواند آواز دف زهره زهرا	دوش این غزل نازک تر مطرب بزمتم
زین حسن خدا داده تبارک تعالی	83 ^a T ای حسن قدت فتنه گر عالم بالا
6 اصحاب صفا راست وفای تو موفی	ارباب وفا راست تماشای تو کافی
جز شیشه افلاک تهی نیست ز صهبا	در دور لب و چشم تو ای ساقی مه رو
عاشق نکند قطع ز شمشیر تو قطعاً	74 ^a Ü2 شمشیر تو گر قطع کند پیکر عاشق
9 چون نشتر زنبور بود شهد مصفا	در روضه اگر جام بیاد تو ننوشند
دست من و جیب جبل و دامن صحرا	بی آهوی صیاد تو ای کبک خرامان
پرهیز نخواند که کند جز ز مدارا	چون کاتبی آنکو شود از چشم تو بیمار
12 کش صفحه خورشید در انشا شده منشا	خط مه روی تو آر انشأ خواجه است
کو ساخت تن خاکی من خاک بعمدا	خورشید جنا باز فلک کرد بر آور
نی حب ز احیانه ز محبوب مدارا	نی دوستی از یارونه یاری ز محبان
15 دردم گذرد تاب زبانم ز زبانها	63 ^b Ü1 چون آتش جانم کشد از قلب زبانه
گویا که زمن رحمت باریست میرا	در راه مرا ابر بلا گشته گهر بار
صد گونه هوا گردهم از نقش هویدا	در مسجد اگر روی نهم هوا لهوسانه

1 گیاه ار Ü1 Ü2: گیا گر // 6 وفا راست T Ü1: وقارست Ü2 // 9 چون Ü1 Ü2: خو T // 11 جز ز مدارا Ü1: جز ز صدا وا Ü2 T // اگر انشأ Ü1: مگر انشأ Ü2 مگر انشی T // 13 خاک T Ü1: خاکت Ü2 // 14 نه ز Ü1 Ü2: روز T // 17 بوالهوسانه Ü1 Ü2: بلهوسانه T .

16 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد. و اما در نسخه خطی T با بیت قبلی که به ترتیب بالا آمده است جایجا شده است.

در چشم هوا خاک زد از گرد مصلی	خوش وقت کسی را که چو فارغ شد از ادرار
از سفره تقدیر نه منست و نه سلوی	من موسی دوران خودم گرچه مرا بخش
3 دشمن ز خری باد شناسد دم عیسی	احیا ده معنیست بصورت سختم لیک
بلقیس معانی چو خضر خاتم ابقا	83 ^b T سلمان که سلیمان سخن بودی ازو یافت
ای منزل ماه علمت اوج ثـریا	نا دیده علو علم نظم مرا گفت
6 روی ظفر از آیینه تیغ تو پیدا	ای نظم بکش تیغ که در فتح جهان هست
نعل مه نورا فلک آرد پی حلوا	حلوای حدیثم بفلک گر گذرا نند
تا صبح سعادت دم‌دش از شب یلدا	ای مهر جهان تاب برین خاک فکن ظل
9 ما از تو بغیر از تو نداریم تمنا	دارند توقع ز تو هر قوم بنوعی
ختمش بدعای تو و اولاد تو اولوا	74 ^b U2 زان پیش که تصدیع دهد نافه این نظم
مملو کند این نه قدح از باده حمرا	تا ساقی دوران ز شفق هر سحر و شام
12 زان جام لبالب همه کام تو مهیا	جامت ز می عیش طرب باد لبالب

فی مدح خواجه شمس الدین

آراسته بادا چو خط یار بنفشه*	دارد سر آرایش گلزار بنفشه
هم سنبل هم نافه تاتار بنفشه	مشکین دم و بی آهو ازانست که دارد
15 چو صاحب طورست در اطوار بنفشه	از مصر عدم آمد و بر نیل عصا زد
از سوسن و از نیل عرب وار بنفشه	همچون لب خود ساخته تیلی لب جوزا

3 باد U2 U1: بار T // 9 بغیر از U2 U1: بغیر T // 12 عیش U1: عشق T U2 // 16 جوزا U1: حورا T U2 .

15 در این بیت اشاره ای است به معجزه عصای موسی.

* این قصیده در نسخه خطی T بین ورقهای T-27^a تا T-25^a مکرراً آمده ولی در متن داخل نشده است.

* هرج: مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن.

	دزدیده و آورده بازار بنفشه	گر نیست عرب نیل شب از بهر چه در دشت
	بیمار در و نرگس و عطار بنفشه	شهریست پر از ادویه گلزار و طیب اهر
3	زان دم که فرس راند بمضمار بنفشه	64°Ü1 دارد چو فلک کوی زمین در خم چوگان
	گویا زرمند یافته آزار بنفشه	84°T بر نیل زده وصله و آویخته ار چشم
	سر کوفته بر کنبد دوار بنفشه	شد فرق کبودش مگر از غایت رفعت
6	شد سنجق مینایی زرکار بنفشه	بر معجز بگری که بنامست گلستان
	زان روز که بگشاد سر بار بنفشه	گردون شمرد زر ز کواکب که خرد نیل
	فارغ ز درم باشد و دینار بنفشه	نرگس چو خسان چشم بدوزد بزر و سیم
9	مستست مگر از خم خمار بنفشه	درد گسل می بر رخ و در راخ رود کج
	زانست سیه روی و نکو نثار بنفشه	در باغ جهان با عدوی خواجه شبیه است
	از ژاله گهر می کند ایثار بنفشه	75°Ü2 مه کوبه شمس دول و دین که براهش
12	هستند چو در دامن اشجار بنفشه	در ظل عضون کرم و رفعتش افلاک
	در درج ثنائیش سر تکرار بنفشه	اوراق ازان روی گشادست که دارد
	گردیده سیه بوش و کماندار بنفشه	در پیشه جرجان ز پی جان عدویت
15	ریزد بسر ثنابت و سیار بنفشه	ای آنکه دمامد فلک از گرد سمندت
	لافد ز گل خلق تو هموار بنفشه	در اسفل و اعلاه کهن گلشن عالم
	کردست طبق پر در شهوار بنفشه	بمهر تو چو نیلوفر افلاک ز شبیم
18	روزت گل سرخست و شب تار بنفشه	روشن شده چون صبح که در باغچه قدر

1 در دشت Ü2 Ü1: درشت T // 10 روی و Ü1 T: رو و Ü2 .

9 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

	در خدمت تخت برکوعست چو گردون	
	گر سر سوی بالا نکند بی جهتی نیست	
84 ^b T	دزد گل خلقت شده زان اکثر اوقات	3
	چشم ترا عدای ترا دوحته کز نم	
	روحست تن نامیه را سوسن کلکت	
6	در جوشن زنگاری برگ از چه زند جوش	گر با عدویت نیست به پیکار بنفشه
	بر قبه میناش رسیدست سر از قدر	تا یافته در بارگهت بار بنفشه
64 ^b U1	در دور تو گر تلخ بود همچو شکوفه	ببند تن خود را بسردار بنفشه
	با نافه خلق تو چو گل در همه مسکن	9
	بر خاک اگر از لاله جام تو چکد می	روید همه جا سرخ چو گلنار بنفشه
	پیش گل اخلاق تو و این غزل تر	بر خاک بمالد گل رخسار بنفشه
75 ^b U2	گلزار جمالت که شدش یار بنفشه	12
	پیش گل رخسار تو از کثرت سجده	کردست جبین نیلی و رخسار بنفشه
	دانی که بهر دست بنفشه رسن از چیست	بست از هوس زلف تو ز نار بنفشه
	زان پیش که گرد چمن روی تو گردد	15
		جست از دهنت خاتم زهار بنفشه

3 خلقت U1 U2: سرخت T // حبس U1 U2: حث T // 6 برگ U1 T: برف U2 // 13 جبین U1 U2: چنین T.

4 این بیت در نسخه خطی U1 وجود ندارد.

5 این بیت در نسخه های خطی U1 و U2 وجود ندارد.

7 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

9 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

10 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

- بمردار ز دل بهار فراق اهل چمن را
تسا پشت کند راست ازین بهار بنفشه
- ای سرو برون آی بگلگشت که در باغ
دور از تو چو نرگس شده بیمار بنفشه
- بر هر مژه نیلیست چمن را ز فراق
3 آنها نه بنفشه است میندار بنفشه
- تا کاتبی اوصاف رخ و خط تو بنوشت
طومار سمن شد خط طومار بنفشه
- از اشک خط و خال تو چون دشمن خواه
بر خویش بگرید همه شب زار بنفشه
- قاپوس کفایش تو هر دم بغلامی
6 در پیشه جرجان کند اقرار بنفشه
- زیر سم گلگون تو هنگام رسیدن
افکنند نخ و اطلس بسیار بنفشه
- از برگ کند مردمک دیده و آید
پیش تو پی دیدن دیدار بنفشه
- 85°T بی شنم اقبال تو در پیشه این ملک
9 رخسار نشست از گل ادبار بنفشه
- در کوچه و بازار ز تشویش اجل باز
جز باد نمی یافت خریدار بنفشه
- امسال بچشم تر و دستار کیودست
در کوه و دراز تعزیه پار بنفشه
- آن رفت که از تیغ و با بود بحرمان
12 خون بارترا از لاله کهنسار بنفشه
- این دم سلامت ز سفر آمده و هست
سر تا بقدم برگ چو تجار بنفشه
- 65°U1 سوزن زده در خرقة بعهد گل خلقت
کارد بدر از پای طرب خار بنفشه

- فرمای فلک را که ببوی این گل اشعار
چون سوسن کلکم عجیبی نیست گر آید
تا هر شب از این باغچه چینه کواکب
بادا چمن کوکبه منزلتت را
- در گلشن جاوید چنین کار بنفشه
از شوق دعای تو بگلزار بنفشه
برک گل و ریزند بمنقار بنفشه
خورشید گل و جرخ سمن بار بنفشه

ایضاً له

- آصفست این بار از تخت سلیمان آمده
حضرت عیسی است گویی خواجه قابوس قدر
خواجه شمس دولت و دینست در قصر رفیع
آنکه در بازار قدرش چون گدایان آسمان
- چون سلیمان دلنواز جن و انسان آمده*
کز دم او در تن جرجان زمین جان آمده
یا شد انجم سوی گردون گردان آمده
برگرفته طاس خورشید و بدوران آمده
- پیش دست جود او کان بسته در خدمتت مگر
هیمة مطبخ ز شاخ سدره گر سازد رواست
ای ملک شخص که جان و دین شخص ملک را
کاف کن گر اصل انشا بود در طومار گل
- 9 کوه شخص حلم او را گردد امان آمده
زانکه خورشیدش نمکدان و فلک خوان آمده
بند دفترهای تو در خور چو شریان آمده
نامه قدر ترا یک حرف عنوان آمده
- کام چرخ اینست کز کار تو بگشاید گره
گر نشد دندان شکن دست سخایت بحر را
- 12 گرنه از سر تا بپا بهر چه دندان آمده
چیست درها کز لب دریای عمان آمده

85^bT76^bU2

شهر بند جسم اعدای ترا خیل اجل	کرده رخنه و ز پی غارت بیابان آمده
بس که بر سر خردگان از دست جودت سنگها	پاره پاره خون لعل از بینی کان آمده
گشته زار چرخ را هر دانه همچون گوهریست	تا زحل شد بنده ات کش نام دهقان آمده 3
از دل خصم تو غم را نیست امید نجات	هست جرم او بی پای خود بزندان آمده
قطره ای در کام خورشید از سحاب لطف ریز	کان صدق بالای بحر از بهر باران آمده
گل که می خندد در ایام بهار عدل تو	خنده اش گریهای ابر نیسان آمده 6
ترک میدان دار گردون روز کین از سهم تو	گوش خود بگرفته و بیرون ز میدان آمده
این لغز می لغزد از آب ضمیر روشنت	گرچه آبش پای لغز صد لغزدان آمده
چیست آن طوطی که از کوثر خرامان آمده 86°T	بر کنار جوی شیراز بهر غلامان آمده 9
اشک یعقوبش بچشم و جاه یوسف در دقن	لیک نی از مصر و نی از شهر کنعان آمده
گه گشاده بالهای سیز همچون طوطیان	گه ز منقار نیاتی شکر افشان آمده
گه شده چون زهره افلاک ابریشم نواز	که ببرج آفتاب از چرخ کیوان آمده 12
گاه بوده ناسخ توریت و انجیل و زبور	گاه راوی که قرین اهل قران آمده
همچو مرجان سیر او کمتر بود در آفتاب	نیست مرجان لیک همچون شاخ مرجان آمده
گاه دست خواجه را بوسیده گاهی خاتمش	گاه با دفتر نویسان سوی دیوان آمده 15
سرورا تا باد پا بیرون ز جرجان رانده	ناکسم گر باد رحمت سوی جرجان آمده

2 خردگان T: Ü2: خرده گان Ü1 // 3 کش Ü2 Ü1: کت T // 11 نیانی T Ü1: لبانی Ü2 // 12 ابریشم T: Ü2: بریشم Ü1 // 13 توریت T: توریة Ü2 Ü1 // زبور Ü2: زبور Ü1 T .

4 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

10 در این بیت به اشک ریختن حضرت یعقوب به یوسف گم شده اشاره شده است.

کنعان: نام قدیمی فلسطین یا ارض موعود. رش، معین، ماده کنعان.

- 77^aÜ2 مردم مازندران را دور از دیدار تو
 قلزمی هر دم ز ابر چشم گریان آمده
- دامن گردون چرا سرخست از خون بعد عصر
 غالباً پای شفق بر سنگ هجران آمده
- منت ایزد را که بار دیگر از انفاس تو
 3 جانی از نو در تن مشتی پریشان آمده
- خنک گردون پیکرت را نعل زبید از هلال
 کز خراسان سوی جرجان چون خور آسان آمده
- 66^aÜ1 در دمی کاورده تشریف از شهر هرات
 تن به استقبال هر کس را فراخان آمده
- از پی ایستار راهت نقد نظم کاتبی
 6 گنج آبادیست لیک از گنج ویران آمده
- هیچ جا نشکفته جز در گلشن الطاف تو
 آن گل تحسین که از وی بوی احسان آمده
- هر سحر کافشنده ام جز نخل اوصاف ترا
 سنگ بر فرقم بسان میوه ز اغصان آمده
- بر دعا اولیست کردن ختم ذکر هجر و وصل
 9 چند درد سر دهم کین رفته و آن آمده
- 86^bT تا نماید رخ عروص صبح کز باغ بهشت
 فی المثل حوریست کز قصر نه ایوان آمده
- همچو طوبی باد سر سبز از بهار جاودان
 روضه جاهت که رشک باغ رضوان آمده

فی مدح خواجه یوسف شاه

- 12 تنم تار برشیم گشت و می خواهند جان تمغا
 بلی ابر باریک را باشد گران تمغا^{*}
- مرا یاریست تمغاچی که هر دم تاجر دلها
 بدو گویند مستان رخت ما را غیر جان تمغا
- بمهر کاسه شنگرف مانند مردم چشمم
 که بعد از مهر و جهم گویدم اینها ستان تمغا

7 جا Ü1 Ü2: - T // 12 تار Ü1 Ü2: تا T .

4 خراسان: خور آسان، مشرق، خراسان قدیم شامل تمام خراسان امروزی و ناحده شرقی و شمالی آن تا ماوراء النهر بوده است. رش، معین، ماده خراسان.

5 هرات: نام شهری در خراسان قدیم که امروز در شمال غربی افغانستان در کنار رودری (هریرود) واقع است. رش، معین، ماده هرات.

* هرج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.

- ستد نقد قرار صبر گنجشک دل و جانم
 کبود و زرد چون بیند رخم را نقد جان جوید
 بدین و دل خردیم هندوی آن زلف کافر را
 صبا چون غنچه گر بگشایدم تنک قماش دل
 77^bÜ2 ز جنس هستیم آن سنگ دل تمغا کران جوید
 عزیز مصر معنی خواجه آن یوسف که نا باشد
 بر تمغاچی معموره دوران قضا یعنی
 غلط گفتم که پیش ساکنان حلقه گردون
 خریداری نباید کرد بلبل اطلس گلرا
 مس اجناس را کبریت احمر نیست جز مهرش
 66^bÜ1 گر نه از کله نیل چرخ تمغا جویدت چاکر
 87^aT پس نه پرده گردد عقل ازان کش اطلس جامه
 دکان دار قضا را همتت درویش می داند
 ز رخت چرخ تمغا خواست قدرت همت گفتا
 بسوی چار سوی باغ بر دارد بدامان زر
 اگر از اختر رای تو بر کیوان فتد عکسی
 قضا را از ازل شرطیست با اصحاب سمسارش
 اگر قصاب شهر آسمان اعدا گشت نبود
 ز طیارت حاصل کرد باز آن دلستان تمغا
 عجب نبود طلب کردن ز نیل و زعفران تمغا
 3 بیوی آنکه ترک چشم او جوید روان تمغا
 نیاید وصله کز داغ او نبود بر آن تمغا
 نمی داند که بخشیدست صدر انس و جان تمغا
 6 نیقتد در چه خسران ز قحط کارون تمغا
 متاع رفعت او راست ده نیم آسمان تمغا
 قماش قدر او راهست صد یک لامکان تمغا
 9 اگر از نو بهار خلق او نبود بر آن تمغا
 وگر نه کیمیا آسا شدی زو بی نشان تمغا
 ادا سازد قضا از سیم انجم در میان تمغا
 12 ندارد مهر و می ترسد که جویی ناگهان تمغا
 ازان او را نمی جوید از اجناس دکان تمغا
 گذار او را چه می جویی ز خاک آستان تمغا
 15 اگر خلق تو خواهد از قماش گلستان تمغا
 کجا جوید کس از تجار در هدوستان تمغا
 که ننهد در ترازو تا ابد سنگ زبان تمغا
 18 بدو تمغاچی دوران نبخشد جاودان تمغا

1 جانم Ü1: جان Ü2 // 14 خاک آستان Ü1 Ü2: اجناس دکان T // 17 با Ü1 T: نا Ü2 .

11 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

- ز مهر چرخ بختت گر نبودی فیض تمغا را
نگردیدی بدینسان معدن زر همچو کان تمغا
- کنون از بادبان و شهپر عنقای حکم تو
فتاده همچو قاف از ربع مسکون بر کران تمغا
- بدورت گر بتجار از بالا سخن گوید
الف را بر بدن یا چوب بیند یا سنان تمغا 3
- بدور بخششت از تر فروشان چمن یک یک
خورد چوب ار بجوید میوه را باد خزان تمغا
- 78^aÜ2 سر افراز قماش نیست شعر بی رواج من
ولی کردم ردیف آن بوجه امتحان تمغا
- ندارم نقره و ابریشم و رختی که احسانت
ز عین مکرمت نجشد بدین بی زر عیان تمغا 6
- پی تحسین ذهن بنده در وقت سخن گفتن
دهان میم خود را از الف سازد زبان تمغا
- ز عین شعر من گویا طریق مردمی دیده
که دارد بر زبان پیوسته تایی ترجمان تمغا
- اگر چه نقطه نبود همچو کوران این تمغا را
ز عین مهر بر این نظم گشتی در فشان تمغا 9
- نمی یارم دگر تمغا ردیف از کاتبی جستن
ازان کش هیچ مالی نیست کی جستن توان تمغا
- 87^bT همیشه تا درین دیرین رباط اهل تجمل را
ره و رسم تجارت باشد و جویند شان تمغا
- قماش دولت بازار آرای جهان بادا
که کمتر وصله آنراست قدر لا مکان تمغا 12

ایضاً له

- دلا بسطانت فقر اگر کنی آهنک
در بهشت شود چوب تختۀ اورنگ*
- 67^aÜ1 گرت مفرح یاقوت می دهد گردون
مخور فریب که یک لقمه نیستش بی سنگ
- درون بحر قضا چرخ پر شفق دامیست
که موج می زندش خون صد هزار نهنک 15
- چنان ز قلزم نیرنگ و آب رنگ جهان
بشوی دست که نی آب ماند و نی رنگ
- چو نقش کهنه سیه شد مرا سجنجل روح
درین خطیره پراستخوان جسم ز رنگ

5 سر افراز Ü2 Ü1: سر افراز T // 12 لا مکان Ü1: کن مکان Ü2 T .

* مجت: مفاعلن فعلا تین مفاعلن فعلن.

- نماند حق شنوی و نه طایر حق گوی
چرا بود بستو از شام تا سحر آونک
- رقاق چرخ مخم بسوزن عیسیست
چرا بدعوت مهمان کشی کنم آهنک
- 3 سر از قلاده تسلیم چون کشد بیک نفش
که مور کم ز پاس اوست پالهنک
- چه سود شهپر جبریلیم که طوطی چرخ
فرشته را نشناسد ببال و پر ز کلنک
- شوم بخیمه علوی روانه و بکنم
ز سایه بان دو رنگ زمانه میخ درنک
- 78^b02 ز شاخ سدره تراشم درین سفر نعلین
که شیشه ریزه گردون بسازدم پالنک
- بعرش رو نهم و ساق عرش را به نیاز
قد خمیده چو خلخال در بر آرم تنک
- ببارگاه قبول آن دمم که بار دهند
به پیش حضرت باری بنالم از دل تنک
- کنم شکایت از افلاک و شکرها گویم
9 ز لطف آصف جمشید جام جم فرهنگ
- 88^T عزیز دینی و عقبی جلال دین یوسف
که هست مصر سخا و مروتش سرهنک
- بچهر و روی منوچهر و رای ملک آرای
بفر و هوش فریدون فرخ و هوشنک
- ز نقش بندی اوصاف قدر همت تو
12 خرد چو وهم زند وقت نقش بستن زنگ
- دران چه بحث که دیوار عرش مستغنی
ز مهره کاری مانی و صورت ارژنک
- زهی ستاره ضمیری که بر سپهر هلال
تراست هفت فلک بر مثال هفتورنک
- به نیم حمله رهی می کند براق توطی
15 که مثل نه فلکش نیست ثلث یک فرسنگ
- نجوم نیست بر افلاک داغهای گلست
کزین مراحل گل تاخته بران شیرنک

3 ز پاس Ü1: ز پی پاس Ü2 T // پالهنک Ü1: پالهنک Ü2 یا لهنک T // 7 به Ü1: ز Ü2 T // چو Ü1 Ü2: - T // 10
سخا و Ü1: سخا Ü2 T // 11 روی Ü1 T: رای Ü2 // هوش Ü2 Ü1: رای T // 13 ارژنک Ü2 Ü1: اورنک T .

9 جمشید: پسر خورشید و نخستین بشری است که مرکب بر او چیره شده، بر دوزخ حکومت می کند. رش، معین، ماده جمشید.

11 هوشنک: پسر سیامک پیشدادی و نوه کیومرث اول پادشاه پیشدادی است. رش، معین، ماده هوشنک.

13 مانی: بنیانگذار آیین مانوی. رش، معین، ماده مانی.

ارژنک: نویسندگان قدیم آن را نام کتاب مصور تألیف "مانی" دانسته اند. رش، معین، ماده ارتنک.

کمانچهها زندش بر بروت رنگارنگ	سحاب اگر بتو لافد فلک ز قوس و قزح
کشیده ناخن قلاب ناخنان یلنگ	67 ^{U1} بدور عدل تو از آهوان و کور و کوزن
3 بر آسمان شود از ضعف چون بریشم جنگ	اگر نه زهره ز بزم تو تربیت یابد
صدای سیل دهد خون ز شاه جوی کرنک	دران دمی که ز موج محیط تیغ دو خیل
سیاه را ز سفید و سیاه را ز کرنک	شود ز گرد کرنک آنچنانکه نشناسند
6 چو کر به بید بلرزد سپهر پر نیرنگ	ز باد خنجر مریخ رنگ شیر دلان
بجای خون چکد از مهرهای شب شیرنگ	نهنگ را ز تق مار رمح و اژدر تیغ
بود چو نخله ز قوم ظل تیر حدنگ	79 ^{U2} کلید قفل جهنم نماید آهن رمح
9 که پردهای سر آسمان درد زغرنگ	چنان زمین ز سم مرکبان غریو کند
دهان شیر بدنندان ماهی از خرچنگ	چو میل گرد فشانی گشاید چرخ
زکات تاجر قدر تو نیست از یک تنک	88 ^T قماش کاری نه کارگاه و چار رباط
12 ترا چیگونه نیاید ز نام تمغاننگ	ز نام نیک تو هر حرف آل تمغایست
ز بهر رجم شود خاک راه چهره زنگ	بگاه خشم تو در زنگ اگر گلی خندد
ستاره سوخته هرزه کرد دور از ننگ	سپهر قدر تو و آفتاب گردش هست
15 زمان بتنگ کش و خوان چرخ گشت تنک	ازان زمان که بی نان پخته سخنم
ز بس که داشت خمیر دقیق طبعم هنگ	برون ز خام دلان نان نظم من نشکست

5 شود U2 U1: شو T // نشناسند U1 T: نشناسد U2 // سیاه را ز سفید U1 U2: سفید را ز سیاه T // 7 شیرنگ U1 T : شیرنگ U2 // 10 فشانی U1: فشانی کنی U2 T // 14 هرزه U1 U2: - T // 16 نان U1: نام U2 T .

7 مصراع دوم این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

8 مصراع اول این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد. در نسخه خطی T مصراع اول بیت قبلی و مصراع دوم این بیت که به ترتیب بالا آمده است باهم بیتی تشکیل کرده اند.

- عروس معنی من پاک دامن آمد و شوخ
خوشست وصلت خویش که پاک باشد و شنک
- ز طبع سست نیاید سلوک جاده نظم
که از دو ست بود پای لنک و شل ز شنک
- بسوخت مجمر جز عم چو عود اما شکر
3 که هست دامن مداحی توام در چنک
- فغان ز پیک فلک گو بناجیح غم و درد
هزار جا کف پایم شکافت همچون زنک
- منال کاتبی از سنک لاخ وادی فقر
پلنک وار بپایان بر این طریق و ملنک
- 68^aÜ1 بشنک دهر مده دل که این عجوژه مست
کباب کرد بشنگی دل هزار شنک
- گواه بگری آن زال بس همین که بود
گذشته اند هزاران چو قاضی کیرنک
- درنک بهر دعای جناب آصف کن
درین مقام و دگر بر دنگه مدرنک
- همیشه تا شجر سیز خاربار سپهر
9 گهی شکوفه نار آورد گهی بالنک
- رخی که نیست مرکب بخاک در گاهت
ترنج وار ز آسیب باد پر آرنک
- 79^bÜ2 محب جاه تو چون نار از بهی خندان
عدو ز طالع وارون برنک چون وارنک

ایضاً له

- 89^aT تا شاه روح بر فرس جسم شد سوار
12 چون اسب من ندید در این سیز مرغزار*
- اسبی که در طویلنه دوران مرا ازو
چون دسته گیاه فرو بسته است کار
- اسبی چنان که شخص شقاق آب می خورد
از چار کاسه سم او ساعتی سه بار
- بد بوی چون طویلنه و بدرنک همچو گاه
15 لت خور چو میخ دستت چو دنبالی فسار
- دندانهای مهره پشتش میان جل
همچون قشاویست نهان گشته در غبار

1 عروس Ü1: عروس طبع T // 7 هزاران چو Ü1 Ü2: هم از خوان T .

* مضارع: مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن.

- گه بر شعیر شاشد و اینش بود شعور
گه بر سواد شعرم و اینش بود شعار
- بالشجه را بواسطه دیر مردنش
همچون صدق سفید چشم انتظار
- گاهی جهد بمسجد و محراب از مگس
گاهی لکد زند که ز پا افکند منار 3
- زو زین بتنگ و چوب حنا هم رکاب حبس
زو تنگ در شکنجه و بالشجه زیر بار
- هم پی دراز کرده بهر سو چو قنجغه
هم گشته مثل تو بره چو گیر وقت کار
- که دست و پاش پر زکره چون دوال تنگ
گاهی بمیخ جور چو یابند استوار 6
- گاهی قطاس وار بگرن فتاده است
گه در قفاست مانده چو قشقون خراب و خوار
- گاهی بسر در آمده همچون لجام خویش
گه چون رکاب خورده لکدها ز هر کنار
- نه آب خورده در چمن عمر و نه علف 68^bU1
گاهی چو سینه بند زده دستها بهم
- غرق عرق چراست نمد زینش آنچنان
نی چو بچشم دیده و نی گاه در جوار 9
- چوب حنا شکست بسی دید از و چو من
گاهی چو نقش نعل بمانده برهگذار
- داغش نمیکنم که چو کم گردد از نظر 80^aU2
گر همچو بنده بر زبرش نیست شرمسار
- آواز الجی ار شنود ایستد بجای 89^bT
هر دم ازان شکست کند ناله‌ای زار 12
- بهر شکست نعل زند دست بر زمین
ور چستی ایستد بود او قطره در قطار
- جز بار مرک هر چه بود با تیر و تیغ
وان هم بموضعی که بود میخ بی شمار 15
- یارب که الحیان عدم را بدو رسان
جز تازیانه هر چه خورد باد ز هر و مار
- گشتم سوار دی سحری از برای طوف
باشد کزین دیار برنش بدان دیار
- بر مرکبی چنین که مبادا کسی سوار 18

14 الجی U2 U1: ایلچی T // 17 الحیان U2 U1: ایلحیان T .

1 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

2 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

- از رنج بد لجامی او دست من بدرد
وز دست پاشنه زدنش پای من فکار
- در انتظار آنکه کند دست و پا دراز
کلبان شهر را شده چون نعل چشم چار
- زین سوی تخته کوب که تابوت کهنه بین
زانسو فغان که کیست مجاور درین دیار 3
- مو تاب ایستاده که مویش بمن فروش
کیمخت گر دوان که سر نیش بمن سپار
- گه حس عنان گرفته که خود را فرو فکن
گاهی خرد رکاب که خود را برین مدار
- من در میانه گریه و از بهر مضحکه
گل عارضان بزیر دم او نهاده خار 6
- زاغان دشت ناله که این را بما رسان
کلبان شهر نعره این را بما گذار
- من تازیانه در کف و جمعی به التماس
من کارد بر کشیده و خلقی بزنها
- نه میرد و نه گم شود نی کش برد
ای کاش ازین سه کار یکی گردد آشکار 9
- 69^{U1} زین اسب بد عنان چکنم وقت شه که من
بوسم رکاب آصف جمشید اقتدار
- مصر جمال خواجه دین یوسف آنکه او
بر نیل چرخ تاخته شیرنک گبرودار
- آن شهبسوار عرصه مردی که در فنون
چون شهبسوار عرصه مردیست نامدار 12
- 80^bU2 و ان مه عنان که در قدمش آهن رکاب
90^aT با قله خیال ز نند پنجه و قار
- آواز طبل باز همایون صیت او
بی باز صیت ساخته صد شهر و شهریار
- ای مرتضی کفی که ز اوصاف دلالت
درج جواهر ست زبانم چو ذو الفقار 15
- خلق تو فارسیست که در عرصه ز بیدش
بر گستوان ز گل فرس از باد نو بهار
- از بهر رایضان جناب تو بسته اند
بر پشت سبز خنک فلک زین زر نگار
- تو کامران که مرکب کام و مراد خصم
کاهیده شد بر آخر سنگین روزگار 18

4 گر دوان U2 U1: گر ستاد T // 8 به التماس U1: بالتماس U2 T // بزنها U1 T: بزنها U2 // 13 خیال T U2:
خیال U1 // 14 و U2 U1: T - .

7 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

هرکس که چون رکاب نبوسد ترا قدم	بر بندگان دوال عنان دست اختیار
سراج دهر بهر براق تو ساختست	بر گستوان مکرمت و زین اعتبار
شیران بر سمنند تو کمتر ز آهویسند	هر آهوی سمنند تو شیرست در شکار 3
یک جو بناحق شکند ابلق سپهر	یابد ز سنگ عدل تو دنداننش انکسار
پای ترا رکاب چو بوسید شد بدید	از آهن رکاب زر کوفت را عیار
صد را ابو الفوارس مدح ترا دعا	دین منست و بنده بدین دارد افتخار 6
از مرغزار مدح تو دارد نما و نشو	هر جا که هست توسن طبعم سخن گزار
از عجز وصف فارس مدح تو بسته ام	بر پشت باد پای سخن زین اعتدار
نعل برهنه توسن طبعم چه سان رود	در سنگ لاخ خار مغیلان افتقار 9
گر تازیانه تو نه بیند سوار چرخ	در دم بتازیانه بر آرد ز من دمار
69 ^b U1 در مرغزار خشک جهان تابکی مرا	بی اسب همچو آب بود دیده جویبار
چو جوشدست جامه صبر و ثبات من	از جور اسب خویشتن و طعن بر حمار 12
اسبی چو اسب رقعہ شطرنج کو بسر	از خانه پا برون نهند جز بدست یار
81 ^a U2 دارم من شکسته مجروح ازان سمنند 90 ^b T	گاهی لکد نصیب و گهی داغ اضطرار
ای ابر فتنه بارگه چرخست نام تو	جز سنگ ریزه بر جو و برگاه او مبار 15
از کهکل جدار نه گل ماند و نه کاه	نقش ار کنند صورت او بر گل جدار

4 بناحق U1 T: بناخن U2 // 7 نما U1 U2: نوا T // گزار U1: گذار U2 T // 9 افتقار U1 T: اقتدار U2 // 10 بر آرد U1 U2: بر آور T // 13 اسب U1 T: است U2 // بسر T: بسیر U1 U2 // 14 اضطرار U1 T: اضطرار U2 // 16 گل ماند و نه کاه U1 T: که ماند و نه گل T .

4 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

6 ابوالفوارس: شاه شجاع مظفری. ابوالفوارس جلال الدین بن محمد مبارز الدین، دومین از پادشاهان آل مظفر. رش، معین، ماده شجاع.

8 این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد.

ور خاردش دو چشم نخارد مگر نجار	گر لغزدش دو پای نیفتند مگر بچاه
قصاب را ز کشتن او ننک بلکه عار	بیطار را ز مردن او فخر بلکه نام
3 بر لوح خاک از قلم پاست دلفکار	مانند کاتبی که ز پی می کشد قدم
دست از سوی یمین رود و پاش از یسار	هر جا که در یسار و یمین دست و پا نهد
وز فر فر دماغ بدش عقل را فرار	از انحلال لک لک او مغز را خلل
6 وز نعلهاش میخ گریزنده چون شرار	از دست و پاش نعل بخون همچو میخ
آبیست ایستاده بدرنک ناگوار	چون آب مرکبست و لیکن به آب سیل
مویسنه را گذاشته از سو بیادگار	هر جا که رفته در ره و افشانده خویش را
9 چون گاه نم کشیده بتن دردم و نزار	مانند خونی که مرا می دهد شکست
آن روزکش ز حبس فرستی بپایدار	این اسب لایقست که کرد و سوار خصم
و امید از رکاب تو یک اسب نامدار	از من عنان میبچ که دارم سر سفر
12 در باغ روزگار چو گلگون بود هزار	یک اسب خسروانه شیرین که عاشقش
در تندباد عزم سبک دست چون چنار	گاه وقار ساکن و اصلی چو شاخ سرو
جز بر دعای رایض جاه تو اختصار	70 ^a U1 شعرم که در طویله طویلیست کی شود
15 صد بو فراس چو هر جان می کند نثار	91 ^a T بر بسته ام طویله نظمی که بهر آن
باشد روان دهر چو لیل اشهب نهار	تا در تک محفه زرکار شاه صبح
بر فارسان قلّه این نیلگون حصار	81 ^b U2 بادا محفه دار جلال تو حکم ران

1 لغزدش U2 U1: لغزدش T // نیفتند U1: نیفتند U2 // ور T U1: گر U2 // 3 پاست دلفکار U1: ماست دلفکار U2
اوست پا فکار T // 5 انحلال U1: انحلال U2 // 10 حبس T U1: جسر U2 // بپایدار T U1: بسوی دار U2 // 11 نامدار
U1: راهوار U2 راهوا T // 13 اصلی U2 U1: اصل T // 17 بر فارسان U1: بد فارسان U2 بر جا رسان T .

رخش مراد و ابلق اقبال زیر زین پای تو در رکاب و نگه دار کردگار

ایضا له

•	ز طویست ترا پایه سریر سرور	بساز برگ بهشت ای دل از سرای غرور
3	در انتظار و تو از خمر کج روی مخمور	ستاده ساقی کوثر بکف شراب بهشت
	قصور چیست چرا نیستی بفکر قصور	قصور و روضه بهشتی برای دوزخ خاک
	در آفتاب قیامت که داردت معذور	ز ابر آه گر امروز سایه بان نکنی
6	چرا که مستی و تندست باد پای غرور	کشیده دار عنان بر طریق هشیاران
	تفرج بد و نیک تو می کنند از دور	به نیک و بد مرو از جا که ناظران سپهر
	بطیل زیر کلیم از چه گشته مغرور	سفید مهره خورشید و کوس چرخ تراست
9	و گرنه همدم عیسی چرا بود رنجور	تنت ز مریم نفس اوفتاده در تب و رنج
	که سردیست جوانی بموی چون کافور	بتاب گرمی شهوت مشوز عنبر جان
	که شحنه راغب خونست و پادشاه غیور	فضای شاه نشین دلت بشوی ز غیر
12	مرو بخواب که تا شیشه نشکنی بر طور	تو موسی و دلت شیشه و بدن طورست
	که پنج زهر گیاهست شاخ این انگور	بچار باغ عناصر منوش باده طبع
	شوند شیشه نه چرخ بر شراب حضور	91 ^b T می بنوش که چون جرعه بر هوا ریزی
15	تهیه کفن اولی ز اطلس و سیفور	70 ^b U1 بدین حیات گویا بقیة السیفست
	شهان اتاقه نسازنه از پر زنبور	دو برگی سرو جان بال نقل نکو نیست

2 سریر T: سرور U1 // 3 و تو T: تو U2 // 7 جا U2: ره T // 8 سفید T: سفیده U2 // کوس T: گوش U2 // چه گشته T: گشته U1 // 15 گویا U2: گو T // 16 اتاقه U2: اتاقه T .

• بحث: مفاعلن فعلانن مفاعلن فعلن.

- 82^{U2} عروق پیکر ایوب را که کرم بخورد
 بشاخ و برگ تری زو صبور باش صبور
- دو نقد گنج دو کونی بگنج این ویران
 ولی چه سود که مارست گنج را کنجور
- گذشت از سر دیوار آفتاب حیات
 تو هرزه کرد چو خفاش در شب دیجور 3
- درین خرابه چو طفلان مباح میل صید
 که عیش خانه ماراست کلیه عصفور
- معینست که عالم پلیست بر سر آب
 مبو عبیر اقامت که لازمست غبور
- بهیچ چیز جهان سرفرو میار چو چرخ
 مگر بختاک در آستانه دستور 6
- نسیم لطفش اگر زایر قبور شود
 در آب خضر خورد غوطه خاک حوض قبور
- وگر طیور ز دریای قهرش آب خورد
 بجای پر همه خنجر دمد ز بال طیور
- سزد که مردم آبی بدور تقوی او
 ز آب تلخ بشویند کاسهای فجور 9
- زهی رسیده بدان پایه غرغه قدرت
 که هست سلم نه قصر چرخ زو مقصور
- بلا و بخت ترا باب فتح نامعدود
 حصر عمر ترا برج حصر نامحصور
- بیاض لطف تو بستان حشر دفتر
 برات قهر تو دیوان نشر را محشور 12
- ترا قلم علم سبز مسطفاست مگر
 که سرخ روی شدند از سواد آن جمهور
- عجب نباشد اگر خازن بهشت آرد
 پی براق تو برگستان زحله حور
- 92^T غریب نبود اگر ظل طوبی لطف
 گل بهشت بر آرد ز دوزخ با حور 15
- برای بزم تو کمر و بیان به تیشه نوح
 ز شاخ سدره تراشند زهره را طنبور
- سرای عمر ترا کش خضر گدای درست
 شد اوستاد ازل بانی و دگر مزدور
- 71^{U1} بهر زمین که رسد سایه عماری تو
 چو آسمان شود از عامران زمین معمور 18

1 بشاخ U2 U1: نه شاخ T // 2 دو U1: تو T U2 // 7 قبور U1 U2: فتور T // 9 تلخ U1 U2: توبه T // 11 بلا و U1:
 بلاد T U2 // 13 شدند U1 U2: شود T // 18 عامران U1: عامر T U2 .

ستاند دامن آخر زمان ز دست فتور	سیاست تو که جیب دو کون در کف اوست	82 ^b Ü2
که کرد آخر پاژگونه نعل ستور	بگنج فیض تو هزنه فلک مگر پی برد	
3 درون تذکر ارباب ذاکران مذکور	گه مذاکره حقا که غیر ذکر تو نیست	
بعهد عدل تو در خاطری نکرد خطور	خطر که خوف خواطر خطور او بودی	
بدر برد تب لرز از مزاج نیشابور	طیب علم تو نبض بلاد اکبر گیرد	
6 ز ترس آب شود خاک قالب فغفور	پر آب کین چو کنی جوی چین به پیشانی	
بجز تو در همه عالم کراست این مقدر	قضا برای تو مقدر ساخت دخل قدر	
که کرد میخ طنابش نگشت گرد فتور	سرادق کرامت را ستون چنان عالیست	
9 سریر جاه تو دارد سرورا مسرور	سرای قدر تو سازد سریر را ز سرور	
ز وصف کوکبه ات پر کواکبست سحور	سپهر منزلتا نظم فاخرم چون مهر	
یک شعر ندارد درین شعار شعور	گذشت شعر ز شعری و لیک گردون را	
12 و فی مدیحک نثری کلؤلؤ منثور	بوصف ذاتک نظمی کجو هر منظوم	
چو لشکر ملکوتست در سرادق نور	معانی سره در طی پردهای دلم	
بدین قصیده سپردی ظهیر تخت ظهور	92 ^b T قسم بتاج قزال ارسلان که کپر بودی	
15 خراب گشت چو دیوار پست ایرج و تور	دلم که فاصله شرق و غرب جان و تنست	
که نیستش خطی از سطر جزو غم مستور	دو مسطرم رگ تن شد پدید و یک نیست	

2 پاژگونه Ü1 T: بازگونه Ü2 // 3 تذکر Ü1 Ü2: تذکره T // 4 نکرد Ü1 Ü2: نگر T // 5 بدر Ü1 Ü2: برد T // نیشابور Ü2: نیشابور Ü1 T // 9 ز Ü1: - Ü2 راه T // سرورا Ü1: سرور را Ü2 T // 10 سحور Ü1 T: فخور Ü2 // 11 و لیک Ü1: ولی که Ü2 T // 12 و فی مدیحک Ü1 Ü2: ولی بدیحک T // کلؤلؤ Ü1 Ü2: حلوؤلؤ T // 13 طی پردهای Ü1 Ü2: پردهای طی T // 16 پدید T: بدید Ü1 Ü2 .

14 قزال ارسلان: نام دو تن از اتابکان آذربایجان. رش، معین، ماده قزل ارسلان.

فغان ز خنجر قصاب آسمان نکنم	بعید فقر که فربان ننالد از ساطور
دعای خلق تو گویم که چرخ دعوی رنگ	ز عود مجمره اش نیست جز بخار بخور
همیشه تا سپه صبح نقش و خسرو روز	دهند عرض برین نخل سبز پر طیور
بغیر نخل جلالت که ظل خسروی است	مباد منظر شیرین دهر را منظور

ایضاً له⁺

زمان گردید افلاطون و داد او صبح آذریون	به طحل شخص گیری شد زبون قلب او روان*
سپید ار خط بستان بر آمد خوش چو سرمستان	ز ترکیبات بند دستان کز اغصان داشت دگرگون
چنین کز صبح صندلها مصدل ساخت گیتی را	چو از حیات شد شها درخت صندل مکمون
فلک چون گنج گوهرین دم صبح فسون گر من	ازو آن تیره اژدر بین خراب افتاده یی افسون
رخ بیضا که رخشان شد از آن شعله چو ثعبان ابد	ز بی عونی چو هارون شد تن فرعون سب مکمون
بر آمد تا به تب را نتاب عکس کوکب سا	دما و دوده شب را زد آتش باز در کانون
شیه از زر اندودی نموده کان فیروزی	قران اختر روزی قرنش ساخت ما جارون
دم صبحست ای ساقی میاور خرمی باقی	ببین بانقل مشتاقی قرینا بر او را مفرون
شراب لعل گردان کن گردون از جرعه خون کان سمن	گل ما را گل افشان کن بر آب ساغر گلگون
گرفته ام حوموش بر وطن در عان این غمخور	باب باده اش آور نه سوراخ کهن بیرون
چو ساقی سرخوشم از می عطری کوی کارونی	که از صوت حزین وی شوم حزم من محزون
غچک سای عندلیب آرا گل صد خار خار ما	ز شکل کوکنار آسا بگو تا در دهد افسون

2 بخار Ü1 T: بخار و Ü2 // 3 برین نخل Ü1 T: بدین Ü2 // 4 خسروی است Ü1: خسرو نست Ü2 T .

⁺ این قصیده فقط در نسخه خطی T وجود دارد.

* هزج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.

- بیش از چنگک چون توشه بچین ار سنبلیش خوشه
 به بین در عود کان رسوا چو نقش حاسد دانا
 غلط بود این که در روطه گرفتم راه پیروزه
 ولی سدار معذورم که سرگردان و مخمورم
 دلا بگذر ز درودن بجان در کاس صاف تن
 امیر پادشه زینت فلک قدر ملک طینت
 به پیش رای آن نیکو سپهر و عقل گل با او
 جهان شش جهت شد در نهنگ بهمت مضمهر
 زمین علم او زانسان جهانی دان کش از شدان
 دم تیغت که در سحا محب را می دهد احبا
 بنزد حلم که گاهت زمین خاکست در راحت
 طیف را اگر بو بو وزد از گلشن صرصر
 بترکیب عناصر گر کند زهر تو دل دیگر
 ز طعنش رمح از روم ز طوعون بلاد غم
 حسودت را عیوب تر جهانند خرج از چنبر ^{93bT}
 بگردون پلنگ آسا اگر گویی ز کین باز آ
 عدو گوید که بی آوخ مرا فرودش شد مطبخ
 سپهر و خاک پای تو زمینستو سرای تو
 دلت در عالم اعلا خبان مصریست دین آرا
 فلک قدر از دهر افغان که بر داند در دوران
 که چنگی راست هر گوشه نوای خوب در قانون
 ندارد در درون قطعا جز اسباب فغان مدفون
 3 که میجستن بدریوزه نه درویشانه است اکنون
 ز هجر آب انگورم تبرا ز غرقه مسحون
 می مدح امیر افکن که مستی بخشدت بیچون
 6 که شه در دولت و دعوت بید موسیست او هارون
 جویش لیلی هر دو و قرع کاسه مجنون
 شال دادکش در بر کشیده شاهد آسانون
 9 به پیش همت سگان کم از ربیعت این مسکون
 مگر روحست کش مأوی نیامد جز میان خون
 درون خرمن جاهت فلک گردیست ار گردون
 12 نه بیند تا ابد دیگر قران نامیه مسحون
 ترا شد طبع نامی سر ز نشو این کهن مسحون
 زر خم طعنه آدم حسودت راست تن معطون
 15 چنین گر باشدش در سر که دارد صالح مسمون
 کند دندان گرگی را دهان شر در صحون
 ولیکن میرد و دوزخ که شیطانست آن ملعون
 18 حکیم عقل و رای تو ارسطویست و اول خون
 که صاحب حوت ست آنجا یکی درویش خون ذولنون
 بیچشم همت و زمان ز بهر یک دو نالم دون

- چو عدلت تخم می باشد که روی خاک ترا شد
دلم را غصه شد حصه بلا در ضمن آن غصه
3 مرا گویند بی درد آن که ای درد تو چون مردان
از آن دف سیلی بیحد خورد در انجمن برصد
چرا زاب فتن باشد زمین جان من مغبون
چه گویم با تو القصه چو مستی واقف مضمون
ز رنج فقر رخ گردان کزین سودای شد مغنون
که بندد پوستی بر خود که دارد اطلس اکنون
شدندی گر چو او عارف نمودی حالشان وارون
6 برای نعمت منان شود از دگری ممنون
که نظم کاردون همت بود بی ربط و ما موزون
نهاده خازن دیوان فراوان گوهر محزون
9 نیاید پای تا سرکش ز شرقش قصهٔ مجنون
نهال دهر گردون بر اغصان تین سود زبون
از آسیب خران بادا زیاعی دو سر مجنون

ایضاً له

- 94T عشق آن بحرست کابش خشک و تر شاملست
لنگر افکن گشتی هستی چه میرانی بیاد
کی شود این بحر وافر هر خفیفی را بدید
آب این دریا چو جز دیوانه را رنجیر نیست
12 تشنه این بحر جان عاشق دریا دلست*
زانکه این گرداب چون بحر عدم بی ساحلست
زانکه جزوی قطره اش سر چشمه صد کاملست
تا چو غواصان ز آب زندگی شتیم دست
15 غرقهٔ بحر جنون گردد کسی کو عاقلست
دم بدم دردانهٔ زین بحر ما را حاصلست
لیک بهر قتل هر بیگانه زهر قاتلست
آب این دریا بچشم آشنا نوشتست نوش

12 شاملست Ü1 T: مایلست Ü2 // 14 بدید Ü1 T: بدید Ü2 // 15 چو جز Ü1 Ü2: بجز T .

* رمل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

- نیست کس بیگانه اما کی صدف گوهر شود
با وجود آنکه چون گوهر بدریا واصلست
- ابر هستی جز بخاری نیست زین بحر عمیق
گرچه بر هر قطره اش صد بحر هر دم نازلست
- اینچنین عمان که صد قلزم ز آتش قطره ایست
در محیط علم آصف کم ز رود زابلست 3
- کرد سم مرکبش را چرخ گردان طالبست
سیل ابر همتش را بحر عمان سایلست
- اختران آسمان را نور ماه روی او
ز اول شب تا طلوع شمس شمع محفلست
- منقل ماهش ز نور مشعل رای وی است
مشعل خورشید از انوار مشعل ناقلست 6
- چون براق فکرتش گیرد ره سیر و سلوک 83^bÜ2
روز طوف کعبه قدرش قضا را با قدر
- ای گهر بخشی که از حلم دل و بذل گفت
کوه را پر سنک دامن بحر را پا در گلست 9
- از تو آسان گشت هر مشکل که در آفاق بود
اینچنین مشکل گشا بودن بغایت مشکلت
- نیستند افلاک از قصر تو خارج هیچ یک 72^aÜ1
94^T
ز آستان نیست بر تر جای در روی زمین
- عشر چون کرسی درین معنی که گفتم داخلست
عرش چون کرسی درین معنی که گفتم داخلست
- ظاهر دینی و باطن عین عقبی آمدست
ظاهر دینی و باطن عین عقبی آمدست
- دین و دینی هر دو حق تست اگر دعوی کنی
دین و دینی هر دو حق تست اگر دعوی کنی
- هر که چون ادبار مردود تو شد در مدبرست
وانکه چون اقبال مقبول تو آمد قابلست 15

5 ماه روی Ü1 Ü2: رود ماه T // 6 مشعل ناقلست Ü1 T: منقل باقلست Ü2 // 7 دور Ü1 Ü2: رو را T // 8 طوف کعبه قدرش Ü1 Ü2: طوفش کعبه طوف T // 9 بذل Ü1 Ü2: بحر T // 10 گشا بودن بغایت Ü1 Ü2: گشایش تو بودن T // 11 چون کرسی درین Ü1 Ü2: و کرسی اندین T // 12 می هلد این Ü1 Ü2: بگذرد زین T // 15 در مدبرست Ü1: از مدبر بست Ü2 از مدبرست T .

13 مصراع دوم این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد. به جای این مصراع مصراع دوم بیت بعدی که به ترتیب بالا آمده است جا گرفته است.

14 مصراع اول این بیت در نسخه خطی T وجود ندارد. در نسخه خطی مذکور مصراع اول این بیت و مصراع دوم بیت قبلی که به ترتیب بالا آمده اند باهم بیتی تشکیل کرده اند.

طبع هر جزوی که هست آخر سوی گل مایلیست	میل گردون سوی قصر تست و مه رای تو جست
هر دم صبح آتشش از مهر و ز انجم فلفلیست	تا بمهرت گرمتر سازد زمین را آسمان
3 عمر کو منزل سیران چو مه مستعجلست	همچو کیوان شد بطی السیر از تمکین تو
هر حجابی کان میان بنده و حق حایلیست	84°U2 مرتفع می سازد اوصاف ضمیر روشنت
نقطه و حرفی که در خط کلام و قایلست	نافهای مشک را ماند ز وصف خلق تو
6 کت بعالم چون کرام الکاتبین صد عاملست	95°T چون نویسد کاتبی اوصاف خط و دفترت
درجت از دیدی که صد درج گهر را شاملست	سرخ گشتی از خجالت رنگ یاقوت دبیر
عمرها شد تا که جان ره نوردم عاجلست	سرورا لطفی که بهر پای بوس حضرتت
9 صعبت از قصه هاروت و چاه بابلیست	قصه بخت نکون بنده و گیلان زمین
چنگلی بس پر نهیب و پیشه بس هایلیست	راستی این ملک چون صحرای عشق و دشت فقر
زانکه طبعم از شراب مدحتت لا یعقلست	گر سخن دیوانه وار آید ز من عیبم مکن
12 بهر عیش جانم آن جام شراب موصلست	اشک چشم و جام غم پیوسته دارم در نظر
این خط موهم کو نود و ظلم را فاضلست	تا بود بر لوح هستی نقطه رخسار گل
زانکه بی این حرف عاطر هر دو عالم عاطلست	بی خط خلقت مبادا فتر دنیا و دین

تم الكتاب؛ القصاید بعون الله و حسن توفیقه و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین.

1 و مه T Ü1: مه Ü2 // 2 ز انجم Ü1 Ü2: انجم // 3 مه T Ü1: هر Ü2 // 4 روشنت Ü1 Ü2: روشنت T // بنده Ü1
 Ü2: بند T // 5 نقطه Ü1 Ü2: نقط T // کلام و Ü1: کلام T Ü2 // 10 صحرای Ü1 Ü2: - T // 12 آن جام Ü2: این جام
 آن T // 14 عاطلست T Ü1: عاجلست Ü2 .

9 در این بیت اشاره ای است به قصه هاروت و ماروت و به آیه صد و دوم سوره بقره از قرآن مجید است.

هاروت: نام یکی از فرشتگان افسانه ای که به زمین آمدند و مرتکب گناه شدند و در چاه بابل زندانی گشتند. رش، معین، ماده

هاروت و ماروت.

12 این بیت در نسخه خطی Ü1 وجود ندارد.

فهرست قوافی

در اینجا آغاز و انجام بیت اول اشعار به ترتیب الفبایی آورده شده است.

الف	
۱۱۶	پا بوس آن ز افتخار دست
۵۶	ساقی ز جام اشارت بساغرست
۸۲	ساقیا در عید می رنگین خوشست
۱۸۳	عشق آن عاشق دریا دلست
۱۴۹	تا تخت رزان خانه فردوس خزانست
۲۷	هر تشنه کوز جهانرا سراب یافت
*	
ب	
۱۱۴	ای مهت را کیوان در حجاب
۶۸	ای رانده بر صد هزار اسب
*	
ت	
۱۳۰	نام لعلت ز موم سر دوات
۱۰۱	چو قوس ابرویت یک یک ساخت
۲۵	چشم فرات بیابان کربلاست
۲۲	این سرخی شفق شهیدان کربلاست
۷۴	زاغ زلفت خاور کرده است
۱۷	بچشم عقل هفت سرست
*	
ح	
۱۳۶	یاقوت بار شد ز کان صبح
۹۸	ای از زلال شرف آفتاب فتح
۴۱	ای بتو منصوب لشکر جرار فتح
۷۸	چو گشت مصحف دید و قد افلح
۷۶	جناح باز سپهر از جناح مجنح
*	
د	
۳۹	خسروا بخت اولو الابصار باد
۸۰	شها بهر دو بخت یاور باد
۷۰	یا رب که یار کمالش جمیل باد

- هر می که پر فن بر آورد ۱۱۲
- خوش آن دلی جاودان گیرد ۲۹
- خیز کارباب الله تعالی دارند ۱۳۶
- آصفی کو ابو مسلم بود ۱۴۷
- چون بخاک راه عنبر می شود ۵۵
- ای عاریت ز جلال عید ۱۵۴
- *
- ر
- تا شاه روح سبز مرغزار ۱۷۳
- ای بهار ابر شبستان بهار ۶۱
- بساز برگ پایه سریر سرور ۱۷۸
- ای دم خنده تو یکتا گوهر ۱۵۲
- *
- س
- ساقیا سبزه و گل زده بر سر نرگس ۵۱
- بخنت باغ ز درم فشان نرگس ۴۸
- *
- ش
- بحر گردون که ز درج دررش ۱۴۴
- *
- ع
- هر سرافراز که مدد لشکر شرع ۴۶
- *
- ق
- سپاس و حمد مقید و مطلق ۳
- *
- ک
- پیش ازان دم صلاوات از افلاک ۱۰
- *
- ک
- دلا بسلطنت چوب تخته اورنگ ۱۷۰
- ای قبای لامکان بیضه افلاک زنگ ۵۸
- ای راست دل مرصع دم پلنگ ۶۰
- *
- ل
- سحر که ریخت شد سنابل سنبل ۳۷
- باز با صد اولو الابصر گل ۶۵
- *
- م
- منشی دیوان با سودا قلم ۱۲۸
- نیست ما را الا صراط المستقیم ۱۰۷

		ن	
۱۱۰	ای ترا بر بدان خط سیاه		
۱	ای گل آدم زر ساخته	۱۳۸	بیا که فصل از نو جان
۸۷	از ناف مغرب چمن صحرا ریخته	۱۴۲	هر نفس می مویم کمان
۹۲	بر سقف نیلی زرین خرما ریخته	۱۸۱	زمان گردید قلب او روان
۱۶۶	آصفست این و انسان آمده	۲۰	ای جان سخن خبیر خراب کن
۱۶۲	دارد سر آرایش چو خط یار بنفشه	۱۳	مراغیست شتروارها حجره من
۳۱	زهی لز تو خردها بر شکوفه	۸۴	از غمزه نیمی برون
۱۲۰	پیاله نوش که ریز بر لاله	۱۲۴	گر سلیمان در شمار انگشترین
۱۰۳	آینه‌های چرخ زنک از هر آینه		*
	*		و
	ی		ای یک رقم جمال تو
۷۲	سروا خورشید آمد خوش سرای		*
۱۱۸	عید قربانست و عید روی قاتلی		ه
		۱۱	وداع ماه ز فرقت این ماه

فهرست آیات

صفحه و سطر

٤١٦/١١ "مبشراً و نذيراً لتؤمنوا بالله"

إنا أرسلناك شاهداً و مبشراً و نذيراً لتؤمنوا بالله و رسوله و تعزروه و توقروه و

تسبحوه بكرةً و اصيلاً (٨/٤٨-٩)

١/٢١ "ان اكرمكم"

يا ايهاالناس إنا خلقناكم من ذكر و انثى و جعلناكم شعوبا و قبائل لتعارفوا إن

أكرمكم عند الله اتقيكم أن الله عليم خبير (١٣/٤٩)

٤/٣٠ "ليل"

إنا أنزلناه في ليلة مباركة إنا كنا منذرين (٣/٤٤)

٤٥/٤٤ "انا فتحنا"

١٦/٩٦ إنا فتحنا لك فتحاً مبيناً (١/٤٨)

٧/٤٤ "نصر الله و اذا جا"

إذا جاء نصر الله و الفتح (١/١١٠)

٨/٦٢ "يحي الارض بعد الموت"

يخرج الحي من الميت و يخرج الميت من الحي و يحي الارض بعد موتها و

كذلك تخرجون (١٩/٣٠)

١٦/٩٦ "نصر من الله"

و اخرى تجبونها نصر من الله و فتح قريب و بشر المؤمنين (١٣/٦١)

٣/١٠٢ "قدر"

إنا أنزلناه في ليلة القدر (١/٩٧)

١٢/١٠٧

"يهدي من يشاء الا صراط المستقيم"

لقد انزلنا آيات مبينات والله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم (٤٦/٢٤)

١٤/١٠٨

"بسم الله الرحمن الرحيم"

إنه من سليمان و إنه بسم الله الرحمن الرحيم (٣٠/٢٧)

١١/١٢٨

"سبحان الذي اسرى"

سبحان الذي اسرى بعبده ليلا من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى الذي باركنا

حوله لتريه من آياتنا إنه هو السميع البصير (١/١٧)

٩/١٨٥

"هاروت"

... و ما انزل على الملكين ببابل هاروت و ماروت ... (١٠٢/٢)

١٥/٨٨

"ربنا انزل علينا"

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا انزل علينا مائدةً من السماء تكون لنا عيداً لأولنا و

اخرنا و آيةً منك ... (١١٤/٥)

٢/٤٥

"ان يكاد"

و ان يكاد الذين كفروا ليزلقونك بابصارهم لما سمعوا الذكر و يقولون انه لمجنون

(٥١/٦٨)

بحرها و نسبتهای آن در قصائد

(در متن انتقادی قصائد، هفتاد قصیده جا گرفته و این قصیده ها عبارت از ۲۹۹۳ بیت اند.)

<u>نمره</u>	<u>بحر</u>	<u>نسبت</u>	<u>وزن</u>	<u>عدد</u>
۱	رمل	۴۱،۵ %	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۲۳
			فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	۵
۲	بحر	۲۱،۵ %	مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فعلن	۱۱
			مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن	۴
۳	مضارع	۲۴،۱ %	مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۱۷
۴	هزج	۷،۱ %	مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن	۳
			مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	۲
۵	رجز	۴،۳ %	مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	۳
۶	مقارب	۱،۵ %	فعولن فعولن فعولن فعولن	۱

فهرست اسامی رجال و کتب و اماکن و برخی از اصطلاحات و ترکیبها

الف

- اسد الله: ۴۴/۲۰، ۳/۲۲.
- اسفندیار: ۱/۱۲۷.
- اسفل و اعلا: ۱۶/۱۶۳.
- اسکندر (اسکندر رومی): ۴۶/۱۳۱، ۸/۱۵۹.
- اصحاب صفا: ۶/۱۶۱.
- اصحاب فیل: ۱۱/۷۰.
- اصفهان: ۴۱۳/۵۰، ۱/۱۴۳.
- اصفهانى: ۱۲/۵۰.
- اعلاى عليين: ۱۱/۸۲.
- افراسياب: ۴۲/۲۸، ۵۰/۲۱، ۳/۱۱۴.
- افلاطون: ۹۹/۱۲۷، ۱/۱۸۱.
- افلاک: ۱۴/۱۳، ۵۸/۴۲، ۴۴/۴۲، ۴۱/۱۹، ۴۱/۱۸، ۴۱۲/۱۰، ۱۴/۱۷، ۴۳/۱۳۲، ۴۶/۱۱، ۴۲/۸۲، ۴۸/۸۱، ۴۳/۶۰، ۴۴/۵۹، ۴۱/۱۴۲، ۴۱/۱۴۴، ۴۱/۱۴۷، ۴۳/۱۴۷، ۴۶/۱۵۴، ۴۳/۱۶۰، ۴۳/۱۶۱، ۴۷/۱۶۳، ۴۱/۱۴۲، ۴۱/۱۴۷، ۴۱/۱۶۷، ۴۲/۱۶۷، ۴۹/۱۷۱، ۴۶/۱۸۴، ۱۱/۱۸۴.
- الله اکبر: ۳/۵۷.
- الله تعالى: ۶/۱۳۶.
- الليلة حلی: ۳/۱۵۹.
- ام الكتاب: ۹/۲۲.
- امير تیمور گورگان: ۶/۳۹.
- امير چقماق: ۱۱۴.
- انا الحق: ۲/۴.
- انوشیروان: ۱۳/۱۳۳.
- اولین الجسم: ۱۲/۹۷.
- اولو الابصار: ۴۵/۳۹، ۳/۵۱.
- اهرمين: ۷/۷۸.
- اياز: ۴/۸۳.
- ایزد: ۴۱۶/۶، ۴۱۸/۲۴، ۴۱/۴۴، ۴۵/۱۴۲، ۳/۱۶۸.
- ایوب: ۱/۱۷۹.
- آب حیات/آب حیات: ۴۱۴/۲، ۴۸/۷، ۴۱۰/۲۰، ۴۲/۲۳.
- آخر الزمان: ۴۴/۲۱، ۸/۳۰.
- آدم: ۴۳/۱، ۴۳/۲، ۴۱۱/۶، ۴۳/۱۹، ۴۴/۵۸، ۱۴/۱۸۲.
- آسمان: ۴۶/۱۷، ۴۲/۱۸، ۴۴/۲۴، ۴۳/۲۹، ۴۱۴/۴۹، ۵۸/۴۷، ۴۳/۷۵، ۴۳/۷۶، ۴۴/۶۰، ۴۱۵/۶۳، ۴۵/۶۸، ۴۱۰/۷۲، ۴۱۲/۷۴، ۴۳/۷۵.
- آصف: ۴۳/۱۰۴، ۴/۱۲۵، ۴۵/۱۲۶، ۴۱۴/۱۲۶، ۴۷/۱۲۸، ۱۳/۱۳۵.
- آل برمک: ۷/۱۰۲.
- آل حیدر: ۶/۱۰.
- آهوی خطا: ۴/۲۳.
- ابراهیم: ۱۰/۲.
- ابو الفتح: ۷/۱۴۷.
- ابو الفوارس: ۶/۱۷۶.
- ابو القاسم: ۷/۱۴۷.
- ابو جهل/ابو جهل: ۴۱۴/۶، ۱۲/۹۹.
- اتابک: ۴/۱۰۳.
- اثیر: ۱۵/۱۷.
- احمد مرسل: ۴۱۶/۱۱، ۴۳/۱۲، ۴۶/۱۲، ۴۱۵/۱۳، ۲/۱۳.
- اخمستان: ۱۵/۴۸.
- اردشیر بابک: ۱۳/۱۰۱.
- اردی بهشت: ۱۳/۸۲.
- ارغوان: ۴۱۰/۳۳، ۴۲/۵۰، ۱۶/۱۳۴.
- استرآباد: ۱۰/۶۳.
- ب
- بابل: ۱۲/۱۰۹.
- باری تعالى: ۱۲/۹۴.

بایسنغر: ۴۸ ۴۶/۴۹ ۴۳/۵۳ ۴۲/۵۵ ۴۷/۵۷ ۴۳/۶۰
 ۳/۶۳
 بحر دهر: ۱۷/۴
 بحر طویل: ۲/۷۱
 بحر قیامت: ۵/۴
 بحر کثرت: ۸/۱
 بدخشان: ۱۲/۱۲۰ ۴۳/۹۲
 بلدو: ۱۴/۷

ترک: ۱۰/۱۴۳
 تموز: ۴۲/۵۸ ۴۱۵/۶۲ ۴۵/۶۳ ۴۱۱/۶۴ ۴۱۴/۶۶ ۴۱۴/۶۷
 تهمتن: ۱۰/۱۱۳ ۴۱۱/۱۱۲
 تیر: ۴۱۲/۵۶ ۴۵/۹۱ ۴۶/۱۱۴ ۴۸/۱۱۴ ۴۹/۱۱۴ ۴۱۱/۱۱۴
 ۴۱۰ ۴۱۱/۱۱۴ ۴۱۰-۱/۱۱۵ ۴۱۰-۱۲/۱۱۵ ۴۱۷-۱۳۰
 ۴۲/۱۳۲ ۸/۱۷۲

ث

بواق: ۴۱/۲۲ ۴۴/۲۴ ۴۱۶/۲۹ ۴۱/۱۵۹ ۴۱۵/۱۷۱ ۴۱۷۹
 ۴۱۴ ۷/۱۸۴

ثریا: ۴۱۰/۸۸ ۴۱۶/۹۲ ۴۱۰/۹۳ ۴۲/۱۳۸ ۴۱۱/۱۶۰
 ۷/۱۶۲

برج سرطان: ۴/۱۵۰

برجیس: ۴۱۱-۹/۱۱۴ ۱۰-۲/۱۱۵ ۱۲ ۱۵ ۱۶

جام جم: ۴۱۳/۵۱ ۴۵/۱۰۳ ۴۱۰/۱۲۲ ۹/۱۷۱

جبار: ۹/۴۱

برچین: ۵/۶۸ ۴۱۱/۳

جبرئیل: ۴۱/۷۱ ۴۱۱/۱۳۱ ۱/۱۳۳

برهان: ۹/۱۴۱

جبرئیل: ۴۱۶/۱۸ ۴۱۲/۶۰ ۴۱/۸۹ ۴۴/۱۰۵ ۴۱۷/۱۶۰
 ۴/۱۷۱

برهان قاطع: ۹/۱۴۱

بغداد: ۳/۲۵ ۴۱۵/۲۳

جرجان: ۴۷/۵۱ ۴۲/۱۲۷ ۴۱۴/۱۶۳ ۴۶/۱۶۵ ۴۶/۱۶۶
 ۴/۱۶۸ ۴۱۶/۱۶۷

بلال: ۱۲/۵

بلبل: ۴۹/۹ ۴۲/۱۰ ۴۸ ۴۱ ۴۳/۳۷ ۴۳/۵۷ ۴۲/۶۲ ۴۱۴
 ۴۹/۶۴ ۴۱۴ ۴۶/۶۵ ۴۱۰ ۴۱ ۴۱ ۴۱۵ ۴۲/۶۶ ۴۱۱ ۱۳

جعفر طیار: ۹/۱۸

۴۱۵/۶۷ ۴۱۵/۷۳ ۴۱۶ ۴۱۶/۱۴۲ ۴۹/۱۶۹ ۴۱۶/۶۲

جم: ۴۱۶/۱۰ ۴۱/۴۸ ۴۹/۱۲۴ ۴۵ ۴/۱۲۵ ۴۱۰
 ۴/۱۴۷

بلقیس: ۴۱۳/۶۲ ۴۱۱/۱۰۷ ۴۵/۱۲۷ ۴/۱۶۲

جمشید: ۱۰/۱۷۵ ۹/۱۷۱

بو تراب: ۱/۲۰

جلال دین یوسف (خواجہ یوسف شاه): ۱۰/۱۷۱

بو سعید: ۷/۶۳

جنت: ۴۹/۱۴ ۴۱/۵۲ ۴۱۶/۷۳ ۱۶/۹۲

بو علی: ۱۰/۱۰۲ ۴۱۲/۳۳

بو فراس: ۱۵/۱۷۷

ج

بهرام: ۴۳/۹۳ ۴۳-۶/۱۱۴ ۴۱۲-۱/۱۱۵ ۱۷

چار کتاب: ۸/۲۲

بهشت عدن: ۱۰/۱۲۸

چاه بابل: ۹/۱۸۵ ۴۴/۱۲۰

بهن: ۱۱/۱۱۳

چوگان: ۳/۱۶۳ ۴۱۰/۶۲ ۴۱۸/۴۹

بیژن: ۳/۱۱۴

چهار یار: ۳/۸

بیستون (کوه بیستون): ۵/۱۲۳

چین: ۴۱۳/۱۵ ۴۱۶/۵۱ ۴۱۳/۷۳ ۴۴/۹۳ ۴۱۴/۱۰۳
 ۴۱/۱۰۴ ۴۱۶/۱۰۵ ۴۱۰/۱۳۰ ۴۹/۱۵۷ ۶/۱۸۰

پ

پرده دار: ۱۱/۱۷

ح

حاجی رکن الدین: ۱۳۶

حاجی گرشاسب: ۶/۱۴۵

ت

تاتار: ۱۴/۱۶۲ ۴۲/۶۸ ۴۲/۴۱

جبل متین: ۸/۶.

حجاز: ۱۱۱/۴۱۴ ۱۴۳/۴۱ ۱۴۶/۴۱۳ ۱۵۸/۲.

حجر الاسود: ۱۰/۱۸.

حجره: ۱۲/۱۳ ۱۶-۱۴ ۱۸-۱۴ ۱۷-۱۱۵ ۱۶-۱۶.

۱۷/۱۱۷ ۴۲ ۴۸/۷۵ ۳/۱۴۵.

حروف عالیات: ۱۳/۱۴۸.

حسن: ۹/۲۰ ۱۴/۱۴.

حسین: ۱۷/۲۶ ۴۲۲ ۱۴/۱۴.

حلاج: ۲/۴.

خ

خاقانی: ۱/۹۸.

ختن: ۹/۱۵۷ ۴۱۳/۷۳ ۴۳/۱۵.

خراسان: ۴/۱۶۸.

خسرو: ۱۲/۱۷۷ ۴۱۲/۸۴.

خسوف: ۳/۸۵ ۴۹/۳۸.

خدا: ۲/۳۸ ۴۲/۳۱ ۴۱۴/۲۶ ۴۱۲ ۶/۲۴ ۴۱۰/۱۲ ۴۷/۴.

۴ ۴۱/۷۲ ۴۷/۷۳ ۴۱۸/۱۳۷ ۴۱/۱۴۱ ۵/۱۶۱.

خضر: ۳/۲ ۴۱۴ ۴۱۰/۲۰ ۴۲/۲۳ ۴۳/۲۴ ۴۱/۳۳ ۳/۳۴.

۴۱ ۴۳/۴۸ ۴۸/۴۹ ۴۱۳/۵۲ ۴۱۰/۸۹ ۴۳/۱۰۵ ۴۹/۱۱۸.

۴۶/۱۳۱ ۴۱/۱۴۶ ۴۴/۱۶۲ ۴۷/۱۷۹ ۱۷.

خطا: ۹/۱۵۷ ۴۲/۶۸ ۴۴/۲۳.

خط بطلان: ۱/۱۳۹.

خفیف: ۱۴/۱۸۳.

خلیل: ۱۲/۱۳۱ ۴۶/۷۴ ۴۱۶/۷۰ ۴۱۰/۵۲ ۴۱/۳۲.

خمخانه: ۸/۹۲.

خوجه هر دو سرا: ۳/۹ ۶ ۹ ۱۲ ۴۱۵ ۲/۱۰ ۴۵ ۸.

خواجه شمس (خواجه شمس الدین): ۷/۱۶۶.

خواجه علی: ۱۲/۱۵۹.

خورشید: ۲/۱ ۴۲/۲۲ ۴۱۲/۲۳ ۴۶/۲۴ ۴۴/۲۴ ۴۱۲/۳۰ ۴۹/۳۳.

۴۴/۷۳ ۴۷/۷۲ ۴۸/۶۷ ۴۱۰/۶۱ ۴۱۲ ۹/۵۷ ۴۱۰/۵۳.

۴۱۲/۷۴ ۴۵/۸۷ ۴۱۲/۹۶ ۴۲/۹۸ ۴۱/۱۰۰ ۴۱/۱۰۱.

۴۱۲/۱۰۲ ۴۳/۱۰۴ ۴۴ ۳/۱۱۴ ۷ ۴۱۰ ۴۱۸/۱۱۷.

۴۳/۱۲۶ ۴۳/۱۳۳ ۴۳/۱۳۴ ۴۸ ۴۷/۱۳۵ ۴۱۳/۱۳۶.

۴۱۱/۱۴۲ ۴۱۰/۱۵۰ ۴۱۳/۱۵۱ ۴۱۶ ۴۱۸ ۴۱۱/۱۵۹.

۴۱۷/۱۶۰ ۴۱۲/۱۶۱ ۴۱۳ ۴۴/۱۶۶ ۴۸ ۴۱۰ ۴۱۵ ۴۱۷/۱۶۷.

۴۵ ۴۸/۱۷۸ ۶/۱۸۴.

خیبر: ۱۰/۱۰۵ ۴۱/۲۰.

د

دارا: ۱۰/۸۷ ۴۲/۸۸ ۴۰/۸۹ ۴۸/۹۲ ۸/۱۵۹.

داراب: ۱۰/۸۹.

دار الیقا: ۱۰/۱۴۹.

داود: ۱۳/۱۲۵ ۴۱۴/۶۲.

دریای عمان: ۱۴/۱۶۶.

دلدل: ۱۷/۱۸ ۴۱۷/۲۰ ۲/۲۰ ۴۵ ۴۱/۲۲ ۴۱۳/۳۷ ۱۵/۱۷۵.

دنی و عقبی: ۱۰/۱۷۱ ۴۱۵/۱۰۷ ۴۸/۳.

دوزخ: ۱۱/۲ ۴۱۷ ۴۱۱/۳ ۴۷/۲۰ ۴۶/۵۶ ۴۴/۱۷۸.

۱۷/۱۸۲ ۴۱۵/۱۷۹.

دی: ۹/۳۵ ۴۱۶/۳۸ ۴۱۶/۶۲ ۹/۱۵ ۴۷/۶۴ ۴۷/۶۶ ۴۶/۶۷.

۴۱۷/۶۷ ۴۳/۶۸ ۴۱۲ ۴۱۲/۸۱ ۴۱۸ ۴۱۳/۸۲ ۴۱۴/۸۸.

۵/۱۲۴ ۴۱۱/۱۱۳.

ذ

ذو الفقار: ۱۷/۱۸ ۴۱۳/۳۷ ۴۲/۱۲۵ ۴۷/۱۳۱ ۱۵/۱۷۵.

ذو المن: ۵/۱۱۴ ۴۱۵/۱۴.

ذو النون: ۵/۹۵.

ر

رامین: ۱۴/۸۳.

ریاط: ۱۱/۱۷۲ ۴۱۱/۱۷۰ ۴۹/۵۹ ۴۲/۲۸.

رجم: ۱۳/۱۷۲ ۴۹/۱۰۸.

رخش: ۱/۱۷۸ ۴۴/۱۵۰ ۴۷/۱۴۰ ۴۵/۹۷ ۴۵/۹۶ ۴۸/۲۰.

رجز: ۲/۷۱.

رستم: ۱/۱۲۷ ۴۳/۱۱۴ ۴۲/۲۸ ۴۵/۲۱.

رستم دل: ۱۰/۱۱۳ ۴۱۰/۷۴.

رکن دین محمود: ۲/۱۲۶.

رند/رندان: ۱۸/۳۰ ۴۱۸۵/۸۲ ۴۸/۸۸ ۴۵/۱۰۶ ۱/۱۲۴.

۱۰.

روح الامین: ۱۰/۸۴.

روح الله: ۱۵/۸۸ ۴۷/۴۵.

روز کین: ۴۱۰/۷۵ ۴۴/۶۹ ۴۷/۵۶ ۴۱۷/۸۵ ۴۱۰/۹۶.

۷/۱۶۷ ۴۴/۱۱۳.

روز محشر: ۱۳/۵۹ ۴۱۴/۳۶.

روز میدان: ۸/۵۹ ۴۴/۴۰.

روم/رومی: ۱۴/۱۸۲ ۴۱/۱۰۴ ۴۱۲/۳۴.

۶۷/۱۵۸ ۴۱۰/۱۳۹ ۴۳/۱۱۶ ۴۲/۹۸ ۴۸/۹۴ ۴۶/۹۲
 ۴/۱۶۹

صديق: ۴/۸

غ

صرصر: ۱۰، ۵۰/۵۳ ۴۱۱/۴۷ ۴۱۱/۴۶ ۴۱۴/۳۹ ۴۱۶/۳۳
 ۴۱۵/۵۵ ۴۹/۷۵ ۴۱/۷۹ ۴۱۲/۱۸۲

ف

صفا: ۷/۱۴۵ ۴۶/۱۳۷ ۴۳/۹۱ ۴۲/۴۷ ۴۱۰/۶

فاروق: ۵/۸

ض

فوات: ۶، ۵۰/۲۵ ۴۹-۷، ۵۰/۲۳

ضحاک: ۷/۱۳۳

فردای محشر: ۳/۷۴

ضیاء الدین احمد/ ضیاء دین احمد: ۴/۱۲۲ ۴۱۲۰

فردوس قدس: ۵/۱

فرزدق: ۶/۵

ط

فرعون: ۹/۱۸۱ ۴۱۱/۱۳۳ ۴۸/۸۷ ۴۱/۴۰ ۴۱۶/۳

طاوس: ۱۰/۱۳۹ ۴۳/۱۳۴ ۴۱۰/۱۳۳ ۴۱۳/۱۷

فروردین: ۱۳/۸۲

فهاد: ۱۲، ۴۱۱/۸۴

طوبی: ۴۵/۳۶ ۴۵/۲۹ ۴۱۸/۲۳ ۴۱۸/۱۹ ۴۳/۴ ۴۱۲/۲

فریدون: ۱۱/۱۷۱ ۴۷/۱۳۳

۴۵/۴۰ ۴۲/۸۴ ۴۱۵/۷۱ ۴۱/۵۲ ۴۱/۴۷ ۴۷/۴۶

فقر و فنا: ۵/۳

۴۱۳/۱۰۷ ۴۴/۱۰۸ ۴۴/۱۲۸ ۴۱۰/۱۲۸ ۴۸/۱۲۹

فلک: ۴۵/۱۵ ۴۱/۱۲ ۴۱۶/۱۰ ۴۱/۹ ۴۱۰، ۴۲/۷ ۴۱۰/۴

۲/۱۷۸ ۴۱۱/۱۶۸ ۴۴/۱۶۰ ۴۷/۱۴۸ ۴۴/۱۴۷ ۴۱۴، ۴۱۳

۴۱۱/۱۷ ۴۱۲/۳۰ ۴۱۱/۲۹ ۴۱۴ ۴۷/۲۵ ۴۱۵/۲۳

۴۵/۱۷۹ ۴

۴۱۶ ۴۱۴/۳۹ ۴۱۴/۴۱ ۴۱۴/۴۳ ۴۱۳/۴۷ ۴۱۲/۴۹

طوطی خطان: ۱۰/۱

۴۱۰، ۴۱۶/۵۶ ۴۱۷/۵۷ ۴۱۲/۵۹ ۴۱۰/۶۱ ۴۱۲/۶۱

۴۱۰/۷۱ ۴۵/۷۳ ۴۱۳/۷۴ ۴۸/۷۵ ۴۱۰، ۴۵/۷۶

ع

۴۳/۷۹ ۴۷/۸۰ ۴۷/۸۴ ۴۲/۸۷ ۴۹/۸۷ ۴۵/۹۰ ۴۱۱، ۴۸/۹۳

عدن: ۱۰/۱۲۸ ۴۳/۱۵

۴۱۴/۱۰۰ ۴۱۴/۱۰۳ ۴۱۲/۱۰۴ ۴۸/۱۰۴ ۴۱۰، ۴۱۶/۱۰۸

عراق: ۲/۱۵۸ ۴۱/۱۴۳ ۴۱۴/۱۱ ۴۱۳/۵۰

۴۱۴/۱۱۳ ۴۱۱/۱۱۶ ۴۱۰/۱۱۷ ۴۱۵/۱۱۷ ۴۱۲/۱۲۵

عرفات: ۱۰/۶

۴۲/۱۳۲ ۴۲/۱۳۴ ۴۷/۱۳۵ ۴۹/۱۳۷ ۴۱۰/۱۳۸ ۴۲/۱۳۹

عزیز: ۶/۱۶۹ ۴۸/۷۱

۴۱۱/ ۴۱۱/۱۴۰ ۴۱۱/۱۴۳ ۴۷/۱۴۴ ۴۹/۱۴۵ ۴۱، ۴۳

عصفور: ۴/۱۷۹ ۴۷/۵۹

۴۱۶/۱۴۶ ۴۱۵، ۴۱۷ ۴۲/۱۴۷ ۴۴، ۴۵ ۴۱۲، ۴۱۰/۱۵۰

عطارد: ۱/۶۸

۴۳/۱۵۱ ۴۹/۱۵۸ ۴۲/۱۵۹ ۴۴، ۴۵ ۴۷، ۴۸/۱۶۰

عطارد: ۷/۱۴۹ ۴۴/۱۲۹ ۴۸/۱۱۵

۴۱۳/۱۶۱ ۴۷/۱۶۲ ۴۳/۱۶۳ ۴۱۵، ۴۲/۱۶۴ ۴۲/۱۶۶

عقاب: ۱۰/۵۱ ۴۶/۲۷ ۴۱۳/۳

۴۱۴/۱۷۱ ۴۱/۱۷۲ ۴۴/۱۷۳ ۴۱۷/۱۷۵ ۴۲/۱۸۰

علی: ۷/۸، ۴۱۳، ۴۱/۱۸ ۴۱/۲۲ ۴۱۰/۲۳ ۴۱۱/۲۹ ۹۱/

۴۱، ۶/

۸/۹۵ ۴۲

فنا: ۱۱۸ ۴۳/۹۹ ۴۸/۹۴ ۴۵/۳۲ ۴۲/۲۵ ۴۱۵/۲۴

عمران: ۱۵/۲۱

۴۹/۱۴۸ ۱۴/

عنصری: ۲/۱۱۹

ق

عنقا: ۱/۷۴ ۴۲/۱۷۰ ۴۵/۹۸

قارن: ۱/۱۱۳

عنقای خاور: ۱/۷۴

قاف: ۴۷/۱۳۰ ۴۶/۱۲۵ ۴۱/۱۲۴ ۴۶، ۴۵/۹۸ ۴۲/۵۹

عیسی: ۴۷/۹۳ ۴۴/۹۲ ۴۱۱/۹۱ ۴۵/۸۹ ۴۴/۲۸ ۴۱۱/۲۱

۴۱۴/۱۰۰ ۴۱/۱۱۴ ۴۱/۱۴۵ ۴۳/۱۵۹ ۴۳/۱۶۲ ۱/۶۶

۳/۱۷۸ ۴۹/۱۶۷ ۴۳/۱۶۰ ۴۲/۱۴۶ ۴۱۳

کوفه: ۲/۲۵، ۴۴، ۱۲/۲۶.

کبخسرو: ۱۰/۸۷.

کیوان: ۶/۱۱۴ ۴۱/۱۱۱ ۴۳/۹۳ ۴۵/۹۱ ۴۱۴/۵۵ ۴۱۲/۵

۴۱۷ ۴۱۶ ۴۱۴ ۴۱۱ ۴۹ ۴۸ ۴۶ ۴۴ ۴۱/۱۱۵ ۴۱۲

۳/۱۸۵ ۴۱۶/۱۶۹ ۴۱۲/۱۶۷ ۴۱۱/۱۳۹

۲/۱۷۰ ۴۲/۱۶۰.

قال و قیل: ۲/۷۲.

قرال ارسلان: ۱۴/۱۸۰.

قزوینی: ۲/۱۲۷.

قلزم: ۴۳/۹۸ ۴۱۵/۱۰۱ ۴۳/۱۰۸ ۴۱/۱۵۰ ۴۱/۱۶۸

۳/۱۸۴ ۴۱۶/۱۷۰.

ک

گیلان: ۹/۱۸۵ ۴۱۲/۱۵۸ ۴۱۱/۱۵۸ ۴۱۵/۱۴۱

گروون: ۴۳/۱۵ ۴۱۴/۱۳ ۴۱۴/۱۱ ۴۴ ۴۱/۹ ۴۶ ۴۵/۴

۴۳/۴۱ ۴۹/۳۸ ۴۱۷/۳۶ ۴۱۴ ۴۴/۳۰ ۴۱۵/۲۸ ۴۱/۲۷

۴۱۰/۶۸ ۴۱۰/۶۰ ۴۱۱/۵۹ ۴۶/۵۸ ۴۱۲ ۴۱/۵۷ ۴۱۲/۵۴

۴۱۶/۸۶ ۴۱۰/۸۳ ۴۱۲/۸۰ ۴۶ ۴۴/۷۷ ۴۱۵/۷۵ ۴۸/۷۳

۴۱۴/۱۱۶ ۴۱۱/۱۱۱ ۴۱۶/۱۱۰ ۴۱۰ ۴۷/۱۰۹ ۴۱۰/۹۵

۱۵۵ ۴۱۳/۱۵۱ ۴۱۳/۱۴۴ ۴۸/۱۳۱ ۴۱۳/۱۲۸ ۴۸/۱۲۷

۴۷/۱۶۶ ۴۱/۱۶۴ ۴۷/۱۶۳ ۴۱۱/۱۶۰ ۴۵/۱۵۸ ۴۱۶/

۱۸۰ ۴۶/۱۷۱ ۴۱۴/۱۷۰ ۴۸/۱۶۹ ۴۴ ۴۲/۱۶۸ ۴۷/۱۶۷

۴۸/۱۸۴ ۴۱۰/۱۸۳ ۴۱۶ ۴۱۱/۱۸۲ ۴۱۳/۱۸۱ ۴۱۱/

۱/۱۸۵

گل بلری: ۸/۲۸.

ل

لاله زار: ۲/۱۳۹ ۴۱۶/۶۴ ۴۷/۹ ۴۳/۱

لامکان: ۶/۰ ۴۱۳/۵۸ ۴۱۱/۵۷ ۴۱۶ ۴۱/۲۹ ۴۱/۸ ۴۹/۴

۸/۱۶۹ ۴۴/۱۱۷ ۴۱۵/۱۰۱ ۴۱/۷۵ ۴۴

لوح و قلم: ۴۲/۷۴ ۴۶/۴۲ ۴۱۳/۲۲.

لیلی: ۷/۱۸۲ ۴۱۲/۹۰.

م

مازندران: ۱/۱۶۸ ۴۴/۹۶

ماه روزه: ۱۷/۱۵۴ ۴۷/۱۳ ۴۷/۹

مجیبی: ۸/۹۵ ۴۲/۹۱

محرم: ۱۴/۳۲ ۴۱/۲۳

محبی الاموات: ۸/۶۲

مدینه: ۱۵ ۴۶/۱۸ ۴۱۳/۶

مرتضا/مرتضی: ۴۸/۹۵ ۴۲/۹۱ ۴۱۰/۸۵ ۴۱۲/۸۲ ۴۱/۲۵

۱۵/۱۷۵

ک

کاتبی: ۴۱۵/۱۵ ۴۹/۱۳ ۴۱۲/۱۱ ۴۹/۱۰ ۴۱۶/۸ ۴۷/۵

۱۸/۳۸ ۴۱۵/۳۶ ۴۹/۲۸ ۴۱۸/۲۶ ۴۱/۲۵ ۴۹/۲۲ ۴۹/۱۹

۴۱۰/۵۴ ۴۹/۵۰ ۴۵/۴۸ ۴۱۲/۴۷ ۴۱۰/۴۳ ۴۴/۴۱ ۴

۴۱۲/۶۹ ۴۱۱/۶۷ ۴۹/۶۴ ۴۹/۶۱ ۴۱۷/۵۹ ۴۵/۵۸ ۴۱۰

۴۱۷/۸۹ ۴۱۴/۸۶ ۴۴/۸۴ ۴۱۴/۸۱ ۴۱۸/۷۹ ۴۱۴/۷۵

۴۱۰/۹۴ ۴۱۰/۱۱۳ ۴۸/۱۰۷ ۴۱۶/۱۰۲ ۴۱۰/۹۴

۴۷/۱۴۴ ۴۱۰/۱۳۵ ۴۱۴/۱۳۲ ۴۱۵/۱۲۹ ۴۴/۱۲۷ ۴۹

۴۲/۱۴۷ ۴۱/۱۶۱ ۴۴/۱۵۷ ۴۴/۱۵۴ ۴۱۵/۱۵۱ ۴۶/۱۴۹

۴۳/۱۷۷ ۴۵/۱۷۳ ۴۱۰/۱۷۰ ۴۶/۱۶۸ ۴۴/۱۶۵ ۴۱۱

۴۵/۱۸۳ ۶/۱۸۵.

کیوتر: ۱۲/۵۷ ۴۱۲/۳۲ ۴۱۵/۲۳ ۴۵/۱۸ ۴۱۳/۳ ۴۱۰/۱

۴۴/۷۵ ۴۸/۸۳ ۴۲/۹۳ ۱۵/۱۱۰.

کرام الکاتبی: ۶/۱۸۵ ۴۱/۱۳۳ ۴۴/۱۲۸.

کرپلا: ۱۰/۲۰ ۴۱۰/۲۲ ۴۱۴/۲۴ ۴۹/۲۵ ۴۳/۲۵ ۴۱۴/۲۶

۴۱۸ ۴۱/۲۷ ۲.

کسوف: ۸/۶۵.

کشاف: ۹/۱۴۳.

کشتی نوح: ۳/۱۳۱.

کعبه: ۴۱۰/۶ ۴۳/۱۰ ۴۳/۱۱ ۴۸/۱۱ ۴۱/۲۰ ۴۲/۴۷ ۴۳/۴۸ ۴۷/۰

۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۶/۸۸ ۴۳/۹۱ ۴۱۴/۱۱۸ ۴۱۴/۱۲۲ ۴۱۰/۱۲۵

۴۱/۱۶۰ ۴۷ ۴۶/۱۴۵ ۴۸/۱۴۳ ۴۱۲/۱۴۰ ۴۶/۱۳۷ ۴

۸/۱۸۴

کلب نفس: ۷/۲۲.

کلبه احزان: ۱۰/۱۴۰.

کنید دوار: ۵/۱۶۳ ۴۳/۴۳.

کنید فیروزه: ۱۸/۱۲۵.

کنعان: ۱۰/۱۶۷.

کوثر: ۴۷ ۴۱۳/۴۱ ۴۷/۳۶ ۴۵/۲۲ ۴۱۸ ۴۱۷/۱۹ ۴۱۱/۲

۴۱/۵۲ ۴۴/۷۴ ۴۱/۸۴ ۴۴/۱۰۸ ۴۵ ۴۹/۱۳۱ ۴۱۳۸

و

مریم: ۹/۱۷۸ ۴۳/۱۵۹ ۴۵/۸۹.
 مسجد اقصی: ۴/۱۱ ۴۱۴/۱۰.
 مصر: ۱/۶۷ ۴۱۵/۱۶۲ ۴۴/۸۷ ۴۱۴/۸۳ ۴۸/۷۱ ۴۱۴/۷۰.
 ۱۱/۱۷۵ ۴۱۰/۱۷۱ ۴۶/۱۶۹ ۴۱۰.
 معرج: ۴/۱۱.
 مغان: ۶/۱۰۶.
 مفیلان: ۹/۱۷۶ ۴۱۲ ۴۱۱/۱۱۸ ۴۱۰/۶۶ ۴۱۴/۳۵.
 مفلسان: ۵/۳.
 مکه: ۱۵/۹۵ ۴۱۵/۸۲ ۴۱/۱۳ ۴۱۰/۶.
 منان: ۶/۱۸۳ ۴۱/۱۴۱.
 منوچهر: ۱۱/۱۷۱ ۴۱۵/۴۸.
 منوچهر (سید منوچهر، شه منوچهر): ۴۸/۷۲
 ۹/۷۶ ۴۱۰/۷۴.
 موسی: ۴/۸۹ ۴۸/۸۷ ۴۱۵/۵۳ ۴۳/۴۶ ۴۱۵/۲۱ ۴۱۳/۲۰.
 ۶/۱۸۲ ۴۱۲/۱۷۸ ۴۲/۱۶۲ ۴۱۰/۱۵۸ ۴۷/۹۳ ۴
 مینا: ۴۶/۱۶۳ ۴۱۶/۱۵۳ ۴۹/۱۳۶ ۴۱۵/۹۲ ۴۱۶/۱۰.
 ۷/۱۶۴.

ه

هاروت: ۹/۱۸۵.
 هارون: ۶/۱۸۲ ۴۹/۱۸۱.
 هلهد: ۱۴/۱۲۵.
 هرات: ۵/۱۶۸.
 همای همت: ۷/۷.
 هندستان/هندوستان: ۹/۱۲ ۴۱۲/۸۷ ۴۱۴/۹۱ ۴۱۱/۱۱۹ ۴۱۴۰/۱۴۰.
 ۱۳/۱۴۷ ۴۱۰/۱۴۳ ۴۱۶.
 هندو: ۳/۱۶۹ ۴۱۲/۱۱۶ ۴۸/۱۰۱.
 هندو: ۱۰/۷۲.
 هوشنگ: ۱۱/۱۷۱.

ی

یاجوج: ۳/۱۰۵.
 ید بیضا: ۱۱/۱۳۳ ۴۱۱/۱۳۱.
 ید قدرت: ۱۰/۴.
 یعقوب: ۱۰/۱۶۷.
 یمن: ۴/۱۶ ۴۲/۱۵.
 یمین و شمال: ۱۲/۱۵۴.
 یمین و یسار: ۲/۱۱۸ ۴۱۵/۶۹.
 یوسف: ۱۰/۱۶۷ ۴۸/۱۰۳ ۴۱۳/۹۶ ۴۴/۸۷ ۴۴/۳۱.

ن

نار جحیم: ۵/۱۰۸.
 ناظم کلام: ۶/۸.
 ناهید: ۴۳/۳۰ ۴۶/۱۱۴ ۴۲/۱۱۵ ۴۱۰/۱۱۵ ۴۱۳/۱۱۵.
 ۱۶۱ ۴۵/۱۵۱ ۴۲/۱۳۲ ۴۱۷/۱۱۵ ۴۱۵/۱۱۵ ۴۱۴/۱۱۵
 ۳/
 نجف: ۱۴ ۴۷ ۳/۲۶ ۴۳/۲۵ ۴۱۷/۱۷ ۴۱/۱۳.
 نعمان: ۲/۱۳۹.
 نمرود: ۷/۷۱ ۴۱۵/۳.
 نوح: ۱/۳۱ ۴۱۶/۷۹ ۴۲/۷۷ ۴۱۷/۵۸ ۴۱۳/۲۳ ۴۱۱/۲۰.
 ۱۶/۱۷۹ ۴۲/۱۴۲ ۴۳.
 نوروز: ۱/۸۸ ۴۱۲/۸۱ ۴۳/۶۸ ۴۵/۶۴ ۴۱۱ ۳/۶۳ ۴۱/۶۲.
 ۳ ۴۲/۱۵۷ ۴۶ ۳/۱۵۶ ۴۱۱/۱۵۵ ۴۱۰/۱۲۰ ۴۱۴.
 نهال سلره: ۳/۱۱۱ ۴۱۱/۱.
 نیسان: ۴۱۰ ۴۵/۱۵۳ ۴۳/۸۶ ۴۴/۶۷ ۴۵/۶۳ ۴۱۳/۵۵.
 ۶/۱۶۷.
 نیشابور: ۵/۱۸۰ ۴۱/۶۸ ۴۱۳/۵۰.
 نیل: ۱/۶۲ ۴۱۲/۱۳۱ ۴۴/۸۷ ۴۱۴/۷۰ ۴۱۰/۷۰ ۴۵/۴۲.
 ۱۱ ۴۲/۱۶۹ ۴۷ ۴۴ ۴۱/۱۶۳ ۴۱۵.